

**Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta**

Andrej Slodička a kolektív autorov

**Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)
v kontexte ekumenizmu**

Prešov 2011

Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu

Monografia príspevkov vznikla na základe riešenia vedeckého grantového projektu MŠ SR VEGA č. 1/0500/10: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*

© Andrej Slodička a kolektív autorov

Recenzenti

ks. prof. dr hab. Andrzej Żądło, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny

prof. dr hab. Artur Andrzejuk, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

prof. RNDr. ThDr. Jana Moricová, PhD., Katolícka univerzita v Ružomberku

Grafická úprava a vedecký editor

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

Za odbornú a jazykovú úpravu textov zodpovedajú autori.

Predná časť obálky

Portrét Dr. Mikuláša Russnáka ako generálneho vikára Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v rokoch 1919 – 1927

zdroj: <http://www.medialkatv.sk/clanek/spravy-z-univerzity/pozvnka-ekumenick-aspekt-ivota-a-diela-prof-m-russnka>

© Vydala Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011
ISBN 978-80-555-0443-8

**VEDECKÁ GRANTOVÁ AGENTÚRA
MINISTERSTVA ŠKOLSTVA**

A SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

Vedecký projekt VEGA

Registračné číslo projektu 1/0500/10

*Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka
(1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*

Vedúci projektu:

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

Spoluriešitelia:

prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.

doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD.

doc. JCDr. František Čitbaj, PhD.

ThDr. PaedDr. Monika Slodičková, PhD.

ThDr. Ľubomír Petrík, PhD.

PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.

Mgr. Mária Poliaková, PhD.

PaedDr. Monika Lašová

OBSAH

<i>Peter Šturák</i> Slovo na úvod	6
<i>Andrej Slodička</i> Úvod	7
 KAPITOLA I. ŽIVOT A DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA	
<i>Jaroslav Coranič</i> Život a pôsobenie Mikuláša Russnáka	11
<i>Vojtech Boháč</i> Bibliografia Mikuláša Russnáka	35
 KAPITOLA II. BIBLICKO-DOGMATICKÉ DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA	
<i>Andrej Slodička</i> Význam eschatologickej reflexie v spise Mikuláša Russnáka <i>De Deo Terminatore</i> pre ekumenický dialóg	57
<i>Mária Poliaková</i> Sväté písmo a modlitba v živote a diele Mikuláša Russnáka	84
<i>Andrej Slodička</i> Katolícka náuka podľa Mikuláša Russnáka v kontexte diela <i>Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе</i>	102
 KAPITOLA III. LITURGICKÉ DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA	
<i>Vojtech Boháč</i> Aktualizované liturgické dielo Mikuláša Russnáka	127
<i>Monika Slodičková</i> Dielo Mikuláša Russnáka <i>Festum Christi Regis et Orientales</i>	158

Obsah

KAPITOLA IV.

PRÁVNICKO-PASTORÁLNE DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA

František Čitbaj

Profesor Mikuláš Russnák a uvedenie nového manželského práva promulgovaného v motu proprio *Crebrae allatae* v Prešovskej eparchii 204

Michal Hospodár

Analýza diela *Tožestvo svjataho liturgizovanija* I. a II. 230

Lubomír Petrík

Pohľad na kazateľskú tvorbu prof. Mikuláša Russnáka 266

KAPITOLA V.

DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA V KONTEXTE EKUMENIZMU

Józef Budniak

Modlitwa ekumeniczna świadków wiary XX stulecia 296

Stanisław Ciupka

Represje wobec duchowieństwa kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach bloku wschodniego z uwzględnieniem życia i twórczości M. Russnáka 322

Stanisław Cader

Losy Mikuláša Russnáka na tle prześladowania Kościoła w komunistycznej Czechosłowacji 329

Marek Rembierz

Doświadczenie religijne i swoistość teologii Europy Środkowej i Wschodniej w myśli Mikuláša Russnáka i Jana Pawła II 334

Andrej Slodička

Záver 353

Zoznam použitej literatúry 355

Slovo na úvod

Peter Šturák

V dejinách Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku by sme veľmi ťažko našli osobnosť takého významu akou je generálny vikár a univerzitný profesor Mikuláš Russnák. Bol to človek veľkých duchovných kvalít. K jeho charakteristickým črtám patrila vernosť a oddanosť Katolíckej cirkvi v jej byzantskom obradovom prejave, ktorí nezaprel ani v časoch prenasledovania Cirkvi totalitným režimom v 50-tých rokoch minulého storočia.

Bol to človek pevných zásad, striktného denného poriadku, ktorý neustále dodržiaval. Bol pedantný v zachovávaní liturgických predpisov a kánonického práva.

Jeho dielo širokým záberom v oblasti dogmatiky, morálky, práva, liturgiky, homiletiky a histórie nemá obdoby vo svojej dobe a ďaleko ju prevyšuje. Pozorným a hlbokým štúdiom jeho obsažného diela, môžeme v podstatnej miere poznávať vlastné korene, ako nás k tomu vyzýval už teraz blahoslavený pápež Ján Pavol II slovami: „Objavujte svoje korene!“

Som veľmi rád, že pod vedením pedagóga našej Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove doc. ThDr. PaedDr. Andreja Slodičku, PhD., kolektív autorov v rámci vedeckého projektu grantovej schémy VEGA pod názvom: *„Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu“* spracoval na vysokej vedeckej úrovni v priereze život a obdivuhodné dielo univerzitného prof. Mikuláša Russnáka. Pevne verím, že tento zborník monografického charakteru prispeje k hlbšiemu poznaniu našich koreňov, ktoré sú v bohatej miere obsiahnuté v diele tejto vynikajúcej osobnosti Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.

prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.
dekan GTF PU v Prešove

Úvod

Andrej Slodička

Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu je názov monografie, ktorá poukazuje na cieľ a úmysel autorov, vysokoškolských pedagógov z Gréckokatolíckej teologickej fakulty v Prešove, ale aj autorov zo zahraničia. Chcú prezentovať osobnosť univerzitného profesora ThDr. Mikuláša Russnáka ako „Tomáša Akvinského“ Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Myslíme si, že Mikuláš Russnák prispel výrazným spôsobom k teológii katolíckeho Východu svojich čias, a preto presahuje viditeľné hranice Slovenska. Profesor Russnák spájal katolícku doktrínálnu pravovernosť s liturgickým a duchovným bohatstvom kresťanského Východu a skrze túto metódu získava jeho dielo ekumenický význam. Ekumenizmus nás pobáda poznávať život a učenie kresťanov nekatolíkov a viesť s nimi dialóg a túto skutočnosť prezentoval Mikuláš Russnák vo svojom diele. Medzináboženský dialóg sa týka tých častí diela profesora Russnáka, v ktorých analyzuje skutočnosti Starého zákona, čo prispieva aj k lepšiemu poznávaniu judaizmu. V tomto kontexte monografiu charakterizuje ekumenický aspekt a perspektíva medzináboženského dialógu.

Adresátmi diela sú teológovia, historici, kňazi, seminaristi a všetci tí, ktorí sa zaujímajú o dejiny Gréckokatolíckej cirkvi a o jej teologické, liturgické a duchovné bohatstvo. Monografia prináša syntetický pohľad na život, pôsobenie a dielo prof. Mikuláša Russnáka.

Monografia prináša odpoveď na otázku, kto bol Mikuláš Russnák. Na tomto mieste chceme poďakovať autorom za ich námahu, že sa podujali spracovať jeho pôsobenie a dielo. Monografia, venovaná M. Russnákovi, chce spomenúť, analyzovať a verifikovať jeho komplexný myšlienkový odkaz.

Na tomto mieste je potrebné poukázať na skutočnosť, že v rámci projektu Vega č. 1/0500/10 boli publikované dva zborníky z konferencie v roku 2010, ktoré boli venované dielu univerzitného profesora Mikuláša Russnáka: SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. (eds.): *Život a dielo profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov

: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010; SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010.

Táto monografia je veľmi potrebná a očakávaná, zvlášť v našich časoch, keď kresťania hľadajú nové formy evanjelizácie súčasného človeka, keď sa v Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku diskutuje o smerovaní v liturgickej, právnej a teologickej oblasti. Autori ako primárny prameň používajú v prvom rade diela Mikuláša Russnáka, ktoré sú napísané v latinskom, maďarskom a ruskom jazyku. Z tohto aspektu je táto monografia prínosom v prvom rade pre slovenského čitateľa, lebo väčšina jeho diel nebola doteraz knižne publikovaná.

Monografia obsahuje päť kapitol, ktoré odpovedajú na otázku, aký význam mal a má život a dielo Mikuláša Russnáka ako generálneho vikára, gréckokatolíckeho kňaza a teológa pre Katolícku cirkev, pre ekumenický a medzináboženský dialóg.

Prvá kapitola prezentuje život a dielo Mikuláša Russnáka. Významný úsek jeho života tvorí pôsobenie vo funkcii generálneho vikára Prešovskej eparchie (1918 – 1927). Zvlášť sa na tomto mieste poukazuje na bohatstvo spisov, ktoré sa klasifikujú podľa jednotlivých teologických odborov.

Témou druhej kapitoly bude prezentácia biblicko-dogmatického aspektu tvorby profesora Mikuláša Russnáka. Okrem všeobecného pohľadu na katolícku doktrínu sa zaoberáme špecifickou témou kresťanskej doktríny, akou je eschatológia. Život pokračuje po smrti. Takéto konštatovanie nachádzame v náuke každej relígie. Eschatologická prezentácia katolíckej náuky je názorným príkladom, aké metódy používal „Tomáš Akvinský“ Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku pri spracovaní zjavenej pravdy. Sväté písmo je dušou celej teológie, patrí k základným religionistickým prameňom. V ďalšej časti tejto kapitoly sa predstavuje význam, aký malo Sväté písmo a modlitba v živote a teologickej reflexii Mikuláša Russnáka.

V tretej kapitole sa analyzuje liturgické dielo Mikuláša Russnáka, ktoré z aspektu počtu spisov má najväčší význam. Čo navonok

charakterizuje, a čo odlišuje gréckych a latinských katolíkov, je práve liturgia. Osobitným prínosom tejto kapitoly je analýza sviatku Krista Kráľa, ktorý ustanovil pápež Pius XI., a ktorý bol zavedený v mnohých gréckokatolíckych biskupstvách.

Štvrtá kapitola prezentuje analýzu tých spisov M. Russnáka, ktoré majú význam pre cirkevné právo a pastorálnu teológiu. Zvláštna pozornosť sa venuje manželským otázkam v cirkevnom práve a otázke správnosti liturgického slúženia, ako ho prezentuje dielo *Tožestvo svjataho liturgizovanija*. Nakoniec v tejto kapitole sa poukazuje na homiletickú problematiku, ktorú analyzoval profesor Russnák.

Piata kapitola prezentuje dielo Mikuláš Russnáka v ekumenickom kontexte. Józef Budniak, predseda Spoločnosti teológov ekumenistov v Poľsku, analyzuje ekumenický odkaz svedkov 20. storočia. S. Ciupka a S. Cader poukazujú na hrdinské svedectvo Mikuláša Russnáka v širšom kultúrnom a politickom kontexte. Nakoniec M. Rembierz ponúka reflexiu nad náboženskou skúsenosťou a teológiou v strednej a východnej časti Európy.

Kniha *Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu* prezentuje fenomén prijatia Božieho povolania ako kňaza a teológa, ako ohlasovateľa radostnej zvesti o Božej láske v živote a pôsobení M. Russnáka. Táto udalosť a skutočnosť sa stáva súčasne výzvou pre nás, ako máme prijímať Boha a jeho radostnú zvesť, a ako ho máme odovzdávať naším bratom a sestrám.

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
vedúci projektu

KAPITOLA I.

ŽIVOT A DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA

Život a pôsobenie Mikuláša Russnáka

Jaroslav Coranič

Pôvod, detstvo a štúdium

ThDr. Mikuláš Russnák sa narodil v Sopkovciach pri Humennom dňa 30. apríla 1878 v rodine gréckokatolíckeho kňaza. Jeho otec Pavol Russnák pôsobil v tejto farnosti v rokoch 1877 – 1881. Jeho matka, Johana Brinszká taktiež pochádzala z kňazského prostredia, jej otec Mathias Brinszký, bol dlhoročným gréckokatolíckym kňazom vo Varhaňovciach. Mal troch súrodencov: Gizelu (1877 – 1937), Pavla (1881 – 1943) a Etelu (1887 – 1923).

Mikuláš Russnák bol pokrstený v Sopkovciach 7. mája 1878 gréckokatolíckym humenským vicearchidiakonom a farárom Jozefom Takáčom a rímskokatolíckym plebánom (farárom) v neďalekých Ohradzanoch Jozefom Blanárom.¹

Najzákladnejšie vzdelanie získal Mikuláš Russnák v ďalšom pôsobisku svojho otca Pavla Russnáka, v Ďurďoši. Odtiaľ ho rodičia ako 8 – ročného poslali študovať na cirkevnú ľudovú školu do Prešova. V školskom roku 1886/87 nastúpil do 3. ročníka, ktoré ukončil s vynikajúcim študijným priemerom 1,0.² V priebehu tohto školského roka absolvoval prípravu a následne aj prijal Prvé sväté prijímanie. V nasledujúcom školskom roku 1887/88 pokračoval v štúdiu na prešovskej ľudovej škole, ktoré ukončil 27. júna 1888. V rokoch 1888 – 1896 absolvoval gymnaziálne štúdium na Maďarskom kráľovskom osemročnom gymnáziu v Prešove (*Eperjesi Királyi Katholikus Főgymnázium*). Ako spomína sám Mikuláš Russnák vo svojej autobiografii, toto štúdium bolo pre neho veľmi dôležité, a zároveň aj veľmi ťažké. Jednak to bolo z ohľadu získania dôležitých vedomostí, ale tiež aj z dôvodu dlhého odlúčenia od svojej rodiny. Navyše nezanedbateľná bola aj výška školného na prestížnom Gymnáziu. Množstvo predmetov za osem rokov štúdia absolvoval Mikuláš Russnák

---

¹ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 5.

² Absolvoval tieto predmety: Etika (mravy), Maďarské čítanie a písanie, Gramatika, Aritmetika a Zemepis.

iba zo známkou *jeles* (výborný, resp. 1), príp. *jó* (dobrý, resp. 2). Gymnaziálne štúdium úspešne ukončil 13. júna 1896, maturitné vysvedčenie opäť pozostávalo iba z jednotiek (9x)³ a dvojok (3x)⁴.

Po ukončení stredoškolského štúdia pocítil Mikuláš Russnák volanie ku kňazskej službe. Sám to interpretoval cez slová Sv. písma: „*Nie vy ste si vyvolili mňa, ale ja som si vyvolil Vás*“. Prešovský biskup Dr. Ján Vályi ho preto ako úspešného absolventa gymnázia poslal študovať teológiu na Kráľovskú univerzitu do Budapešti. Do teologického seminára nastúpil v júli 1896 a pobudol v ňom do roku 1900. Vo svojej autobiografii spomína, že táto „*seminárna epocha bola veľmi krátka*“. Spomienka na seminár ho stále naplňovala nevýslovnou radosťou a nikdy na neho nezabudol. Na univerzitu nastúpil 2. októbra 1896, kedy sa začal ak. rok 1896/1897. V roku 1898 počas skúšky z Nového Zákona ho zastihla smutná správa z domova. Dňa 7. júna 1898 zomrela jeho milovaná mama. Počas štyroch akademických rokov štúdia pokračoval v línii gymnaziálneho štúdia. S výnimkou prvého ročníka absolvoval všetky skúšky s výsledkom *výborný*. Absolútorium získal v júni roku 1900.⁵

Pre nedovŕšený vek potrebný ku kňazstvu musel čakať na dišpenz z Ríma. Po jeho udelení pápežom Levom XIII. (dat. 7. júla 1900) mu mohli byť ako 22 ročnému udelené všetky kňazské sviatosti.⁶ Dňa 19. augusta 1900 podstúpil „*postríženije*“ (*accepit lectoratum tonsuram*), 21. augusta subdiakonát, 23. augusta diakonát, a 26. augusta 1900 bol ako coelebs vysvätený na kňaza. Primičnú liturgiu slúžil v pôsobisku svojho otca, vo farnosti Ďurďoš v nedeľu 2. septembra 1900. Na druhý deň, 3. septembra odslúžil liturgiu za svoju matku a za rodinných príslušníkov.⁷

Ešte počas vysokoškolského štúdia v Budapešti, začal súbežne študovať aj rigorózný doktorát z teológie. Postupne v rokoch 1899 až

---

³ Maďarský jazyk a literatúra, Grécky jazyk a literatúra, Dejiny, Matematika, Fyzika, Náboženstvo, Zemepis, Prírodopis, Filozofia.

⁴ Latinský jazyk a literatúra, Nemecký jazyk a literatúra, Geometria.

⁵ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 29.

⁶ Tamže, s. 30.

⁷ Tamže, s. 32.

1901 úspešne vykonal štyri rigorózne skúšky: 18. marca 1899 z biblických vied a východných jazykov, 3. februára 1900 z fundamentálnej a špeciálnej dogmatiky, 30. októbra 1900 z morálnej a pastorálnej teológie a 17. apríla 1901 z kanonického práva a dejín cirkvi. O tri dni neskôr, 20. apríla 1901 bol promován na doktora teológie.⁸

Pôsobenie v cirkevných štruktúrach Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v r. 1900 - 1930

Dňa 4. septembra 1900 dostal Mikuláš Russnák ako novokňaz od prešovského biskupa Jána Vályiho svoj prvý dekrét, keď bol menovaný za kaplána do farnosti Sósujfalu (Ruská Nová Ves). Jeho princípálom sa stal miestny farár Michal Lipcsey.⁹ Dňa 31. októbra 1901 bol M. Russnák preložený za kaplána do farnosti v Sajópetri (v bývalom Boršodskom dekanáte Prešovského biskupstva, dnes v Maďarsku).¹⁰

Nevšedné ľudské a odborné kvality Mikuláša Russnáka ho už v mladom veku predurčovali k tomu, aby mohol zastávať dôležité funkcie v rôznych štruktúrach Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva.

Po jeden a pol ročnom kaplánskom pôsobení v Ruskej Novej Vsi a Sajópetri bol Mikuláš Russnák dňa 20. januára 1902 biskupom Jánom Vályim poverený prednášať biblické vedy na Teologickej akadémii (Vysokej bohosloveckej škole) v Prešove, čím sa vlastne začalo jeho dlhoročné pôsobenie v rôznych inštitúciách biskupstva. Ďalším dekrétom biskupa J. Vályiho zo 17. marca 1902 bol menovaný aj za profesora morálnej a pastorálnej teológie, a súčasne aj za špirituála v bohosloveckom seminári. Od ak. roka 1902/1903 začal prednášať dogmatickú teológiu (dekrét J. Vályiho zo 14. augusta 1902), ktorú prednášal až do roku 1936. Súčasne od toho dátumu bol menovaný aj za riaditeľa Inštitútu sv. Jána Krstiteľa, tzv. Alumnea.¹¹

V roku 1903 dostáva ďalšie poverenia pre službu v Prešovskom

---

⁸ Tamže, s. 44.

⁹ Tamže, s. 33 – 34, 35.

¹⁰ Tamže, s. 36.

¹¹ Tamže, s. 48.

gréckokatolíckom biskupstve. Dňa 18. septembra 1903 bol menovaný za katechétu v dievčenskom Inštitúte Svätá Mária. Od 6. októbra 1903 začína prednášať kanonické právo na Teologickej akadémii. O dva dni neskôr, 8. októbra 1903 ho biskup Ján Vályi vymenoval za člena biskupského konzistória Prešovského biskupstva, za člena súdneho tribunálu II. inštancie.¹² V rokoch 1924 až 1944 bol predsedom tohto cirkevného súdu.¹³

Od 9. decembra 1906 pokračuje v pôsobení v biskupskom konzistóriu, týmto dátumom bol menovaný za jeho assessora. V zdôvodnení menovania Ján Vályi o. i. uvádza: „*pre dobro nášho biskupstva Vás menujem za assessora konzistória, pretože Vaša vernosť, vedomosti, rozvážnosť a skúsenosti sú isté a zjavné*“.¹⁴

Už bolo spomenutých viacero školských a akademických funkcií Mikuláša Russnáka. V roku 1910 k ním pribudla funkcia inšpektora eparchiálneho školstva.¹⁵ V roku 1914 ho Teologická fakulta Kráľovskej univerzity v Budapešti zvolila za člena doktorského kolégia tamojšej fakulty.¹⁶ V roku 1918 sa stáva členom Učeného tovaryšstva de Pázmany, od roku 1925 je členom Bohosloveckého združenia vo Lvove.¹⁷

V roku 1915 sa začalo pôsobenie M. Russnáka v ďalšej dôležitej inštitúcii Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva, v jeho Kapitule. Dňa 15. januára bol zvolený za *kanonika magistra juniora*. Dňa 10. apríla 1916 sa zmenila jeho funkcia v Prešovskej kapitule, keď bol menovaný za *kanonika scholastika*. Od 15. februára 1926 pôsobil vo funkcii *kanonika kantora* a od 7. júla 1928 vo funkcii *kanonika lektora*.¹⁸ Dňa 25. októbra 1947 bol vymenovaný za *veľprepošta*

---

¹² Tamže, s. 53.

¹³ *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolitanae seu Prešovensis pro anno domini 1948*. Prešov 1948, s. 237.

¹⁴ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 56.

¹⁵ BOHÁČ, Vojtech: *Dr. Mikuláš Russnák - Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov 2002, s. 9.

¹⁶ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 64.

¹⁷ Univerzitný prof. Dr. Nikolaj Russnák – pápežský prelát, kanonik (1878 – 1955). In: *Gréckokatolícky kalendár 1991*. Prešov 1991, 61.

¹⁸ Tamže.

Prešovskej kapituly.¹⁹

Generálny vikár – najvýznamnejšia funkcia Dr. Mikuláša Russnáka (1918 – 1927)

Najvýznamnejšou cirkevnou funkciou, ktorú vo svojom živote zastával Mikuláš Russnák, bola funkcia generálneho vikára Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Túto funkciu zastával v období od roku 1918 až do roku 1927. V rokoch 1918 – 1922, keď bol biskupský stolec v Prešove takmer celý čas vakantný, bol najvyšším predstaviteľom biskupstva.

Za generálneho vikára bol menovaný vo zvlášť pohnutom období, keď sa blížil koniec I. svetovej vojny spojený s rozpadom Rakúsko – Uhorska. Dňa 8. októbra 1918 zomrel Jozef Mižičko, veľprepoš kapituly a doterajší generálny vikár biskupstva. Následne bol do tejto funkcie dosť nečakane menovaný Mikuláš Russnák.²⁰ Na toto neočakávané zvolenie poukazuje aj samotný Mikuláš Russnák vo svojej autobiografii: „*po skončení svetovej vojny neočakávane zvolili generálneho vikára. Zvolenie za vikára prekvapilo mnohých ako blesk z jasného neba...*“.²¹

Povinnosťou generálneho vikára bolo o. i. aj zastupovanie sídelného biskupa počas jeho neprítomnosti v biskupstve. S blížiacim sa koncom I. sv. vojny sa zintenzívnili návštevy prešovského biskupa Štefana Nováka v hlavnom meste Uhorska – Budapešti. Počas jeho neprítomnosti v biskupskom úrade ho tak pri správe biskupstva zastupoval Mikuláš Russnák. Podobne ako pri dátume menovania nového generálneho vikára je viacero nejasností aj pri určení času, kedy biskup Š. Novák opustil svoj úrad v Prešove. Zvyčajne sa zvyklo za obdobie jeho odchodu udávať mesiac október roku 1918, tento údaj sa

---

¹⁹ *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolitanae seu Prešovensis pro anno domini 1948*. Prešov 1948, s. 20.

²⁰ Konkrétny dokument s presným dátumom menovania Mikuláša Russnáka za generálneho vikára sa v archíve Prešovského arcibiskupstva nenachádza, najčastejšie sa však ako dátum menovania uvádza 1. október 1918, s ohľadom na údaje zo schématizmov Prešovského biskupstva (Vicarius Generalis, quo tempore a 1. Oct. 1918 usque 27. Oct. 1922.

²¹ RUSSNÁK, M.: *Biografia imaginibus contenta*. Prešov 1947, s. 72.

však s najväčšou pravdepodobnosťou nezakladá na hodnovernosti, keďže v arcibiskupskom archíve sa nachádza viacero dokumentov, ktoré osobne v Prešove podpísal biskup Š. Novák ešte v decembri roku 1918.

Štefan Novák sa po opustení prešovského biskupského stolca usadil najprv v Miškolci, neskôr v Budapešti, kde vyčkával na usporiadanie politických a spoločenských pomerov. Keďže sa nakoniec nestotožnil s vývojom danej situácie – najmä so vznikom samostatnej Československej republiky, stále zotrval v Budapešti. Prešovské biskupstvo počas jeho neprítomnosti tak naďalej provizórne riadil generálny vikár M. Russnák. Na základe tejto skutočnosti bolo preto potrebné vymedziť konkrétne kompetencie pre generálneho vikára. Tieto kompetencie boli obsahom listu Š. Nováka M. Russnákovi z 13. marca 1919, v ktorom sa uvádza :

„Kanonika a svojho biskupského zástupcu Mikuláša Russnáka týmto poverujem, aby počas mojej neprítomnosti plným právom vybavoval všetky záležitosti súvisiace s mojou biskupskou právomocou – exceptis iis, quare ad ordinam postinam.

Do tejto teraz udelenej právomoci pána biskupského zástupcu samozrejme patria: udržiavanie svätej stolice, jej riadenie a vedenie, zákonitý priebeh manželských sporov, vybavovanie všetkých osobných záležitostí, naplnenie dobier, schválenie výmeny dobier, styk so Svätou stolicou, atď.

Zároveň poverujem pána zástupcu, nech v prípade kedy by som Veľkonočné sviatky netrúvil vo svojom úrade kvôli obmedzeniam, na posvätenie oleja poprosí buď mukačevského biskupa alebo biskupa v Hajdudoroghu.

Zároveň prosím pána zástupcu, aby v dohodnutom a vyhovujúcom čase zavolať bohoslovcov kvôli pokračovaniu ich štúdií spoločne s predstavenými seminára.“²²

Generálny vikár M. Russnák si bol pri správe Prešovského biskupstva vedomý toho, ako veľmi je otrasená autorita Gréckokatolíckej cirkvi po rozpade Rakúsko – Uhorska. Snažil sa preto, aby bola opäť obnovená dôstojnosť kňazského stavu. Pri správe

---

²² AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, sign. 70.

Prešovského biskupstva sa stretával s mnohými vážnymi problémami, z ktorých najdôležitejšími sa javili tieto:

vzájomné sa odcudzenie veriacich a ich duchovných

pretrvávajúce maďarizačné postoje duchovenstva v Gréckokatolíckej cirkvi

ťažké sociálne a hospodárske postavenie gréckokatolíckeho duchovenstva a veriacich

vysťahovalectvo veriacich a duchovných do zámoria

šírenie proticirkevných a protináboženských hnutí v Československu

rozmach pravoslávneho hnutia medzi gréckokatolíckym obyvateľstvom na východnom Slovensku

Reagujúc na zložitú povojnovú, predovšetkým hospodársko - sociálnu situáciu, sa generálny vikár Mikuláš Russnák snažil spravovať biskupstvo pevnou, avšak spravodlivou rukou. Tento jeho postup však vzápätí vyvolával odmietavé reakcie časti duchovenstva, ktoré jeho kroky často odmietalo a príkazy nerešpektovalo, argumentujúc tým, že jeho jurisdikcia nad biskupstvom je neúplná a navyše iba dočasná.²³ Zmeniť, resp. zmierniť tento pohľad sa Mikuláš Russnák pokúsil napr. aj tak, že sa snažil zbližiť rozdelené duchovenstvo, pre ktoré v prešovskom kňazskom seminári zorganizoval letné duchovné cvičenia. Ich cieľom malo byť okrem formačných praxí (najmä z oblasti pastorálnej a liturgickej teológie) aj to, aby sa preklenul parochiálny individualizmus medzi kňazmi, aby sa kňazi oboznámili s „programom“ vedenia biskupstva a následne sa zjednotili v pohľade na smerovanie svojho biskupstva.²⁴

Aby sa mu tento cieľ podarilo splniť, na 16. novembra 1920 zvolal do Prešova celoeparchiálne stretnutie duchovenstva. Hneď v úvode zhromaždenia sa všetci prítomní zhodli na zaslaní pozdravných listov rímskemu pápežovi Benediktovi XV. a československému prezidentovi T. G. Masarykovi (v spojitosti s druhým listom je preto možné vyvodiť záver, že gréckokatolícke duchovenstvo sa nakoniec pozitívne stotožnilo

---

²³ PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968, s. 42.

²⁴ HRIVNÁK, S.: *Gréckokatolícke biskupstvo Prešov (1323) 1821 – 1950*. Prešov 1968, s. 43.

so vznikom nového československého štátu). Po prijatí spoločnej deklarácie o zaslaní pozdravných listov nasledovalo oficiálne otvorenie tejto synody Mikulášom Russnákom. Generálny vikár vo svojej reči zdôraznil, že je to vôbec prvé celoeparchiálne zhromaždenie v storočnej histórii Prešovského biskupstva.²⁵ Hlavnými bodmi tohto zhromaždenia malo byť riešenie dôležitých otázok, ktoré vo vtedajšej dobe rezonovali medzi gréckokatolíckou verejnosťou - riešenie nekonsolidovanej náboženskej situácie, ktorá vyplývala predovšetkým zo zložitého materiálneho postavenia duchovných v biskupstve. Vikár sa snažil realisticky vykresliť neľahkú situáciu v biskupstve a snažil sa aj nájsť realistické spôsoby jej riešenia. Preto už na začiatku poukázal na to, že cieľom stretnutia nemá byť „*nájdenie akýchsi mimoriadnych istôt*“, ale to, „*aby sa všetci duchovní zjednotili v hľadaní spoločného cieľa, aby sa zjednotili pred svetom, a aby sa prestali navzájom obviňovať*“. Vo svojom prejave potom pokračoval: „*Naša najväčšia úloha sa nemôže počítať za novú úlohu, táto úloha je len vložená do nových časov. Nový vietor zavial a naši veriaci ho nepochopili dobre. Duchovne sa ukolísali, no všetko je to iba na krátky čas. Ukázalo sa v tomto, ako aj v minulom roku, že sa budeme boriť s nevráživým duchom. No vďaka vašej oddanej činnosti už dnes máme v rukách dôkazy, že náš ruský národ zachránil náš drahocenný poklad, t. j. pradedovská viera, pravoslávno – katolícka. Ešte i tam, kde sa nový neporiadok najviac ukazoval, náš národ svoju cerkov tak oduvševnene navštevoval, ako doteraz nikdy. Bol to znak, že hoci duchovne ochorel, prameň duchovného života nevyschol. Tieto okolnosti nám ukazujú smer, ako a čo musíme robiť.*

Vedenie eparchie sa vám usilovalo dávať duchovné usmernenie, kde a ako je potrebné postupovať pre blaho nášho národa, ako večné, tak aj súčasné. Nášmu národu je ako hlavné potrebné zabezpečiť duchovnú službu. On vieru svoju, svoje náboženské presvedčenie nezanechal, len ťažkosti terajších časov ho na krátky čas oklamali.

---

²⁵ Mikuláš Russnák ešte ako kanonik Prešovskej kapituly vydal v roku 1917 tzv. „Pamätný spis“ pri príležitosti stého výročia vzniku Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Pozri: RUSZNÁK, Nicolai: *Defesta memorandi ex occasione centennariae memoriae erectionis Diocesis Epejesiensis per me editi contra refutationes*. Eperjes 1917, 88 s.

*Avšak pre nás, aj pre našu cirkev je najväčším Božím darom, že náš národ ostal verný aj v týchto ťažkých časoch, v cirkvi hľadal svoju útechu. – Slovom, postavil sa proti nám, postavil sa proti svojim kňazom, no nakoniec sa predseda vrátil k vám. Nedivte sa tomu, to čo sa udialo medzi veriacimi, sa udialo aj medzi nami. Človek dobre pozná zákon a koľkokrát sa odvráti z dobrej cesty. Dobrý otec keď vidí, ako sa jeho syn potkol, neodsúdi ho, ale s otcovskou láskou očakáva jeho návrat a medzi tým trpezlivo používa všetky spôsoby“.*²⁶

Na zhromaždení sa pri hľadaní riešení na dobové problémy rozprúdila živá diskusia, pri záverečných hlasovaniach však takmer všetky uznesenia boli prijaté jednohlasne. Prvé uznesenie sa týkalo otázky duchovných cvičení duchovenstva Prešovského biskupstva. Synoda (alebo „Sobor“, ako ju nazývali samotní aktéri) sa jednohlasne uzniesla, že všetci kňazi eparchie sa musia každoročne zúčastňovať duchovných cvičení.

Druhé uznesenie sa týkalo duchovnej obnovy veriacich. Kňazi boli vyzvaní, aby medzi svojimi veriacimi vykonávali pravidelné misie.

Synoda ďalej prijala rozhodnutie, aby bol zriadený *Spolok duchovných Prešovskej eparchie*. Hlavným cieľom tohto Spolku malo byť šírenie osvety medzi veriacimi „v mravnej a sociálnej oblasti“. Pre prípravu vzniku tohto Spolku duchovných Prešovského biskupstva bol vytvorený prípravný výbor („komitét“), ktorý tvorili títo kňazi: predseda – Mikuláš Russnák; členovia – Emanuel Bihari, I. Korotnoki, Ján Kizak, O. Rojkovič, N. Daňko, I. Bogdanij, A. Rojkovič a I. Il'kovič.

Pri riadení biskupstva, ako aj pre udržanie náboženského ducha bolo vždy veľmi dôležité vykonávanie kánonických vizitácií v jednotlivých farnostiach. Pretože v tomto čase biskupstvo nemalo svojho biskupa, zhromaždenie prijala ďalšie uznesenie, v ktorom poverilo vykonávaním vizitácií kanonikov Prešovskej kapituly, ktorí zároveň plnili aj funkciu archidiakonov.

V roku 1920 sa začal pripravovať prvý „neuhorský“ Schématizmus Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Keďže biskupstvo trpelo

---

²⁶ Pervyj vseobščij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920. In: *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 82 – 83.

veľkým finančným nedostatkom, účastníci synody prijali ďalšie uznesenie, v ktorom vyzvali všetkých kňazov v biskupstve, aby vyzbierali po 30 K na prípravu nového schématicizmu.²⁷

V ďalšom priebehu synody už neboli prijaté iné deklaratívne uznesenia, rokovanie vak pokračovalo ďalej. Preberali sa napr. viaceré otázky pastoračného charakteru, otázky materiálneho zabezpečenia duchovenstva, otázky cirkevného školstva, či otázky používania „ruského“ jazyka. Výsledkom rokovania týchto otázok bolo prijatie akýchysi usmernení, ktoré mali kňazom pomôcť v ich pôsobení medzi veriacimi, alebo komunikácii s úradmi. Dôležitým sa napr. javil jazykový „problém“. Jednotliví gréckokatolícki kňazi totiž dostávali od rôznych štátnych úradov korešpondenciu v slovenskom alebo českom jazyku. Niekedy sa potom stávalo, že „*takýmto nariadeniam, ktoré riešili vážne záležitosti slovenskými termínmi, kňazi neporozumeli*“, a preto v predmetnej veci nekonali. Takíto kňazi boli preto vyzvaní, aby v týchto prípadoch kontaktovali biskupský úrad, ktorý „*tento jazykový problém bude riešiť*“.²⁸

Synoda sa okrajovo dotkla aj veľmi zložitého problému, t. j. pretrvávajúceho zlých vzťahov medzi veriacimi a ich duchovnými, ale aj zlých vzťahov medzi kňazmi navzájom. Bolo to zapríčinené najmä neutešenou sociálnou a hospodárskou situáciou. Niektorí kňazi z chudobných farností sa preto snažili dostať na „bohatšie“ farnosti. V rámci tohto úsilia častokrát využili aj nie celkom čestné praktiky. Kojšovský farár Viktor Mihalič preto navrhol aby v takýchto prípadoch boli títo kňazi suspendovaní („*v takých slučajach prosit' prestupnikov nakazat' suspenziej*“).²⁹ Mnohí kňazi, podobne ako aj veriaci, riešili hmotnú núdzu napr. aj tak, že sa vystaňovali z Československa do USA. V roku 1921 bolo v USA 42 kňazov, ktorých domovským biskupstvom bolo Prešovské biskupstvo.³⁰ Gréckokatolíckych kňazov, nielen

---

²⁷ Tamže, s. 83 – 86. Schématicizmus vyšiel v roku 1921 pod názvom *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*.

²⁸ Tamže, s. 87.

²⁹ Tamže, s. 89

³⁰ *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*. Prešov 1921, s. 24. Boli to títo kňazi: Alexius Bakajsza, Eugenius Bereczky,

z Prešovského biskupstva, ale aj iných európskych biskupstiev, bol v USA v roku 1920 taký počet³¹, že americký apoštolský administrátor Gabriel Martýák 11. októbra 1920 vydal nariadenie, v ktorom vyzval vedenia biskupstiev, aby do USA už viac neposielali ďalších kňazov.³²

Medzi poslednými „usmerneniami“ tejto synody bola napr. aj výzva generálneho vikára M. Russnáka, aby všetci kňazi eparchie venovali veľkú pozornosť novoutvorenému cirkevno - umeleckému biskupskému múzeu (*Cerkovnochudožestvennyj eparchialnyj muzej*). Hlavným cieľom vzniku tohto múzea malo byť zozbieranie a ochrana všetkých cirkevných umeleckých diel, ktoré sa nachádzali v biskupstve. Vikár preto požiadal o podporu a pomoc tejto inštitúcii, aby kňazi vo svojich farnostiach a chrámoch evidovali a zbierali všetky historické a umelecké pamiatky.³³

Na adresu prešovského generálneho vikára M. Russnáka sa ozývali aj viaceré kritické hlasy, najmä z radov slovenských politických kruhov, médií, ale aj verejnosti, ktoré mu najčastejšie vyčítala jeho „maďarskú“ minulosť a úzku spoluprácu s biskupom Štefanom Novákom, predovšetkým pri zrušení cyriliky a zavádzaní nového gregoriánskeho kalendára.³⁴ Aby takéto názory M. Russnák vyvrátil, už krátko po vzniku nového československého štátu sa pragmaticky stotožnil s jeho existenciou, čo je jasne vidieť pri jeho mnohých vyhláseniach

---

Adalbert Bihary, Michael Biszaha, Sigismundus Brinzsky, Igor Burik, Mikuláš Burik, Orestés Csornýák, Desiderius Dubay, Eliáš Gojdič, Jozef Hanulay, Mikuláš Kedrovsky, Peter Keselyák, Anton Knapik, Andreas Komán, Michal Korba, Viktor Kovaliczky, Štefan Kozák, Anton Kubek, Emil Kubek, Teodor Ladomerský, Velimír Lukáč, Pavol Mankovič, Mikuláš Martýák, Anton Mhlej, Vladimír Mihalič, Viktor Mirošaj, Michal Mitro, Alexej Petrašovič jun., Aurel Petrík, Mikuláš Petrík jun., Eugen Runtágh, Rudolf Runtág, Emil Šemetkovský, Mikuláš Szabó, Dezider Šimko, Simeon Szmandraj, Pavol Staurovský, Štefan Varzalý, Alexej Visloczky, Julius Vojtovič, Desiderius Zubrický.

³¹ Dôvodom vzniku takéhoto opatrenia nebol len počet prisťahovaných kňazov, ale aj špecifické pomery v USA, keď rímskokatolícki biskupi odmietali ženatých gréckokatolíckych kňazov.

³² *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 90.

³³ Pervý všeobšij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920. In: *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 90.

³⁴ V „tomto duchu“ boli v *Slovenskom denníku* uverejnené viaceré články, napr. 28. 9. 1921, č. 220 a, s. 2 – 3 alebo 3. 11. 1921, č. 248 a, s. 3.

a aktivitách, ktoré po októbri 1918 nikdy neboli namierené proti Československej republike.

K posilneniu vzťahov a komunikácie medzi gréckokatolíckym biskupským úradom v Prešove a československými štátnymi orgánmi došlo najmä po vymenovaní zvláštneho vládneho konzultora pre gréckokatolícke záležitosti („konzultora pre gréckokatolícke diela cirkevné i školské“). Vláda do tejto funkcie v októbri 1919 vymenovala o. Michala Millyho. O vymenovaní o. M. Millyho za vládneho konzultora informoval prešovského vikára M. Russnáka vládny referent pre záležitosti Katolíckej cirkvi K. A. Medvecký v liste z októbra 1919. Keďže o. M. Milly bol v tom čase správcom farnosti vo Veľkom Lipníku, K. A. Medvecký žiadal o. vikára, aby ho zároveň „oslobodil od osobného duchovného spravovania jeho fary na čas jeho Konzulenta a dišponoval mu jej administratúru“. Michal Milly svoj úrad zastával až do septembra roku 1922, kedy na svoj post rezignoval.³⁵

O. vikár Mikuláš Russnák sa veľmi agilne snažil dosiahnuť nápravu aj v mnohých hospodársko – finančných záležitostiach, ktoré rezonovali v Gréckokatolíckej cirkvi. Najdôležitejšou sa javila zložitá situácia ohľadom sociálneho a hospodárskeho zabezpečenia duchovenstva. Situácia gréckokatolíckeho duchovenstva bola komplikovanejšia vzhľadom na špecifické formy finančného zabezpečenia kléru vo východných cirkvách. Jedným z hlavných problémov bola aj otázka výšky kongruy. V konfesnom práve sa pojem kongrua používa ako výraz pre doplatok, ktorý sa k nedostačujúcemu cirkevnému finančnému zabezpečeniu („platu“ duchovného poskytnutého z cirkevných príjmov) poskytuje z verejných (štátnych) prostriedkov. Na území Slovenska sa tento inštitút využíval od roku 1895 do roku 1949. Kongrua sa zaviedla aj preto, lebo štát si uvedomoval svoju zodpovednosť voči cirkvi, ktorú ekonomicky oslabil, a tak časť kňazov trpela nedostatkom.

Duchovenstvo požadovalo, aby štát zvýšil výšku kongruy, ktorú ešte 26. marca 1918 a následne 22. októbra 1918 stanovila uhorská vláda. Počas I. svetovej vojny bola výška ročnej kongruy

---

³⁵ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1922.

gréckokatolíckych kňazov podobne ako aj u rímskokatolíckych kňazov 1.000 K, pred vojnou 1.600 K. Československá vláda však so zvýšením kongruy nesúhlasila. Pri hľadaní kompromisu sa napokon stalo to, že gréckokatolícki duchovní v roku 1919 nedostali žiadnu kongruu. K tomuto stavu pravdepodobne prispel aj fakt, že časť gréckokatolíckych duchovných váhala s podpisom prísahy vernosti novému štátu. Za urýchléné vyriešenie tejto situácie sa angažoval najmä generálny vikár Prešovského biskupstva o. M. Russnák, ktorý sa v tejto veci obracal na viaceré štátne orgány. O. i. 29. júla 1919 priamo v Prešove rokoval s pražským ministerským radcom z Ministerstva školstva, ktorý prisľúbil, že sa zasadí za konečné vyriešenie tejto záležitosti. Do októbra tohto roku sa však situácia nezmenila, preto sa o. Mikuláš Russnák dňa 10. októbra 1919 obrátil priamo na ministra školstva a národnej osvety československej vlády (Gustáva Habrmana), a taktiež na slovenský Referát školstva. V podobných listoch M. Russnák konštatuje: „... *naši duchovní na 1919 rok do teper nijaku kongruu ne polučili. V toj to rici už bolše raz imil česť predložiti prosbu, no do vsich por ješče ničeho ne polučili... Smireno prošu Vasu Excelenciu, izvolte našim duchovníkom choťa kongruu láskavo vyassignoval, ibo narod ne chočet sipku dati i povinne dni robiti, kongruu nedostali, i tak doslovno ne imijut iz čeho dali je žiti*“.

Otec vikár Mikuláš Russnák viedol v rokoch 1919 a 1920 bohatú korešpondenciu s Ministerstvom školstva, resp. slovenským Referátom ministerstva. Jej hlavným obsahom bolo práve doriešenie finančného zabezpečenia, či už kňazov, kanonikov, profesorov, kantorov, ale aj viacerých inštitúcií biskupstva – predovšetkým kapituly, katedrálneho chrámu, alebo teologickej Akadémie.

Ako prví sa čiastočného zlepšenia dočkali profesori bohosloveckých akadémií a seminárov. V októbri roku 1919 prijalo Národné zhromaždenie zákon, ktorým sa zvýšil plat profesorov teologických diecéznych učilišť a predstavených biskupských kňazských seminárov. Výška platu pedagógov bola stanovená podľa hodnotnej triedy, ktorá bola odvodená od doby, ktorú konkrétny pedagóg „strávil ako profesor na niektorom teologickom diecéznom učilišti, alebo na niektorej štátnej strednej, alebo inej na roveň postavenej štátnej škole“.

Predstavení biskupských seminárov mali nárok na plat, ktorý sa rovnal zákonne stanovenému najmenšiemu príjmu (kongruy) duchovných správcov. Konkrétne rektor, vicerektor a spirituál mali plat duchovných správcov „samostatných“, ostatní predstavení plat kňazov pomocných.

Začiatkom roka 1920 došlo k ďalšiemu posunu v záležitosti vyplácania kongruy gréckokatolíckym kňazom. Vláda uvoľnila potrebné finančné prostriedky na tento účel, čo biskupskému úradu oznámili jednotliví župani. Napr. v liste z 21. januára 1921 spišský župan (Ján Ruman) oznamuje: *„Sdeľujem cieľom v známost' vzatia a d'alsieho zakončenia, že Generálne finančné Riaditeľstvo nariadilo vyplácať pôžitky gréckokatolíckym farárom“*.

Podobnú správu zaslal 3. marca 1920 prešovskému biskupskému úradu aj konzultor pre gréckokatolícke diela cirkevné i školské Michal Millý. V liste uvádza, že má česť Prešovskému biskupstvu v otázke kongruy oznámiť, že *„berennyj urjad byl vyzvanyj, čtoby prichodniki na rok 1919 vyplatili“*. Zároveň dodáva, že na rok 1920 kongruu dostanú tí *„prichodniki, ktorí sľub virnosti složili a žalovanije im konzulenstvo poukazano“*.

Zlepšenie sociálneho postavenia gréckokatolíckeho duchovenstva (ako aj rímskokatolíckeho, pravoslávneho a evanjelického) nastalo potom v marci roku 1920, kedy Národné zhromaždenie „novelizovalo“ zákon o kongruu z 28. marca 1918, ktorým zvýšilo ročnú kongruu gréckokatolíckych duchovných o 1.500 korún. Zároveň Národné zhromaždenie schválilo rezolúciu, ktorá bola adresovaná vláde, aby tá upravila platy ďalším cirkevným úradníkom, a tiež dôchodky penzionovaných kňazov.

K ďalšiemu zlepšenie situácie, najmä čo sa týka finančného zabezpečenia duchovenstva, nastalo až po prijatí tzv. kongruového zákona (Zákon č. 122 Zb. z roku 1926), ktorým boli nanovo upravené platy duchovných cirkví a náboženských spoločností uznaných štátom. Tento zákon bol československým parlamentom schválený 25. júna 1926, so systematickým vyplácaním kongruy sa však začalo až v roku 1930.³⁶

---

³⁶ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. 443, r. 1927, sign. 472.

Hmotná núdza gréckokatolíckeho duchovenstva však nebola spôsobená len byrokratickými priet'ahmi štátnej správy pri riešení záležitosti jeho hmotného zabezpečenia. Druhú významnú zložku príjmu totiž tvorili farníci jednotlivých farností, ktorí platili rôzne peňažné (štolárne) poplatky, vykonávali robotné povinnosti na farskom (cirkevnom) majetku a odovzdávali viaceré naturálne dávky – tzv. koblina a rokovina.³⁷

Československá vláda zákonom č. 290 zo dňa 14. apríla 1920³⁸, formálne zrušila koblinu a rokovinu na Podkarpatskej Rusi a Slovensku, avšak bez toho, aby súčasne náležite upravila plat duchovenstva, ktorého hmotné zabezpečenie bolo tiež veľmi úbohé. Paradoxne tak namiesto upokojenia situácie došlo k zväčšeniu napätia medzi gréckokatolíckym duchovenstvom a veriacimi. Tento zákon síce nadobudol účinnosť dňom jeho vyhlásenia (14. 4. 1920), jeho prevedenie však bolo značne komplikované. Zákon mal byť prevedený na Podkarpatskej Rusi ako aj na Slovensku súčasne, v tom sa však vyskytol problém. Na Podkarpatskej Rusi sa prevedenie malo uskutočniť uznesením podkarpatoruského snemu, ktorý však do toho obdobia pre rôzne prekážky ešte nebol ani zvolený. Na Slovensku síce stačilo iba vládne nariadenie, to sa však muselo zhodovať s uznesením snemu na Podkarpatskej Rusi, a preto sa muselo čakať na jeho zvolenie.

Proti samotnému zákonu sa hneď po jeho zverejnení zdvihla veľká vlna kritiky, a to jednak zo strany duchovenstva a učiteľov, ako aj zo strany veriacich. Duchovenstvo kritizovalo vôbec už len existenciu takéhoto zákona. Už krátko po zverejnení Zákona č. 290 Zb. v máji 1920 biskupský vikariát a duchovenstvo Prešovského biskupstva

---

³⁷ Koblina (alebo „sypka“) – odvádza sa podľa určitej miery – kobel (alebo korec).

Rokovina – ročný výnos zo žatvy (predovšetkým pšenica, jačmeň, ovos, žito, kukurica, ale aj seno, či kapusta)

³⁸ Pozri *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Ročník 1920, částka LIV. Vydána dne 5. května 1920; tiež AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. 436, r. 1920, sign. 1414; pozri tiež Zákon so dňa 14. apríla 1920 o prekrašení kobliny, rokoviny i inšich dolžnostej v Podkarpatskoj Rusi i na Slovenskom. In: *Cerkov i škola (oficiálny organ eparchial'neho praviteľstva prjašovskoho)*, roč. 3, č. 6, 30. 6. 1920, s. 42.

odoslali ministromi pre zjednotenie zákonodárstva a organizáciu správy Dr. Milanovi Hodžovi pamätné listy, v ktorých proti nemu vehementne protestovali. Generálny vikár Mikuláš Russnák o. i. navrhoval, aby štát gréckokatolíckych duchovných a učiteľov „odškodnil“ za nevybratú koblinu a rokovinu.

Mikuláš Russnák v oficiálnom eparchiálnom vestníku *„Cerkov i škola“* vyzval svojich kňazov, aby sa vyjadrili k predmetnej záležitosti.³⁹ Absolútna väčšina sa priklonila k názoru svojho generálneho vikára a požadovala pokračovanie vyberania kobliny a rokoviny, resp. jej finančnej náhrady. Ďalšie protestné listy duchovenstva boli následne adresované viacerým štátnym úradom, ako napr. Ministerstvu vnútra, Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska, či prezidentskej kancelárii. Hlavným obsahom všetkých z nich je jednoznačná podpora zachovania kobliny a rokoviny. Konečné riešenie tejto záležitosti sa neustále oddiaľovalo.⁴⁰ Až po následných rokovaniach a ubezpečeniach vlády, že kňazi neprídu o časť svojho príjmu, bol tento návrh hmotného usporiadania gréckokatolíckeho duchovenstva definitívne prevedený dňa 12. marca 1930 výnosom Referátu Ministerstva školstva a národnej osvetý č. 22.522/IV.⁴¹

V roku 1919 prebehlo v ČSR v rámci menovej reformy prekolokovanie doteraz používaného rakúsko-uhorského peňažného obeživa. Následkom tejto akcie bolo aj to, že Ministerstvo financií dlhšiu dobu zadržovalo časť financií zo všetkých trinástich fondov Prešovského biskupstva. Zadržovaná suma týchto fondov celkovo činila 61.960 korún.

Prešovská kapitula sa ešte 24. marca 1919 obrátila na Ministerstvo financií, aby boli tieto financie uvoľnené, pretože: *„fondi naši svojej kultúrnej povinnosti ne môžu zadost učiniti“*. Pražské ministerstvo však predmetnú záležitosť odmietlo riešiť, tvrdiac, že to spadá do kompetencie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. To

---

³⁹ *Cerkov i škola*, 30. júna 1920, roč. 3, č. 6, s. 1.

⁴⁰ Kongrua gréckokatolíckych kňazov. In: *Slovenský denník*, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 1 – 2; tiež Riešenie otázky kobliny a rokoviny ohrozené. In: *Slovenský denník*, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 2.

⁴¹ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 446, r. 1930, sign. 1516.

naopak tvrdilo, že to patrí do kompetencie Ministerstva financií. Až na opakované urgencie o. vikára M. Russnáka a ďalších členov kapituly sa podarilo túto záležitosť zdarne vyriešiť.⁴²

Aj za ťažkých povojnových pomerov sa generálny vikár snažil zabezpečiť plynulý chod aspoň tých najdôležitejších cirkevných objektov a inštitúcií v biskupstve. Ako príklad je možné uviesť jeho aktívne angažovanie sa pri zabezpečení platov kanonikov kapituly a podpory pre prešovský katedrálly chrám sv. Jána Krstiteľa. Mikuláš Russnák sa vo viacerých listoch obracal najmä na Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska.⁴³ Ministerstvo na tieto apely vikára odpovedalo zdržanlivo, keďže sa čakalo na prijatie viacerých zákonov, ktoré sa týkali finančného zabezpečenia duchovenstva v Československej republike.

Krátko po vzniku Československa sa chudobnému Prešovskému gréckokatolíckemu biskupstvu snažila čiastočne finančne pomôcť aj Svätá stolica, ktorá napr. v roku 1920 v rámci projektu podpory chudobným diecézám poskytla Prešovskému biskupstvu finančnú podporu.⁴⁴ Na rozdelenie týchto financií, ako aj ďalších menších dotácií od štátu vymenoval v roku 1921 minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár osobitnú vládnu komisiu, ktorá dozerala na rozdelenie štátnej podpory pre všetky gréckokatolícke ustanovizne a eparchiálne fondy.⁴⁵

V rokoch 1920 - 1921 nedostatok financií prinútil vedenie Prešovského biskupstva zapodievať sa otázkou, či by nebolo prijateľnejšie, aby niektoré školské subjekty prešli do správy štátu. V januári 1921 skutočne generálny vikár M. Russnák požiadal Prezídium ministerstva školstva a národnej osvety, aby štát prevzal správu nad Gréckokatolíckym učiteľským ústavom v Prešove, tzv.

---

⁴² Pozri AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1743.

⁴³ Napr. listy z 10. októbra 1919, 15. decembra 1919, či 30. decembra 1919. Pozri: AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1742;

⁴⁴ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, sign. 838; V dňoch 26. 3. , 24. 4. a 18. 6. 1920 bola Prešovskému biskupstvu prostredníctvom Zemskej banky poukázaná suma 15.000 Kč.

⁴⁵ Majetková správa gréckokatolíckej kapituly v Prešove pod dozorom vládnej komisie. In: *Národné noviny*, 52, 19. 10. 1921, č. 236, s. 3.

Preparandiu. Ministerstvo túto žiadosť akceptovalo, pripravilo dokonca aj zoštatňovaciu zmluvu, vedenie Prešovského biskupstva však v poslednej chvíli zmenilo svoje rozhodnutie, a tento návrh stiahlo.⁴⁶

Dôležitou skutočnosťou, s ktorou sa M. Russnák potýkal pri správe biskupstva, bolo aj zosilnenie šírenia pravoslávneho hnutia v eparchii. Počas svojho pôsobenia sa zvlášť iniciatívne postavil proti agitátorom pravoslavia, ktoré sa začalo šíriť po skončení I. svetovej vojny a vzniku Československa. Niekoľko gréckokatolíckych farností v tej dobe ostalo bez kňazov. Aj túto situáciu potom využívali pravoslávni agitátori, ktorí sa snažili uvoľnené gréckokatolícke farnosti zaujať. Zabrániť tejto pravoslavizácii a zároveň povzniesť duchovný život gréckokatolíckych veriacich Prešovského biskupstva pomohol generálnemu vikárovi aj príchod otcov redemptoristov (v roku 1921) a sestier baziliánok (v roku 1922), či misie otcov baziliánov z mukačevského kláštora na Podkarpatskej Rusi. V biskupstve totiž po I. svetovej vojne nepôsobili žiadni rehoľníci. Otcovia baziliáni opustili svoj kláštor na Bukovej Hôrke v roku 1905, v roku 1915 aj kláštor v Krásnom Brode (začiatkom roku 1915 kláštor a chrám zničila rakúska armáda, keďže v kláštore bol umiestnený štáb ruského vojska, a rehoľníci sa preto museli stiahnuť do kláštora v Mária-Póči).⁴⁷

V roku 1921 košický rímskokatolícky biskup Dr. Augustín Fischer-Colbrie ponúkol pražskej provincii Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa (redemptoristi) bývalý františkánsky kláštor v Stropkove. Medzi príchodzimi otcami redemptoristami boli aj o. Dominik Metod Trčka a o. Stanislav Nikolaj Nekula, ktorí sa stali zakladajúcimi členmi gréckokatolíckych redemptoristov (resp. redemptoristov východného; byzantsko – slovanského obradu) na Slovensku. Generálny vikár Mikuláš Russnák im udelil jurisdikciu na celú eparchiu a dovolil im konať misie, kde to bude potrebné. Redemptoristi boli vikárovi M. Russnákovi a neskôr apoštolskému administrátorovi biskupovi D. Njaradimu najväčšou oporou pri zastavení šírenia pravoslavia. Veľmi

---

⁴⁶ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 438, r. 1922, sign. 445.

⁴⁷ BILANČÍK, M. M.: Rehoľa Baziliánov. In: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku*. Prešov 1995, s. 14.

účinné boli práve ich misie, ktoré v rozmedzí rokov 1922 – 1927 vykonali len v Prešovskom biskupstve v 72 farnostiach.⁴⁸

V roku 1922 Mikuláš Russnák osobne pozval do Prešovského biskupstva sestry Rádu sv. Bazila Veľkého.⁴⁹ Prvých päť sestier prišlo do Prešova 10. augusta tohto roku. Vikár bol ich veľkým dobrodincom a protektorom, zaslúžil sa o založenie internátnej školy pre dievčatá (bola dočasne umiestnená vo voľných priestoroch biskupskej rezidencie), ktorú viedli tieto sestry.⁵⁰

Po konsolidácii pomerov na Slovensku (vytlačenie maďarskej Červenej armády z územia Slovenska spojeného so zánikom Slovenskej republiky rád; podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy 4. júna 1920 medzi Československom a Maďarskom, čím sa definitívne určili štátne hranice medzi týmito štátmi), Svätá stolica napokon 13. novembra 1920 vymenovala prvých troch slovenských biskupov. Československá vláda sa pritom dočasne zriekla nároku na nominačné právo uhorských panovníkov a Svätá stolica sa zaviazala konzultovať s vládou návrhy kandidátov na biskupské stolce pred ich vymenovaním. Tento kompromis sa prvýkrát prejavil v rokoch 1921 – 1922, kedy sa československá vláda snažila dohodnúť so Svätou stolicou na vhodnom kandidátovi na prešovský biskupský stolec. Vyriešeniu problémov v Prešovskom biskupstve mohlo napomôcť len urýchléné vymenovanie takého kandidáta, ktorý by mal úplnú biskupskú právomoc. V procese menovania prešovského biskupa však vzápätí prišlo k viacerým „komplikáciám“. V biskupstve sa dostala na pretras najmä otázka spôsobu volenia a menovania gréckokatolíckeho biskupa. V súlade s klauzulou jednej z podmienok tzv. dokumentu o Užhorodskej únii z roku 1646⁵¹, sa časť duchovenstva snažila dosiahnuť, aby im „*bolo*

---

⁴⁸ V roku 1922 – 7, 1923 – 14, 1924 – 10, 1925 – 15, 1926 – 12, 1927 – 14; AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 444, r. 1928, sign. 2000.

⁴⁹ AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 440, r. 1924, sign. 466.

⁵⁰ PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968, s. 43 – 44.

⁵¹ Konkrétne sa to týka druhej podmienky Užhorodskej únie, ktorá hovorí, že gréckokatolícke duchovenstvo má mať zabezpečené právo voliť biskupa, ktorého následne navrhne Svätej stolici na schválenie.

uznané právo voliť biskupa“⁵². S touto požiadavkou samozrejme nesúhlasila ani československá vláda, ale ani Svätá stolica. Najväčším uchádzačom na post biskupa sa javil doterajší generálny vikár Mikuláš Russnák. Československá vláda však požadovala takého kandidáta, ktorý by nebol zaťažený „maďarskou minulosťou“, a preto bol o. M. Russnák pre vládu napokon neprijateľný.⁵³ Násť kandidáta z cirkevnej hierarchie Prešovského biskupstva však bolo veľmi zložitý. Kandidát na biskupskú funkciu musel okrem iných predispozícií spĺňať aj požiadavku byť coelebsom, t. j. neženatým kňazom. V celom Prešovskom biskupstve však bolo takýchto kňazov – coelebsov k roku 1921 iba desať (Velimír Bereczky, Mikuláš Beskid, Ján Gojdič ml., Metod Gojdič, Peter Gojdič, Jozef Gejza Ďulaj, Zeno Kovaliczky, Mikuláš Russnák, Július Vojtovič a Pavol Vojtovič).⁵⁴

Na základe týchto skutočností preto Svätá stolica navrhla československej vláde za najvhodnejšiu osobu na prešovský biskupský stolec zahraničného kandidáta, ktorým sa napokon stal biskup z chorvátskeho Križevacu, Dr. Dionýz Njaradi. Tento stav však bol všeobecne akceptovaný iba ako dočasný, keďže Svätá stolica navrhla biskupa D. Njaradiho vymenovať „iba“ za apoštolského administrátora a súčasne mu ponechala aj biskupský stolec v Križevaci.

S týmto návrhom sa nakoniec stotožnila aj československá vláda, a preto Svätá stolica mohla Dr. Dionýza Njaradiho 1. októbra 1922 vymenovať za nového apoštolského administrátora Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva.⁵⁵ Mikuláš Russnák ostal naďalej pôsobiť v biskupskej kúrii v Prešove ako generálny vikár biskupstva, a to počas celej administrácie biskupa D. Njaradiho. Dňa 14. septembra 1926 vymenovala Kongregácia pre východnú cirkev za nového prešovského apoštolského administrátora P. P. Gojdiča. P. Gojdič zaujal svoj nový

---

⁵² SNA, fond MPS, šk. č. 71, dok. Č. 255/71. *Memorandum viacerých gréckokatolíckych občanov o zaplnenie biskupstva v Prešove* z 22. 3. 1922.

⁵³ SNA, fond Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko (MPS), šk. č. 39, dok. č. 529. *List vládneho referenta K. A. Medveckého* z 23. 12. 1921.

⁵⁴ *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*. Prešov 1921, s. 29 - 34.

⁵⁵ VASĽ, C.: *Gréckokatolíci. Dejiny – osudy – osobnosti*. Košice 2000, s. 132.

úrad po slávnostnej inštalácii 20. februára 1927, do tej doby bol preto M. Russnák najvyšším cirkevným predstaviteľom pôsobiacim v Prešovskom biskupstve. Ako generálny vikár potom pôsobil až do 27. októbra 1927.⁵⁶

Pôsobenie Mikuláša Russnáka v r. 1930 - 1954

Keď 26. júna 1931 zomrel vo veku 67 rokov v Užhorode mukačevský gréckokatolícky biskup Peter Gebej, Mikuláš Russnák bol považovaný za jedného z kandidátov na uprázdnený biskupský stolec. Všetkých potencionálnych kandidátov „preverovali“ aj československé štátne orgány. Správca policajného komisárstva Odbočky Ústrednej štátnej bezpečnosti pri policajnom riaditeľstve v Prešove charakterizoval osobu Mikuláša Russnáka takto: *„...ako jedine prijateľný a spôsobilý kandidát (z Prešovského biskupstva) prichádza do úvahy iba Mikuláš Russnák... Jedine dr. Russnák je ten, ktorý by vyhovoval nie len zo stanoviska štátnej raisony, ale aj podmienkam cirkevným a špeciálnym podmienkam rusínsko a slovensko národným. Je oddaným republikánom a dobrým Rusínom... Je najvzdelanejším kňazom v celej eparchii a výborným znalcom cirkevného práva a cirkevných dejín. Napísal niekoľko významných diel, o ktorých sa s uznaním vyslovujú i vatikánski spisovatelia...*

...Pokiaľ sa osobnosti dr. Russnáka týka, charakterizoval by som ho v krátkosti takto: človek peknej mohutnej postavy, sympatických ťahov, vždy elegantný a reprezentabl, v spôsoboch vyberavý, ku každému taktný a shovievavý, pritom energický, otvorený a pevný charakter...

*...Ináč je dr. Russnák zo všetkých kandidátov, nevynímajúc ani užhorodských, tak vekove ako aj hodnosťou najstarší, a keď by Vatikán chcel spravodlivo pokračovať, musel by ho vymenovať biskupom na prvé miesto. Je isté, že kdekoľvek by sa Russnák dostal, zaviedol by poriadok a železnú disciplínu a naprostú úctu k štátnym zákonom.*⁵⁷

Ako je však všeobecne známe, za nového mukačevského biskupa

---

⁵⁶ *Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolitanae pro anno 1931.* Prešov 1931, s. 164.

⁵⁷ Štátny archív v Prešove, fond: Odbočka Ústrednej štátnej bezpečnosti pri policajnom riaditeľstve v Prešove, inventárne číslo 1477, signatúra 6.

bol napokon v roku 1932 vymenovaný kanonik mukačevskej kapituly a riaditeľ biskupského úradu Mukačevského biskupstva Alexander Stojka.

Dňa 12. septembra 1935 schválil senát Olomouckej univerzity návrh na vymenovanie Mikuláša Russnáka za profesora na novozakladanej Katolíckej teologickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Tento návrh prezident Československej republiky Edvard Beneš prijal a dňa 13. augusta 1936 vymenoval M. Russnáka za riadneho profesora porovnávacej dogmatiky a slovansko – východnej liturgiky na Teologickú fakultu v Bratislave s účinnosťou od skutočného nastúpenia do služby. Toto rozhodnutie prezidenta bolo M. Russnákovi doručené prostredníctvom Ministerstva školstva a národnej osvety 9. septembra 1936.⁵⁸

Mikuláš Russnák začal pôsobiť v Bratislave od 1. októbra 1936, od začiatku ak. roka 1936/1937. Kanonickú misiu na prednášanie na tejto fakulte mu na základe „*Nihil obstat*“ (udelenému vtedajšou Kongregáciou seminárov a univerzít dňa 6. augusta 1936) udelil trnavský apoštolský administrátor a titulárny biskup prienenský Pavol Jantausch 16. septembra 1936.⁵⁹ Ešte v ten istý deň zložil do rúk biskupa P. Jantauscha predpísanú prísahu a 17. septembra 1936 sľub vernosti československému štátu do rúk krajinského prezidenta Slovenskej krajiny Jozefa Országha.⁶⁰ V akademickom roku 1946 - 1947 stál na čele fakulty ako jej najvyšší akademický hodnostár vo funkcii dekana. Na bratislavskej teologickej fakulte prednášal do konca akademického roka 1947/1948.⁶¹

Po smutne známom tzv. Prešovskom sobore 28. apríla 1950 bola komunistickým štátnym režimom zlikvidovaná Gréckokatolícka cirkev v Československu.⁶² Následne perzekúcie sa veľmi konkrétne dotkli aj

---

⁵⁸ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 139.

⁵⁹ Tamže, s. 140.

⁶⁰ Tamže, s. 139.

⁶¹ Na rozlúčku s profesorom Dr. Russnákom. In: *Katolícke noviny*, r. 63, č. 14, 30. 5. 1948, s. 4.

⁶² O likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi v Československu pozri napr.: CORANIČ, J. - ŠTURÁK, P. - KOPRIVNÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách*

v tej dobe už 72 ročného Mikuláša Russnáka. Keďže odmietol podpísať „prestup“ do pravoslávnej cirkvi, bol v polovičke mája 1950 zatknutý a odvezený do centralizačného tábora, bývalého kláštora redemptoristov v Podolínci. Odtiaľto bol neskôr prevezený do tábora v Hlohovci, kde bola internovaná väčšina gréckokatolíckych kňazov. Nakoniec bol prevezený do ďalšieho tábora v Báci, kde boli internovaní starší svetskí a rehoľní kňazi. Práve v Báci ho 26. novembra 1954 zastihla nevoľnosť, ktorá predznamenal mozgovú porážku. Po prevezení do bratislavskej nemocnice Mikuláš Russnák 2. decembra 1954 zomrel. Pochoval ho generálny vikár trnavskej apoštolskej administratúry Leopold Adamčík 4. decembra 1954.⁶³

Celoživotná práca prof. Mikuláša Russnáka sa prelínala mnohými teologickými odbormi – vierouka, morálka, biblistika, liturgika, asketika, cirkevné dejiny, kanonické právo, atď., ako aj ďalšími neteologickými odbormi, napr. história, právo, či jazykoveda. Ovládal viacero jazykov (jeho vedecké diela vychádzali väčšinou v latinčine, maďarčine alebo rusínčine), vydal 177 samostatných odborných diel, čo spolu tvorí 192 zväzkov, okrem toho napísal vyše 75 vedeckých a odborných článkov.⁶⁴ Výraznou mierou sa podieľal na novom vydaní *Kanonického predpisu pre východnú cirkev*, jeho elaborát o *Nanebovzatí Panny Márie s telom a dušou* (tzv. *Mariológia*, ktorá vyšla neskôr knižne v roku 1936 v Prešove), bola ocenená aj Svätou stolicou v Ríme (tu zvlášť vyniká jeho argumentácia z byzantských liturgických kníh, ktoré autor podrobne rozpracoval aj v návrhu Prešovského biskupstva

---

totalitného režimu : likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v r. 1950. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2010, s. 474; tiež ŠTURÁK, P.: *Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989.* Prešov 1999, 199 s; príp. VAŠKO, V.: *Likvidace řeckokatolícké církve.* Kostelní Vydří, 2007, s. 71.

⁶³ Viac o živote a diele Mikuláša Russnáka pozri: BOHÁČ, Vojtech: *Dr. Mikuláš Russnák - Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo.* Prešov 2002, 111 s.; tiež DUBIAK, J. B.: K požehnanej sedemdesiatke veľkého Zemplínčana osv. Pána Dr. Nikolaja Russnáka. In: *Sv. Cyril a Metod* 5, 1948, s. 81; BABJAK, J.: *Zostali verní – osudy gréckokatolíckych kňazov I.* Košice 1997, s. 89 – 93.

⁶⁴ Jeho celoživotné dielo sa v súčasnosti nachádza v knižnici Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.

k vyhláseniu tejto dogmy).⁶⁵

Práve za túto významnú aktivitu bol M. Russnák ocenený d'akovným listom (dat. 13. júna 1927) štátneho sekretára Svätej stolice, kardinála Gaspariho, ktorý tak konal z poverenia samotného pápeža Pia XI.⁶⁶ Ako uznanie za jeho prácu mu v roku 1928 pápež udelil titul *Praelati domestici*. Ďalší d'akovný list Mikulášovi Russnákovi prišiel zo sekretariátu Svätej stolice 20. novembra 1930 a je signovaný kardinálom a novým štátnym sekretárom, budúcim pápežom Piom XII., Giuseppem Giovannim Pacellim.⁶⁷

V roku 1932 vyznamenal prešovský apoštolský administrátor P. P. Gojdič M. Russnáka tým, že mu umožnil nosiť nábederník s obrazom Nanebovzatia Panny Márie.⁶⁸

V roku 1948 bol pápežom Piom XII. povýšený na apoštolského protonotára s právom nosiť mitru.⁶⁹ Vyznanie viery podľa predpisu vykonal pred pomocným biskupom ThDr. Vasil'om Hopkom, ktorý bol na tento úkon delegovaný dekanom Apoštolskej protonotarie arcibiskupom A. Carincim.⁷⁰

Prof. Mikuláš Russnák bol jedným z najvzdelanejších predstaviteľov Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v celej jeho histórii. Jeho absolútnu všestrannosť najlepšie vystihuje jeho celoživotné dielo, ktoré je prezentované v tejto komplexnej monografii.

---

⁶⁵ Univerzitný prof. Dr. Nikolaj Russnák – pápežský prelát, kanonik (1878 – 1955). In: *Gréckokatolícky kalendár 1991*. Prešov 1991, s. 59 – 62.

⁶⁶ RUSSNÁK, Mikuláš: *Autobiographia*. Prešov 1943, s. 101.

⁶⁷ Tamže, s. 109.

⁶⁸ Tamže, s. 113.

⁶⁹ WELYKYJ, A.: *Documenta Pontificorum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*, vol. II. Romae 1954, s. 549 – 550, tiež. BOHÁČ, V.: Vývoj byzantskej liturgie na Slovensku počas života a po smrti Dr. Mikuláša Russnáka. In: *Východná katolícka teológia v premenách časov*. Košice 2004, s. 180.

⁷⁰ DANCÁK, F.: Russnák, Mikuláš, ThDr. (30.04.1878 Sopkovce, okr. Humenné – 02.12.1954 Bratislava) kňaz, generálny vikár, univerzitný profesor. In: <http://www.zoe.sk/?osobnosti&meno=RUSSN%C1K%2C+Mikul%E1%9A%2C+ThDr.>, 30. 08. 2011.

Bibliografia Mikuláša Russnáka

Vojtech Boháč

Úvod

Prvý pohľad na vedecké dielo profesora Mikuláša Russnáka už stačí, aby presvedčil človeka o jeho pracovitosti, trpezlivosti, húževnatosti a zanietenosti pre vedeckú prácu. Zostalo po ňom 191 zväzkov vedeckých prác. Z nich menšia časť bola vydaná tlačou. Väčšia časť zostala v rukopisoch v jeho knižnici. Časť z bohatej a hodnotnej knižnice Mikuláša Russnáka sa dostala do knižnice Matice slovenskej v Martine. Zvyšná časť kníh sa dostala do iných knižníc.

V akcii „P“ v roku 1950 autor pre vernosť ku Katolíckej cirkvi a k je viditeľnej hlavy bol uväznený. Osobné dielo autora sa zachránilo tak, že sa zobralo do Bratislavy – Rače, Alstrova 108, k jeho príbuzným, do rodiny kňaza Dr. Pavla Russnáka. V súčasnosti sa originálne rukopisné dielo nachádza v knižnici Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, ulica Biskupa Gajdúča 2. Celé jeho dielo sa v digitálnej podobe nachádza aj v knižnici Teologickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, na jeho pracovisku v Košiciach, na Komenského ulici 28, v Centre Michala Lacka Východ – Západ.

1 Rozsah diela

Literárne sa Mikuláš Russnák začal prejavovať už ako bohoslovec. Písal do rôznych periodík vychádzajúcich v Budapešti. Svoje prvé teologické dielo napísal ako dizertačnú prácu v roku 1901. Téma je dogmatická, čo vyjadruje aj názov diela: „*De processione Spiritu Sancti a Filioque*.“ Dielo vyšlo aj tlačou v Prešove. Na svojom druhom kaplánskom mieste vydal svoje druhé dielo s názvom „*Sacramentum Poenitentiae*“, Sajópetri 1902. Tretie dielo mladého kňaza a teológa je historické. Pod názvom „*Az Alumneum története*“ vydal dejiny Alumnea v Prešove. Dielo vyšlo v Prešove v roku 1907.

Vo svojej práci pokračoval aj počas pôsobenia v Prešove. Písal do rôznych náboženských ale aj civilných časopisov. Z náboženských treba spomenúť: Religio, Egyházi közlöny, Görögkatolikus szemle, Dušpasztyr (Užhorod). Z civilných časopisov treba spomenúť:

Alkotmány, Felvidék, Sáros, Kassai hírlap. I keď prvé práce profesora Russnáka tvoria knihy, predsa v prvom období jeho vedeckej formácie prevažujú články a štúdie v uvedených časopisoch.

Od roku 1908 do roku 1913 je to spolu 61 článkov. V roku 1916 publikoval ešte päť článkov. Potom intenzita jeho reakcií na teologické alebo spoločenské problémy v časopisoch klesla. V rokoch 1917, 1932, 1933, 1940, 1941, 1942, 1943 publikoval už len po jednom článku. Výnimku tvorí rok 1926, keď uverejnil dva články časopise Mukačevskej eparchie s názvom Dušpastyr, ktorý vychádzal v Užhorode. Články reagujú na aktuálne problémy doby: sociálne otázky, vysťahovalectvo, priemysel, mládež, školy, dôchodok kňazov, problém kalendára a rôzne iné odborné, teologické a spoločenské aktuality. Podľa obsahu Russnákov články sa môžu kvalifikovať na: dogmatické, morálne, právne, liturgické a sociálne – články „predvídajúce“ smer sociálnej náuky Cirkvi.

2 Prehľad diela

Práce Mikuláša Russnáka možno rozdeliť na: **I. Články; II.**

Monografie.

I. Články

Články sú zoradené podľa roku ich publikovania.

1908

- A katolikus Filioque tan és a schizmatikus orosz egyház (Religio).
- A bérmlás szentségének a kiszolgáltatása különös tekintettel a görög egyházra (Religio).
- Az oláriszentség formája és a görög epiklézis (Religio).
- A görög egyház és a társadalom (Religio).
- Disciplina de nuptiis sacerdotum (Alkotmány).

1909

- Nemzeti egyház. (Religio).
- A naptáregyesítés. (Religio).
- Kötelező-e a görög egyházban az egyszeri jóllakásról szóló rendelkezés. (Egyházi közlöny).
- A fönntartott esetek és a görög egyház. (Religio).
- De Byzantinizmo. (Religio).

- Reformok a görög egyházban. (Religio).
- Unió. (Religio).
- Az unió szelleme. (Religio).
- Apácák a magyarországi görög egyházban. (Alkotmány).

1910

- Harc a régi és az új naptár körül. (Gör. kat. szemle).
- Papnevelésünk vezéreszméi. (Felvidék).
- A görögkatolikus papok katolicitása. (Egyházi közlöny).
- Van-e a görög egyházban breviárium? (Religio).
- Decretum Pi ide hoc nomine X-i de sanctae. Communione puerorum. (Felvidék).
- A népszövetség és a görögkatol. (Religio).
- Népünk kulturális helyzete. (Felvidék).
- Pünkösd ünnepén. (Felvidék).
- Gazdasági állapotaink. (Felvidék).
- Gyáriparunk. (Felvidék).
- Papi nyugdíjunk. (Felvidék).

1911

- Naptáregyesít. (Felvidék).
- A görög egyház bőjti fegyelme. (Egyházi közlöny).
- A görög egyház bőjti fegyelme. (Gör. kat. szemle).
- De contractione festorum. (Felvidék).
- A római pápák fegyelmi rendeletei és a görög egyház. (Religio).
- A népmentés érdekében. (Felvidék).
- Papi nyugdíjunk. (Felvidék).
- A kivándorlók lelki gondozása. (Felvidék).
- A jó sajtó fontossága. (Felvidék).
- Középiskoláink növendékei. (Felvidék).
- Ifjúságunk. (Felvidék).
- Népoktatásunk és az állami iskolák. (Felvidék).
- Congressus docentium elem. scholarum Catholicarum. (Felvidék).
- Congrua, seu salarium sacerdotum. (Felvidék).
- Memorandum de salario sacerdotibus dando anno 1911.

1912

- A görög egyház tanítása. (Religio).

- Az únió fontossága. (Religio).
- Papi nyugdíj az eperjesi egyházmegyében. (Sáros).

1913

- A keleti egyház egyetemes jogfejlődése. (Religio).
- Az egyházi szellem és a görög klérus. (Egyházi közlöny).
- A keleti egyház stagnálása a jogalkotás terén. (Religio).
- Bontó akadály-e az egyházi rend szentsége a görög egyházban. (Religio).

1916

- Panis fenmetatus vel azymus. (Eperjes).
- A béke ünnepén. (Eperjes).
- Intentio et scopus sacerdotum activitatis socialis. (Eperjes).
- Unio kalendarium. (Felvidéki újság).
- Unio kalendarium. (Kassai Hírlap).

1917

- Epistola ad Nuntium Budapestinense de condendo pro Ecclesia Orientali Codice novo.

1926

- De materia eadem litterae ad Nuntium Apost. Pragaensem Possuntne Curati dispensare fideles suos in ieiunis. (Dušpastyr, Užhorod).
- Epistola de eodem obiecto ad Cardinalem Praefectum S. C. pro E. O.

1932

- Litterae de eligendis Episcopus nostris iuxta disciplinam

1933

- Relatio de protocollis Inc. Commissioni Leopolitana. (In: Tractatus varii III., str. 145).

1940

- Disciplina comas alendi et barbas nutriendi. (In: Tractatus varii VI., str. 1-74).

1941

- Concordatum Romaecum Slovachia. (In: Tractatus varii VII., str. 1-49).

1942

- Terminus „Fragopoli“

1943

- Sanctae Joannes Eleemosynarius. (In: Tractatus varii VIII., str. 9-17).

II. Monografie

Profesor Russnák písal svoje vedecké diela v troch jazykoch. Väčšinu prác napísal v latinskom jazyku v počte 143. V maďarčine napísal 36 prác. V rusínskom jazyku napísal 9 prác. Dva roky bol redaktorom novín s názvom „*Felvidék*“, ktorý vychádzal v Prešove. V ňom uverejnil 18 článkov. Publikačná činnosť Mikuláša Russnáka sa podľa datovania jeho jednotlivých diel začala v roku 1901 a skončila sa v roku 1949. Okrem sedemnástich diel, ktoré vyšli tlačou, všetky ostatné diela sú v rukopise.¹ Diela, ktoré vyšli aj tlačou sú uvedené po výpočte celého diela. Kvôli úplnosti sú súčasťou aj následného výpočtu celého diela tohto mimoriadne tvorivého a usilovného vedca. Z úcty k profesorovi Mikulášovi Russnákov, zoradenie monografií sme nechali podľa jeho zostavy.²

1. Autobiographia. (Fragopoli: 1943).
2. Biographia in imaginibus. (Fragopoli: 1947).
3. De libertate et independentia Ecclesiae Catholicorum. (1942).
4. Adatok nagy embekről I. (O známych osobnostiach I., 1948).
5. Adatok nagy embekről II. (O známych osobnostiach II., 1948).
6. Adatok nagy embekről III. (O známych osobnostiach III., 1948).
7. Disciplina genuflectendi iuxta ritum Orientalem. (1938).
8. A Szentléleknek a Fiú Istentől való származásáról. (O pochádzaní Svätého. Ducha od Syna dizertácia, 1901).
9. Simonia. (1942).
10. De modo agendi nostrorum in litando Sacrum. (1942).
11. A mi állapotaink I. /1948 (Naša situácia I.)
12. A mi állapotaink II. /1948 (Naša situácia II.)
13. A mi állapotaink III. /1948 (Naša situácia III.)
14. A mi állapotaink IV. /1948 (Naša situácia IV.)

---

¹ Z praktického hľadiska preto nebudeme pri každom diele uvádzať, že je to rukopis.

² Russnák, M.: *Autobiographia*. Fragopoli: 1943 (manuscriptum).

15. Pravoslavno-katolíčeskaja dogmatika. (1930).
16. Dogmatika – Katolikus hittan. (Dogmatika – Katolícka vierouka, 1909).
17. Purgatorium et Ecclesia Orientalis.(1937).
18. A purgatórium és a Keleti Egyház. (Očistec a Východná cirkev, 1913).
19. Sacramentum Poenitentiae. (1913).
20. Epiklézis. (1926).
21. A keleti egyház miséi. (Liturgie východnej cirkvi, 1910).
22. De indulgentiis. (1944).
23. De processione Spiritus Sancti a Filioque.(1938).
24. De Deo Uno. (Bratislava, 1941).
25. De Deo Triuno, seu de Spiritu Sancti Trinitate.(1941).
26. De Creatore I. (1942).
27. De Creatore II. (1942).
28. De Deo Redemptore I. (1943).
29. De Deo Redemptore II. (1943).
30. De Deo Redemptore II. (2 zväzky tie isté, 1943).
31. De Deo Redemptore III. (Christologia, 1943).
32. De Christologia IV. (Soteriológia, 1943).
33. Mariologia I. (1936).
34. Mariologia II. Citata ex R.Or. M. in ritu Or. (*ručne*, 1937).
35. Mariologia III. Cultus apud Orientalium. (*ručne*, 1937).
36. Prelectiones Dogmaticae. De gratia Divina. (1941).
37. De Deo Sancitificatore. (1942).
38. O najsvjatijšij Eucharistii. Propovedi I. (Kázne o najsvätejšej Eucharistii I., *ručne*, 1943).
39. O najsvjatijšij Eucharistii. Propovedi II. (Kázne o najsvätejšej Eucharistii II. *ručne*, 1943).
40. O najsvjatijšij Eucharistii. Propovedi III. (Kázne o najsvätejšej Eucharistii III. *ručne*, 1943).
41. De Deo Terminatore.(1941).
42. Stati i doklady. (1932).
43. Tožestvo svjataho liturgizovania I. (1948).
44. Tožestvo svjataho liturgizovania II. (1944).

45. *Lingua Staroslavica* I. (1941).
46. *Lingua Staroslavica* II. (1941).
47. *Könyvismertetés* I. (Recenzie kníh I., 1947).
48. *Adnotationes historicae* de „20.“ (1947).
49. *Könyvismertetés* I. (Recenzie kníh II., 1947).
50. *Editio Crypto-Ferratensis* Lit. 1940-41 Lit. UV. (1942).
51. *Editio Crypto-Ferratensis* Lit. 1942 Lit. UV. (1942).
52. *Editiones librorum SSA ex 1942 Liturgikon, Služebnik.* (1944).
53. a) *Primatus Romani Pontificis* I. (1927).
53. b) *Primatus Romani. Pontificis* II. (1927).
54. *Tractatus varii* I. (1931).
55. *Tractatus varii* II. (1933).
56. *Tractatus varii* III. (neudaný rok).
57. *Tractatus varii* IV. (1936).
58. *Tractatus varii* V. (1938).
59. *Tractatus varii* VI. *Disciplina barbas alendi.* (1940).
60. *Tractatus varii* VII. (1942)
61. *Tractatus varii* VIII. (1943).
62. *Tractatus varii* IX. (1943).
63. *Tractatus varii* X. (1944).
64. *Tractatus varii* XI. (1944).
65. *Tractatus varii* XII. (1946).
66. *Tractatus varii* XIII. (1947).
67. *Tractatus varii* XIV. (1947).
68. *Tractatus varii* XV. (1945).
69. *Tractatus varii* XVI. (1947).
70. *Tractatus varii* XVII. (1948).
71. *Tractatus varii* XVIII. (1948).
72. *Tractatus varii* XIX. (1949).
73. *Festum Regis Christi* I. (1935).
74. *Festum Regis Christi* II. (1935).
75. *Brevarium Orientalium* (1933).
76. *Citata. Ordine alphabetorum ex. fontibus literarum.* (*chýba*).
77. *Örök igazságok.* (Večné pravdy, 1947).
78. *Ruskija slova v maďarskom jazyke.* (Ruské slová v maďarčine,

- 1932).
79. Psalterium cum alphet. ord. stichorum. (1932).
80. Ordinationes meae tamquam Vicarii Generali. (1931).
81. Disciplina ieunande Eccelsiae Catholicae ritum Orientalum. (1929).
82. Fragopolis. Tit. Dioec. Fragopolitanae.(1942).
83. Facetiae. (1948).
84. Lyra latina moderna. (1943).
85. CJC respecte habito edendi Codice Pro iure Ecclesiae Orientalium. (1929).
86. CBJC I. Pii papae XI. auctoritate promulgatus. (rok neudaný).
87. CBJC II. (rok neudaný).
88. CBJC III. (rok neudaný).
89. CBJC IV. (rok neudaný).
90. CBJC V. (rok neudaný).
91. CBJC VI. (rok neudaný).
92. CBJC VII. (rok neudaný).
93. CBJC VIII. Az új kánonkódex és a Egyház keleti jogfegyelme. (Nový Kódex kánonov a právny poriadok Východnej cirkvi, 1918).
94. CBJC IX. Pii XI. Auctoritatem Promulgatus. (rok neudaný).
95. CBJC X. Historia Codice. Articuli var. auct. (rok neudaný).
96. CBJC XI. Cann. 144-725. (1933).
97. CBJC XII. Cann 726-1153. (1934).
98. CBJC XIII. Cann 1154-1551. (1935).
99. CBJC XIV. Cann 1552-2194. (1936).
100. CBJC XV. Cann. 2195-2414. (1936).
101. CBJC Ius Matrimoniale. (1949).
102. Martyrologium Orientale I. 118. (1944).
103. Martyrologium Orientale II.106. (1944).
104. Martyrologium Orientale 119. (1945).
105. Martyrologium Orientale 103. (1944).
106. Martyrologium Orientale 120. (1945).
107. Martyrologium Orientale 109. (1944).
108. Martyrologium Orientale 109. (1944).
109. Martyrologium Orientale 113. (1944).
110. Sancti mensium I. II. 121. (1945).

111. Sancti mensium V. VI. VII. VIII. 114. (1944).
112. Sancti mensium II. III. IV. 110.(1944).
113. Sancti mensium V. VI. VII. VIII. 112. (1944)
114. Sancti mensium III. IV. 122. (1945).
115. Sancti mensium V. VI. 123. (1945).
116. Sancti mensium VII. VIII. 124. (1945).
117. Sancti mensium vide 102. (1946).
118. Sancti mensium vide 104 IX. X. (1946).
119. Sancti mensium vide 107 XI. XII. (1946).
120. Sancti mensium vide 111 I. II. (1946).
121. Sancti mensium vide 115 III. IV. (1946).
122. Sancti mensium vide 116 V. VI. (1946).
123. Sancti mensium vide 117 VII. VIII. (1946).
124. Index Sanctorum Martyr. Or. Plenus. (1946).
125. Data Martyrii. Romani. Aleberrina. (1944).
126. Index. (1946).
127. Data specialia utriusque Martyr. (1947).
128. Szentbeszédék a bőjti és húsvéti Triódionra. S. 133. (1914 Kázne na pôstnu a kvetnú Triod').
129. Halotti szentbeszédék. (Pohrebné kázne, 1914).
130. Ünnepi szentbeszédék. (Sviatočné kázne, 1914).
131. Vasárnapi szentbeszédék. (Nedeľné kázne, 1913).
132. Nagybőjti szentbeszédék. (Pôstne kázne, 1913).
133. Mária beszédék és alkalmi prédikációk. (Mariánske a príležitostné kázne, 1913).
134. Egyházjog I. (Cirkevné právo I., 1915).
135. Egyházjog II. (Cirkevné právo II., 1915).
136. Egyházjog III. (Cirkevné právo III. 1915).
137. Exercitia sacra. (1933).
138. Molitvennik. (Modlitebník, 1913).
139. Amerikai viszonyaink I., Dr. Vályi János. (Naše americké pomery I., Dr. Ján Vályi, 1932).
140. Az Alumneum története. A doktori méltóság és jelvényei. Az eperjesi egyházmegye nyugdíjügye. (Dejiny Alumnea. Znaky doktorskej hodnosti. Problematika dôchodkov v Prešovskej eparchii, 1907).

141. Külügyeink fejezetei I. (Naše zahraničie I., 1913).
142. Külügyeink fejezetei II. (Naše zahraničie II., 1913).
143. Euchologion, vagyis Szerkönyv. (Trebnik, 1910).
144. Evangélium és apostol. (Evanjeliár apoštolár, *chýba*).
145. Liberi Sacrae Scriptura. sub respectu lectionum variantum.(1940).
146. Argumenta veritatis revelatae, hausta ex test. lit. I. (1939).
147. Argumenta veritatis E. liturgica II. (1939).
148. Argumenta veritatis E. liturgica III. (1939).
149. Lectiones variantes Vulg. LXX et Staroslav. Genesis et Exodus. (1939).
150. Lectiones II.: Leviticus, Numer, Deuteronomium. (1939).
152. Lectiones IV.: Liber 1Samuelis, quem Vulgata Primum Regnum vocat; Liber 2Samueli quem Vulgata 2Regum vocat; Liber Regum secundum Hebraeos, Primus Malachim, Liber Regum secundum Hebraeos secundum Malachim. (1939).
153. Lectiones V.: Paralipomenon, I. II. Esdrae, Tobiae, Judith, Esther, Job. (1940).
154. Lectiones VI.: Psalmorum, Proverbiorum. (1940).
155. Lectiones VII.: Ecclesiasticus, Canticum, Eccu. (1940).
156. Lectiones VIII.: Profetiae Isaiae, Jeremiae. (1940).
157. Lectiones IX.: Threni, Ep. Jeremiae, Baruch, Ezech, Dan. (1940).
158. Lectiones X.: Osee... 12 malých prorokov (1940).
159. Lectiones IX.: Machabeorum I. II. Esdrae III. IV. (1940).
160. Lectiones XII.: Nov. Test. Evangelia I-IV Act. Ap. Epistolae s. Pauli I-XIV. Ep. Cath I- VII Apocalypsis. (1940).
161. Tanulmányok I. (Štúdiá I., 1944).
162. Tanulmányok II. (Štúdiá II.,1944).
163. Tanulmányok III. (Štúdiá III.,1944)
164. Szentírási idézetek: Ó Testamentum. (Citácie zo SZ, 1935).
165. Szentírási idézetek: Új Testamentum. (Citácie z NZ, 1936).
166. S. Theologia. Dogmatica. In forma Sermonum I. De Deo uno. (1934).
167. S. Theol. De Deo Triuno. (1934-35).
168. S. Theol. De Deo Creatore I. (1936).
169. S. Theol. De Deo Creatore II. (1937).

170. S. Theol. De Deo Redemptore. (1938).
171. S. Theol. De B. Virgine Maria. (1939).
172. S. Theol. De Gratia Divina I. (1938).
173. S. Theol. De Gratia Divina II. (1939).
174. De Deo Sanctificatore I. (1938).
175. De SS Eucharistia II. (1935).
176. De Sacramentalibus. (1939).
177. De sanctificatione hominum. (1939).
178. De S. Communionem. (1940).
179. De Cultus SS Euch. Apud Orientales. (1934).
180. De libris liturgicis respectu habito Commisione Leopoliensis II. (1935).
181. De releus eschatologicis. (1933).
182. Naptáregyesítés. (1918 (O zjednotení kalendára, (1918).
183. Mariologia. (1943).
184. De primatu Romani Pontificis I. – *chýba*.
185. De primatu Romani Pontificis II. – *chýba*.
186. De primatu Romani Pontificis III. – *chýba*.
187. Felvidék.1910. (Horná zem – noviny, 1910).
188. Felvidék.1910. (Horná zem – noviny, 1910).
189. Index summarius. (1949).
190. A mi állapotaink XXII. (Naše pomery XXII., 1949).

Veľká väčšina diela nášho velikána v počte 173 zväzkov, je aj v súčasnosti len v rukopise a bez prekladu do oficiálneho jazyka.

3 Tlačou vyšlo len nasledovných 17 titulov:

1. De processione SS a Filioque, Fragopoli, 1901
2. Az Alumneum története. Eperjes: 1907. (Dejiny alumnea).
3. A görög egyház böjti fegyelme. Budapest: 1909. (Pôstna disciplína Východnej Cirkvi).
4. Szentbeszédek. Eperjes: 1909. (Kázne).
5. Katolikus hittan. Eperjes: 1909. (Katolícka vierouka).
6. A Purgatorium és a Keleti Egyház. Eperjes: 1914. (Očistec a Východná Cirkev).
7. A keleti egyház miséi. Budapest: 1915. (Liturgie Východnej Cirkvi).

8. Molitvennik. Prjašev: 1916 (Modlitebník).
9. Az eperjesi egyházmegye nyugdíjügye, Eperjes: 1918. (Problematika dôchodkov v Prešovskej eparchii).
10. Az új kánonkódex és az Egyház keleti jogfegyelme. Eperjes: 1918. (Nový Kódex kánonov a právny poriadok Východnej cirkvi).
11. A doktori méltóság és jelvényei. Eperjes: 1919. (Znaky doktorskej hodnosti).
12. Epiklézis. Eperjes: 1926. (Epikléza).
De assumptione Beatae Marie virgine corporis corporali. (1932).
De Immaculata Conceptione Beatae Marie virgine. (1936).
Lingua Staroslavice. Prešov. (1943).
13. Disciplina ieunandi Ecclesiae Catholicae secundum ritum orientalium. Fragopoli: 1929.
14. CIC respectu habito edendi pro iure Ecclesiae Catholicae Orientali Codicem iuris canonici. Praeae: 1931.
15. De immaculata Conceptione Beatae Mariae Virgine. Prjašev: 1933.
16. Lingua Staroslavica, Fragopoli, 1943.
17. Breviarium Ecclesiae Orientalis. 1933.

4 Zadenie diela podľa teologických vedných odborov

Rozsiahle dielo Mikuláša Russnáka môžeme zadeliť do niekoľkých teologických, vedných odborov: dogmatika (26), morálka (7), cirkevné právo (20), biblické (20), homiletika - pastorálka (22), liturgika (53).

5 Zadenie diela podľa iných vedných odborov

Okrem teologických odborov sa zaujímal aj o iné než teologické odbory. Svedčí to o jeho širokej rozhladenosti ako aj zodpovednosti o dianie v spoločnosti: história (3), asketika (2), jazykoveda (4), spoločenské odbory (40).

V rámci vymenovania a zadelenia vedeckého diela významného učenca a teológa profesora Mikuláša Russnáka, ponúkame krátky rozbor a prehľad jedného veľmi významného liturgického prekladu a predstavíme jeho záujem aj o históriu, krátkym prezentovaním obsahu jeho skoro neznámych historických diel.

6 Euchologion. Budapest: 1910, s. 530.

Euchologion je liturgická kniha, ktorá obsahuje poriadok vysluhovania svätých tajomstiev, svätenín a ostatných požehnaní udeľovaných Cirkvou. Euchologion je v maďarskom jazyku, do ktorého ho preložil autor sám. Bolo to v čase, keď v Uhorsku vrcholilo úsilie maďarských katolíkov byzantského obradu o samostatné biskupstvo byzantského obradu ako aj o maďarskú liturgickú reč.

Euchologion je rozdelený na tri časti.

Prvá časť obsahuje celú dogmatickú náuku o svätých tajomstvách.

Druhá časť je venovaná dogmatickej náuke o sväteninách.

Tretia časť obsahuje Cirkvou ustanovený poriadok svätých tajomstiev, svätenín a ostatných požehnaní pre byzantský obrad.

Preklad Trebnika bola veľká a na jedného človeka priam sizyfovská práca. Preklad svedčí o autorovej zbehlosti v cirkevnej slovančine a gréčtine, o čom svedčí jeho veľmi presný preklad do maďarského jazyka. Keďže prvá časť obsahuje celú dogmatickú náuku o svätostiach, podáme ju skôr len informatívnej rovine.

Prvá časť obsahuje 4 kapitoly, rozdelené na paragrafy:

I. kapitola obsahuje § 4 – 9;

II. kapitola obsahuje § 10 – 21;

III. kapitola obsahuje § 22 – 41.

Druhá časť obsahuje celú katolícku náuku o sväteninách v paragrafoch od § 42-§ 54.

Tretia časť i keď nie je vyslovene oddelená ani rozdielne vyznačená od predchádzajúcich kapitol, poriadok slávenia a vlastné liturgické texty svätých tajomstiev a pohrebu od paragrafu § 55 až po § 107. Obsah preloženého Trebnika je od § 55 nasledovný:

§ 55. Vzbudenie úmyslu pred vysluhovaním svätých tajomstiev.

§ 56. Obrad po narodení dieťaťa a pred jeho pokrstením .

§ 57. Modlitba nad matkou po pôrode a nad tými, ktorí jej

pomáhali.

- § 58. Modlitba na udelenie mena pre dieťa.
- § 59. Modlitba nad ženou po prirodzenom potrate.
- § 60. Tajomstvo svätého krstu.
- § 61. Tajomstvo svätého myropomazania.
- § 62. Dopĺňujúce obrady v prípade núdzového krstu dieťaťa.
- § 63. Uvedenie ženy po pôrode.
- § 64. Krst dospelých, Židov, mohamedánov a iných.
- § 65. Prijatie do Cirkvi pokrstených nekatolíkov.
- § 66. Príprava ku svätému prijímaniu.
- § 67. Krátky obrad prijímania chorých.
- § 68. Sväté tajomstvo pokánia.
- § 69. Vyslúženie tajomstva pokánia slávnostným spôsobom.
- § 70. Iné formy rozhrešenia.
- § 71. Rozhrešenie obráteného schizmatika.
- § 72. Rozhrešenie odpadlíka od viery.
- § 73. Rozhrešenie odpadnutého rehoľníka.
- § 74. Rozhrešenie od „veľkej anatémy“ mimo tajomstva

pokánia.

- § 75. Rozhrešenie od „menšej anatémy“.
- § 76. Používanie rozhrešenia z príležitosti jubilea.
- § 77. Rozhrešenie od suspenzácie pre kňaza.
- § 78. Rozhrešenie od suspenzácie pre laika.
- § 79. Rozhrešenie od akéhokoľvek cirkevného trestu.
- § 80. Rozhrešenie pre rehoľníkov pri príležitosti návštevy

predstaveného.

- § 81. Rozhrešenie pri príležitosti účasti na voľbách do kapituly.
- § 82. Rozhrešenie rehoľníkov v nebezpečenstve smrti.
- § 83. Rozhrešenie, eparchiálnych kňazov a veriacich

v nebezpečenstve smrti

a plnomocné odpustky

- § 84. Rozhrešenie veriaceho, ktorý zomrel exkomunikovaný.

§ 85. Poriadok tajomstva manželstva.

- § 86. Požehnanie manželského lôžka.

- § 87. Požehnanie nevesty.

§ 88. Poriadok tajomstva manželstva dvoch vdovcov.

§ 89. Jubilejné požehnanie manželov pri 25. a 50. výročí manželstva.

§ 90. Poriadok tajomstva kňazstva.

§ 91. Poriadok ustanovenia za „čteca“ – lektora.

§ 92. Poriadok vysviacky za subdiakona.

§ 93. Poriadok vysviacky za diakona.

§ 94. Poriadok vysviacky na kňaza.

§ 95. Poriadok pomazanie olejom chorých.

§ 96. Pomazanie olejom chorých v nebezpečenstve života.

§ 97. Návšteva zomierajúceho.

§ 98. Obrad pri zomierajúcom.

§ 99. Obrad pri odchode duše z tela.

§ 100. Obrad pri odchode duše z tela.

§ 101. Poriadok pohrebu kresťanov katolíkov.

§ 102. Poriadok pohrebu eparchiálnych kňazov.

§ 103. Poriadok pohrebu veriacich.

§ 104. Poriadok pohrebu dieťaťa.

§ 105. Poriadok pohrebu v nedeľu Paschy a počas celého svetlého týždňa.

§ 106. Parastas.

§ 107. Parastas od Tomášovej nedele do stredy pred Nanebovstúpením Pána.

Mikuláš Russnák preložil z cirkevnoslovanského (alebo gréckeho) liturgického textu 521 strán. Bola náročná práca, aby v preklade použil presné, výstižné a zodpovedajúce výrazy po stránke teologickej, liturgickej aj dogmatickej. Najväčší prínos však je, že veľmi skoro spoznal nutnosť používania reči ľudu liturgii. Bolo to 50 rokov pred II. vatikánskym koncilom, ktorý reč ľudu pre liturgiu uzákonil.

7 Historické diela

Mikuláš Russnák vo svojom rozsiahlom a rozmanitom diele venuje pozornosť aj histórii. Je pravda, že zo 191 zväzkového diela histórii venuje len štyri tituly, z ktorých tlačou vyšlo len jedno dielo.

V nich však uvádza nielen historické súvislosti s dobou v ktorej vznikli ale aj aktuálny odkaz pre súčasnosť.

História Alumnea – Az Alumneum története, Eperjes 1907.

Autor v rokoch 1902-1903 bol riaditeľ Alumnea svätého Jána Krstiteľa. Neskôr v roku 1907 napísal históriu Alumnea od založenia až do roku 1907. Dielo je napísané v maďarčine. Osahuje štyri kapitoly³, v dodatku je štatút alumnea, základiny Alumnea, štatistické údaje a podmienky prijatia do Alumnea.

Prvá kapitola⁴ je vo všeobecnosti venovaná dôležitosti a cieľom internátov. Autor uzatvára prvú kapitolu aktuálnymi konštatáciami o poslaní internátu: nábožensko-morálna výchova, dohľad, upevňovanie charakteru, proces učenia a poskytnutie orientácie pre mladého človeka. K tomu všetkému napomáha najúčinnější výchovná sila: denné sväté prijímanie.

Druhá kapitola je vlastnou históriou alumnea. Prvé plány schválil 26. júla 1862 biskup Jozef Gaganec, ktoré mu predostrela komisia vytvorená z kanonikov eparchie. Ďalšie kroky: 30. augusta 1862 schvaľuje plán miestodržiteľská rada a 11. novembra 1862 sa schádza valné zhromaždenie. Na Alumneum prichádzajú aj prvé finančné čiastky: cisár⁵, biskup a kňazi ale aj v Krista veriaci laici. 27. januára 1864 kupuje miesto pre budúcu budovu internátu.⁶

Alumneum v školskom roku 1864/65 už prijíma 20 chovancov. V roku 1876 biskup Dr. Mikuláš Tóth žiada, aby eparchia okrem kontroly mala právo aj na spoluprácu, vedenie a zásah do života internátu. Už 17. mája 1880 sa Dr. Mikuláš Tóth prešovský biskup rozhodol rozšíriť alumneum⁷, nadstavením poschodia.

V roku 1895-96 sa biskup Dr. Ján Vályi rozhodol rozšíriť Alumneum o celé jedno krídlo⁸. Stavebné zásahy vyžiadal záujem

---

³ Porov.: Russnák, M.: *Az Alumneum története*. Eperjes, 1907.

⁴ Porov.: Russnák, M.: *Az Alumneum története*. Eperjes, 1907. s. 4.

⁵ Cisár daroval 10 000

⁶ Porov.: Russnák, M.: *Az Alumneum története*. Eperjes, 1907, s. 21-22.

⁷ Porov.: Russnák, M.: *Az alumneum története*. Eperjes, 1907. s. 26-29.

⁸ Porov.: Russnák, M.: *Az alumneum története*. Eperjes, 1907. s. 33.

o ubytovanie. Biskup Ján Vályi sa pravidelne staral aj o duchovnú úroveň Alumnea ustanovením schopných mužov za predstavených. K nim patril aj Dr. Jozef Vajtovics. V jeho práci od roku 1902 pokračoval M. Russnák. Pod jeho vedením sa zaviedla do Alumnea voda a od 5. 1. 1905 fungovala aj elektrina.

Alumneum sa pod odborným vedením Mikuláša Russnáka zmodernizoval. Držal sa hesla, že všetko čo je nové a moderné má poslúžiť k zlepšeniu vyučovacieho procesu.

Podobne je uvedený aj štatút Alumnea. Riaditelia Alumnea boli: Jozef Kreith, titulárny kanonik, Viktor Ladomerszky, prelát, kanonik, Bartolomej Sass, prelát, kanonik, Anton Bezeghy učiteľ gymnázia, Michal Kovaliczky, právnik, Alexej Tóth, vysokoškolský pedagóg cirkevného práva, Dr. Jozef Vajtovics, kanonik, vysokoškolský pedagóg cirkevné právo, Dr. Mikuláš Russnák, konzultor, profesor dogmatiky.⁹

Štvrtá kapitola predstavuje budúcu víziu Alumnea. Alumneum má katolícky charakter a katolíckeho ducha. Uplatňujú sa v ňom zásady katolíckeho hodnotového systému pri výchove budúcej gréckokatolíckej inteligencie, ktorá má byť patrične vzdelaná a má mať vysoký morálny kredit.¹⁰

Zásady, zhrnuté vo vízii budúcnosti o Alumneu a jeho prínose pre Cirkev a spoločnosť môžu byť ako aktuálne požiadavky aplikované v ktoromkoľvek katolíckom výchovnom zariadení aj v súčasnosti. V tomto výchovnom zariadení už od jeho vzniku si zodpovední uvedomovali, že je potrebné v záujme dosiahnutia cieľa „*postupne zdokonaľiť výchovnú činnosť*“.¹¹ Alumneum sa zaradilo svojou činnosťou a duchovnosťou medzi nasledovaniahodné organizácie vo svojom čase, ale aj pre súčasné cirkevné zariadenia tohto typu.

A doktori méltóság jelvényei. Eperjes: 1919. (Znaky doktorskej hodnosti).

---

⁹ Porov.: Russnák, M.: *Az alumneum története*, Eperjes, 1907. s. 61-64.

¹⁰ Porov.: Russnák, M.: *Az alumneum története*, Eperjes. 1907. s. 101.

¹¹ Deklarácia: *Gravissimum educationis*. In.: Polčín, S: *Druhý vatikánsky koncil .Dokumenty II.* Rím: SÚSCM, 1970. s. 284.

V uvedenom vedeckom príspevku autor podáva vysvetlenie o jednotlivých akademických stupňoch k doktorátu, o hodnosti doktorátu, o čestnom doktoráte a o odznakoch, ktoré doktor teológie môže nosiť.

Práca je rozdelená do 13 bodov:

1. Doktorská hodnosť vo vecnom zmysle.
2. Doktorská hodnosť z formálneho hľadiska.
3. Bakalaureát.
4. Licenciát.
5. Magister.
6. Doktorandus – kandidát.
7. Doktor teológie.
8. Doktor honoris causa
9. Doktoráty pôvodom z doktorátu teológie.
10. Výsady doktorskej hodnosti.
11. Odznaky doktorskej hodnosti.
12. Text doktorského diplomu.
13. Doktori, licenciáti a bakalári Prešovskej eparchie.

V 13. kapitole sú vymenovaní doktori, licenciáti a bakalári Prešovskej eparchie, ktorí ho do roku 1919 dosiahli. Niekoľkých z nich uvádzame:

Bazil Popovics, neskorší mukačevský biskup;
Andrej Molnár, kanonik, vysokoškolský učiteľ;
Bazil Hucsko, veľprepoš, vysokoškolský učiteľ;
Mikuláš Tóth, prešovský biskup, univerzitný profesor;
Michal Mihalics, veľprepoš, kanonik, vysokoškolský učiteľ;
Michal Artim, paroch v Becherove;
Andrej Hodobay, prelát, kanonik, apoštolský protonotár – bakalár;
Bartolomej Janicky, kanonik, licenciát teológie.¹²

Dielo je napísané ako aktuálna potreba pre nedostatočnú informovanosť o doktorských insígniách a oslovení doktora v úradnom

---

¹² Stav v roku 1919

písomnom styku: clarissimus¹³. Aktualita diela vo svojom čase bola nesporná. Pre poznanie je aktuálne aj dnes, keď sa na mnohých univerzitách sveta doktorské insignie spomínané v tomto diele - aj keď modifikované – zachovali dodnes.

Titulus Dioecesis Nostrae: „Fragopolitanae.“ Fragopoli: 1942.

Na podnet Posvätnej kongregácie pre Východnú cirkev a biskupa Pavla P. Gojdiča napísal autor dielo o „historickej, právnej, etnografickej a jazykovej zvyklosti v Prešovskom biskupstve“¹⁴. Podobne na vyzvanie tej istej kongregácie uvádza rozličné názvy mesta Prešov. Vysvetľuje etymológiu z latinčiny, nemčiny, slovenčiny a maďarčiny. Kongregácia argumentáciu neprijala¹⁵. Autor o problematike napísal podrobný vedecký výklad.

Na prvých stranách uvádza v danej veci celú korešpondenciu medzi Biskupským úradom v Prešove a Apoštolskou nunciatúrou.

Zostava diela je nasledovná:

Úvod.

Názov Prešovského biskupstva.

I. časť: Etymologický výklad (§ 1-§ 3).

II. časť: O názve Prešovského biskupstva „Eperjesiensis“. V paragrafoch §4-§17 autor uvádza oficiálne dokumenty ako civilné, tak aj cirkevné, v ktorých sa vyskytuje názov Eperjesiensis.

III. časť: Formálna pozornosť venovaná názvu „Fragopolis“. V paragrafoch §18-§25 autor uvádza oficiálne dokumenty ako civilné, tak aj cirkevné, v ktorých sa vyskytuje názov „Fragopolis“.

IV. časť – Osvedčenia z legislatívy Slovenska.

V. časť - Záver

Dodatok: Ustanovujúca bula Prešovského biskupstva „Relata semper“.

---

¹³ Porov.. Russnák, M.: *A doktori méltóság jelvényei*. Eperjes, 1919, s. 147.

¹⁴ Russnák, M.: *Titulus Dioecesis Nostrae: „Fragopolitanae“*. Fragopoli, 1942 s. 5.

¹⁵ Russnák, M.: *Titulus Dioecesis Nostrae: „Fragopolitanae“*. Fragopoli, 1942 s. 17.

Prínos historického diela je v tom, že autor podrobne a na základe prameňov dokumentoval svoje tvrdenia. Vzácná objektivita z historického hľadiska je zabezpečená tak, že rovnako dokázal citovať z prameňov ako „pre“, tak aj „proti“.

Pravda mu bola nadovšetko a nikdy sa jej ako priamy a čestný človek nebál, necúval pred ňou, nech pochádzala od kohokoľvek.

Aktuálny odkaz tohto diela pre historikov je: podávať objektívnu pravdu na základe faktov z historických materiálov bez úsilia o „vylepšenie“ alebo „nápravy“ histórie.

Amerikai viszonyaink I.¹⁶, Eperjes, 1932

Prvá časť uvedeného diela, napísaného v maďarčine sa zaoberá vyst'ahovalectvom do Ameriky. Autor si zvlášť si všímal sociálne dôvody vyst'ahovalectva doma. Novom svete pozorne sledoval osudy gréckokatolíkov. Profesor podrobne zachytil a zdokumentoval aj prvú éru cirkevnej organizácie gréckokatolíkov v Amerike: vymenovanie Sótera Ortinského za biskupa pre gréckokatolíkov, vysviacka katedrály, dopad buly „*Ea semper*“ a ďalšie obdobie po jej zverejnení.

Dr. Vályi János.¹⁷ Eperjes: 1932.

Druhá časť diela podáva život a dielo prešovského biskupa Dr. Jána Vályiho na základe osobnej spolupráce a skúsenosti autora s biskupom Vályim, ktorý stál na čele biskupstva 29 rokov. Podrobne sleduje jeho činnosť v biskupskej službe až po jeho smrť 19. novembra 1911 v Prešove. Hodnotené sú osobné skúsenosti autora, ktoré v životopise udáva (napr. ako sa dozvedel o vymenovaní za biskupa).

Na základe histórie Alumnea profesor Russnák sformuloval trvale platné zásady nutnosti starať sa o výchovu a vzdelanie kresťanskej inteligencie. Dielo o význame doktorských insígnií bol vyjadrením vedeckého kréda profesora Russnáka: skúmajte, objavte, napíšte. História a analýza o názve mesta Prešov – Fragopolitanae, prejavil svoj lokalpatriotizmus. Amerika nie je rajom, netreba sa tam hrnúť. Za

---

¹⁶ Preklad: *Náš stav v Amerike* (preložil autor)

¹⁷ Preklad: *Dr. Ján Vályi* (preložil autor).

byzantskú liturgickú tradíciu sa treba zasadiť aj v inom než len v domácom prostredí a neodkláňať sa od starootcovských tradícií. Veľmi cenné sú Osobné svedectvá autora o biskupovi Jánovi Vályim sú veľmi cenné , nakoľko bol „osobne pri tom.“ Hoci z rozsiahleho vedeckého diela Mikuláša Russnáka k historickým prácam môžeme zaradiť len práve predstavené, potvrdil nimi všeobecne známu pravdu: *Historia est magistra vitae*.

Záver

Uvedená bibliografia i krátke predstavenie výberu z jeho diela, skrýva v sebe nesporne veľký vedecký potenciál najmä v teologických odboroch. Sprístupniť ho v oficiálnom jazyku by mohla byť úloha k spojeniu úsilia jednotlivcov aj inštitúcií k tejto práci.

V roku 2018 si Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove pripomenie 200. výročie (1818) od svojho ustanovenia. V tom istom roku uplynie aj 140 rokov (1878) od narodenia tohto význačného reprezentanta prešovského biskupstva. Svojou prednáškovou činnosťou zviditeľnil vysokú úroveň teologického myslenia i teologického vzdelávania budúcich gréckokatolíckych kňazov, čo dokumentujú jeho monografie.

Celocirkevné uznanie mu však priniesol elaborát vypracovaný z byzantských liturgických textov k vyhláseniu dogmy aj o telesnom nanebovzatí presvätej Bohorodičky za Prešovské biskupstvo. Akčný rádius diela Mikuláša Russnáka sa v plnom zábere prejaví až po jeho sprístupnení všetkým záujemcom v oficiálnom jazyku. Blížiac sa okrúhle výročia k začatiu práce v tomto smere sú neprehliadnuteľnou výzvou pre gréckokatolícke spoločenstvo.

KAPITOLA II.

BIBLICKO-DOGMATICKÉ DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA

**Význam eschatologickej reflexie v spise Mikuláša Russnáka
De Deo Terminatore pre ekumenický dialóg**

Andrej Slodička

Eschatológia (z gr. *ta eschata* = posledné veci) je súčasťou doktrínálneho systému každého náboženstva. Eschatológia je časťou náboženskej doktríny, ktorá sa zameriava na posledné veci človeka, spoločnosti a sveta (prípadne kozmu). Z tohto aspektu môžeme eschatológiu rozdeliť na individuálnu (antropologickú), sociálnu (kolektívnu) a kozmologickú. Antropologická eschatológia zahrnuje život jedinca, jeho spásu (vykúpenie), či zatratenie, posmrtnú očistu (očistec) a večný život. V sociálnej eschatológii sa konštatuje o očakávaní historického zvratu (napr. príchod tisícročnej ríše, chiliasmus, milenarizmus), skončenie tohto veku (koniec sveta, koniec čias), druhý Kristov príchod, všeobecné vzkriesenie, posledný súd.¹

V príspevku analyzujeme eschatologické skutočnosti, ktoré sú aj v súčasnosti predmetom ekumenického dialógu medzi katolíkmi a pravoslávnyimi, ku ktorým treba zaradiť osobný súd hneď po smrti a očistec. V príspevku ponecháme aj niektoré latinské termíny, ktoré majú univerzálne použitie, ktoré sa používajú v teológii, a ktoré obohacujú teologický potenciál seminaristu a kňaza. Je to zvlášť aktuálne dnes, keď sa latinskému jazyku nedávalo v nedávnej minulosti a neponúka ani v súčasnosti toľko priestoru, ako to bolo napr. počas života profesora Mikuláša Russnáka na Bohosloveckej fakulte v Prešove, no predovšetkým na gymnáziách.

Písať o eschatologickej problematike je aktuálne a zvlášť v súčasnosti, keď sa v pastoračnej praxi stratila nejaká perspektíva medzi eschatológiou a pozemskou Cirkvou. Blahoslavený pápež Ján Pavol II. (1978 – 2005) spomínal, že ešte nie tak dávno sa na kázňach počas duchovných cvičení alebo misií hovorilo o posledných veciach: o smrti, súde, pekle, raji a očistci. Kázne a úvahy o posledných veciach priviedli mnohých ľudí k obráteniu a k spovedi. Bez eschatologického

---

¹ KOMOROVSKÝ, J.: Eschatológia. In: KOMOROVSKÝ, J. a kol.: *Religionistika a náboženská výchova*. Bratislava : 1997, s. 102.

posolstva by Cirkev nebola schopná vzbudzovať hrdinstvo, vzbudzovať svätých. Človek súčasnej civilizácie sa stal málo citlivý na „posledné veci“. Na jednej strane je táto necitlivosť dôsledkom sekularizácie a sekularizmu s následným konzumným postojom orientovaným na užívanie pozemských dobier. Na druhej strane prospeli k tomu časné peklá dvadsiateho storočia. To však neznamená, že sa mu stala úplne cudzou viera v Boha ako v najvyššiu Spravodlivosť.²

Praefatio

V úvode spisu profesor Mikuláš Russnák poukazuje, že poslednou časťou katolíckej doktríny z aspektu špeciálnej dogmatiky je traktát s názvom *De Deo Terminatore*. Podľa názvu je jasné, že táto časť sa zaoberá poslednými (lat. *ultimi*) skutočnosťami človeka. Predmetom tejto časti dogmatiky sú eschatologické alebo posledné skutočnosti ľudí. Grécke slovo *eschatos* znamená posledný (lat. *ultimus, extremus*), *eschatia* sa prekladá ako koniec (lat. *finis* = skon, smrť) a cieľ (lat. *terminus* = koniec).³ Podľa katolíckej náuky nás očakávajú tieto posledné skutočnosti: smrť (lat. *mors*), súd (lat. *iudicium*). Podľa podmienok jednotlivých ľudí sa rozlišuje peklo (lat. *infernus*) alebo nebo (lat. *coelum*). Nebo a peklo sa vzťahujú na večný úděl a k týmto stavom sa pridáva časné a prostredné miesto, ktoré sa nazýva očistec (lat. *purgatorium*), a ktoré existuje len do posledného súdu. Profesor Russnák zdôrazňuje, že názov *De Deo Terminatore* poukazuje na Boha, od ktorého predovšetkým (lat. *imprimis*) závisí naše večné určenie, ale veríme, že závisí tiež od našej spolupráce, preto nás upozorňuje svätopisec, že máme pamätať vo všetkých našich činnostiach na posledné skutočnosti, aby sme nezahrešili.⁴ Obsah svojho spisu rozdelil Mikuláš Russnák na tri časti. Po prvé reflektuje dovŕšenie (lat. *consummatio*) jednotlivých ľudí, po druhé dovŕšenie celého ľudského pokolenia (lat. *totius generis humani*), čo zahŕňa kontakt živých

---

² JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995, s. 161.164-165.

³ ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník*. Bratislava : 2003, s. 602.

⁴ *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis*. Eccl 7,40.

a mŕtvych a spojenie (lat. *nexus*) medzi duchmi a ľuďmi. Samotný spis je rozdelený na tri časti (lat. *pars*) alebo kapitoly. V prvej kapitole M. Russnák píše o posledných veciach jednotlivých ľudí, v druhej časti o spoločenstve svätých a v tretej časti o poslednom dovŕšení vecí. Tieto tri kapitoly sú rozdelené ďalej na články alebo podkapitoly (lat. *articulus*), ktoré sa nakoniec členia na paragrafy.⁵

1 Individuálna eschatológia

Podľa katolíckej doktríny k posledným skutočnostiam jednotlivých ľudí patrí smrť, nebo alebo pekle a dočasný očistec.⁶

1.1 Smrť

Mikuláš Russnák poukazuje, že teologicky sa o smrti (lat. *mors*) konštatuje dvojako. Reflektuje sa smrť duše a smrť tela. Smrť duše M. Russnák definuje ako pozbavenie duše posväcujúcej milosti a taká smrť sa nazýva prvá smrť.⁷ Telesná smrť je odlúčenie duše od ľudského tela.⁸ Ďalej autor konštatuje, že smrť je všeobecná (lat. *mors est universalis*, thesis de fide est). Táto pravda je zrejماً na základe Svätého písma. Medzi mnohými citátmi autor spomína list Hebrejom: „Je určené ľuďom raz zomrieť“⁹ (Hebr 9, 27). Z cirkevných Otcov cituje sv. Augustína a ako svedectvo rozumu osvieteného vierou uvádza sv. Tomáša. Je istá a bezpečná mienka, že všetci zomrú a vstanú z mŕtvych. Táto skutočnosť má súvis s prvým hriechom a s Božou spravodlivosťou.¹⁰ Nasledovne M. Russnák konštatuje, že čas smrti je neistý. Pri prezentácii jednotlivých vieroučných otázok sa autor odvoláva na liturgické bohatstvo byzantských liturgických textov.¹¹

---

⁵ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 3-5.

⁶ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 5.

⁷ *Mors animae est privatio gratiae sanctificantis et vocatur mors prima.*

⁸ *Mors corporis est dissolutio animae a corpore humano.* Smrťou sa duša oddelí od tela. Po prirodzenej a biologickej smrti neexistuje nijaká reinkarnácia. Porov. VRAGAŠ, Š. a kol.: *Teologický a náboženský slovník II*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2008, s. 271.

⁹ *Statutum est hominibus semel mori.*

¹⁰ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 5-10.

¹¹ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 11-12.

1.2 Osobitný súd

Autor konštatuje, že po smrti sa všetci ľudia hneď podrobia osobitnému súdu. (lat. *iudicium particulare*). Je to zrejmé zo Svätého písma: „Je určené ľudom raz zomrieť, potom bude súd (lat. *iudicium*, Hebr 9, 27). Sv. Tomáš argumentuje tým, že človek je jednotlivou osobou (lat. *singularis persona*), ale je aj časťou celého ľudstva, preto existuje aj dvojaký súd. Okrem byzantských liturgických textov sa M. Russnák odvoláva na Rímsky katechizmus (*Catechismus Romanus*), ktorý spomína osobný (lat. *privatus iudicium*) a všeobecný súd (lat. *generale iudicium*). Nasledovne M. Russnák uvažuje nad argumentáciou niektorých Východných, podľa ktorých sa nemôže hneď po smrti odmeniť dobrých a potrestať zlých, vraj ich údel ešte nie je hneď po smrti definitívne určený.¹² No je potrebné konštatovať, že tento názor nie je všeobecný u Východných, ale len ako hypotéza niektorých. Tento názor protirečí nielen katolíckej doktríne, ale aj pohľadom samotných Východných. Túto pravdu deklaruje Florentský koncil. O osobitnom súde po smrti svedčia východné liturgické knihy. K ďalšiemu svedectvu patrí kanonizácia svätých aj u Východných, nielen v Katolíckej cirkvi. Ďalej autor spomína cirkevných Otcov ako sv. Jána Zlatoústeho a sv. Efréma Sýrskeho. Nasledovne M. Russnák prezentuje katolícke učenie, podľa ktorého duše spravodlivých nezaťažené nijakým bremenom vchádzajú neba, majú účasť na večnej blaženosti. Tak učí Druhý lyonský koncil v roku 1274. Túto dogmu potvrdzujú slová Spasiteľa kajúcemu lotrovi („dnes budeš so mnou v raji“¹³) a slová apoštola Pavla, ktorý sa chcel rozpadnúť a byť s Kristom¹⁴. Svätí Starého zákona nemohli pre Kristovým príchodom prísť do neba, ale do „Abrahámovho

---

¹² Aj podľa pravoslávnej doktríny svätí sú v nebi (bez tela, všeobecne vzkriesenie sa ešte nerealizovalo), sú pri Bohu, prosia za nás Boha a Boh dáva milosť aj na základe orodovania svätých. Porov. KIRILL: *Слово Святейшего Патриарха Кирилла после молебна у памятника Крестителю Руси на Владимирской горке*. In: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1586435.html> (28. 7. 2011).

¹³ *Hodie mecum eris in paradiso* (Lu 23, 43).

¹⁴ *Idem docet Apostolus, dissolvi cupiens et esse cum Christo* (Philippenses, 1, 23).

lona“ (lat. *sinus Abrahae* alebo *limbus Patrum*, Lk 16, 22), kde požívali blaženosť, ale nie videnia Boha. Až Kristus im priniesol útechu, čo Apoštolský symbol vyjadruje slovami „zostúpil k zosnulým“ (lat. *descendit ad inferos*). M. Russnák odpovedá aj na námietky tých, ktorí poukazujú na modlitby v byzantskej liturgii za svätých otcov, patriarchov, prorokov... a spochybňujú blažené videnie Boha hneď po smrti. V liturgii sa za týchto svätých prosí nie preto, aby to potrebovali, ale zmieňujeme sa o nich, aby sme ich uctili.

Duše nedokonale očistené sú posielané do očistca. Fenomén očistca prezentuje profesor Russnák v inom spise.¹⁵ Podľa sv. Tomáša len očistená duša môže mať účasť na blaženosti videnia Boha. Nasledujúci paragraf poukazuje, že duše hriešnikov sú zavrhnuté do pekla hneď po smrti. Druhý Lyonský koncil učí, že duše tých, ktorí zomreli v smrteľnom hriechu alebo v prvotnom hriechu, hneď zostupujú do pekla. Táto doktrína je zjavná zo Svätého písma.¹⁶ Katolícka cirkev učí, že osobitný súd je súdom bezprostrednej odplaty, ktorú každý hneď po svojej smrti dostáva od Boha vo svojej nesmrteľnej duši podľa svojej viery a svojich skutkov.¹⁷

Nebo (lat. *coelum*) je miestom pre blažených, peklo (lat. *infernum*) miestom pre bezbožných, je to miesto večných trestov a očistec (lat. *purgatorium*) je dočasným miestom, kde sa očisťujú duše. M. Russnák poukazuje, že o charaktere miest pre duše po smrti nebolo nič dogmaticky definované. Autor preberá mienku sv. Tomáša.¹⁸

1.3 Peklo

Peklo M. Russnák definuje ako miesto zatratenia, kde bezbožní pykajú večné tresty za svoje hriechy.¹⁹ Podľa Rímskeho katechizmu je to najstrašnejšie a najtemnejšie väzenie, kde sú mučené duše zatratených

---

¹⁵ RUSSNÁK, M.: *Purgatorium et Ecclesia Orientalis*. Fragopoli : 1937. 212 s.

¹⁶ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 13-28.

¹⁷ *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 208.

¹⁸ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 28-32.

¹⁹ *Infernus est locus damnationis, seu locus ubi impii poenas luunt de peccatis suis aeternas*.

večným a nezhasínajúcim ohňom s nečistými duchmi, a toto väzenie sa nazýva peklo (lat. *infernus, gehenna*²⁰, *abyssus*). Existencia pekla²¹ je katolíckou dogmou. O tom konštatuje Druhý Lyonský koncil. Nasledovne M. Russnák rozlišuje pekelný trest ako trest zatratenia, zavrhnutia (lat. *poena damni*) a trest zmyslov (lat. *poena sensus*). Tieto slová sú zahrnuté v slovách Pána Ježiša: „Vzdial'te sa odo mňa zlorečení do večného ohňa“²². Trest zavrhnutia vyjadrujú tieto slová Pána Ježiša „vzdial'te sa odo mňa“ a znamenajú pozbavenie blaženého videnia Boha. Duša bude vylúčená zo spoločenstva s Bohom, z priateľstva s Kristom, zo spoločenstva svätých.²³ Na druhej strane zatratený žije v spoločnosti démonov, v chaose zatratených, ktorí sú naplnení nenávisťou a nepriateľstvom. Zvláštne muky sú spojené so sírovým ohňom. K tomu sa pridružujú neustále výčitky svedomia. Ďalej M. Russnák obhajuje tézu, že pekelný oheň je skutočný, fyzický a materiálny, nie metaforický. Táto téza nebola dogmaticky definovaná. Autor rozlišuje medzi pozemským a pekelným ohňom. Pekelný trest má súvis so všetkými a s jednotlivými smrteľnými hriechmi podľa vyjadrenie viackrát citovaného Lyonského koncilu, že aj za jediný spáchaný ťažký hriech čaká bezbožného pekelný trest. Smrťou končí doba získavania zásluh. Veľkosť pekelných trestov má súvis s charakterom hriechu, ktorý bol spáchaný a neolútovaný za života. Podľa Florentského koncilu duše, ktoré zomierajú len v prvotnom hriechu, hneď odchádzajú do

---

²⁰ V pohrebných obradoch sa Cirkev modlí k Bohu, aby zomrelí boli oslobodení od gehenny, hádesu a od pekelného ohňa (lat. *Oremus omnes ad Christum, memoriam agendo hodie defunctorum a saeculis, ut ab igne aeterno liberet eos, in fide et spes vitae aeternae demortuos*). Porov. RUSSNÁK, M.: *Purgatorium et Ecclesia Orientalis*. Fragopoli : 1937, s. 72.

²¹ *Infernus* = peklo. Pre peklo, podsvetie existuje aj latinské slovo *infernum*. *Infernus* znamená dolný, podzemný, podsvetní a *inferni* sa vzťahuje na obyvateľov podsvetia a tiež na podsvetie. Porov. ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník*. Bratislava : 2003, s. 302.

²² *Discedite a me maledicti in ignem aeternum* (Mt 25, 41). Ten istý citát sa nachádza aj v Kompendiu. Porov. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 212.

²³ Hlavný trest pekla spočíva vo večnej odlúčenosti od Boha, lebo jedine v ňom má človek život a blaženosť, pre ktoré bol stvorený a po ktorých túži. Porov. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 212.

pekla. Profesor Russnák počíta aj s takou možnosťou, že môžu byť takí ľudia, ktorí nezhrešili, hoci žijú s dedičným hriechom. Po smrti takým ľudom ostáva len trest zavrnutia²⁴, nie trest zmyslov. Autor tento názor podopiera rozličnými autoritami. Napr. pápež Inocent IV. (1243 – 1254) tvrdí, že trestom za prvotný hriech je pozbavenie videnia Boha. Čo sa týka nepokrstených detí, autor sa odvoláva na sv. Tomáša, ktorý predkladá prirodzenú radosť týchto detí z Boha, umiestňuje ich do *limbus*²⁵ *puerorum* (krajina detí). Tomáš neidentifikuje *limbus Patrum* a *limbus puerorum*²⁶. Nepokrstené nie sú s Bohom zjednotené skrze slávu.²⁷ Škoda, že M. Russnák necitoval na tomto mieste gréckych Otcov, ktorých spomína Medzinárodná teologická komisia. Grécki Otcovia učia, že deti, ktoré zomreli bez krstu, nebudú postihnuté večným zatratením, hoci nedosiahnu rovnaký stav ako tí, ktorí boli pokrstení. Grécki Otcovia nevysvetľujú, aký je stav týchto detí a na akom mieste sa nachádzajú. Čo sa týka tejto témy, grécki Otcovia

---

²⁴ *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (Jo 3, 5).

²⁵ *Limbus* znamená kraj, lem, obrubu. Porov. ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník*. Bratislava : 2003, s. 348.

²⁶ Katechizmus Katolíckej cirkvi prináša trochu iný názor. Kým M. Russnák súhlasil s tézou, že nepokrstené deti sú v stave trestu, Katechizmus, odvolávajúc sa na 1 Tim 2, 4 a Mk 10, 14, konštatuje, že tieto slová dovoľujú nám dúfať, že jestvuje cesta spásy pre deti, ktoré zomreli bez krstu. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 1261. M. Russnák prezentoval vtedy tradičné učenie Cirkvi, ktoré sa v tejto veci uchylovalo k teórii limbu, chápaného ako stav, v ktorom si duše detí zosnulých bez krstu v dôsledku dedičného hriechu nezasluhujú odmenu v podobe blaženého videnia, ale zároveň nepodstupujú nijaký iný trest, lebo nespáchali žiadny osobný hriech. Táto teória, rozvíjaná teológmi už od stredoveku, však nebola Magistériom nikdy dogmaticky definovaná, hoci sa o ňom vo svojom učení zmieňovalo až do Druhého vatikánskeho koncilu, no zostáva naďalej možnou teologickou hypotézou. Katechizmus Katolíckej cirkve limbus už nespomína. Štúdia teologickej komisie dospeli k záveru, že existujú teologické a liturgické dôvody odôvodňujúce nádej, že deti zosnulé bez krstu môžu byť spasené a uvedené do večnej blaženosti, hoci ohľadne tejto otázky nejestvuje explicitné učenie v Zjavení. Ide tu o dôvody nádeje, že tieto deti Boh spasí. Tento text schválil rímsky pápež Benedikt XVI. (2005 –) na audiencii. Porov. MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA: *Nádej na spásu pre deti, ktoré zomreli bez krstu*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2008, s. 5-8.

²⁷ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 32-50.

ukázali svoju typickú apofatickú citlivosť.²⁸ Nasledovne profesor Russnák poukazuje, že pekelné tresty sú večné.²⁹ Čo sa týka miesta pekla, profesor Russnák zdôrazňuje, že o tej skutočnosti Cirkev nič nedefinovala. Podľa mienok svätých Otcov peklo sa nachádza v najvnútornejších častiach zeme alebo v jej útrobach. To je mienka teológov. Podobne konštatuje Suarez a sv. Tomáš.³⁰

1.4 Očistec

Na začiatku je potrebné spomenúť, že profesor Russnák je autorom spisu, ktorý je venovaný explicitne fenoménu očistca.³¹ Medzi náukou Katolíckej cirkvi a postojom Východných nezjednotených (lat. *Orientalium non unitorum*) existuje veľký rozdiel, čo sa týka chápania očistca, o mieste a stave duší, ktoré odchádzajú v posväcujúcej milosti, ale sú zaťažené bremenami, za ktoré musia zadost'učiniť božskej spravodlivosti. Toto miesto Východní nezjednotení (lat. *disuniti*) celkom popierajú. M. Russnák prezentuje katolícku koncepciu očistca (lat. *purgatorium*³²), ktoré je miestom, v ktorom duše zomrelých odpykávajú³³ utrpením v druhom živote svoje ľahké hriechy alebo následky ťažkých hriechov, ktoré boli odpustené pri spovedi. Oddelení Východní (lat. *Orientales separati*) poukazujú, že termín *purgatorium* sa nenachádza ani vo Svätom písme, ani v dekrétach prvých koncilov.³⁴

---

²⁸ MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA: *Nádej na spásu pre deti, ktoré zomreli bez krstu*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2008, s. 17-20.

²⁹ Učenie Cirkvi potvrdzuje, že jestvuje peklo a že je večné. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 1035.

³⁰ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 51-59.

³¹ RUSSNÁK, M.: *Purgatorium et Ecclesia Orientalis*. Fragopoli : 1937. 212 s.

³² *Purgatio* znamená čistenie, vyčistenie, prečistenie, ospravedlnenie. Sloveso *purgare* sa prekladá ako čistiť, vyčistiť, vyprázdniť, očisťovať, liečiť. Porov. ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník*. Bratislava : 2003, s. 493.

³³ Katechizmus Katolíckej cirkvi nespomína odpykávanie, ale očisťovanie. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 1030.

³⁴ Majú pravdu. Aj katolícki teológovia poukazujú, že tento termín (lat. *purgatorium*, nem. *Fegfeuer*) sa objavuje v stredoveku. Porov. RAHNER, K. – VORGRIMLER, H.: *Kleines theologisches Wörterbuch*. Freiburg im Breisgau : Herder, 1967, s. 108-109.

Podľa autora medzi katolíckou doktrínou a postojom Východných oddelených je rozdiel v koncepcii. Východní nezjednotení predpokladajú oslobodenie z pekla pre tých, ktorí robili pokánie. Tak píše Makarij, ruský biskup. Duše budú oslobodené z pekla na základe modlitieb a dobrých skutkoch iných veriacich. Ďalej M. Russnák prezentuje apológiu katolíckej doktríny, že existuje očistec, kde sa duše očisťujú. Autor nasledovne argumentuje dôkazmi zo Svätého písma. Ako prvý argument ponúka klasický citát z Druhej knihy Machabejcov (2 Mach 12, 43-46).³⁵ Aj citát z 1 Kor 3, 11-15 dáva autor do súvisu z očistcom. Apoštol Pavol prirovnáva očistec s ohňom. Nepriamo o očistci svedčí podstata liturgie Východnej cirkvi, ktorou je obeta (lat. *sacrificium*), ktorá sa má obetovať za duše, za živých alebo zomnulých, ktorých Kristus Pán vykúpil. Po posvätení darov sa spomína explicitne spomienka na zomnulých³⁶. Aj v iných východných bohoslužbách sa osobitne spomína na zomrelých. Pohrebné obrady Východných patria k ďalším nepriamym dôkazom existencie očistca. Na tomto mieste je potrebné spomenúť dni, ktoré boli ustanovené na pomoc zomrelým. Na kresťanskom Východe počas zádušných sobôt sa modlí za zomrelých, tých sobôt je päť: sobota pred mäsopestnou nedeľou, druhá, tretia, štvrtá sobota Veľkého pôstu a sobota pred sviatkom Päťdesiatnice (Zostúpenia Svätého Ducha). Na kresťanskom Západe je tiež ustanovený deň, keď sa modlia za zomrelých (2. november). Pýtame sa, komu pomáhajú tieto modlitby. Cirkev sa vtedy modlí za duše v očistci, lebo z pekla nie je spása, ani záchrana (lat. *ex inferno nulla salus, nulla salvatio*). Za zomrelých sa modlíme na tretí, deviaty a štyridsiaty deň po smrti. Existenciu očistca dokazujú svedectvá svätých Otcov a dôkazy ľudského rozumu osvieteného nadprirodzenou vierou. Druhá časť katolíckej doktríny o očistci obsahuje pravdu, podľa ktorej živí môžu

---

³⁵ *...salutaris cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur* (je spásonosná myšlienka modliť sa za zomrelých, aby boli oslobodení od hriechov).

³⁶ *A rozpomeň sa na všetkých, čo zosnuli v nádeji na vzkriesenie a večný život. Daruj im pokoj tam, kde žiari svetlo tvojej tváre.* Porov. Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho. Prešov : Petra, 1998, s. 56-57.

pomáhať účinne dušiam v očistci.³⁷ O očisťovaní konštatuje aj Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi, ale poukazuje, že očístec je stavom pre tých, ktorí zomierajú v priateľstve s Bohom, ale hoci sú si istí svojou večnou spásou, potrebujú ešte očistenie. Veriaci, ktorí sú pútnikmi, môžu pomáhať dušiam v očistci modlitbou, eucharistickou obetou, almužnami, odpustkami³⁸ a kajúcimi skutkami, čo prezentoval M. Russnák.³⁹ Katolíci teda poukazujú, že Sväté písmo pozná pojem očistného ohňa, Východná cirkev ho prijala, pretože je biblický, ale neprijala katolícke učenie o očistci.⁴⁰

M. Russnák vo svojom spise *De indulgentiis* prezentuje katolícku náuku o odpustkoch. V úvode píše o dôvodoch písania (lat. *ratio scribendi*), nasleduje všeobecné konštatovanie o odpustkoch (lat. *de indulgentiis generatim*), potom definuje a klasifikuje odpustky, nakoniec prináša katolícku náuku o odpustkoch. V prvej časti (lat. *pars I.*) analyzuje skutočnosť pokladu Cirkvi (lat. *de aerario seu de thesauro Ecclesiae*). V druhej časti reflektuje profesor Russnák teologickú náuku o zadosťučinení za hriechy.⁴¹

Svoj spis o očistci *Purgatorium et Ecclesia Orientalis* venoval M. Russnák na česť a očistenie hriechov duší v očistci. V úvode spisu autor dáva do súvisu katolícku náuku o očistci a postoj Východných. V prvej časti konštatuje M. Russnák o existencii očistca, prezentuje katolícku náuku, prináša dôkazy z prameňov Východnej cirkvi. Dôkazy rozdeľuje na priame a nepriame. Ďalej poukazuje na svätú liturgiu, ktorá je potvrdením autorových konštatovaní. Nasledovne analyzuje aj iné bohoslužby, ktoré sú potvrdením náuky o existencii očistca. K špecifickým dôkazom náuky o očistci patria pohrebné obrady, sobotné dni, ktorých je päť v byzantskom obrade. Nasledujú liturgické texty, ktoré obsahujú modlitby prípravy zomierajúcich na smrť.

---

³⁷ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragoli : 1941, s. 59-106.

³⁸ M. Russnák sa venuje odpustkom v jednom zo svojich spisov. Porov. RUSSNÁK, M.: *De indulgentiis*. Fragoli : 1944. 292 s.

³⁹ *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 210-211.

⁴⁰ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995, s. 166-167.

⁴¹ RUSSNÁK, M.: *De indulgentiis*. Fragoli : 1944. 292 s.

Zaujímavou a dôležitou časťou spisu je interpretácia slov ako gehenna, hádes a večný oheň. Koniec prvej časti prináša dôkaz, ktorý autor čerpá z ľudského rozumu, ktorý je osvietený božskou milosťou i zhodné a rozdielny názory katolíckej doktríny a postoja Východných. Druhá časť spisu konštatuje o pomoci dušiam v očistci. K takýmto formám pomoci patrí, ako sme už spomenuli, obeta sv. liturgie alebo omše (lat. *sacrificium s. Liturgiae seu Missae*), odpustky, modlitba a dobré skutky (lat. *oratio et opera bona*).⁴²

1.5 Nebo

Je zjavenou pravdou (dogmou), že existuje nebo. M. Russnák argumentuje v prvom rade svedectvom Sväté písma. Na tú istú skutočnosť poukazuje Kristova cirkev napr. v známom paschálnom kánone, kde sa konštatuje, že nás Kristus priviedol do neba.⁴³ Predmetom nebeskej blaženosti je Boh.⁴⁴ Dogma sa dokazuje definíciou pápeža Benedikta XII. V dogmatickej definícii Benedikta XII. sa jasne konštatuje, že predmetom nebeskej blaženosti je skutočnosť videnia Božej podstaty, ktoré naplňuje dušu životom a večným pokojom.⁴⁵ Kristus povedal: „Blažení čistého srdca, lebo oni uvidia Boha“ (Mt 5, 8). Cirkev učí, že predmetom večnej blaženosti je jeden Boh v Trojici. Blaženosť človeka spočíva vo videní Boha. Blažené videnie Boha je tajomstvom⁴⁶, ktoré nie sme schopní celkom pochopiť v tomto živote. V tomto živote vidíme Boha akoby v zrkadle (lat. *in aenigmate*, 1 Kor 13, 12). Aby duša mohla vidieť Boha, potrebuje svetlo slávy.⁴⁷ Ďalej M. Russnák poukazuje, že predmet blaženosti svätých spočíva aj vo

---

⁴² RUSSNÁK, M.: *Purgatorium et Ecclesia Orientalis*. Fragopoli : 1937. 212 s.

⁴³ *Dies est resurrectionis, illuminemur populi, Pascha, Domini Pascha: a morte enim ad vitam, et a terris ad coelum Christus Dominus deduxit nos, hymnum victoriae cantando (Voskresenija deň... ot zemli k nebesi Christos Boh nas privede...).*

⁴⁴ *Obiectum beatitudinis coelestis Deus ipse est.*

⁴⁵ Tí, ktorí sú v nebi, vidia Boha „z tváre do tváre“ (1 Kor 13, 12), žijú v spoločenstve lásky s Najsvätejšou Trojicou a orodujú za nás. Porov. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 209.

⁴⁶ *Visio beatifica Dei mysterium est.*

⁴⁷ *Ad Deum videndum anima indiget lumen gloriae.*

vlastnení všetkých darov a dobier, veď ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú (1 Kor 2, 9). Svätí v nebi sú bez hriechu, ani nemôžu hrešiť.⁴⁸ Blaženosť svätých v nebi je večná. Cirkev tak učí na základe Nicejsko-caríhradského vyznania viery: „Verím... očakávam život budúceho veku“⁴⁹. Následovne profesor Russnák konštatuje, že sláva svätých nie je rovnaká, podobne ako nie je rovnaký ani stupeň svätosti a posväcujúcej milosti v jednotlivých ľuďoch, ako nachádzame v dekrétach Florentského koncilu.⁵⁰ Augustín podobne učí o rozdielnosti spravodlivosti u svätých⁵¹. Doktrína o nebi je tajomstvom a všetko čerpáme o tejto eschatologickej skutočnosti zo zjavenia.⁵²

2 Spoločenstvo svätých

Medzi údmami Kristovho tela, ktorým je Cirkev, existuje spoločenstvo (lat. *communio*). M. Russnák spomína klasické rozdelenie Cirkvi na Cirkev víťaznú (lat. *Ecclesia triumphans*), Cirkev trpiacu, ktorá sa očisťuje (lat. *Ecclesia purgans seu purgativa*) a Cirkev bojujúca, ktorá zápasí (lat. *Ecclesia militans*). Cirkev je spoločnosť, spoločenstvo (lat. *societas*), ktorá sprevádza svoje údy. Medzi všetkými údmami Cirkvi existuje akoby duchovné puto (lat. *vinculum quoddam spirituale*). Duchovné puto vyjadruje spoločenstvo svätých (lat. *communio sanctorum*). Spoločenstvo svätých poukazuje na dve skutočnosti. Po prvé obsahuje jednotu pozemských tvorov (ľudí) alebo duchovné spojenie (lat. *coniunctio*) medzi údmami Cirkvi na zemi a po druhé spoločenstvo s údmami Cirkvi víťaznej a trpiacej. Spoločenstvo medzi členmi bojujúcej Cirkvi spočíva v jednote viery (lat. *in unitate fidei*), v jednote svätých tajomstiev (lat. *in unitate Sacramentorum*), v jednote a v spojení zásluh (lat. *in unitate et coniunctione meritorum*)

---

⁴⁸ *Primo non peccando de facto, et secundo quatenus peccare ipsis impossibile est.*

⁴⁹ *Credo... expecto... vitam futuri saeculi.*

⁵⁰ *...animas... in coelum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius.*

⁵¹ *Induti sunt Sancti iustitia alius magis, alius minus.*

⁵² RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 107-136.

a nakoniec v spoločenstve modlitieb (lat. *in communitate precum*).⁵³ Kompendium podobne definuje spoločenstvo svätých, ktoré označuje predovšetkým spoločnú účasť všetkých členov Cirkvi na svätých veciach (lat. *sancta*): na viere, na sviatostiach, na charizmách a iných duchovných dobrách. Totožne Kompendium prechádza k deskripcii spoločenstva svätých medzi svätými osobami (lat. *sancti*), t. j. medzi tými, ktorí sú milosťou spojení s Kristom. Niektorí putujú na zemi; iní skončili život a očisťujú sa, a to pomocou aj našich modlitieb a iní sú už v Božej sláve a orodujú za nás. Všetci v Kristovi tvoria jednu rodinu.⁵⁴ Katechizmus Katolíckej cirkvi identicky konštatuje a analyzuje pravdu, že Cirkev je spoločenstvo svätých.⁵⁵

V nasledujúcej časti profesor Russnák reflektuje spoločenstvo veriacich s dušami, ktoré sú väznené v očistci. Týmto dušiam môžeme pomáhať predovšetkým sv. liturgiou, ktorá je obetou Nového zákona, ďalej nasledujú verejné modlitby Cirkvi a privátne modlitby veriacich, pôsty, sebazáporý a odpustky (lat. *indulgentiae*).⁵⁶ M. Russnák spomína aj slová apoštola Pavla.⁵⁷ Tak náš učí Cirkev, keď prináša obeť liturgie za zomrelých. V Cirkvi sú ustanovené dni, v ktorých sa spomína na zomrelých, ako sme konšatovali. Sv. Tomáš poukazuje, že láska, ktorá je putom, ktorá zjednocuje údy Cirkvi, sa vzťahuje nielen na živých, ale aj na mŕtvych, ktorí odchádzajú v láske. Láska, ktorá je životom duše, podobne ako duša je životom tela, nezaniká. Podobne aj zosnulí žijú v našej pamäti ako živí. V nasledujúcej časti M. Russnák analyzuje pomoc zomrelým skôr prakticky zo strany Boha, potom z aspektu trpiacich duší a nakoniec zo strany živých. Ďalej nasleduje prezentácia problému, či Boh vlastne potrebuje takú pomoc od živých pre duše v očistci. Boh je spravodlivý sudca, ale súčasne je Bohom lásky, je

---

⁵³ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 137-140.

⁵⁴ *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 194-195.

⁵⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 946-948.

⁵⁶ ...*salutaris cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur* (Macch. 2. 12. 46, je spásanosná myšlienka modliť sa za zomrelých, aby boli oslobodení od hriechov).

⁵⁷ *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis...*“

vľúdny (lat. *clemens*) a milosrdný. Profesor Russnák spomína takú pomoc pre duše v očistci, ktorá *ex opere operato* (vykonaním samotnej činnosti) má vplyv na údel duší. V prvom rade to je obeta liturgie (Russnák používa omše lat. *missae*), ktorá z Kristovho ustanovenia je spásanosným prameňom všetkých dobier. Je to zjavné predovšetkým z podstaty obety liturgie, v ktorej sa Kristus sám obetuje Bohu ako čistá obeta.⁵⁸

V kontexte náuky o spoločenstve svätých prináša M. Russnák zaujímavé poznámky (gr. *scholion*). Po prvé analyzuje otázku, či sa svätí modlia za duše v očistci. Odpovedá pozitívne (lat. *affirmative*), čo má svoje opodstatnenie v skutočnosti spoločenstva svätých. Po druhé reflektuje M. Russnák otázku, či sa modlia za nás duše v očistci. Odpovedá pozitívne. Duše väznené v očistci sú s nami zjednotené skrze milosť⁵⁹ a skrze spoločenstvo svätých. Tretia poznámka sa vzťahuje na možnosť vzývania duší v očistci. Odpovedá, že pravdepodobne áno (lat. *probabile est affirmatum*). Duše v očistci sú v milosti posväcujúcej (lat. *in gratia sanctificante*), sú s nami spojené spoločenstvom svätých, sú isté svojou spásou. Štvrtá otázka poukazuje, že duše v očistci nemôžu hrešiť. Posledná poznámka konštatuje, že zo spoločenstva svätých vyplýva, že za duše v pekle sa nemáme modliť, ani ich nemožno vzývať. Autor si pomáha sv. Tomášom, ktorý v teologickej sume poukazuje na rozum osvietený vierou (lat. *patet ex ratione fidei illustrata*), ktorý nás učí, že medzi nami a ztratenými neexistuje nijaký dôvod k spoločenstvu. Zatratení sú Božími nepriateľmi, nikdy sa nemôžu zjednotiť s Bohom, sú tiež našimi nepriateľmi a protivníkmi (lat. *hostes*), s ktorými neexistuje nijaké spoločenstvo.⁶⁰

V ďalšom článku prezentuje M. Russnák fenomén spoločenstva svätých so svätými v nebi. Na začiatku reflektuje samotnú skutočnosť spoločenstva svätých.⁶¹ Dokazuje ju zo Svätého písma. Podľa Apoštola

---

⁵⁸ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 140-158.

⁵⁹ Mikuláš Russnák v spise *De gratia divina* prezentuje doktrínu Katolíckej cirkvi o Božej milosti a o zásluhách. Porov. RUSSNÁK, M.: *Praelectiones Dogmaticae Specialis – De gratia divina II*. Prešov : 1941, 243 s.

⁶⁰ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 158-160.

⁶¹ *Credo sanctorum communionem*.

sme mnohí jedno v Kristovi, jednotlivo sme navzájom údmi (Rim 12, 5).⁶² Spoločenstvo so svätými spočíva v tom, že svätí sa prihovárajú za nás. Tak nás učí Cirkev (lat. *docet Ecclesia*) v liturgických textoch.⁶³

S fenoménom spoločenstva svätých sa spája kult, ktorí sa im preukazuje. M. Russnák spomína uctievanie Panny Márie, sv. Kríža, svätých, relikvií a nakoniec kult obrazov. O úcte k Panne Márii (lat. *cultus B. V. Mariae*) autor priniesol bohaté reflexie v spise o Božej Matke (lat. *in tomo de Matre Dei*). Uctievanie Panny Márie nazývame hyperduliou (lat. *cultus hyperdulicus*). Predmetom uctievania je tiež sv. kríž, na ktorom Kristus, Spasiteľ ľudského pokolenia, vykonal obeť a na ktorom nás vykúpil. Predmet kultu môže byť primárny a sekundárny alebo priamy a nepriamy. Primárnym predmetom uctievania je samotný Kristus, Pán a Boh, sekundárnym predmetom je kríž. Uctievať svätý kríž nás učí Cirkev. 1. augusta slávime spomienku Vynesenia úctyhodných drieb úctyhodného a životodarného Kríža⁶⁴ a 14. septembra Povýšenie úctyhodného a životodarného kríža nad celým svetom.⁶⁵ Kult k svätým ako ku Kristovým služobníkom sa nazýva kult duliae (lat. *cultus duliae*). Ako svedectvo cituje M. Russnák cirkevné kánony Latinskej cirkvi (CJC) a odvoláva sa na Tridentský koncil, ktorý deklaroval uctievanie a vzyvanie svätých.⁶⁶ Relikvie sú

---

⁶² *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem, alter alterius, membra.*

⁶³ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 161-167.

⁶⁴ *Processio venerabilium lignorum venerandae et vivificandae Crucis.*

⁶⁵ Cirkev aj takými slovami si uctieva svätý kríž: „Tvojmu krížu klaníme sa, Vládca, a tvoje sväté vzkriesenie oslavujeme“. Porov. *Pane, zmiluj sa*. Modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov : Petra, 2009, s. 243.

⁶⁶ Kult svätých nachádzame aj v Pravoslávnej cirkvi. 28. 7. 2011 patriarcha Kirill prezentoval kult svätých vo svojej homílii nasledujúci slovami: *Вспоминая молитвенно святого равноапостольного великого князя Владимира, искренне, от всего сердца обратимся к нему с молитвой о сохранении в духовном единстве всего наследия его; о народах, которые являются преемниками народа, крестившегося в Днепровской купели; о Церкви нашей — хранительнице предания Святой Руси. Будем молиться, чтобы святой Владимир, стоявший у истоков духовного рождения нашего народа, и сегодня просил Господа, чтобы приклонил Глава Церкви милость Свою ко всем нам, помогая возрастая в любви, а значит, в единомыслии, восстанавливать единство там, где оно разрушено, и сохранять там, где оно сохраняется, помня, что всякое разрушение единства Церкви есть*

časti tiel svätých. Uctievanie svätých pozostatkov je pravda *de fide*, ktorú vyhlásil Tridentský koncil. Tela svätých boli živými Kristovými údmi a chrámom Svätého Ducha. Túto pravdu vyznáva Cirkev v liturgických textoch.⁶⁷ V poslednej časti autor argumentuje v prospech uctievania ikon.⁶⁸ Na záver tejto kapitoly je potrebné spomenúť, že aj pravoslávni spomínajú svätých, ktorí stoja už teraz pred Božou tvárou a prosia za nás. Svätí počujú naše prosby.⁶⁹

3 Všeobecná eschatológia

Posledné dovŕšenie vecí obsahuje pravdy o konci sveta a M. Russnák prezentuje v tejto časti rozpravy o druhom príchode Ježiša Krista, o znameniach Kristovho príchodu, o vzkriesení ľudí a o všeobecnom súde.⁷⁰

3.1 Kristov druhý príchod

Kristus konštatuje o svojom druhom príchode, keď príde v sláve a s ním všetci anjeli, posadí sa na trón svojej slávy a zhromaždia

---

свидетельство отпадения от Христа, потери связи с Ним, разрушения любви. И да сохранил нас Господь молитвами святого равноапостольного великого князя Владимира на стезях спасения. Рогов. Проповедь Святейшего Патриарха Кирилла в день памяти святого равноапостольного великого князя Владимира в Киево-Печерской лавре. In: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1588179.html> (30. 7. 2011). Pravoslávny patriarcha povzbudzoval, aby sa veriaci obrátili k svätému Vladimírovi s modlitbou. Poukázal, že sa budú modliť, aby sv. Vladimír i dnes prosil Pána, aby hlava Cirkvi priklonila svoju milosť na všetkých.

⁶⁷ *Мошčeј твојих рака всехва́лне о́тце, исто́чает исцеле́ния, и свята́ја тво́ја ду́ша со А́нгель совокуплѣ́ша, досто́йно раду́ется: име́я убо ко́ Господу, преподо́бне, дерзнове́ние, и со безпло́тными лику́я на небесе́х, с ними́же моли, спастѣ́ша ду́шам на́шим.*

⁶⁸ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 168-186.

⁶⁹ *И верим, что великий равноапостольный князь сегодня с нами. Он слышит наши молитвы и предстоит Богу, дабы в сердцах его наследников постоянно отображались величие и красота идеала Святой Руси. И мы молимся об этом и верим, что Господь приклонит по этим молитвам милость к нам, недостойным. KIRILL: Слово Святейшего Патриарха Кирилла после молебна у памятника Крестителю Руси на Владимирской горке. In: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1586435.html> (28. 7. 2011).*

⁷⁰ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 187.

sa pred ním všetky národy (Mt 24, 3)⁷¹. Keď konštatujeme o druhom Kristovom príchode, pripomíname si aj jeho prvý príchod, keď Ježiš Kristus prijal telo a prišiel na tento svet v pokore. Druhý príchod (lat. *adventus secundarius*) bude veľmi slávny, bude to príchod kráľa a sudcu (lat. *adventus Regis et Judicis*), ktorý za sprievodu anjelov bude súdiť všetky pokolenia zeme. Apoštoli sa pýtali Krista, kedy nastane tá chvíľa. My poznáme len znaky Kristovho príchodu, nie čas, dôležitejšia je príprava na túto udalosť. Čo sa týka znamení, Kristus spomína zatmenie slnka, mesiac nevydá svoje svetlo (Mt 24, 29-31). Apoštol Pavol v 2 Sol 2, 2-10 píše o apostáze (lat. *discessio*), o človekovi hriechu, synovi zatratenia (lat. *homo peccati, filius perditionis*), ktorý sa posadí v Božom chráme a bude sa vydávať za Boha. Toho protivníka zabije Pán Ježiš dychom svojich úst a zničí slávou svojho príchodu. Iné znamenia spomína evanjelista Matúš. Poukazuje na ohlasovanie evanjelia po celom svete, na svedectvo všetkým národom a potom príde zavŕšenie, koniec (Mt 24, 14). Nastane odpad (lat. *apostasia*) od viery, ako opisuje evanjelista Lukáš (Lk 18, 8). K ďalším znakom druhého Kristovho príchodu je potrebné spomenúť obrátenie Židov (lat. *conversio Judaeorum*). Novým znakom bude návrat (lat. *reditus*) Henocha a Eliáša, o ktorých čítame v Apokalypse (Zjv 11, 3-7)⁷² a u proroka Malachiáša (Mal 4, 5)⁷³. Evanjelista Marek píše o vojnách, povstane národ proti národu, kráľovstvo proti kráľovstvu, bude hlad a zemetrasenie. Kresťania budú prenasledovaní, vystúpia falošní proroci, ktorí budú konať znamenia, aby zvedli ľudí, budú padať hviezdy z neba a nebeské mocnosti sa budú triasť (Mk 13). Knieža Apoštolov (lat. *Princeps Apostolorum*) poukazuje, že Pánov deň príde ako zlodej. Nebesia sa s rachotom pominú, živly sa pálavou rozplynú. Kresťania očakávajú nové nebo a novú zem (2 Pt 3, 10). Podľa evanjelistu Marka

---

⁷¹ *Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae, et congregantur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis.*

⁷² *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta...*

⁷³ *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis.*

budú to dni veľkých protivenstiev (lat. *tribulationes*), aké neboli od počiatku stvorenia. Svätopisci dosvedčujú, že antikrist bude synom hriechu, v ňom sa hriech akoby vtelil, bude synom zatratenia. Antikrist (lat. *Antichristus*) zvestuje falošné skutočnosti, aby zvedol ľudí do omylu. Kristus príchod je istý, ako vyznávame v Nicejsko-carhradskom symbole. Ježiš Kristus sedí po pravici Otca a zasa príde v sláve súdiť živých a mŕtvych.⁷⁴ Tak nás učí Katolícka cirkev v liturgii sv. Jána Zlatoústeho.⁷⁵ Skutočnosť druhého slávneho Kristovho príchodu interpretuje M. Russnák nielen v kontexte Svätého písma, ale aj náuky svätých Otcov, liturgie Cirkvi, náuky sv. Tomáša Akvinského a vo svetle rozumu osvieteného vierou.⁷⁶

3.2 Všeobecné vzkriesenie ľudí

Úvaha a vedecká otázka (lat. *quaestio*) o vzkriesení súvisí so životom a so smrťou, ktorá zakončuje život. Vzkriesenie je Božou činnosťou. Vzkriesenie (lat. *resurrectio*)⁷⁷ má súvis s *resuscitatio*⁷⁸. Tému o vzkriesení M. Russnák delí na štyri časti. V prvej analyzuje samotný fenomén vzkriesenia, v druhej poukazuje na jeho všeobecnosť, v tretej konštatuje o totožnosti tiel pri vzkriesení a nakoniec o vlastnostiach tiel. Nasledovne profesor Russnák deklaruje, že je katolíckou náukou, že všetci ľudia vstanú z mŕtvych.⁷⁹ Apoštolský

---

⁷⁴ ... *et sedentem ad dexteram Patris, et rursus venturum cum gloria judicare vivos et mortuos.*

⁷⁵ *Pripomínajúc si toto spasiteľné prikázanie a všetko, čo sa pre nás stalo: kríž, hrob, vzkriesenie na tretí deň, vystúpenie na nebesia, zasadnutie po pravici a druhý a slávny príchod.* Porov. *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho.* Prešov : Petra, 1998, s. 52-53. *Memores... secundi et gloriosi rursus adventus.*

⁷⁶ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore.* Fragopoli : 1941, s. 188-205.

⁷⁷ Latinské slovo *resurrectio* znamená vzkriesenie, zmŕtvychvstanie, ktoré má súvis s *resurgere*, čo si prekladáme ako opäť povstať, zdvihnúť sa, vstať z mŕtvych. *Surgere* znamená vstať, vztýčiť sa, povstať. Porov. ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník.* Bratislava : 2003, s. 524.589-590

⁷⁸ *Resuscitare* znamená opäť vzbudiť. *Suscitare* sa prekladá ako budiť, uvádzať do pohybu, do výšky dvíhať. Porov. ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský, slovensko-latinský slovník.* Bratislava : 2003, s. 524.

⁷⁹ *Dogma catholicum est, omnes homines resurgere.* Porov. *Katechizmus*

symbol obsahuje konštatovanie, že veríme vo vzkriesenie tela.⁸⁰ Podobne vyznávame v Nicejsko-carihradskom vyznaní viery, že očakávame vzkriesenie mŕtvych.⁸¹ Pravdu o vzkriesení nachádzame vo Svätom písme. Ježiš Kristus poukazuje, že pri vzkriesení sa ľudia ani neženia, ani nevydávajú (Mt 22, 29-30). V Jánovom evanjeliu Pán Ježiš zdôrazňuje, že tí, ktorí dobre robili, budú vzkriesení pre život a tí, čo páchli zlo, budú vzkriesení na odsúdenie (Jn 5, 28-29). V liturgii túto pravdu vyznáva Kristova Katolícka cirkev (lat. *idem docet Ecclesia Christi Catholica*). Najznámejší a najslávnejší je paschálny tropár, v ktorom veriaci oslavujú vzkrieseného Krista, ktorý svojou smrťou zničil smrť a tým, ktorí sú v hrobách, daroval život.⁸² Nasledovne M. Russnák argumentuje spismi cirkevných Otcov, vierou prvých kresťanov⁸³ a etymologicky interpretuje latinské slovo pre cintorín (lat. *coemeterium*). Tento latinský termín má súvis s gréckym jazykom, lebo *koimesis* v gréčtine znamená spánok, spanie, *koimizein* sa prekladá ako spať, odpočívať.⁸⁴ Rozum osvietený vierou nám poukazuje na Božiu všemohúcnosť a spravodlivosť pri udalosti vzkriesenia.⁸⁵ Prezentované myšlienky profesora Russnáka sú aktuálne aj dnes, lebo kresťanské Krédo – vyznanie našej viery v Boha Otca, Syna a Svätého Ducha a v jeho stvoriteľskú, spasiteľskú a posvätiťelskú moc – vrcholí vyznaním viery vo vzkriesenie mŕtvych na konci čias a vo večný život.⁸⁶

Ďalej M. Russnák zdôrazňuje, že smrť je všeobecná (lat.

Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 998.

⁸⁰ *Credo... carnis resurrectionis...* Vzkriesenie tela znamená, že konečným stavom človeka nebude iba duchovná duša oddelená od tela, ale že aj naše smrteľné telá raz znova ožijú. Porov. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 203.

⁸¹ ... *expecto resurrectionem mortuorum...*

⁸² *Christos voskresе iz mertvych, smertiju smerť poprav i suščym vo hrobech život darovav* (lat. *Christus resurrexit a mortuis, morte mortem fregit, et illis, qui in sepulcris sunt, vitam donavit*).

⁸³ Veriť vo vzkriesenie mŕtvych bolo podstatným prvkom kresťanskej viery už od jej počiatkov. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 990.

⁸⁴ PRACH, V.: *Řecko – český slovník*. Praha : Scriptum, 1993, s. 306.

⁸⁵ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 206-216.

⁸⁶ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 988.

resurrectio universalis est). Okrem Svätého písma M. Russnák poukazuje na učenie Katolíckej cirkvi (lat. *idem docet Ecclesia Catholica*) v liturgii.⁸⁷ V ďalšom paragrafe prezentuje M. Russnák pravdu, že všetci ľudia vstanú z mŕtvych vo vlastných telách (lat. *omnes in corporibus resurgunt propriis*). Autor sa odvoláva na symbol Atanáza⁸⁸ a na Štvrtý lateránsky koncil⁸⁹. Kristus dokazuje túto pravdu, keď po svojom vzkriesení ukazuje svoje telo a zdôrazňuje, že sú to jeho ruky a nohy (Lk 24, 39)⁹⁰. Apoštol Pavol píše, že toto porušiteľné si musí obliecť neporušiteľnosť a toto smrteľné nesmrteľnosť (1 Kor 15, 53). Na tomto mieste M. Russnák zdôrazňuje, že vzkriesenie je otázkou Božej všemohúcnosti.⁹¹ Aj Katechizmus Katolíckej cirkvi poukazuje pri vzkriesení ľudí na Božiu všemohúcnosť. Boh vo svojej všemohúcnosti definitívne dá nášmu telu neporušiteľný život, keď ho mocou Ježišovho zmŕtvychvstania spojí s našou dušou. Spôsob, akým sa odohrá vzkriesenie, prevyšuje našu predstavu⁹² a je prístupné iba vo viere. Ale naša účasť na Eucharistii je už predzvesťou premenenia nášho tela s Kristom.⁹³

M. Russnák obhajuje tézu, že všetci vstanú z mŕtvych v tom istom čase (lat. *omnes homines eodem tempore resurgent*). Na tomto mieste autor spomína omyl (lat. *error*) chiliastov alebo milenaristov. Tento omyl má svoj pôvod v nepravdivom vysvetlení verša z Apokalypsy, kde sa píše, ako anjel chytil draka, ktorým je starý had a satan a spútal ho na tisíc rokov (lat. *per annos mille*, Zjv 20, 2). Svätí

---

⁸⁷ Vozhlašat truby i istoščatsa hroby i voskresnet čelovičeskoje jestestvo trepeščušče... (lat. *Tubae canent et tumuli exinanibuntur, et resurget tota hominum massa remendo...*)

⁸⁸ ...homines cum corporibus suis resurrecturos...

⁸⁹ ... Omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant... Dokument Štvrtého lateránskeho koncilu cituje aj Katechizmus. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 999.

⁹⁰ Kristus vstal z mŕtvych so svojím vlastným telom. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 999.

⁹¹ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 216-223.

⁹² *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 205.

⁹³ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 997.1000.

otcovia odsudzovali chiliazmus. Telá všetkých ľudí po vzkriesení budú nesmrteľné (lat. *corpora post resurrectionem omnium hominum erunt immortalia*). Nesmrteľné budú tela nielen svätých, aj zatratených (lat. *tum ad corpora Sanctorum, tum ad. corpora damnatorum*). O nesmrteľnosti deklaruje Nicejsko-carhradský symbol, že veriaci očakávajú život budúceho veku.⁹⁴ Pravda o nesmrteľnosti je zjavná zo Svätého písma, ktoré poukazuje, že pôjdu tí do večného trápenia (lat. *in supplicium aeternum*), kým spravodliví do večného života (lat. *in vitam aeternam*, Mt 25, 46).

V ďalšom paragrafe M. Russnák prezentuje vlastnosti tiel svätých (lat. *de qualitatibus corporum Sanctorum*). Po prvé spomína, že telá blažených nepodliehajú utrpeniu, bolesti, ani nijakej nedokonalosti (lat. *corpora Beatorum erunt impassibilia*). Túto skutočnosť nachádzame v liste apoštola Pavla, ktorý píše: „... seje sa v porušiteľnosti, vstáva neporušiteľné, ..., seje sa v slabosti, vstáva v sile, seje sa tele živočíšne, vstáva duchovné telo.“ (1 Kor 15, 40-44). Tak sa modlí Cirkev za zomrelých, kde sa spomína miesto svetla, v ktorom nie je prítomná choroba, žiaľ ani vzdychanie.⁹⁵ Ďalšou vlastnosťou tiel blažených je jednoduchosť (lat. *subtilitas*). Nasleduje dokonalosť, na základe ktorej sa telá svätých môžu zázračne pohybovať, a ktorú nazývame pohyblivosť (lat. *agilitas*). Aj na tomto mieste sa autor odvoláva na apoštola Pavla, ktorý poukazuje, že seje sa v slabosti, a vstáva v sile (1 Kor 15, 43). Najväčšia slabosť a bezmocnosť tiel pozemských tvorov spočíva v ťažkosti pohybu.⁹⁶ Ako svedectvo sa M. Russnák odvoláva na Augustína.⁹⁷ Nakoniec tela svätých budú naplnené slávou, ktorú interpretujeme ako svetlo, ktoré sa rozlieva z bohatstva a

---

⁹⁴ *Expecto... vitam futuri saeculi. Amen.*

⁹⁵ *Bože duchov i vsjakoj ploti... sam Hospodi upokoj dušy prestavlšichsa rabov tvoich... v meste svetla, meste zlačna, v meste prochladna, otonudu otbeže boleži, i pečal i vozdychanie... (lat. Deus spirituum et cuncti corporis,... tu ipse Domine refrigesce animas servorum tuorum defunctorum, ... in loco splendido, in loco praedivi, in loco refrigerato, a quo aufugit aegritudo, luctus et suspirium...)*

⁹⁶ *Infirmitas corporum terrestrium maxima in difficultate motionis est.*

⁹⁷ *Credere enim debemus, talia corpora nos habituros, ut, ubi velimus, quando voluerimus, ibi sumus.*

hojnosti duší svätých na ich telá. Písmo konštatuje, že spravodliví zažiaria v kráľovstve svojho Otca ako slnko (Mt 13, 43) a apoštol Pavol píše o siatí v neurodzenosti a o vstávaní v sláve (1 Kor 15, 43). Príklad nadprirodzenej slávy ukázal Kristus Pán pri premenení (lat. *transfiguratio*).⁹⁸ O sláve tiel píše Augustín, ktorý spomína rozdielnosť slávy, ktorá závisí od rozdielnosti zásluh.⁹⁹ Pri analýze vlastností tiel svätých spomína nakoniec aj ošklivosť, hnusnosť, škaredosť tiel zatratených (lat. *de foeditate corpore damnatorum*). Ošklivosť tiel hriešnikov je zjavná z protikladu k telám svätých. Čím slávnejšie (lat. *gloriosiora*) sú telá svätých, tým mrzkejšie a odpornejšie (lat. *summe deformia*) sú tela zatratených. Po všeobecnom vzkriesení telá spravodlivých a telá zatratených budú nesmrteľné (lat. *immortalia*) a neporušené (lat. *integra*). Vlastnosti tiel zatratených budú opakom osobitostí tiel blažených (lat. *proprietates corporum Beatorum*). Opakom nemožnosti trpieť (lat. *impassibilitas*) je *passibilitas* v plnej miere, čiže tela zatratených budú podrobené utrpeniu. O tejto skutočnosti hovorí Kristus, keď spomína gehennu (Mt 10, 28). Pekelný oheň (lat. *ignis infernalis*) bude mať dvojaký vplyv (lat. *influxus duplex*), čiže bude pôsobiť aj na telo, aj na dušu. M. Russnák spomína trest tmy (Mt 25, 30). V pekle bude plač, nárek, slzy a škripanie zubami (lat. *fletus et stredor dentium*, Lk 8, 12). Bude tam neznesiteľný smrad a zápach (Zjv 21, 8). Budú to telá bez slávy a temné (lat. *ingloriosa et tenebrosae*).¹⁰⁰

3.3 Posledný súd a obnova všetkého

Apoštol nás učí, že ľudia raz zomrú, a potom nastane súd (Hebr 9, 27). Všeobecný súd je najslávnejší akt božských rozhodnutí a rozsudkov, kde Boh oznámi výrok (lat. *Deus sententiam suam edicet*) o všetkých skutočnostiach a veciach, čo ľudia robili na zemi, či to bolo

---

⁹⁸ *Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera* (Lk 9, 29). Matúš spomína, že jeho tvár zažiarila ako slnko (lat. *Et resplendebit facies eius sicut sol...*, Mt 17, 3). Porov. *Novum Testamentum Latine – Textum Vaticanum*. Stuttgart : 1906.

⁹⁹ *Videtis, quia promissa est Sanctorum corporibus claritas, et diversa est species claritatis, quia diversa sunt merita caritatis.*

¹⁰⁰ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 224-244.

dobré alebo zlé. Posledný súd bezprostredne nasleduje po všeobecnom vzkriesení ľudí. Nicejsko-carhradský symbol obsahuje konštatovanie o tom, že Kristus príde v sláve súdiť živých a mŕtvych. Hovorí o ňom Kristus Pán (Mt 25, 31) a apoštol Ján (Zjv 20, 12). Nasledovne M. Russnák zdôrazňuje, že sudcom na všeobecnom súde bude Ježiš Kristus ako človek (lat. *Judex in judicio universali est Christus Jesus et homo*), je samozrejmé, že Ježiš Kristus bude súdiť ako Boh. O tom čítame v Skutkoch apoštolov. Ten Ježiš, ktorý odišiel do neba, sa vráti tak, ako ste ho videli apoštoli odchádzať (Sk 1, 11). Kristus deklaruje, že mu bola daná všetka moc na nebi i na zemi (Mt 28, 18). V ďalšom paragrafe sa píše, že Kristus ako sudca zvrchovane a slávnostne vyriekne výrok rozhodnutia. Výrok, ktorý Kristus verejne vyhlási, bude ihneď a pevne vykonaný, keď Kristus pozve, aby prišli pozhnaní jeho Otca a aby odišli od neho zlorečení (Mt 25, 34.41)¹⁰¹. Augustín poukazuje, že ten, ktorým opovrhovali, sa ukáže prísny a bude budiť hrôzu. Ukáže silu a moc ten, ktorý ukazoval trpezlivosť. Na kríži bola zhovievavosť a poddajnosť, na súde moc, sila a vláda. Ukáže sa sudca, ktorý súdi, ale v sláve. Pri Kristom súde budú prítomní apoštoli a iní svätí, ktorí budú tiež súdiť (lat. *Judici Christo asistent Apostoli et Sancti alii*, Mt 19, 28). Apoštol Pavol píše, že budeme súdiť anjelov (1 Kor 6, 3).¹⁰² Kristus bude súdiť potomkov Adama, čiže ľudí. (lat. *Illi, qui iudicandi sunt, homines sunt, seu posterii Adae*). Evanjelista Matúš spomína, že sa zhromaždia pred ním všetky národy (Mt 25, 32) a apoštol Pavol píše, že všetci budeme stáť pred Kristovým súdnym stolcom (Rim 14, 10).¹⁰³ Tomáš Akvinský sa v Teologickej sume zmieňuje o úvahe, či anjeli majú súdiť a odpovedá negatívne. Identicky Tomáš odpovedá na otázku, či aj anjeli budú súdení. Anjelský učiteľ rozlišuje pri reflexii nad anjelmi súd skúmania alebo diskutovania a súd odplaty (lat. *judicium discussionis et judicium retributionis*). Čo sa týka anjelov, Tomáš

---

¹⁰¹ Kristus sa tu predstavuje ako Kráľ, ktorý sa v tomto kontexte uctieva v liturgii. Porov. SLODICKOVÁ, M.: Encyklika Pia XI. *Quas primas* (1925) o Kristovi Kráľovi podľa Mikuláša Russnáka. In: *Duchovný pastier* – Roč. 92, č. 1 (2011), s. 12-17.

¹⁰² *Nescitis, quoniam Angelos judicabimus? Quanto magis saecularia.*

¹⁰³ *Omnes nos stabimus ante tribunal Christi.*

aplikuje na nich súd odplaty, ktorý má súvis s dobrými alebo so zlými zásluhami, ktoré anjeli zabezpečili. Myšlienky (Rim 2, 5-16), slová (Mt 12, 36) a skutky sú záležitosťami, ktoré budú predmetom súdu (Zjv 20, 12). Súdný výrok bude dvojitý. Čo sa týka dobrých, bude to výrok súhlasu a odmeny, čo sa týka ničomníkov, bude to výrok zavrhnutia a trestov. Podľa všeobecného názoru svätých Otcov a teológov miesto všeobecného súdu naznačil prorok Joel¹⁰⁴, ktorý píše o Jozafátovom údolí (Joel 3, 2.12).¹⁰⁵

V poslednej podkapitole M. Russnák analyzuje skutočnosť nového neba a novej zeme po všeobecnom súde. Po všeobecnom súde zanikne očistec. Apoštol Peter píše o očakávaní nového neba a novej zeme, na ktorých prebýva spravodlivosť (2 Pt 3, 13).¹⁰⁶ Pri opise eschatologických skutočností M. Russnák často cituje menlivé časti Mäsopestnej nedele v byzantskom obrade¹⁰⁷, keď sa na liturgii tejto nedele číta evanjelium o poslednom súde z Matúšovho evanjelia. Prorok Daniel píše o nočnom videní, v ktorom videl Syna človeka, ktorý prišiel s nebeskými oblakmi (Dan 7, 13-14)¹⁰⁸. Celý svet sa obnoví k lepšiemu.¹⁰⁹

Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965) predložil v dogmatickej konštitúcii *Lumen gentium* perspektívu eschatológie Cirkvi a sveta. Cirkev bude dovŕšená až v nebeskej sláve, keď nadíde čas obnovy všetkých vecí (Sk 3, 21) a spolu s ľudským pokolením sa v Kristovi dokonale preporodí aj celý svet. Táto prisľúbená obnova sa už začala v Kristovi, pokračuje zoslaním Svätého Ducha a skrze neho napreduje

---

¹⁰⁴ *Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat et disceptabo cum eis.*

¹⁰⁵ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 245-270.

¹⁰⁶ *Novos vero coelos, et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.*

¹⁰⁷ *Pripadem i vosplačemsa prežde suda onaho vsi vernije: jehda nebesa pohibnut, zvezdy nizpadut, i vsja zemlja pokolebletsa, da milostiva obrjaščem prežde konca otcem Boha (lat. Veniamus et lacrymemus ante illud iudicium omnes fideles: quando coeli interibunt, stellae cadent et terra movebitur, ut misericordiam invenimus ante finem patrum Deum).*

¹⁰⁸ *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus coeli quasi Filium hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit...*

¹⁰⁹ RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 272-281.

v Cirkvi. Nás teda už zastihol koniec vekov (1 Kor 10, 11). Treba priznať, že v tradičnom ohlasovaní takáto eschatologická vízia bola iba slabo prítomná, a to konštatujeme aj o spise M. Russnáka *De Deo Terminatore*. Tradičnú eschatológiu, ktorá reflektovala takzvané posledné vecí, včlenil koncil do tejto základnej biblickej perspektívy. Eschatológia je antropologická, je v prvom rade zameraná na Krista a Svätého Ducha a je kozmická. Eschatologické konštatovania vychádzajú zo skutočnosti, že Boh, ktorý je spravodlivý Sudca, odmeňuje dobro a trestá zlo a tento Boh je Láska. Zmena eschatologickej perspektívy spočíva v tom, že sa eschatológia sa už začala s príchodom Krista, jeho smrťou a vzkriesením a tu je začiatok nového neba a novej zeme. Podstatný význam pre chápanie a ohlasovanie posledných vecí má skutočnosť, že Boh v Kristovi zjavil svetu, aby „boli všetci ľudia spasení a poznali pravdu“ (1 Tim 2, 4). Na druhej strane staré koncily odmietli teóriu finálnej apokatastázy, bola to teória, ktorá zrušila peklo. Evanjelista Matúš spomína tých, ktorí pôjdu do večného trápenia (Mt 25, 46). Cirkev sa nevyjadřila k otázke, kto budú tí zatratení. Toto je nevyspytateľné tajomstvo medzi Božou svätosťou a ľudským svedomím. Mlčanie Cirkvi je jediným vhodným stanoviskom človeka. Ani Kristove slová (Mt 26, 24) ohľadom Judáša nemožno s istotou chápať v zmysle večného zatratenia.¹¹⁰

Čo sa týka dodatku (lat. *additamentum*) spisu, M. Russnák prezentuje systém, akým Východní pojednávajú o eschatologických skutočnostiach. Cituje dielo pravoslávneho biskupa¹¹¹ Makarija Bulgakova *Prav. Dogm. Bohoslovie* (Petersburg : 1857). Profesor Russnák poukazuje, že M. Bulgakov najprv prezentuje individuálnu eschatológiu. Autor reflektuje smrť, osobitný súd, údel duší alebo vyšetrovanie (lat. *inquisitio*) duší, ktoré nazýva „mytarstvo“. Smrť definuje ako odlúčenie duše od tela, príčinou smrti je hriech. Odvolávajú sa na apoštola Pavla (je určené ľudom raz zomrieť a potom bude súd), poukazuje Bulgakov na osobitný súd, ktorý sa uskutoční

---

¹¹⁰ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995, s. 163-166.

¹¹¹ M. Russnák nespomína, že je to pravoslávny biskup, ale nezjednotený východný biskup (lat. *episcopus Orientalis disunitus*). Porov. RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941, s. 282.

hneď po smrti. Vo svojom spise ruský biskup prezentuje aj všeobecnú eschatológiu.¹¹²

Conclusio

Profesor Mikuláš Russnák patrí k tým mnohým teológom na Východe a na Západe, ktorí venovali svoje diela eschatológii. Cirkev vždy mala eschatologické vedomie a nikdy neprestala viesť ľudí k večnému životu.¹¹³ Pri prezentácii a analýze jednotlivých vieroučných otázok sa profesor Mikuláš Russnák v prvom rade odvoláva na Sväté písmo¹¹⁴, na svedectvo cirkevných Otcov a sv. Tomáša, na liturgické bohatstvo byzantských liturgických textov. Sv. Tomáš Akvinský je podľa M. Russnáka knieža teológov (lat. *princeps Theologorum*¹¹⁵). Citujúc liturgické texty, používa autor spojenie *docente Ecclesia* (tak učí Cirkev). Cirkev prezentuje svoju doktrínu v liturgických textoch. Boží ľud preniká do tajomstiev viery modlitbou, liturgiou, liturgickým slávením. Takouto metódou profesor Mikuláš Russnák učil svojich poslucháčov a učí aj v súčasnosti hľadať v liturgii katolícku a ortodoxnú kresťanskú doktrínu. Užitočný je tento spis aj pre kňazov a študentov teológie, ktorí si môžu osvojiť správnu latinskú teologickú terminológiu. Aktuálnosť spisov „Tomáša Akvinského“ Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku vidíme aj v tom, že teologický jazyk obsahuje termíny, ktoré majú svoj pôvod v latinskom a gréckom jazyku, ako je to aj v iných jazykoch, preto oboznamovať sa s týmito klasickými jazykmi je stále aktuálne. Podľa Mikuláša Russnáka gréckokatolíci majú takú istú doktrínu ako rímskokatolíci. My veríme tie isté vieroučné pravdy ako latinskí kresťania. Mikuláš Russnák argumentuje tým, že cituje

---

¹¹² RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Frapopoli : 1941, s. 282-290.

¹¹³ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995, s. 167.

¹¹⁴ POLIAKOVÁ, M.: Prínos práce profesora Mikuláša Russnáka v oblasti biblických vied a biblickej exegézy. In: SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M.: *Život a dielo profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov : Prešovská univerzita v prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010, s. 123-130.

¹¹⁵ Názor, ktorý je prezentovaný v Katolíckej cirkvi. Svätý Tomáš, anjelský učiteľ (lat. *Doctor angelicus*), *omnium scholarum catholicarum patronus, theologiae princeps*. Porov. TANQUEREY, A: *Synopsis theologiae dogmaticae II*. Paris : 1933, s. 23.

v jednotlivých paragrafoch byzantské liturgické texty a napr. Rímsky katechizmus na apológiu určitej katolíckej dogmy. Liturgické byzantské texty a Rímsky katechizmus prezentujú tú istú doktrínu. Takáto metóda prezentácie katolíckej doktríny môže byť obohatením aj pre rímskokatolíkov, lebo bohatstvo apoštolskej Tradície, ktorá odovzdáva Kristovo tajomstvo, sa vyjadruje mnohými jazykmi. Prezentácia katolíckych dogiem v kontexte východných liturgických textov, predovšetkým byzantských, robí dielo M. Russnáka jedinečným. Týmto autor anticipoval deklarácie Druhého vatikánskeho koncilu (1962 – 1965) ohľadom ekumenizmu, že máme dobre poznať myslenie, dejiny oddelených bratov, zvlášť Východných. Ekumenický aspekt spisu vidíme v komparácii katolíckej a pravoslávnej doktríny a mienky, ako je osobný súd hneď po smrti a očistec.¹¹⁶ Profesor Russnák bol dobre oboznámený s náukou pravoslávnych, na konci spisu prináša informáciu, ako pravoslávni prezentujú eschatologickú problematiku. Komparácia spisu M. Russnáka *De Deo Terminatore* a Katechizmu Katolíckej cirkvi poukazuje na skutočnosť, že kresťanská doktrína nepodlieha zmenám, na druhej strane táto komparácia je dôkazom, že poklad viery sa môže prezentovať rozličnými jazykmi a rozličným spôsobom hovorenia.

---

¹¹⁶ Dielo Mikuláša Russnáka má význam aj z aspektu strednej Európy. Porov. MURAT, M. – DUDEK, M.: Przez ekumenizm do wspólnoty. Potrzeba wychowania w duchu tolerancji do inności. In: SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010, s. 291-301.

Sväté písmo a modlitba v živote a diele Mikuláša Russnáka

Mária Poliaková

Význam modlitby v živote profesora Russnáka

Modlitba ako spôsob a výraz náboženského života človeka mala pochopiteľne nezastupiteľné miesto v osobnom živote profesora Russnáka. Jeho kniha modlitieb vydaná v roku 1913, písaná vlastnou rukou azbukou je toho neotrasiteľným svedectvom. Toto jeho dielo, je dôkazom jeho viery v dokonalosť, abosolútnosť, spravodlivosť, dobrotivosť a svätosť Boha.¹ Táto kniha je knihou človeka, ktorý zjavne tvorí spoločenstvo s Bohom, ktoré ho pokoruje a zároveň povznáša, vnútorne obohacuje a vyzbrojuje k životu viery a skutkov. Je potrebné povedať, že profesor Russnák nebol mystik, na rozdiel od mystického ponárania sa, pri ktorom sa ľudská osobnosť a vedomá činnosť strácajú, je modlitba uvedomelé spojenie sa s Bohom, pri ktorej nestačia mechanicky opakované, či prednášané slová, ale je nutná vrúcna účasť vôle, citu a srdca. Táto jeho modlitebná kniha obsahuje modlitby osobné i spoločné-liturgické, prosebné, velebiace, ďakovné i žehnajúce. Spomínaná modlitebná kniha začína rannou modlitbou, ktorá je vzývaním Boha, prosbou i oslavou Boha. Druhú časť tvoria denné modlitby a treťou časťou sú modlitby večerné a parastas.²

V kresťanstve, rovnako ako v judaizme je modlitba priame oslovenie Boha a jej povaha celkom závisí na povahe osloveného. Boh je duchovný a transcendentný. Duchovný život východných kresťanov ku ktorým patrili aj Mikuláš Russnák je silno spätý s modlitbou cirkvi - s časoslovom (breviárom - liturgiou hodín), súkromné pobožnosti nemajú také silné postavenie ako v západnom obrade. Príčinou tohto faktu môže byť veľký význam a vplyv mníšstva. Vrcholom duchovného života je božská liturgia (sv. omša), ktorá pozná tri rôzne formy - liturgia sv. Jána Zlatoústeho (najčastejšie používaná), sv. Bazila Veľkého (slávi sa len 10 krát v roku) a liturgia vopredposvätených darov (slúži sa vo Veľkom pôste a nie je pri nej premenenie eucharistie).

---

¹ Porov. RUSSNÁK M.: *Molitvennik*, Prešov: 1913.

² Porov. RUSSNÁK M.: *Molitvennik*, Prešov: 1913, s. 1.

Veriaci sa zvyknú v nedeľu modliť spoločne v chráme večiereň (vešpery) i utiereň (ranné chvály).

Dlhé bohoslužby poskytujú viac slobody pre osobné prežívanie. Ich cieľom je najmä byť s Bohom, zakúšať ho alebo sa stotožniť so sláveným tajomstvom. Charakteristické je opakovanie niektorých modlitieb, aj mnohonásobné, aby sme mohli hlbšie prežiť a uvedomiť si niektoré pravdy. Prvok opakovania je však typický aj pre osobnú modlitbu, najznámejšia je tzv. Ježišova (Isusova) modlitba. Cieľom kresťanského života je zbožštenie (theosis) - úplná premena človeka, jeho účasť na Božej prirodzenosti, podiel na živote presvätej Trojice, bytostné zjednotenie sa s Bohom (nie splynutie ani rozplynutie sa v Bohu). Vzorom tejto premeny je Mária - Bohorodička, východnými kresťanmi osobitne uctievaná.³ Modlitebník Mikuláša Russnáka obsahuje rôzne časti a výňatky bohoslužobných kníh gréckokatolíkov.

Gréckokatolícke bohoslužobné knihy

Bohoslužobné knihy sa objavili už v štvrtom storočí ako liturgické diela cirkevných otcov napríklad svätého Bazila Veľkého, Jána Zlatoústeho a Gregora Naziánskeho. Okrem liturgickej tvorby majú aj svoje vlastné diela. V 5. storočí máme tvorcu cirkevných piesní – tropárov, kondákov a irmosov – Romana sladkopevca a Anatolija Carihradského. V 7. storočí je to Sofron Jeruzalemský a sv. Andrej Krétsky. V 8. storočí je tvorba sv. Jána z Damasku, Kozmu Majumského a Germana Carihradského. V 9. storočí sú to diela Tedora Studitu, jeho brata Jozefa Solúnskeho a Jozefa Speváka-pisnopiscia.⁴

Misiou slovanských vierozvästcov sv. Cyrila a Metoda na našom území grécke bohoslužobné knihy boli preložené do staroslovienskeho jazyka. V 9. storočí skoro všetky bohoslužobné knihy boli v tom stave ako ich poznáme dnes. Knihy, z ktorých sa slúžia bohoslužby v gréckokatolíckych chrámoch delíme na:

- 1.knihy so stálymi časťami, ktoré obsahujú stále časti bohoslužieb
2. knihy s menlivými časťami, ktoré obsahujú menlivé časti bohoslužieb

---

³ ŠKOVIERA, http://www.grkat.nfo.sk/Texty/uvod_3.html.

⁴ BOHÁČ V.: *Liturgika*, Prešov : 1991, s. 76.

Ku knihám so stálymi časťami bohoslužieb patrí :

a) veľký časoslov, ktorý obsahuje všetky stále časti bohoslužieb ako aj modlitby, ktoré sa v bohoslužbách vyskytujú veľmi často. V časoslove sú preto všetky stále časti cirkevných bohoslužieb, a to ranné modlitby, ktoré sa odriekajú po prebudení sa zo sna, každodennú polnočnú pobožnosť, sobotnú polnočnú pobožnosť a nedeľnú polnočnú pobožnosť. Utieren, štyri časy aj s medzičasmi, večiereň so žalmami, malé a veľké povečerie s modlitbami na odpočinok, cárské časy (kráľovské hodinky), tropáre vzkriesenia, misiacoslov-kalendár na celý rok⁵

b) malý časoslov obsahuje cirkevné hodinky – kánonické hodinky, ktoré sú večiereň, veľké a malé povečerie, polnočná pobožnosť, utieren, časy 1., 3., 6., 9., obednica. Obsahuje kalendár svätých s kondákmi k ich úcte, niektoré časti so stálych aj menlivých sviatkov. Na konci je Paschália, tropáre nedeľné a denné, bohorodičné spevy, modlitby z večierne, prepustenia a časť triódu.

c) Služebník, liturgikon obsahuje bohoslužobné texty troch liturgií. svätého Bazila Veľkého, svätého Jána Zlatoústeho a svätého Gregora, Rímskeho pápeža. Zároveň obsahuje texty utierní a večierní, ktoré kňaz potrebuje pri slúžení týchto bohoslužieb. Gréci zostavili z liturgikona diakonikon pre diakona a knihu zvanú anagnostikon pre lektora alebo speváka. Liturgikon obsahuje: utieren vzkriesenia, apoštolské listy a evanjeliá, texty na všetky sviatky, texty spoločných bohoslužieb, texty bohoslužieb na rozličné úmysly, večiereň, nedeľná polnočná pobožnosť a polnočná pobožnosť pre všedný deň, utieren, denné tropáre a kondáky, bohorodičné spevy, prokimeny a dodatok.⁶

d) Archijeretikon – obradná kniha pre biskupa, ktorá obsahuje texty všetkých troch liturgií a výlučne ju používa iba biskup. Obsahuje všetky stupne posviacok ku kňazstvu, posvätenie antimenziónov a myra na Veľký štvrtok, vysviacky chrámov, bohoslužobných nádob a podobne.

e) Typikon – pochádza z gréckeho slova typos, ktoré znamená aj cirkevný poriadok. V skutočnosti nie je bohoslužobnou knihou ale

---

⁵ BOHÁČ V.: *Liturgika*, Prešov : 1991, s. 77.

⁶ BOHÁČ V.: *Liturgika*, Prešov : 1991, s. 78.

podáva ako všeobecné tak aj partikulárne pravidlá týkajúce sa bohoslužieb a určuje ako sa má slúžiť nejaká bohoslužba.

f) Trebník (Euchologion) je kniha, ktorá obsahuje poriadok vysluhovania sviatostí, cirkevných požehnaní a modlitby na rôzne príležitosti. Okrem toho obsahuje posvätenie zvonov, cirkevného rúch, bohoslužobných nádob, cintorína, ozimín a podobne. Má všetky potrebné obrady. Odtiaľ je názov trebník, čo ľudia potrebujú.⁷

Knihy s menlivými časťami bohoslužieb:

a) Oktoich – osemhlasník je bohoslužobná kniha, ktorá obsahuje menlivé častikanonických hodín na príslušný deň týždňa. Obsahuje aj časti bohoslužieb, ktoré sú v časoslove.

Oktoich alebo osmohlasník obsahuje službu na jednotlivé dni týždňa. Na každý deň týždňa je tu služba večierne, povečeria, utierne i blaženstvá na liturgii. Na nedele je okrem toho služba malej večierne a polnočnice. Sedem takýchto slúžení pripadajúcich siedmim dňom týždňa, ktoré sa spievajú celý týždeň na jeden hlas sa nazývajú hlasom a nakoľko takých hlasov je osem, podľa toho kniha, v ktorej sa nachádzajú sa nazýva osmohlasník, oktoich.

Osem hlasov do bohoslužieb uviedol sv. Ján z Damasku. Dovtedy sa spievalo 30 rozličných hlasov. Neskôr sa k hlasom utvorili nové hlasy, podobné tým pôvodným a dostali názov samohlasy.

Oktoich obsahuje v každom hlase:

Na nedeľu – malú a veľkú večiereň, t.j. stichiry na Pane ja volám a na veršových slohách, kánon Bohorodičky na povečerie, kánon Sv. Trojici na polnočnici, sedaleny, ipakoj, stepenny, prokimen utierne a tri kánony utierne, t.j. voskresný, krestovoskresný a bohorodičný, taktiež stichiry na chvalite a blaženstvá na liturgii.

Na pondelok – službu anjelom

Na utorok – službu Jánovi Krstiteľovi

Na stredu – službu Krížu a Bohorodičke

Na štvrtok - službu apoštolom a otcovi Mikulášovi

Na piatok – službu Krížu

---

⁷ BOHÁČ V.: Liturgika, Prešov : 1991, s. 80.

Na sobotu – službu svätým

- b) Triod' - názov znamená tri piesne a pochádza z toho, že Kánon na utierni vo veľkom pôste má tri piesne a v sobotu štyri. Poznáme dve: pôstna Triod' (trvá od Nedele mýtnika a farizeja do Lazarovej soboty) a kvetná Triod' (trvá od Lazarovej soboty do nedele Všetkých svätých).
- c) Minea- znamená mesačné slúženie. Je to kniha, ktorá obsahuje bohoslužby na každý deň mesiaca.
- d) Žaltár, Evanjelium, Apoštol- sú bohoslužobné knihy, ktoré obsahujú menlivé časti sviatkov stálych ako aj menlivých.
- e) Irmologion- je kniha, ktorá obsahuje rôzne cirkevné spevy aj s nápevmi a prináša ich znótované. Obsahuje výťah z rôznych cirkevných kníh.⁸

Modlitba ako dialóg s Bohom

Keďže je Boh duchovný a transcendentný, modlitba nemôže byť manipulatívna, je osobná, nie je iba ideou, modlitba je dialógom a nie monológom. Kombináciou oboch sa modlitba stáva účinnou. Boh sa necháva ovplyvniť človekom. Navyše tento vplyv nepôsobí len na Božiu osobu, ale reflexívne i na stav a bytie toho, kto sa modlí. V hebrejčine je sloveso modliť sa, v reflexívnom tvare, pretože sa povaha osloveného odráža v oslovujúcom: človek je zodpovedný pred Bohom, preto je modlitba, ako bolo povedané dialóg nie monológ.⁹

Čím viac trvá Biblia na transcendentnosti Boha, tým paradoxnejšie sa modlitba javí. „*Boh je duch a tí ktorí ho uctievali majú tak činiť v duchu a pravde*“ (Ján 4, 24). Ale Biblia sa tomuto problému nevyhýba. Pretože Boh stvoril ľudskú bytosť na svoj obraz, i keď je stvoriteľ nekonečný a stvorenie konečné, existuje medzi nimi možnosť komunikácie. Čo je mimo logiku stáva sa v skutočnosťou v reálnej existencii Izraela, ktorí sa nielen teší z dialógu s Bohom, ale v skutočnosti je týmto dialógom. V tomto zmysle je tento ľud modlitbou vloženou do ľudských dejín.

---

⁸ BOHÁČ V.: Liturgika, Prešov : 1991, s. 81-90.

⁹ LACOCQUE A.: *Slovník židovsko-křesťanského dialógu*, Praha, Oikymen, 1994, ISBN 80-85241-59-5, s. 89.

Nový zákon samozrejme zdôrazňuje aj intimitu a dôveru, ktorá preniká modlitbou. Paradox, že je možná modlitba k transcendentnému Bohu sa prehlbuje tvrdením, že sa Boh stará o najmenších zo svojho stvorenia: „*Pozrite na nebeské vtáctvo: neseje, nežne, nezberá do stodoly a predsa ich Váš nebeský Otec živí*“ (Mt 6, 26). Tu je jeden zo základných kameňov kresťanskej modlitby : Boh je milostivý, prezieravý, prístupný. Predvída modlitbu človeka : „*Proste a bude Vám dané ..., lebo každý, kto prosí, dostáva ... ak teda vy aj keď ste zlí, viete svojim deťom dávať dobré dary, o čo skôr váš Otec v nebesiach ...*“ (Mt 7, 11). Dôraz je na „*o čo skôr*“ , čo utvára jednu z hlavných charakteristík Nového zákona ako celku. Dobrota Božia nie je úmerná cnostiam človeka, dokonca ani jeho najlepším úmyslom, ale ide omnoho ďalej, ako si človek zaslúži, pretože v skutočnosti nič nie je zaslúžené.¹⁰

Z toho vyplýva, že hlavným aspektom kresťanskej modlitby je vďakyvzdanie.¹¹ Pavol presvedčuje ľudí, aby sa ustavične modlili k Bohu a vzdávali vďaky (Rim 12, 12, Kol 4, 2, Ef 5, 4, 20). Prosby nie sú vylúčené, ale sú druhotné (Mt 6, 34) a majú sa prednášať s triezvosťou, bez hromadenia slov a formulácií, ako to činia pohanovia (Mt 6, 7). Kresťan vie, že všetko dostal dopredu v Kristovi, všetko ostatné, dokonca i potrava a odev mu „*bude pridané*“ (Mt 6, 33). Preto je tu vzorom modlitby modlitba Pána (Mt 6, 9), ktorá začína a končí oslavou Boha, a k našim potrebám a prosbám sa obracia v tomto rámci vôľa Boha. U pohanov je modlitba manipulatívnou formulou. I najlepšom prípade hraničí s mágiou. Božské sily sa mobilizujú k službe človeku. Jednoducho povedané modlitba je tu antropocentrická. V judaizme a kresťanstve je modlitba oslobodená z takéhoto monologického rozhovoru. Modlitba je v judaizme a kresťanstve sama osebe už zázrakom.¹²

Niet námietok proti individuálnej modlitbe, ale vzhľadom k tomu, že sa primárne velebí Boh, je modlitba v podstate kolektívna, hlboko zakorenená v tradícii. I keď je jedinec sám, znie oslovenie modlitby

---

¹⁰ LACOCQUE A.: *Slovník židovsko-křesťanského dialogu*, Praha, Oikymen, 1994, ISBN 80-85241-59-5, s. 89.

¹¹ Porov. RUSSNÁK M.: *Molitvennik*, Prešov: 1913, s. 150.

¹² DOUGLAS J. D. : *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domu, 1996, s. 627.

„Otče náš“. Boh je kresťanmi chápaný ako „Otec“ a „náš“. Pretože je „Otec“ Krista a je jeho. Kresťanská modlitba sa teda prednáša „v mene Ježiša Krista“. Je to Kristova modlitba, teda kvôli Kristovi, skrze Krista a od Krista.¹³

Takéto spojenie s Božím synom, ktoré zakúšame v modlitbe sa prejavuje tiež vo sviatostiach: v krste a v eucharistii. Kresťan žije s vedomím, že bol ponorený do osoby Mesiáša, takže ja síce žijem, ale „nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus“ (Gal 2, 20). I keď sa kresťan ešte neteší z neobmedzeného pohľadu na Boha je už nebeskou bytosťou, zmŕtvychvstalou a sediacou po pravici Božej. (Kol 1, 12; 2, 12; 3, 1 – 4). Kresťanská modlitba je taká, je večným chválospevom.¹⁴

Podstatu biblického učenia o modlitbe najviac vystihuje B.F. Westcott : „*Skutočnou modlitbou – modlitbou, ktorá musí byť vypočutá je osobné poznanie a prijatie Božej vôle*“ (Mk 11, 24). Z toho vyplýva, že vypočutie poslušnej modlitby neznamená predovšetkým splnenie žiadosti prosebníka podľa jeho predstáv, ale skôr ide o uistenie, že to čo bolo predmetom prosby povedie k tomu najlepšiemu výsledku. Kristus poznával, že každá časť jeho života a utrpenia prispievala k dokončeniu diela, ktoré prišiel vykonať, a preto ho Otec tak dokonale „vypočul“. V tomto zmysle bol vypočutý pre svoju bázeň pred Bohom. V biblii je modlitba bohoslužbou, ktorá zahŕňa všetky postoje ľudského ducha vo vzťahu k Bohu. Kresťan uctieva Boha, keď ho v modlitbe oslavuje, vyznáva mu hriechy, chváli ho a predkladá mu svoje prosby. Na túto najvyššiu činnosť, akej je duch človeka schopný, môžeme pozeráť tiež ako na spoločenstvo s Bohom, pokiaľ kladieme patričný dôraz tiež na Božiu iniciatívu. Človek sa modlí, pretože Boh sa dotkol jeho ducha. Modlitba v biblii nie je „prirodzenou reakciou“. „*Čo sa narodí z tela je telesné*“ (Jn 4, 24). Preto Boh „*nepočuje*“ každú modlitbu (Iz 1, 14; 29, 13). Biblické učenie o modlitbe zdôrazňuje Boží charakter, nutnosť spasiteľného alebo zmluvného vzťahu a plné prijatie všetkých výsad

---

¹³ LACOCQUE A.: *Slovník židovsko-kresťanského dialógu*, Praha, Oikoymenh, 1994, ISBN 80-85241-59-5, s. 90.

¹⁴ LACOCQUE A.: *Slovník židovsko-kresťanského dialógu*, Praha, Oikoymenh, 1994, ISBN 80-85241-59-5, s. 90.

a povinností, ktoré z takéhoto vzťahu vyplývajú.¹⁵

Existujú zreteľné oblasti, v ktorých je vysvetlené novozákonné učenie o modlitbe¹⁶, ale všetky tieto ponaučenia vychádzajú z jedného základného zdroja z Kristovho učenia a praxe. Ježišovo učenie o modlitbe nachádzame hlavne v niektorých jeho podobenstvách. V podobenstve o priateľovi, ktorý o polnoci požičal tri bochníky chleba (Lk 11, 5-8) Pán zdôrazňuje neodbytnosť pri modlitbách, pričom základom na ktorom stojí dôvera v toto naliehanie je Otcova veľkorysosť (Mt 7, 7-11). Podobenstvo o nespravodlivom sudcovi (Lk 18, 1-8) vyzýva k vytrvalým modlitbám, ktoré charakterizuje húževnatosť i trpezlivosť. Boh neotáľa s odpoveďou na modlitbu, preto že by mu prianie modlitebníka bolo ľahostajné, ale z toho dôvodu, že vo svojej láske chce, aby ešte rástla a utužila sa jeho viera. Kristus trvá na pokore a pokání pri modlitbe a varuje pred pocitmi nadradenosti. Pokorný postoj spôsobuje prijatie Bohom, sebachvála zakrýva Božiu tvár. O jednoduchosti modlitby nás učí Mt 6, 5; 23,14 ; Mk 12, 38-40; Lk 20, 47. Modlitba musí byť prostá, bez akejkoľvek pretvácky. Má prameniť z čistého srdca a motívov a vyjadrovať sa jednoduchými slovami. Kristus nabáda tiež k intenzívnym modlitbám (Mk 13, 33; 14, 38; Mt 26, 41). Bdelosť a viera má viesť k ostražitosti. V novom zákone je tiež zdôraznená jednota pri modlitbách. Keď sa skupina kresťanov, ktorí majú Kristovu myseľ modlia v Duchu svätom, dostane sa im vypočutia. Človek však tiež musí vedieť čakať (Mk 11, 24). Experimentálna modlitba dosiahne málo. Veľké výsledky prináša modlitba nesená vierou a podriadená Božej vôli. O cieľoch modlitby hovoril Ježiš málo. Nepochybne nechával pôsobiť Ducha svätého, aby učeníkov viedol. V oblasti modlitebnej metódy učil Kristus dvom základným veciam: prosba má byť určená jemu. Tak, ako vtedy, počas svojho pozemského života trval na viere, skúmal úprimnosť, odhaľoval nevedomosť a neveru prosebníkov i dnes skúma tých, ktorí ho prosia. Dnes sa má kresťan modliť v Kristovom mene, pretože jedine on umožňuje prístup k Otcovi. Znamená to modliť sa tak, ako to robil Ježiš

---

¹⁵ DOUGLAS J. D. , *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domu, 1996, s. 629.

¹⁶ Porov. RUSSNÁK M.: *Molitvennik*, Prešov: 1913, s. 185.

sám, a modliť sa k Otcovi, ako ho predstavil Syn: ťažiskom Kristovej modlitby bola Otcova vôľa. Základným znakom kresťanskej modlitby je nový prístup k Otcovi, ktorý Pán Ježiš zaručuje každému kresťanovi a modlitba v súlade s Otcovou vôľou, pretože je ponúknutá v Kristovom mene.

Ohľadom spôsobu, akým sa Pán modlil vieme, že to bolo v skrytosti vo chvíľach duchovného zápasu a na kríži. Vo svojich modlitbách vzdával vďaky Bohu, hľadal Božie vedenie, prihovárал sa a hovoril s Otcom. Ježišova veľkňazská modlitba za učeníkov je prosbou za jednotu cirkvi.¹⁷

Prínos práce profesora Russnáka pre biblické vedy

Ďalej sa mi dostala sa mi do rúk jedna z mnohých prác profesora Dr. Mikuláša Russnáka (1878-1954) zaoberajúca sa porovnaním variantov biblického textu vo viacerých jazykoch, publikovaná pod názvom *Lectiones variantes inter Vulgata, Septuaginta (LXX) et textum staroslavicum*. Autor tu podáva vybrané časti knihy Genezis v troch jazykoch. Je jednou zo série publikácií zaoberajúcimi sa exegézou biblických textov a biblickými vedami vôbec.

Prvá polovica 20. stor. kedy pôsobil Mikuláš Russnák dochádza k veľkému zápasu medzi Cirkvou a modernizmom. Bojovému zápasu vtedy padli za obeť obe veľké postavy biblickej exegézy a introdukcie M.-J. Lagrange OP a F. von Hummelauer SI, veľkí stúpenici literárno-historickej metódy. Encyklikou *Divino affante Spiritu* bol otec Lagrange rehabilitovaný. Z veľkého počtu významných autorov, ktorý v tom čase publikovali práce z oblasti biblických vied sú: J. Prado, A. Tricot, E. Dabrowski, W. Gools.¹⁸

Prvý text tejto práce Dr. Mikuláša Russnáka je text Vulgáty teda latinský preklad. Po ňom nasleduje text Septuaginty a po ňom preklad starosloviensky. Všetky tri preklady sú zosúladené, aby bolo možné porovnávať latinský, grécky a staroslovienský text, ktoré sa nie vždy zhodujú. Pre profesora Russnáka ako aj pre obdobie cirkevných otcov

---

¹⁷ DOUGLAS J. D. , *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domu, 1996, s. 628.

¹⁸ DUKA Dominik, *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha 1992, s. 4.

zohráva rozhodujúcu úlohu text Septuaginty prípadne latinský text Vulgáta.

Táto práca nie je určená širokej verejnosti, je adresovaná úzkemu okruhu odborníkov na biblické vedy, znalcom biblických jazykov (gréčtina) a znalcom jazykov najstarších prekladov Biblie. (latinčiny, staroslovienciny).¹⁹

Septuaginta je najstarší a najdôležitejší preklad Starého zákona do gréčtiny. Vznikol v 3.- 2. stor. pred Kr. v Alexandrii (Egypt) a bol určený pre Židov, ktorí žili mimo Palestíny

(v diaspore) a nerozumeli už starozákonným spisom, napísaným v hebrejčine. Podľa legendy apokryfného Aristeovho listu, napísaného okolo roku 100 pred Kr., preklad pripravilo 72 židovských znalcov. Odtiaľ pochádza aj názov Septuaginta (rovná sa preklad sedemdesiatich). Je známy aj pod menom Alexandrijský preklad. Používali a citovali ho aj autori Nového zákona a prvotná cirkev, takže ho možno právom nazvať kresťanským Starým zákonom. Židia si Septuagintu najprv veľmi vážili ale po synode v Jamniji (okolo roku 90 po Kr.) sa začali od nej distancovať nielen pre to, že ju používala kresťanská Cirkev, ale aj pre to, že obsahovala spisy, ktoré neboli v židovskom kánone hebrejskej Biblie. Význam Septuaginty spočíva v tom, že sprístupnila Starý zákon helenistickému svetu, a tak pripravila cestu pre ohlasovanie evanjelia medzi Židmi v diaspore. Keďže však Septuaginta obsahovala v porovnaní s hebrejským textom nedôslednosti a nepresnosti, vznikali už v druhom storočí po Kr. iné grécke preklady známe pod menom Aquila, Symmachos a Teodoción.²⁰

Další text, s ktorým pracuje profesor Russnák, je Vulgáta (všeobecne rozšírená Biblia). Vznikla v 4. stor. po Kr. v Betleheme, kde svätý Hieronym preložil priamo z hebrejského textu do latinčiny celý Starý zákon. Nepodarilo sa mu preložiť všetky knihy rovnako dobre, ale latinská Vulgáta Starého zákona je ako celok jeden z najlepších starokresťanských prekladov Svätého písma. Na Tridentskom koncile

---

¹⁹ RUSNÁK Mikuláš, *Lectiones variantes inter Vulgatam, Septuagintam (LXX) et textum staroslavicum*, Prešov 1939, s. 3-4.

²⁰ *Sväté Písmo*, Trnava 1996, s. 21.

roku 1546 vyhlásili Vulgátu za spoľahlivý úradný latinský preklad, ktorému bolo treba dať prednosť pred ostatnými prekladmi pri používaní v Cirkvi, najmä keď išlo o verejné čítanie, vyučovanie a teologické argumentácie zo Svätého písma. Po Tridentskom koncile Sixtus V. a Klement VIII. vydali opravený text Vulgáty, ktorý sa pod menom Sixto-Klementínska Vulgáta používal v Cirkvi až do Druhého Vatikánskeho koncilu. Po koncile Hieronymovu Vulgátu revidovali a roku 1979 publikovali pod názvom Nová Vulgáta ako úradný latinský preklad v Katolíckej cirkvi.²¹

Starosloviensky preklad Biblie. Prvé čiastočné preklady biblie do reči našich predkov jestvovali už v 9. stor. Historické pramene dokazujú, že apoštoli Slovanov Konštantín (Cyril) a Metod postupne preložili do staroslovienskej reči celú Bibliu.²² Už v Carihrade Konštantín preložil pre bohoslužbu lekcionár, ktorý na Veľkej Morave doplnil chýbajúcimi textami z evanjelií, skutkov apoštolov a žaltára, preloženého z gréckej predlohy s ohľadom na latinský preklad. Tieto časti sa zachovali v hlaholskom odpise, v zografskom a mariánskom kódexe z 10. stor.. Žaltár sa zachoval v odpise z 11. stor. Po Cyrilovej smrti v roku (r. 869) Metod zo svojimi žiakmi dokončil okolo roku 881 preklad ostatných kníh Starého zákona (okrem Makabejských). Pri prekladaní použili aj pôvodný hebrejský text, ale spravidla sa doslovne pridržali gréckeho byzantského textu s prihliadnutím na latinskú Vulgátu. Týmto prekladom sa Slovania dostali medzi vtedy vyspelé európske národy. Keď sa dal v roku 988 v Chersone pokrstiť knieža Vladimír, Cyrilov a Metodov preklad bol zavedený v cirkvi na Rusi a s malými zmenami sa používal až do 19. storočia.²³

Sýrski cirkevní otcovia navyše používali ešte priamy preklad z hebrejčiny do sýrčiny nazývaný pešita. Na konci IV. storočia v latinskom svete Hieronym zdôrazňuje Hebraica Veritas, totiž dôležitosť interpretácie hebrejského textu Starého zákona a sám začína písať nové preklady Starého zákona do latinčiny.

---

²¹ DUKA Dominik, *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha 1992, s. 13.

²² SLODIČKA Andrej, *Ekumenizmus Slovanov*, Petra, Prešov 2004, s. 31.

²³ *Sväté Písmo*, Trnava, 1996, s. 14.

Mikuláš Russnák vo svojej práci využíva patrystickú exegézu

Keď sa priblížime k patrystickým dielam nenájdeme len jeden druh komentárov k Starému zákonu a to profesor Russnák pri svojej práci s biblickým textom dobre vedel, preto tieto komentáre hojne využíval.

Konkrétne sa opiera o práce Origena, sv. Justína, sv. Ireneja, sv. Augustína a sv. Hieronyma. Prví kresťanskí exegéti majú rôzne pohnútky prečo interpretovať daný biblický text. Dôvody môžu byť polemického, apologetického, katecheicko-pastoračného, či špekulatívneho rázu. Mikuláš Russnák, tak ako mnohí z kresťanských exegétov bol vynikajúci rečník a filozof. Exegéti, o ktorých práce sa opiera často uplatňujú interpretačné prvky, ktoré poznali z rečníckych škôl, kde sa praktizovali interpretácie gréckych a latinských mýtov, básnikov a spisovateľov. Predovšetkým sa však snažia zachytiť štýl a interpretačné kľúče dané v Novom zákone. Ide najmä o Ježišovu, alebo Pavlovu interpretáciu rôznych udalostí a textov Starého zákona. Kresťania totiž od počiatku čítali a hodnotili Starý zákon kristologicky, teda ako proroctvo a predobraz Kristových udalostí a udalostí Cirkvi. Len niektoré zvláštne sekcie ako napr. prvé kapitoly knihy Genezis, ktoré opisujú stvorenie sveta, stvorenie človeka a hriech, boli chápané v zmysle literárnom. Z historického hľadiska venovali cirkevný otcovia celkovo menej pozornosti udalostiam zo života patriarchov, Mojžiša a izraelského ľudu, skôr hľadali ich typologický, či alegorický význam.²⁴

V patrystickom období existovali dve základné interpretačné tendencie, o ktoré sa opiera aj profesor Russnák : alegorická a literárna, ktoré reprezentovali Alexandrijská a antiochijská škola.

Alexandrijská škola (od konca II. stor.) sledovala exegetické princípy Filóna Alexandrijského a pokračovala v kresťanskom duchu v alegorickej interpretácii Starého zákona. Jej hlavný predstaviteľ Origenés, predložil vo svojich dielach exegetickú metódu, podľa ktorej má Sväté písmo tri významy : telo – literárny zmysel, duša – morálny zmysel, duch – duchovný zmysel. Pre exegétu je najdôležitejšie

---

²⁴ DUKA Dominik, Úvod do Písma svätého Starého zákona, Praha 1992, s. 51.

odkrývať duchovný zmysel ukrytý v texte. Napríklad vetu z Patrystického komentára 12:10 : „*Hlad postihol Zem*“, Didymus vysvetľuje ako neschopnosť počúvať Božie slovo. Tento druh hladu podľa neho postihne tých, ktorí sa zaujímajú viac o pozemské veci. Hlavnými predstaviteľmi alexandrijskej školy sú ďalej : Klement Alexandrijský, Didymus Slepý, Atanás a Cyril Alexandrijský. Antijochijská škola (od pol IV. stor.) bola skôr myšlienkovým prúdom a zahŕňala skupinu spisovateľov spojených s menom Antijochija. Jej hlavnými predstaviteľmi sú : Diodor z Tarzu, Teodor z Mopsvestie, Ján Zlatoústý. Pre Antijochijskú školu bola charakteristická opozícia k alegorickej (obraznej) interpretácii, zdôrazňovanie literárneho zmyslu Svätého písma, ktoré slúžili hlavne na morálne ponaučenie. Mnohí dôležití exegéti sa formovali podľa vzoru alexandrijskej exegézy. Na Východe sú to : Euzébius Cézarejský, Bazil Veľký, Gregor Nazijánsky a Gregor Nýssky. Na Západe mali predovšetkým Origenove diela veľký vplyv na Hilára, Ambróza, Rufína, Hieronyma a Cézarija Arlského. Všetkých týchto exegétov hojne využíva profesor Mikuláš Russnák. Ďalší, ako Augustín, Gregor Veľký či Béda Ctihodný sa formovali na spisoch predchádzajúcich latinských exegétov a zastávajú miesto na rozmedzí Alegorizmu a literalizmu.²⁵

Z ostatných autorov sa schémam vymykajú Hipolit, Efrém a Afraates. Práve Hipolit je najvýraznejším zástancom typologickej exegézy s kristologickou funkciou. Zo sýrskych autorov si Efrém a Afraates osvojili dedičstvo židovskej tradície, tak pre priamy kontakt a prijatie židovskej Biblie, ktorá sa stala Starým zákonom, ako aj pre znalosť mimobilických tradícií, ako sú targumy a midraš. Najmä Efrém vyhádzali s týchto tradícií a uplatnili ich aj vo svojom komentári ku knihe Genezis.

Dôležitou interpretačnou technikou cirkevných otcov bola typológia. Pre niektorých autorov patrí k alegorickej metóde. Používali ju všetci autori patrystického obdobia. Podľa gréckeho *typos* (šľapaj, stopa) typológia spracováva paralely medzi Starým a Novým zákonom, pre ktoré sú udalosti, miesta a osoby Starého zákona predobrazom

---

²⁵ GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 23.

udalostí, miest a osôb Nového zákona. Exegéta používajúci typológiu bral vážne históriu, ktorá sa tak stáva miestom progresívneho otvárania sa Božiemu plánu. Exegéta sa vyjadruje, že od začiatku až po posledný súd sa dá rozlíšiť vo svätých dejinách ten istý konštantný proces. Prvé štádium (Starý zákon) bolo niečo ako tieň, predstava, ktorá prorocky poukazovala na udalosti, ktoré v Kristovi a Cirkvi predstavujú svoj vrchol. Boh viedol svoj ľud podľa typologistu ku kresťanskému zjaveniu a bolo logické objaviť rôzne znaky na ceste veľkých skúseností vyvoleného národa. V typológii sa kladie väčší dôraz na literárny zmysel, lebo fakty, ktoré sa v dejinách skutočne udiali prostredníctvom viery mohli byť interpretované ako dôveryhodné správy o tom, ako sa Boh správa k ľuďom. Práve typológia je charakteristicky kresťanská, postavená na historickej vízii Biblie. Typológia stabilizuje zhodu medzi dvoma Zákonmi, snaží sa poukázať na jednotu celého Svätého písma, ktoré má jedného autora, a ktoré vyjadruje v podstate len jedno Slovo – Krista. Hlavné interpretačné kľúče autorov patristického obdobia možno zhrnúť do nasledovných bodov:²⁶

1. Slovo vo svätom písme je totožné s Kristom – slovom, preto v ňom nie je nič zbytočné a každé slovo má svoju dôležitosť a príčinu
2. Celé Sväté písmo má kristologický význam, to je vlastne duchovný zmysel. Okrem zmyslu doslovného je vždy potrebné hľadať aj tento duchovný zmysel Písma.
3. Kristus je zjednocujúci stredobod Starého zákona a živý hermeneutický princíp.
4. Celé Sväté písmo je duchovne užitočné pre toho, kto ho číta vysvetľuje alebo počúva.
5. Biblia interpretuje Bibliu. Rôzne state zo Svätého písma sa interpretujú prostredníctvom ďalších statí, ktoré im dávajú zmysel. Vychádza to z potreby konfrontovať duchovné veci s duchovnými textami Biblie.
6. V Starom zákone je ukrytý Nový zákon a v Novom zákone je odkrytý Starý zákon.

---

²⁶ GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 25.

7. Interpretácia vo viere a s vierou, v cirkvi a pre cirkev.²⁷

Mikuláš Russnák komentuje správy židovského historika

Rabínsky výklad Tóry bol vždy pokladaný za hlboko náboženskú činnosť. Napriek viacerým exegetickým školám a rôznym súborom pravidiel vychádza už od čias najstarších učencov zo 4 základných predpokladov :

- a) Svätá písmo pochádza od Boha, ktorý v ňom hovorí priamo alebo prostredníctvom prorokov
- b) Vo Svätom písme je dokonalý súlad, nie sú v ňom protirečenia, omyly, ani sa v ňom zbytočne nič neopakuje. Jeho obsah sa zhoduje s náboženským učením a praxou
- c) Aj keď Sväté písmo hovorí o dávnej minulosti, obsahuje poučenie vhodné pre súčasníkov každej doby
- d) Sväté písmo je v podstate zašifrovaný, nejasný text, ktorý chce často povedať niečo iné než sa na prvý pohľad zdá. Tieto predpoklady boli po stáročia blízke aj kresťanským exegetom a opustil ich až novodobý vedecký výskum Biblie.

Po zničení Jeruzalemského chrámu roku 70 sa rozvíjajúci rabínsky judaizmus sústredil predovšetkým na Tóru. Vďaka rabínskym výkladom Tóra naďalej usmerňovala všetky oblasti každodenného života. Jednotlivé komentáre sa usilovali osvetliť nejasné formulácie, spresniť príliš všeobecne vyjadrené predpisy, aplikovať biblické princípy na nové okolnosti života a riešiť aktuálne otázky. Pri zdanlivo nadbytočnom opakovaní výrazov hľadali zmysel jednotlivých slov. Neskôr skúmali aj gramatické a pravopisné zvláštnosti. Na základe rovnakých slov vo vzdialených veršoch vysvetľovali význam oboch miest a podobne. Rabíni týmito a ďalšími metódami odkrývali význam Božieho slova. Táto tradícia sa označuje ako ústna Tóra, ktorá spolu s písanou Tórou tvorí v judaizme nedeliteľný celok. Podľa rabínskeho učenia pochádza od Boha, ktorý dal celú Tóru Mojžišovi na hore Sinaj. Mojžiš učenie odovzdal prorokom, tí učencom a od nich ho prevzali rabíni. Ich výklad tak odvodzuje svoju autoritu nielen od Mojžiša ale v konečnom

---

²⁷ GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 25.

dôsledku od Boha.²⁸

Tóra má podľa Talmudu 70 tvárí a tomuto symbolickému množstvu významov zodpovedá v rabínskej tradícii pluralita názorov. Niekedy sa výklady toho istého slova navzájom dopĺňajú, inokedy si protirečia, alebo vôbec spolu nesúvisia. Ak nejde o halachické otázky, zbytočne by sme hľadali ten „najsprávnejší“, lebo každý výklad, ktorý je v súlade s tradíciou má svoje opodstatnenie, ak neprotirečí doslovnému literárnemu zmyslu.

V spomínanom diele profesor Russnák akceptuje, dokonca sa opiera aj o správy známeho židovského historika Jozefa Flávia. A to konkrétne o jeho dielo *Antiquitates* (Židovské starožitnosti), vydané v Palestíne v r. 93 po Kr.

Toto dielo zaznamenáva históriu židovského národa od stvorenia sveta až do Fláviových čias. Je potrebné povedať, že bez jeho historických prác (Židovská vojna, Životopis), napriek nedokonalostiam by boli pramene našich informácií o histórii Palestíny v novozákonnej dobe podstatne chudobnejšie.

Ide tu o dôležitejšiu a staršiu židovskú literatúru, než je Talmud. Na stránkach Fláviových spisov sa totiž stretávame s mnohými osobnosťami, ktoré dobre poznáme z textov Nového zákona. Dozvedáme sa tu o rodine Herodesa, o rímskych cisároch Augustovi, Tibériovi, Claudiovi a Nerovi, o Quirinovi, správcovi Sýrie, o Pilátovi, Felixovi a Festovi, júdskych prokurátoroch. Josephus píše o rodinách popredných židovských kňazov, o Annášovi, Kajfášovi, Ananiášovi a ostatných, o farizejoch a saducejoch. Význam prác tohto židovského historika si zjavne profesor Russnák uvedomoval, Flávius totiž hovorí o udalostiach spôsobom nezávislým na novozákonných textoch. Ich hodnota spočíva v tom, že môžeme ako Starý, tak aj Nový zákon čítať s väčším porozumením a záujmom.

V diele použitom u profesora Russnáka Flávius rozpráva o podvodníkovi Theudasovi (Starožitnosti XX, 5.1), ktorý sa objavuje krátko po roku 44 po Kr., o ťažkostiach v Júdsku v období po smrti Herodesa, o hlade, ktorý postihol túto zem za čias cisára Klaudia,

---

²⁸ GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 26-27.

zmienky o Jánovi Krstiteľovi a Jakubovi, bratovi Pána. Keďže sú rozprávania tohto historika nezávislé na Novom zákone nie je dôvod k podozreniu, že by tu kresťania sfalšovali niektorú pasáž.²⁹

Židovský historik Josephus Flávius sa narodil v r. 37 po Kr., v kňazskej rodine. Ako osemnásťročný sa pripojil k farizejskej strane. V roku 63 pri návšteve Ríma si uvedomil moc rímskej ríše a po vypuknutí židovskej vojny 66 bol veliteľom židovských síl v Galilei. Pred Rimanmi Josephus so štyridsiatimi spolubojovníkmi unikol do známej pevnosti pri mŕtvom mori - Masada. Tu boli objavení a dohodli sa na samovražde. Zvláštnou náhodou Josephus bol jedným z dvoch ktorí sa zachránili.³⁰

Z tejto a iných biblických prác profesora Russnáka je zrejmé, že biblická exegéza v Cirkvi a vo svete spĺňa nenahraditeľnú úlohu. Ak by sme chceli Bibliu porozumieť bez exegézy oddali by sme sa ilúzii. Bol by to nedostatok úcty k inšpirovanému písmu. Nemožno sa na exegetov pozerat' iba ako na prekladateľov, pretože samotný preklad je už exegézou. Vtelenie večného Slova nastalo v určitom časovom úseku dejín, v presne vymedzenom sociálnom a kultúrnom prostredí.

Od epochy Starého zákona si Boh poslužil všetkými možnosťami ľudskej reči, ale súčasne musel svoje slovo podriaďiť všetkým podmienenostiam tejto reči, aby k ľuďom mohol hovoriť. Pravá úcta pred inšpirovaným Písmom znamená nepodceňovať žiadne námahy, ktoré umožňujú správne pochopiť jeho zmysel. Určite nie je možné, aby každý kresťan sám poznal všetky polia výskumu, teda aj biblické jazyky, ktoré sú nepostrádateľné pre lepšie chápanie biblických textov. Táto úloha je zverená exegetom. Oni sú zodpovední na tomto poli za dobro pre všetkých.³¹

Biblia sa skutočne nepredstavuje ako bezprostredné zjavenie bezčasových právd, ale oveľa viac ako písomné svedectvo o opakovaných Božích zásahoch prostredníctvom ktorých sa zjavuje v dejinách ľudstva. Na rozdiel od posvätných učení ostatných

---

²⁹ BRUCE F:F., *Věrohodnost Nového zákona, Návrat*, Praha 1992, s. 74-75.

³⁰ RUNES Dagobert, *Slovník Judaizmu*, Bratislava 1992, s. 103.

³¹ *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, KBD, Svät, 1995, s. 135.

náboženstiev je biblické poslanstvo pevne zakorenené v dejinnom podklade. Z toho vyplýva, že biblické texty nemôžu byť správne pochopené bez skúmania ich historického vzniku.

Exegéza sa nesmie podobat' prúdu vody, ktorý sa stratí v piesku hyperkritickej analýzy. V Cirkvi i vo svete má plniť rozhodujúcu funkciu: prispieť k čo najautentickejšiemu sprostredkovaniu inšpirovaného posolstva Písma.

Jej úsilie je orientované týmto smerom. Katolícka exegéza vplýva na obnovenie ostatných teologických disciplín a na pastoračnú prácu aktualizácie a inkulturácie Božieho slova.

Ďalšie práce, v ktorých sa profesor Russnák venuje problematike biblických vied sú:

Lectiones variantes Vulg. LXX et Staroslav. Genesis et Exodus. (1939).

Lectiones II.: Leviticus, Numer, Deuteronomium. (1939).

Lectiones IV.: Liber 1Samuelis, quem Vulgata 2Regum vocat; Liber Regum secundum Hebraeos, Primus Malachim, Liber Regum secundum Hebraeos secundum Malachim. (1939).

Lectiones V.: Paralipomenon, I. II. Esdrae, Tobiae, Judith, Esther, Job. (1940).

Lectiones VI.: Psalmorum, Proverbiorum. (1940).

Lectiones VII.: Ecclesiasticus, Canticum, Eccu. (1940).

Lectiones VIII.: Profetiae Isaiae, Jeremiae. (1940).

Lectiones IX.: Threni, Ep. Jeremiae, Baruch, Ezech, Dan. (1940).

Lectiones X.: Osee... 12 malých prorokov (1940).

Lectiones IX.: Machabeorum I. II. Esdrae III. IV. (1940).

Lectiones XII.: Nov. Test. Evangelia I-IV Act. Ap. Epistolae s. Pauli I-XIV. Ep. Cath I- VII Apocalypsis. (1940).

Katolícka náuka podľa Mikuláša Russnáka v kontexte diela

Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе

Andrej Slodička

Dielo *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* (*Dogmatické bohoslovie* alebo *Pravoslávno-katolícke bohoslovie*) bolo vydané v Prešove v roku 1930 a bolo napísané v ruskom jazyku k úcte svätých Otcov Pravoslávno-katolíckej cirkvi a bolo určené pre piatu triedu stredných škôl.¹ Existuje ešte dielo profesora Mikuláša Russnáka s identickým obsahom v maďarskom jazyku s názvom *Dogmatika – Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909, (*Katolícke náboženstvo*).² Dielo je rozdelené na štyri časti. V prvej časti profesor Russnák analyzuje termín „náboženstvo“ a pojednáva o viere, o Svätom písme a o Tradícii. V druhej časti prezentuje kresťanskú a katolícku vierouku. Prináša reflexiu o Bohu, o Svätej Trojici, o anjeloch, o stvorení človeka a o prvom hriechu, o nepoškvrnenom počatí Panny Márii. Následovne vysvetľuje autor študentom kristológiu, soteriológiu, v mariológii termín Theotokos, ďalej eschatológiu, pneumatológiu a ekleziológiu. V tretej časti profesor Russnák prezentuje charitológiu a sakramentológiu. V štvrtej časti sa zaoberá vybranými skutočnosťami z eschatológie, akými sú vzkriesenie, večný život a posledný cieľ človeka.³

1 Relígia a teológia

V prvej časti a v § 1 profesor Mikuláš Russnák vysvetľuje študentom termín náboženstvo a bohoslovie. Antropologickú indukciu začína konštatovaním, že Pán Boh je Stvoriteľom a človek stvorením. Náboženstvo (*религия*), bohoslovské alebo teologické vierovyznanie je vzťahom medzi Bohom a človekom, je poznaním a uctievaním Boha (personalistický a intelektuálny aspekt viery). Rozumom poznávame

---

¹ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 1-2.

² RUSZNÁK, M.: *Dogmatika-Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909.

³ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 212-215.

Boha, vyznávame ho ako Pána, ktorého máme uctievať a úpenlivo prosiť rozumom, slovami a skutkami. Rozumové poznávanie Boha nachádzame u všetkých ľudí. Takýmto spôsobom poznali Boha aj pohania. Profesor Russnák cituje Plutarcha, ktorý napísal, že je ľahšie postaviť mesto vo vzduchu, ako štát vybudovať bez náboženstva. Hoci základ náboženstva sa nachádza v samotnej ľudskej prirodzenosti, predsa náboženstvo pochádza od Boha. Pán Boh sa už v raji stýkal s našimi prarodičmi a po páde do hriechu stále učil ľudské pokolenie predovšetkým skrze prorokov a v posledné dni skrze svojho Syna Ježiša Krista, ako apoštol Pavol identicky píše v liste Hebrejom (Hebr 1, 1). Také učenie Boha nazývame Božím zjavením (*Божіе откровение*). Pravdy Božieho zjavenia tvoria predmet náboženstva.⁴

Vo svojich prednáškach *De Deo uno* z roku 1941 vysvetľuje profesor Mikuláš Russnák termíny ako teológia (lat. *theologia*), bohoslovie a bohoveda. Teológia má grécku etymológiu, bohoslovie ruskú a bohoveda slovenskú. Teológiu definuje profesor Russnák ako vedu o Bohu (lat. *scientia Dei*). Bohoslovie etymologicky zodpovedá gréckemu významu a slovenská „bohoveda“ je identická so *scientia Dei*. Dogmatickú teológiu autor rozdeľuje na fundamentálnu a špeciálnu teológiu. Predmetom fundamentálnej teológie sú všeobecné pravdy, ku ktorým patrí náboženstvo, zjavenie, pramene zjavenia, Cirkev a vzťah medzi vierou a ľudským rozumom. Špeciálna dogmatika analyzuje osobitné pravdy. Špeciálna dogmatika sa na delí na traktáty: O jednom Bohu (lat. *De Deo Uno*), O Trojici (lat. *De Deo Trino*), O Bohu Stvoriteľovi (lat. *De Deo Creatore*), O Bohu Vykupiteľovi (lat. *De Deo Redemptore*), O Bohu, darcovi spravodlivosti (lat. *De Deo iustificatore*), O Bohu Posväťiteľovi (lat. *De Deo sanctificatore*) a o Bohu Zavŕšiteľovi *De Deo terminatore, seu de novissimis* (eschatológia).⁵

V § 2 Mikuláš Russnák vysvetľuje študentom termín „viera“. V kontexte pravdy veriť znamená uznať za pravdivé to, čo druhý konštatuje. Keď sa verí človekovi, hovoríme o ľudskej viere; keď sa verí

---

⁴ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 3-4.

⁵ RUSSNÁK, M.: *Prael. Dogm. De Deo Uno – Praelectiones De Theologia Dogmatica Speciali. De Deo Uno*. Bratislava : 1941, s. 1-7.

Bohu, takú vieru nazývame božská alebo Božia viera. Božská viera je činnosťou nášho rozumu a našej vôle, keď uznávame a prijímame i vyznávame Božie zjavenie v kontexte pravdy. Aby sme pravdy Božieho zjavenia poznali a ich neporušene zachovávali, je nám potrebný vodca, ktorým je sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev (Mt 28, 18-20; Lk 10, 16). Učenie, ktoré nám Boh zjavil, a ktoré nám Cirkev predkladá slovami k vereniu, nazývame dogmou. Dogma je zjavenou pravdou, ktorú Cirkev učí ľudí, a ktorú každý kresťan má vyznávať, aby nestratil svoje večné spasenie. Celý súhrn fundamentálnych právd nazývame symbolom viery. K symbolom viery patrí napr. Nicejsko-konštantínopolský a Apoštolský symbol a symbol sv. Atanáza. Cirkev ustanovila, aby každý kresťan sa naučil Nicejsko-konštantínopolský symbol viery. Autor v spise uvádza doslovné znenie tohto symbolu s *Filioque*.⁶

V § 3 profesor Mikuláš Russnák deklaruje, že jedinou spasiteľnou vierou je tá viera, ktorú nás naučil Ježiš Kristus, lebo Pán Ježiš je cestou, pravdou a životom (Jn 14,6). Autor, obhajujúc jediné pravdivé Božie zjavenie, argumentuje poukázaním na jedného Boha a jednu pravdu. Všetko, čo protirečí tomu Božiemu zjaveniu, je lživým, klamným učením. Boh sa nemôže sám podvádzať. Odovzdanie tejto pravdy bolo cieľom Kristovej misie (Jn 18, 37), lebo on ako Boh všetko videl a pozná (Jn 3, 2). Ježiš Kristus toto poslanie odovzdal apoštolom a ich nástupcom (Mt 28, 18-20; Lk 10, 16; Jn 3, 16), preto cirkevnú doktrínu máme prijímať tak, ako samotné slovo Ježiša Krista. Prameň cirkevnej náuky nachádzame vo Svätom písme a Tradícii.⁷

V § 4 autor vysvetľuje význam Svätého písma. Svätým písmom sa nazývajú tie knihy, ktoré napísali svätí ľudia Božou inšpiráciou. V knihách Starej zmluvy (*Ветхого Завета* – 46 kníh) sa nachádza Božie zjavenie, ktoré nám dal Boh od stvorenia sveta do príchodu Ježiša Krista. Svätým Písmom Novej zmluvy sa nazývajú tie knihy, ktoré napísali apoštoli a ich žiaci (27 kníh). Predmetom týchto kníh je náuka

---

⁶ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 4-6.

⁷ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 6-7.

Ježiša Krista. Následovne profesor Russnák prináša rozdelenie kníh Svätého Písma Starej zmluvy, ktoré sa delia na historické, didaktické a prorocké knihy, pričom sa odvoláva na Tridentský koncil. Podľa profesora Russnáka Knihy Starej zmluvy boli napísané v hebrejčine, knihy Novej zmluvy v gréckom jazyku okrem Matúšovho evanjelia a listu apoštola Pavla Hebrejom, ktoré boli napísane v hebrejskom jazyku. Autor ďalej spomína preklady Biblie, medzi nimi starosloviensky preklad z 9. storočia sv. Cyrilom a Metodom, ktorý používame aj v súčasnosti.⁸

V § 5 sa konštatuje o inšpirácii a autorite Svätého písma. Knihy Svätého písma sú božské, lebo boli napísané inšpiráciou Svätého Ducha (lat. *inspiro* – vnuknúť, nadchnúť, podnietiť). Inšpirácia (*вдохновение*) znamená špecifický vplyv a pôsobenie Svätého Ducha na napísané knihy, čo znamená, že prvým skutočným autorom kníh Svätého písma je samotný Pán Boh (2 Pt 1, 20; 2 Tim 3, 16) a knihy sú opravdivým Božím slovom. Svätí autori sú Božím perom. Pán Boh tak viedol svätých spisovateľov, aby napísali také skutočnosti a takým spôsobom, ako to on sám chcel. Vo Svätom písme sa nenachádza informácia o počte kníh Biblie. Počet a katalóg napísaných kníh Božou inšpiráciou sa môžeme dozvedieť z neomylného učenia sv. Matky Pravoslávno-katolíckej Cirkvi a základom takej doktríny Cirkvi je Tradícia (*Предание*).⁹

V § 6 profesor Russnák analyzuje skutočnosť Tradície. Tradícia je časťou Božieho zjavenia, ktorá sa nečíta vo Svätom písme, no ktorá sa v Cirkvi zachovala cestou ústneho učenia. Sväté písmo a Svätá tradícia sú prostriedkami, ktorými sa poznáva Božie zjavenie. Takú skutočnosť potvrdzuje samotná Biblia, lebo jej knihy boli napísané neskôr, ako sa realizovalo samotné Božie zjavenie. Ježiš Kristus nič nenapísal, ani to neprikázal napísať. Kristovi učeníci napísali len jednu časť svojho učenia. O existencii nepísanej tradície spomína apoštol Pavol (2 Sol 2, 15), podobne aj evanjelista Ján (Jn 20, 30; 21, 15). Následovne autor

---

⁸ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – Православно-Кафолическое богословие. Пряшевъ : 1930, s. 7-9.

⁹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – Православно-Кафолическое богословие. Пряшевъ : 1930, s. 9-11.

spomína Luthera a iných, ktorí za prameň učenia Ježia Krista považovali jedine Sväté písmo. Profesor Russnák kritizuje takýto názor, ktorý nemá základ vo Svätom písme. Strážkyňou a jedinou vernou interpretátorkou Svätej Tradície je Katolícka cirkev (Mt 28, 18). Cirkev nám predkladá Tradíciu, ktorú čerpá zo spisov svätých Otcov, zo slávnostného učenia ekumenických koncilov, z rozhodnutí rímskych pápežov a z jednohlasného učenia cirkevných teológov.¹⁰

2 Stvorenie a vykúpenie človeka

Reflexiu druhej časti profesor Mikuláš Russnák začína od prvej vety Nicejsko-konštantínopolského vyznania viery, že veríme v jedného Boha, Otca všemohúceho, Stvoriteľa neba a zeme, všetkých vecí viditeľných a neviditeľných. V § 7 profesor Russnák konštatuje o existencii Boha; toto presvedčenie čerpáme zo samotnej prirodzenosti. Boh je samoexistujúce duchovné bytie, ktoré telesnými očami nemôžeme vidieť (rus. *самобытное духовное естество*). Boh nám zjavil seba samého. Na základe Božieho zjavenie veríme, že Boh existuje. Profesor Russnák ale zdôrazňuje, že okrem jasného učenia našej viery nás k poznaniu Boha privedie náš zdravý ľudský rozum. V prvom rade sa autor odvoláva na zákon príčiny. Boh má dôvod svojej existencie nie mimo seba, ale sám v sebe. Následovne poukazuje profesor Russnák, že náhodilé bytia si vyžadujú existenciu bytia, ktoré existuje samo od seba. Na existenciu Boha poukazuje poriadok a harmónia vo svete. Existenciu Boha potvrdzuje jednohlasné presvedčenie všetkých ľudí o existencii bytosti, ktorá všetko prevyšuje. Ako dôkaz profesor Russnák cituje pohana, ktorý tvrdí, že nijaký národ nie je bez Boha a Plutarch píše, nenájde národ bez Boha, bez chrámov a obiet. Človek so svojím zdravým rozumom ľahko poznáva to, že je jeden Boh, ktorý je Stvoriteľom celého sveta.¹¹

V § 8 Mikuláš Russnák píše, že samotná základná pravda našej viery je existencia Boha a to, že on je jediným opravdivým Bohom.

---

¹⁰ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 11-13.

¹¹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 13-17.33.

Následovne popisuje Božie atribúty, ktoré dopĺňa biblickými citátmi. Bohovia pohanov sú modly. Okrem Svätého písma nás o Božej jedinstvi presvedčuje náš zdravý ľudský rozum. Autor cituje sv. Atanáza, ktorý napísal, že mnohobožstvo je bezbožníctvo.¹² V § 9 autor poučá študentov o Svätej Trojici. Na základe zjavenia Ježiša Krista vyznávame, že existuje jeden Boh v troch osobách. Ježiš prikázal apoštolom, aby krstili v mene Otca i Syna i Svätého Ducha (Mt 28, 19). V Starom zákone bolo toto tajomstvo len načrtnuté, nie zjavené (Ž 109, 1; Iz 6, 3). Boh je jedno bytie (*ecmectwo*), jedná prirodzenosť (*ипипода*), ale tri osoby (*лица*). Prvú osobu nazývame Otcom, druhú Synom a tretiu Svätým Duchom. Svätý Duch vychádza od Otca i Syna¹³. Doktrínu o Svätej Trojici čerpáme jedine z Božieho zjavenia, lebo naším rozumom toto sväté tajomstvo nie sme schopní pochopiť.¹⁴

V § 10 sa analyzuje stvorenie viditeľného a neviditeľného sveta Bohom Otcom. Autor cituje začiatok Svätého písma, že Boh na počiatku stvoril nebo a zem (Gn 1, 1). Pod nebom je potrebné chápať aj anjelský svet a pod zemou človeka a všetko, čo sa nachádza na zemi. Stvorenie znamená urobiť všetko z ničoho, čo existuje ale okrem Boha. Podľa svedectva Písma Boh stvoril svet za šesť dní, v siedmy deň odpočíval. Profesor Russnák upozorňuje, že deň nemožno interpretovať vo fyzickom význame, lebo taký deň má 24 hodín. Argumentuje to tým, že Boh až na štvrtý deň stvoril slnko a mesiac. K ďalším argumentom patrí konštatovanie, že deň odpočinku sa nazýva *sabbat*, ktorý trvá doteraz. Súhlasí ale s tým, že pod dňom možno chápať aj určitý časový úsek (storočia), počas ktorých Pán Boh stvoril to, čo sa nachádza vo Svätom

---

¹² РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряхевъ : 1930, s. 17-20.

¹³ Dodatok do symbolu viery *Filioque* (i Syna) vznikol neskôr. Najprv sa objavil v Španielsku a potom sa rozšíril na Západe, kde vyvolal spor medzi gréckymi a latinskými veriacimi. Porov. DLUGOŠ, F.: *Prierež cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008, s. 51. Porov. REMBIERZ, M.: *Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej*. In: MICHALOV, J. a kol.: *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008, s. 71-98.

¹⁴ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряхевъ : 1930, s. 20-22.

písme. Deň odpočinku má slúžiť na oslavu jediného Boha. Korunou stvorenia je človek, ktorý bol stvorený na Boží obraz a podobu (Gn 1, 26). Boh stvoril prvého človeka v osobe Adama a Evy, od ktorých pochádza celé ľudské pokolenie, ako to dosvedčuje Nový zákon (Sk 17, 26). Toto konštatovanie autor obhajuje aj starými tradíciami všetkých pokolení, napr. spomína egyptskú tradíciu, podľa ktorej Boh prvých ľudí stvoril zo zeme a vdýchol do nich živú dušu. Tak učia tiež pohanovia, ako napr. Aristoteles, Pytagoras. Boh stvoril všetko dobré (Gn 1, 31). Konečný cieľ stvorenia je Božia sláva.¹⁵

11 § obsahuje reflexiu nad Božou prozreteľnosťou (*Божие провидение*). Božia prozreteľnosť znamená, že Pán Boh s láskou a múdrosťou stará o všetko stvorenie, súčasne ako dôkaz cituje Prvý vatikánsky koncil a prezentuje biblické svedectvá (Mt 10, 30; 1 Jn 3, 2; 2 Kor 5, 10). Spomína aj pohanov, explicitne Platóna. Na druhej strane Boh daroval človekovi slobodnú vôľu a pozemský život je prípravou na večnosť, kde prijmeme od Boha našu mzdu.¹⁶

V § 13 Mikuláš Russnák prezentuje angelológiu. Anjela definuje ako Božie rozumové stvorenie, ktorý nemá telo, ale existuje ako čistý duch. Slávnostne túto dogmu deklaruje Štvrtý lateránsky koncil, ale aj Biblia (Dan 7, 10; Mt 24, 36; Jób 38, 7). Katolícka cirkev anjelský svet rozdeľuje do deviatich anjelských zborov. Serafíni majú byť najdokonalejšími, lebo u nich nachádzame najväčšiu lásku k Pánu Bohu. Boh stvoril anjelov k blaženosti, no predtým ich podrobil skúške. Veľká časť anjelov neobstála v skúške a Boh ich potrestal večným peklom (2 Pt 2, 4). Tých, ktorí neobstáli, nazývame diablami alebo zlými duchmi. Každý človek má svojho anjela strážneho (Sk 12, 15; Mt 18, 10).¹⁷ Angelológiu prezentuje M. Russnák aj v inom diele.¹⁸

§ 13 konštatuje o prvotnom stave človeka a o prvom hriechu. Podľa

---

¹⁵ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* — *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 22-26.

¹⁶ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* — *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 26-28.

¹⁷ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* — *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 28-31.

¹⁸ RUSSNÁK, N.: *Praelectiones Dogmaticae Specialis III. De Deo Creatore*. Fragopoli : 1942, s. 95-181.

autora človek je korunou tvorstva, lebo je rozumové stvorenie. Na argumentáciu požíva súčasne myšlienky sv. Tomáša Akvinského. K nadprirodzenej blaženosti prichádzame pomocou nadprirodzenej milosti. Pomocou tejto milosti veríme to, čo Boh nám zjavil. Nadprirodzenú milosť dostali prarodičia nielen pre seba, ale pre celé ľudské pokolenie. Naši prarodičia neobstáli v pokušení, stratili Božiu milosť a mali zomrieť smrťou. To bol ich trest, ale aj pre celé ľudské pokolenie (Rim 5, 12.18).¹⁹

Za paragrafom o prvotnom hriechu nasleduje § 14, ktorý analyzuje dogmu o nepoškvrnenom počatí prečistej Panny Márie. V Adamovi sme všetci zhrešili (Rim 5, 12). Tento prvotný dedičný (*первородный*) je spoločným hriechom všetkých ľudí, v ktorom sme sa narodili. Jedinou výnimkou z tohto všeobecného pravidla je len prečistá Panna Mária, ktorá sa počala nepoškvrnene. Cirkevný sviatok sa slávil u nás 9. decembra (v súčasnosti na Slovensku 8. decembra). Nepoškvrnené počatie znamená, že Mária z Božej milosti bola uchránená od dedičného, aj od osobných hriechov. Táto dogma bola deklarovaná pápežom Piom IX. v roku 1854.²⁰ Autor uvádza biblické argumenty (Gn 3, 15; Lk 1, 28) i patristické dôkazy k dogme (Mária je nazývaná nepoškvrnená, celá svätá, celá čistá). Tu sa prvýkrát autor odvoláva na liturgické texty („dôstojné je velebiť teba, Bohorodička“). Vznešenosť nad cherubínmi dáva Mikuláš Russnák do súvisu s nepoškvrneným počatím. Ľudský rozum to potvrdzuje v kontexte toho, že Mária je Božou Matkou.²¹

§ 15 sa začína časť, v ktorej autor prezentuje katolícku doktrínu o Ježišovi Kristovi. Východisko prezentovanej náuky je Nicejsko-konštantínopolský symbol, ktorý konštatuje, že veríme v jedného Pána Ježiša Krista, jednorodeného Božieho Syna, ktorý je zrodený z Otca

---

¹⁹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 31-35.

²⁰ Touto dogmou Pius IX. veľmi podporil mariánsky kult a otvoril možnosti teologického rozvoja. Porov. DLUGOŠ, F.: *Historia Ecclesiae Christi – Novovek*, Levoča : 2007, s. 542.

²¹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 35-39.

pred všetkými vekmi. On je Svetlo zo Svetla, pravý Boh z pravého Boha, zrodený, nie stvorený, jednopodstatný s Otcom, skrze neho všetko bolo stvorené. Od § 15 analyzuje profesor Russnák kristologickú problematiku. Sväté písmo dosvedčuje božstvo Syna. Božstvo Ježiša Krista, ktorý je vteleným Božím Slovom, dokazuje jeho svätý život, zázraky (Lk 6, 19), jeho proroctvá (Mt 24, 1), smrť a jeho slávne zmŕtvychvstanie. Etymologicky slovo *υὑδeco* (zázrak) je odvodené od toho, čomu sa človek diví, čuduje. Potom nasleduje interpretácia vykúpenia. Ježiš Kristus je Spasiteľom ľudského pokolenia. Vykúpenie spočíva v tom, že druhá osoba Trojice vzala na seba ľudské telo a za nás zadosťučinila Božej spravodlivosti – 1 Tim 2, 5 (teória *satisfactio*). Pán Ježiš zničil hriech (Kol 2, 14-15) i jeho následky a získal Božiu milosť (Gal 4, 4). V ďalšom paragrafe profesor Russnák poukazuje na to, ako sa vyplnili mesiášske proroctvá v Ježišovi Kristovi. Už pri vyhnaní našich prarodičov z raja im Boh prisľúbil Mesiáša, t. j. Spasiteľa (Gn 3, 15). Medzi prorokmi vyniká prorok Izaiáš, ktorého Ján Zlatoustý nazýva evanjelistom.²² Podrobnú analýzu starozákonných proroctiev o Mesiášovi prináša Mikuláš Russnák v inom spise.²³

§ 49 začína reflexiou nad slovami vyznania viery, že Boží Syn pre nás ľudí a pre naše spasenie zostúpil z nebies a vzal si telo zo Svätého Ducha i z Panny Márie a stal sa človekom. Inkarnácia Božieho Syna nás učí, že Ježiš Kristus je opravdivým Bohom a človekom, jedna božská osoba v dvoch prirodzenostiach: božskej a ľudskej. K interpretácii inkarnácie používa profesor Russnák symbol sv. Atanáza. Ľudský rozum nemôže pochopiť toto tajomstvo. V kontexte kristologickej problematiky spomína Efezský koncil, Nestória, konštantínopolského arcibiskupa, ktorý tvrdil, že okrem božskej osoby sa v Kristovi nachádza aj ľudská osoba. Následovne spomína monofyzitov, ktorí hlásali, že božská prirodzenosť pohltila ľudskú prirodzenosť. Zjednotenie božskej a ľudskej prirodzenosti v Kristovi (jedna fyzická osoba) privádza nás ku konštatovaniu, že Ježiš Kristus aj ako človek je Božím Synom (Rim 8,

---

²² РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 39-49.

²³ RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore II. – Messias Deus est. Veritas in A. T. praedicta, in N. verificata*. Fragopoli : 1943.

32). V Kristovi sú dve prirodzenosti, dve vôle, dve činnosti (božská a ľudská).²⁴ Dve vôle a dve činnosti negovali monoteléti, ktorých odsúdil Tretí Konštantínopolský ekumenický koncil.²⁵

V kristologickej problematike druhej časti spisu zaraďuje Mikuláš Russnák § 22 o Bohorodičke Márii ako Božej Matke. Táto hodnosť Márie je základom všetkých jej predností. Prečistá Panna Mária je skutočnou Matkou samotného Boha, preto sa nazýva Bohorodička. Tak učí Efezský koncil v roku 431. Už sv. Cyril Alexandrijský spomína, že titul „Bohorodička“ sa všeobecne používa.²⁶

§ 23 je pokračovaním špecifickej časti kristológie, akou je soteriológia, ktorá má svoj základ v konštatovaní, že Ježiš Kristus bol za nás ukrižovaný za vlády Pontského Piláta, trpel a bol pochovaný. Bolesti a smrť Ježia Krista sú prameňom všetkých milostí, ktoré boli darované ľudského pokoleniu v Starom a Novom zákone (Sk 4, 12). Pán Boh chce, aby všetci boli spasení (2 Pt 3, 9). Profesor Russnák konštatuje, že je mnoho takých, ktorí na veky zahynú.²⁷ Základnou dogmou našej viery je vzkriesenie Ježiša Krista. Profesor Russnák nazýva vzkriesenie opravdivým a skutočným historickým faktom, Kristus na tretí deň vstal z mŕtvych podľa Písem, vstúpil na nebesia a sedí po pravici Otca. Nanebovstúpenie spája autor s Ježišovou oslavou (Dan 7, 13-14). Po Kristovej oslave nasleduje to, že on je hlavou a Kráľom Cirkvi, ktorý bude súdiť živých a mŕtvych. Túto skutočnosť osvetľuje náš ľudský rozum osvietený Božou milosťou.²⁸

Mikuláš Russnák analyzoval kristologickú problematiku v týchto

---

²⁴ Zjednotenie božskej a ľudskej prirodzenosti prezentuje M. Russnák v inom spise. Porov. RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore III. – Doctrina de Jesu Christo, seu: Christologia*. Fragopoli : 1943.

²⁵ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 49-59.

²⁶ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 59-61.

²⁷ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 61-65.

²⁸ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 65-70.

spisoch: *De Deo Redemptore I. – De redemptione*²⁹, *De Deo Redemptore II. – Messias Deus est. Veritas in A. T. praedicta, in N. verificata*³⁰, *De Deo Redemptore III. – Doctrina de Jesu Christo, seu: Christologia*³¹, *De Deo Redemptore IV. – De opere Christi, seu de Soteriologia*³².

V § 26 začína profesor Russnák analyzovať eschatologickú problematiku, vychádzajúc z konštatovania, že Ježiš Kristus príde súdiť živých a mŕtvych a jeho kráľovstvu nebude konca. Všeobecné vzkriesenie nastane pred všeobecným súdom (Jn 5, 28), pri ktorom každý človek prijme odplatu (Mt 25, 31-46). Predmetom súdu budú myšlienky, slová a skutky. Okrem všeobecného súdu spomína autor osobný súd po smrti (Hebr 9, 27). Blahoslavení idú do neba a hriešnici do pekla (Lk 14, 22). V tomto paragrafe spomína profesor Russnák mytarstvo. Duše tých ľudí, ktorí zomreli v Božej milosti, ale za hriech nezadosť učinili Božej spravodlivosti, idú na mytarstvo (mytarstvo je spojené s utrpením) alebo do očistca, kde sa očisťujú od svojich hriechov a odtiaľ po očistení vstúpia do nebeského kráľovstva (Florentský koncil). Na otázku života po smrti odpovedá nám Božie zjavenie. Nebeské kráľovstvo identifikuje profesor Russnák s miestom, kde spravodliví hľadia na Božiu tvár a sú nekonečne blažení. Peklo (ad – адъ, некло) chápe profesor Russnák ako miesto, kde sú hriešnici mučení vo večnom ohni a nebudú nikdy vidieť Boha. Peklo je Božím trestom. Trest pekla sa skladá z večného zavrhnutia a z trestov, ktoré zatratení pociťujú (Mk 9, 43). Najväčším trestom zavrhnutých je to, že nebudú nikdy vidieť Boha. Russnák peklo identifikuje s ohnivou pecou, kde zavrhnutí budú horieť vo večnom ohni (Mk 9, 43). Do pekla sa dostanú tí, ktorí umreli v smrteľnom hriechu bez pokánia (Florentský

---

²⁹ RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore I. – De redemptione*. Fragopoli : 1943.

³⁰ RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore II. – Messias Deus est. Veritas in A. T. praedicta, in N. verificata*. Fragopoli : 1943.

³¹ RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore III. – Doctrina de Jesu Christo, seu: Christologia*. Fragopoli : 1943.

³² RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore IV. – De opere Christi, seu de Soteriologia*. Fragopoli : 1943.

koncil).³³ § 29 obsahuje analýzu skutočnosti mytarstva (*мытарство*) alebo ináč nazývaného očistec (*очистилище*), ktorý sa nachádza medzi nebom a peklom. Očistec je dočasným miestom, kde sa duše očisťujú od hriechov, nachádzajú sa na mytarstve, na mýtnici (*colnica*). To sú duše tých, ktorí zomreli v Božej milosti, no nezaďosťučinili Božej spravodlivosti. Očistec znamená samotné miesto a mytarstvo znamená trest alebo očistenie. Za blažených v nebi nie je potrebné sa modliť, za zavrhnutých je zbytočné sa modliť. Už od apoštolských čias sa modlilo za zomrelých na kresťanskom Východe a Západe. V kontexte očistca spomína autor päť zádušných sobôt v byzantskom obrade.³⁴

Pneumatologickú problematiku profesor Russnák prezentuje od § 30, inšpirujúc sa slovami vyznania viery, že veríme vo Svätého Ducha, Pána a Darcu života, ktorý vychádza z Otca i Syna, ktorému sa s Otcom i Synom vzdáva poklona i sláva, ktorý hovoril skrze prorokov. Profesor Russnák argumentuje v prospech božstva Svätého Ducha. Ekumenickú polemiku nachádzame v súvislosti s náukou o *Filioque*. Autor poukazuje, že nezjednotení východní tvrdia, že Svätý Duch vychádza jedine od Otca a nie súčasne od Syna. Podľa Russnáka sa mýlia. Pochádzanie Svätého Ducha od Otca i Syna slávnostne učí Florentský ekumenický koncil, na ktorom sa zúčastnili východní a západní biskupi. Neexistuje rozdiel medzi naším učením a interpretáciou nezjednotených, čo sa týka pochádzania Svätého Ducha od Otca (Jn 15, 26). Ekumenický problém nespočíva ani v deskripcii vzťahu medzi Otcom a Synom. Svätého Ducha prijímame predovšetkým a prvý raz pri svätom krste.³⁵

Profesor Russnák v nasledujúcom paragrafe (33) prezentuje ekleziológiu. Cirkev definuje ako spoločenstvo, ktoré spája tá istá viera, tie isté sviatosti a predovšetkým viditeľná hlava, rímsky pápež, ktorý je Kristovým námestníkom. Autor cituje definíciu Bellarmína. Za hlavu apoštolov Kristus ustanovil apoštola Petra. Ježiš Kristus sv. Matku

---

³³ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 70-78.

³⁴ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 78-80.

³⁵ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – *Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 81-89.

Cirkev ustanovil ako dokonalé spoločenstvo, ktoré každý človek má poslúchať. Autor zdôrazňuje, že Cirkev sa skladá z dvoch častí: učiaca Cirkev a Cirkev, ktorá je vyučovaná. Apoštol Peter nie je len apoštolom a biskupom, ale súčasne aj hlavou Cirkvi, preto sa nazýva najvyšším apoštolom (Mt 16, 18-19; Jn 21, 15-19). Apoštol Peter a jeho nástupcovia sú prameňom všetkej cirkevnej moci, ktorú im odovzdal samotný Spasiteľ Kristus. Tak učí Prvý vatikánsky koncil. Nástupcami blaženého Petra sú rímski pápeži, lebo Peter založil Cirkev v Ríme, on ju tam riadil i zomrel v Ríme. Moc riadiť Cirkev má rímsky pápež a biskupi ako nástupcovia apoštolov. Presbyteri neriadia Cirkev, ale rukopoložením majú moc posväcovať veriacich. § 101 prináša reflexiu nad neomylnosťou Cirkvi. Neomylnosť je Božím darom, ktorý je garantom, že pri prezentácii doktríny v otázkach viery a mravov sa Cirkev nemôže mýliť. Ježiš Kristus konštituoval svoju Cirkev neomylnú (Mt 28, 18-20). Prameňom neomylnosti je Svätý Duch (Jn 14, 26). Následovne autor konkretizuje neomylnosť v osobe rímskeho pápeža, citujúc Prvý vatikánsky koncil. Pápež je neomylný, keď ako hlava Cirkvi učí celý svet v otázkach viery a mravov (lat. *ex cathedra*, rus. *съ кафедры*). Pápežskú neomylnosť nespája profesor Russnák s vyjadrením pápeža ako súkromnej osoby.³⁶

O primáte apoštola Petra a rímskych pápežov profesor Russnák písal vo svojich následovných spisoch: *Primat Rimskaho Otca I., Primat Rimskaho Otca II., Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy)*, a *Primatus Romani Pontificis I. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* a *Primatus Romani Pontificis II. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II.* Všetky spisy boli vydané v 1927 v Prešove. Mnohé ekleziologické skutočnosti v týchto spisoch profesor Russnák podrobne analyzuje.

Prvým viditeľným rozdielom medzi katolíkmi a pravoslávnyimi, podľa profesora Mikuláša Russnáka, je problém interpretácie autority rímskeho pápeža (*Rimskij Otec*) ako hlavy Cirkvi.³⁷ Analyzovať túto

---

³⁶ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 89-107.

³⁷ RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.* Prjašev : 1927, s. 3.

problematiku má význam nielen pre teologické štúdium (napr. fundamentálna teológia), ale aj pre ekumenický dialóg.³⁸ Profesor Russnák analyzuje neomylnosť učenia rímskeho pápeža vo štvrtjej časti svojho spisu. Katolícka cirkev deklaruje, že viditeľná hlava Cirkvi, Rímsky Otec, ako predstavený, ako najvyšší učiteľ celej zeme, sa nemôže mýliť vo svojom učení. Zmysel tejto dogmy spočíva v tom, že rímsky pápež nemôže falošne chápať Božie zjavenie, ktoré bolo odovzdané Cirkvi a následne sa nemôže mýliť pri interpretácii Božieho zjavenia. Profesor Russnák uprednostňuje pre neomylnosť termín *bezošibočnosť* (rus. *безошибочность*, neomylnosť, bezchybnosť, správnosť) namiesto *nepogrešimosť* (rus. *непогрешимость*³⁹). *Nepogrešimosť* zahŕňa pojem bezhriešnosti a v dogme o neomylnosti pápeža sa nekonštatuje o bezhriešnosti rímskeho pápeža. Svätá Matka Pravoslávno-Katolícka cirkev chápala vždy poslanie rímskeho pápeža ako najvyššieho cirkevného učiteľa, ktorý rozhoduje vo všetkých cirkevných otázkach. Učenie o neomylnosti rímskeho pápeža nie je novotou (s výnimkou samotného termínu), ale je stálym učením samotného Božieho zjavenia.⁴⁰

Na neomylnosť Cirkvi a pápeža nadväzuje od § 39 do § 43 časť o znakoch Cirkvi. Pre spasenie ľudského pokolenia nebolo postačujúcim len to, aby Kristus založil svoju Cirkev, ale súčasne nevyhnutným je to, aby my sme stali členmi Kristovej cirkvi, ktorá ako jediná prináša spasenie. Znakmi alebo kritériami sa nazývajú dokonalosti Cirkvi, pomocou ktorých sa poznáva skutočná Pravoslávno-katolícka cirkev Krista Spasiteľa. Tieto znaky pochádzajú od zakladateľa Cirkvi, od Ježiša Krista. Tieto znaky nachádzame v Nicejsko-konštantínopolskom vyznaní viery. Je to jednota (rus. *единство*), svätosť (*святость*),

---

³⁸ WALDENFELS, H.: *Kontextová fundamentální teologie*. Praha : Vyšehrad, 2000, s. 481-485.

³⁹ *Непогрешительность* – neomylnosť, slobodný od chyby, nedostatku, vady. Porov. ZNOSKO, A.: *Mały słownik wyrazów staroцерковно-словаńskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*. Warszawa : 1983, s. 193.

⁴⁰ RUSSNÁK, N.: *Primat Rímskeho Pápy – Primat Rímskeho Otca III*. Prešov : 1927, s. 20-22. Porov. RUSSNÁK, N. (РУССНАК, Н.): *Primatus Romani Pontificis II. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I*. Пряшевъ : 1927, s. 527.

všeobecnosť (*соборность*) alebo katolíckosť (*кафоличество*) a apoštolskosť (*апостольство*) Cirkvi. Opravdivá a skutočná Cirkev môže byť jediná alebo jedna (Jn 17, 2). Nemôže byť iné cirkevné spoločenstvo, ktoré by mohlo priviesť človeka na cestu spasenia. Kritérium jednoty spája profesor Russnák s doktrínou Cirkvi, s liturgiou a konkrétne tu možno zarátať novozákonnú obeť, sväté tajomstvá (sviatosti), následne je to spojitosť s hlavou Cirkvi, s pápežom. Kristus založil jednu Cirkev. Mimo Katolíckej cirkvi vo všetkých cirkevných spoločenstvách (autor ich nazýva falošnými spoločenstvami) neexistuje skutočná jednota. Cirkev je svätá, lebo má svätého Zakladateľa, má sväté učenie a jej cesta spasenia je svätá. Cirkev je svätá, lebo prináša človekovi moc i silu, aby sa stal svätým. Pozitívne príklady svätých vidíme u sv. Otcov, mučeníkov a u tých, ktorých uctieваме ako svätých. Ako pozitívny príklad svätosti uvádza autor sv. Teréziu od dieťaťa Ježiša. Takýto dôkaz a charakter svätosti nenájdeме v iných náboženských spoločenstvách, pretože ich zakladatelia neboli svätými, v ich doktríne nemôžeme nájsť nijaké znaky svätosti a tieto spoločenstvá nevlastnia milosť Ježiša Krista (*ne vladejut blagodateju Isusa Christa*). Nenachádzame u nich zázraky, ktoré sa často stávajú v jedinospasiteľnej Kristovej Cirkvi.⁴¹

Hoci iné konštatovania obhajuje autor dôkazmi, tu sa neodvoláva na nijaký cirkevný dokument. Súčasné magistérium konštatuje, že tí, ktorí sa narodili v nekatolíckych spoločenstvách, sú v krste ospravedlivení vierou, včlenení do Krista, a preto sú právom poctení menom kresťan. Mnohé prvky posväcovania jestvujú aj mimo viditeľných hraníc Katolíckej cirkvi: písané Božie slovo, život milosti, viera, nádej, láska a iné vnútorné dary Svätého Ducha. Kristov Duch používa tieto cirkvi a cirkevné spoločenstvá ako prostriedky spásy.⁴² Cirkev vie, že je z viacerých dôvodov spojená s tými, čo sú pokrstení a poctení menom kresťan, ale nevyznávajú úplnú vieru alebo

---

⁴¹ РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевъ : 1930, s. 107-112.

⁴² *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 818-819. Katechizmus cituje *Lumen gentium* a *Unitatis redintegratio* Druhého vatikánskeho koncilu.

nezachovávajú spoločenstvo pod vedením Petrovho nástupcu. Tí, čo veria v Krista a riadne prijali krst, sú v istom, hoci nedokonalom spoločenstve s Katolíckou cirkvou.⁴³

K ďalšiemu znaku Cirkvi patrí sobornosť alebo katolíckosť. Cirkev je katolícka, pretože je poslaná ku všetkým a ku každému a nachádza sa na celej zemi. Cirkev je apoštolskou, lebo bola založená apoštolmi, ktorí dostali od Krista príkaz ohlasovať evanjelium. Cirkev spája s apoštolmi vnútorný a vonkajší zväzok. Podľa profesora Mikuláša Russnáka takzvaná Luteránska cirkev nie je pravdivou, lebo nebola založená Kristom, ani apoštolmi, no v 16. storočí jedným Nemcom, ktorý sa volal Luther, ktorý bol mníchom a nechcel niesť bremeno mníšstva. Súčasne nie je opravdivou a apoštolskou, podľa Russnáka, takzvaná východná cirkev alebo pravoslávno-východná cirkev, lebo hoci sa tam nachádzajú biskupi a presbyteri, no nenachádza sa u nich vnútorný zväzok poslania, ktorí prerušili, keď najprv Fócios a neskôršie Michal Kerulários odišiel od cirkevného spoločenstva Katolíckej cirkvi, od rímskeho pápeža ako hlavy Cirkvi.⁴⁴

§ 44 analyzuje teologické konštatovanie, že mimo Katolíckej cirkvi niet spásy. Spasenie sa nám ponúka v Cirkvi, ktorú založil Kristus. Podľa Russnáka Kristus sa nachádza len vo svojej Cirkvi a tou je Katolícka cirkev. Cirkev nikoho neodsudzuje, len tých, ktorí svojou vinou nie sú členmi sv. Pravoslávno-katolíckej cirkvi. Autor neprináša pozitívne tvrdenie, či napr. v cirkvách východných nezjednotených sa nachádza Kristus. Medzi členmi Cirkvi existuje vnútorný zväzok, ktorý nazývame spoločenstvo svätých. Je to Cirkev bojujúca, trpiaca a víťazná. Nielen my pomáhame dušiam v očistci, ale aj oni sa modlia za nás nielen v očistci, ale potom po oslobodení v nebi. Na konci § 45 poukazuje autor na uctievanie svätých v Katolíckej cirkvi. Medzi nimi vyniká prečistá Panna Mária, ktorej patrí úcta hyperdúlie. V tejto časti mariológia je zaradená do interpretácie spoločenstva svätých.⁴⁵

---

⁴³ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 838.

⁴⁴ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 112-116.

⁴⁵ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 116-121.

3 Posvätenie človeka

Tretiu časť profesor Russnák začína s interpretáciou Božej milosti. Kristus mal úmysel tak spasit' človeka, aby svoj večný cieľ dosiahol tým, že bude spolupracovať. Spolupráca s Kristom sa uskutočňuje skrze dobré skutky. V dobrých skutkoch Boh pôsobí svojou milosťou a my spolupracujeme našou slobodnou vôľou. Milosť je nadprirodzený Boží dar. Profesor Russnák rozdeľuje milosť na stvoriteľskú a spasiteľskú milosť. Stvoriteľská milosť bola milosť našich prarodičov. Milosť Spasiteľa zahrňuje všetky milosti Starého a Nového zákona, lebo Kristus je Spasiteľom celého sveta. Následovne autor prináša definície rozličných typov milosti. Cieľ Božej milosti je zameraný na našu večnú spásu (Jn 15, 5). Prameňom Božej milosti sú Kristove sviatosti a sväteniny. Každý človek dostáva od Boha milosť.⁴⁶ Problematike Božej milosti venoval Mikuláš Russnák spis prednášok.⁴⁷

§ 49 prezentuje náuku o zásluhách. Profesor Russnák zdôrazňuje, že naše skutky sa stávajú pomocou Božej milosti nielen nadprirodzenými, ale súčasne aj záslužnými. Zásluha znamená takú morálnu vlastnosť našich skutkov, ktorá je spojená s odmenou pred Bohom (2 Tim 4, 7-8; Mt 5, 12). Záslužnými skutkami sú tie skutky, ktorú sa vykonávajú v Božej milosti s nadprirodzeným úmyslom a tieto skutky musia byť morálne dobré. Predmetom zásluh je zväčšenie Božej milosti a večný život, ako učí Tridentský koncil.⁴⁸

Od § 50 do § 72 prezentuje Mikuláš Russnák doktrínu o svätých tajomstvách (sviatosti). Boh nám udeľuje svoje milosti zvyčajne skrze vonkajšie znaky, ktoré Kristus ustanovil pre spásu človeka. Autor definuje sviatosť (rus. *таинство*) ako viditeľný znak neviditeľnej Božej milosti, ktorý Kristus ustanovil pre naše spasenie. Každá sviatosť sa skladá z matérie, látky a zo slov (forma), ako učí Florentský koncil,

---

⁴⁶ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 122-133.

⁴⁷ RUSSNÁK, N.: *Praelectiones Dogmaticae Specialis II. De gratia divina*. Prešov : 1941.

⁴⁸ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшев : 1930, s. 133-135.

ktoré nemožno zmeniť. Matériu a formu sviatosti ustanovil Ježiš Kristus. Sviatosti okrem matérie a formy obsahujú rozličné obrady. Poznáme sedem sviatostí Nového zákona, ako učí Florentský koncil. Nemožno opakovať krst, myropomazanie a kňazstvo. Tieto sviatosti udeľujú nezmazateľnú pečať, znak, charakter, ktorým sa človek určuje na Božiu službu. Vo svätých tajomstvách sa nám udeľuje sviatostná, posväcujúca milosť. Sviatostná milosť je udeľovaná mocou uskutočneného diela (lat. *ex opere operato*), nie na základe duševného stavu vysluhovateľa. Sväté tajomstvo môže vyslúžiť len ten, kto dostal k tomu zodpovedajúcu moc. Krst v prípade núdze môže udeliť aj nekresťan, ako učí Florentský koncil. K vysluhovaní sviatosti je potrebný úmysel (rus. *намерение*), ako učí Tridentský koncil.⁴⁹

Sväté tajomstvo krstu prezentuje profesor Russnák v § 52. Svätý krst (*крещение*) je tajomstvom znovuzrodenia, je nevyhnutne potrebné prijať túto sviatosť, pretože bez krstu nemožno prijať iné sviatosti a nikto nemôže byť spasený bez krstu (Jn 3, 5; Mt 28, 19). Látkou alebo matériou krst je prirodzená voda. Poliať vodou sa má trikrát a to sa môže uskutočniť ponorením, jednoduchým poliatím a alebo pokropením. V prvých storočiach sa krst udeľoval ponorením. Voda sa má liať po tele krsteného. Následovne autor reflektuje krst túžby a krst krvi. Takáto zámena krstu sa vzťahuje na získanie večnej spásy, nie na začlenenie sa do Cirkvi. Podľa profesora Russnáka, keby mučeník vstal z mŕtvych, mal by sa dať pokrstiť. V krste sa získava odpustenie všetkých hriechov, v prvom rade Boh odpúšťa prvotný hriech. Kto by umrel hneď po krste, uctieva sa ako svätý. Vysluhovateľom sv. krstu je kňaz (*священникъ*), t. j. biskup (*епископъ*) a kňaz (*простой священникъ* – presbyter), v prípade núdze (*въ случае нужды*) každý človek. K platnosti krstu sa vyžaduje, aby vysluhovateľ chcel krstiť tak, ako to činí Katolícka cirkev v intenciách Florentského koncilu.⁵⁰

V § 54 profesor Russnák vysvetľuje čitateľom význam tajomstva myropomazania. Myropomazanie (*миропомазание*) je svätým

---

⁴⁹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – Православно-Кафолическое богословие. Пряшевъ : 1930, s. 135-144.

⁵⁰ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие* – Православно-Кафолическое богословие. Пряшевъ : 1930, s. 144-150.

tajomstvom duchovného posilnenia (*душевного укрѣпленія*). Matériou sviatosti je myro (chrizma), ako to deklaruje Florentský koncil. Myro sa posväčuje na Veľký štvrtok počas liturgie. Formou myropomazania sú slová „pečať daru Svätého Ducha“. V tejto sviatosti pokrstený získava milosť (*благодать*) Svätého Ducha. Prvým zvyčajným vysluhovateľom myropomazania je biskup. Okrem biskupov môžu myropomazanie udeľovať kňazi, keď majú splnomocnenie cirkevným zákonom, ako to prezentuje Florentský koncil. Moc kňazov myropomazať sa ohraničuje na prvý rok dieťaťa podľa všeobecnej interpretácie a potom sa má prosieť o splnomocnenie svojho biskupa. Podľa autora na Západe do 12. storočia udeľovali myropomazanie kňazi. Na začiatku 20. storočia toto právo latinským kňazom udeľoval Rímsky stolec.⁵¹

Sväté tajomstvo Eucharistie analyzuje profesor Russnák v § 55 – 60. V iných svätých tajomstvách sa udeľuje Božia milosť, no vo sv. Eucharistii sa nám dáva samotný Ježiš Kristus, ktorý je Spasiteľom sveta. Sv. Eucharistia je telom a krvou nášho Pána Ježiš Krista pod podobou chleba a vína pre naše spasenie (Mt 26, 26-28; 1 Kor 2, 27), ako deklaruje Tridentský koncil. Matériou sviatosti je pšeničný chlieb a prirodzené hroznové víno. Pšeničný chlieb môže byť kvasený alebo nekvasený podľa Florentského koncilu. Formou Eucharistie sú Kristove slova: „toto je moje telo“, „toto je moja krv“. V liturgii po slovách prepodstatnenia sa nachádza epikléza, ktorá bola aj v liturgii na Západe, ktorú ale vynechali.⁵² Podľa Florentského koncilu v epikléze prosíme, aby sa nám Kristovo telo a krv stali užitočnými pre naše duše. Vysluhovateľom Eucharistie je kňaz (*священникъ*): biskup alebo kňaz (*іерей*). Prví kresťania sa každodenne zúčastňovali na lámaní chleba.⁵³

Termínu prepodstatnenia venuje autor § 56. Prepodstatnenie (lat. *transsubstantiatio*, *пресуществление*) je premenenie látky, matérie

---

⁵¹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 151-154.

⁵² Tak to bolo do Druhého vatikánskeho koncilu (1962-1965). Teraz latinská liturgia má niekoľko nových anafor, kde sa nachádza epikléza.

⁵³ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 154-161.

chleba a vína na telo a krv Ježiš Krista, ktoré mal Kristus na zemi. Ostáva len vonkajšia podoba (*eud*) chleba a vína, mení sa podstata. Nielen kňazi, ale všetci veriaci prijímajú telo a krv pod podobami chleba a vína (Jn 6, 54.55). Identická prax bola na Západe do 13. storočia. Profesor Russnák spomína duchovné prijímanie (*причащение*), čo môžeme definovať ako vnútornú túžbu prijať sv. Eucharistiu, čo prináša človekovi mnoho milostí. Sv. Eucharistia je opravdivou novozákonnou obetou (Mal 1, 10-11). Obetu profesor Russnák definuje v kontexte prosby k Bohu a z aspektu zadosťučinenia za naše hriechy ako zničenie nejakej veci. Sv. liturgia je obetovaním (*жертвование*) skutočného tela a krvi Ježiša Krista. Cieľ liturgie je spasenie duší. Možno liturgizovať za živých a mŕtvych. Podľa všeobecnej mienky sv. Otcov je potrebné pripísať liturgiám zásluhu, že tento svet pri všetkých svojich nedokonalostiach a hriechoch je udržiavaný Pánom Bohom.⁵⁴

Po náuke o Eucharistii nasleduje v § 60 prezentácia sviatosti pokánia. Sviatosť pokánia (*покаяния*) ustanovil Kristus (Jn 20, 22-23), prostredníctvom nej človek, ktorý činí pokánie a vyznáva svoje hriechy, získava skrze rozhrešenie kňaza odpustenie hriechov. Cieľ Cirkvi je zameraný na spásu ľudského pokolenia. K častiam sviatosti pokánia zaraďuje profesor Russnák ľútosť, vypočítavanie a vyznanie hriechov a zadosťučinenie. Ľútosť znamená (*жаль*) bolesť, skrúsenosť ľudského srdca nad hriechmi, ktorými človek Pána Boha rozhneval voči sebe. Ľútosť má byť vnútorná, nadprirodzená, má zahrňovať všetky hriechy (všeobecná), najväčšia. Dokonalá ľútosť je zameraná výlučne na Pána Boha, že sme ho urazili. Hoci nás dokonalá ľútosť oslobodzuje od hriechov (1 Pt 4, 8), predsa takú ľútosť nemožno oddeľovať od vyznania hriechov, ako deklaruje Tridentský koncil. K súčasť sviatosti pokánia patrí spytovanie svedomia a vyznanie hriechov. Termín pokuta alebo epitímia znamená skutok človeka, ktorým sa snaží zadosťučiniť Božej spravodlivosti. Rozhrešením sa nám odpúšťa večný trest, no nie vždy dočasný trest a práve pokuta (zadosťučinenie) má súvis s dočasným trestom. Za sposed'ou nasleduje doktrína o odpustkoch (*отпусты*,

---

⁵⁴ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Прясевъ : 1930, s. 161-173.

индальгенцију)⁵⁵, ktoré sú takými rozhodnutiami cirkevnej vrchnosti, podľa ktorých sa nám po spovedi odpúšťajú dočasné tresty. Odpustky poznáme plnomocné alebo čiastočné. Základom a pokladom odpustkov sú zásluhy Krista a svätých. Moc udeľovať odpustky má rímsky pápež.⁵⁶

Náuku o sviatosti pomazania chorých prezentuje Mikuláš Russnák v § 67. Pomazanie chorých, pomazanie olejom (*елопомазаніе*) je sviatosťou zomierajúcich, aby ich Kristus posilnil v ich poslednom duchovnom zápase. Je to sviatosť pre posilnenie a uľahčenie v utrpení ťažko chorému človekovi (Jak 5, 14-15). Matériou pomazania olejom je čistý rastlinný olej, posvätený kňazom. Vysluhovateľom tejto sviatosti je biskup a kňaz. Túto sviatosť možno prijať v ťažkej chorobe.⁵⁷

Sviatosť kňazstva nachádzame v § 68. Kňazstvo je sviatosť, ktorú ustanovil Kristus, a skrze ktorú posvätená osoba získava duchovnú milosť. Sviatosť kňazstva (*священство*) vysluhuje biskup. Matériou tejto sviatosti je vkladanie rúk, formou sú príslušné slová. K vyšším stupňom okrem biskupa, presbytera a diakona v Latinskej cirkvi patrili aj subdiakon od čias Urbana II. (1088 – 1099).⁵⁸ § 69 začína prezentácia sviatosti manželstva. Sviatosť manželstva sa nazýva zmluvou, zhodou, súhlasom rozhodnutím muža a ženy pre spoločný život, ktoré Kristus Pán povýšil na stupeň sviatosti.⁵⁹ Matériou sviatosti sú samotní snúbenci (*венчавшиеся*) a formou ich súhlas (*согласіе*). Bez kňaza nemožno korunovať manželstvo. Základnými vlastnosťami manželstva sú jednota a nerozlučiteľnosť. V súvislosti s manželstvom spomína Mikuláš Russnák protestantov, ktorí negovali sviatostný charakter manželstva.⁶⁰

---

⁵⁵ Tématike odpustkov je venovaný obšírny spis. Porov. RUSSNÁK, N.: *De indulgentiis*. Fragopoli : 1944.

⁵⁶ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 173-188.

⁵⁷ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 189-191

⁵⁸ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 192-195.

⁵⁹ Hoci dielo bolo napísané v prvej polovici 20. storočia, ne stráca svoju aktuálnosť, lebo napr. o fenoméne manželstva a rodiny sa reflektuje aj v 21. storočí. Porov. TIRPÁK, P.: *Pastoračná odpoveď Cirkvi na súčasnú krízu manželstva*. Kraków : PAT, s. 32-67.

⁶⁰ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое*

V kontexte sakramentológie poukazuje Mikuláš Russnák na význam svätenín. Sväteniny (*освященія*), požehnania (*благословенія*) sú cirkevné obrady, pomocou ktorých sa posväcujú veci pre našu spásu. Sväteniny ustanovila Cirkev. Sväteniny nás pripravujú k dôstojnému prijatiu svätých tajomstiev.⁶¹

4 Eschatológia

Hoci profesor Russnák prezentoval eschatologickú problematiku v tretej časti, celá štvrtá časť analyzuje posledné veci človeka. Štvrtá časť obsahuje tri paragrafy: o vzkriesení, o večnom živote a poslednom cieľi človeka. Základnou dogmou našej katolíckej viery je to, že vstaneme z mŕtvych (1 Kor 15, 13-14; Jn 5, 28-29). Každý človek bude vzkriesený v tom tele, v ktorom žil na zemi. Po všeobecnom vzkriesení a prísnom súde budeme žiť večne. Posledným cieľom človeka je sláva Pána Boha, ale v kontexte skutočnosti, aby človek bol v Bohu a skrze Boha bol blaženým a šťastným. Boh stvoril človeka, aby človek poznal Boha, miloval ho, zachovával jeho prikázania a po smrti bol večne blaženým.⁶²

Conclusio

Analýza spisu *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* nás presvedča o intelektuálnej, duchovnej, teologickej veľkosti profesora Mikuláša Russnáka, ktorý sa snažil zharmonizovať katolícku doktrínu s východnou duchovnosťou a teológiou, a preto ho môžeme právom nazývať Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.⁶³

V úvodných paragrafoch svojho spisu prezentuje profesor Mikuláš Russnák problematiku Božieho zjavenia. Nekomentuje v nich, či sa Boh zjavuje v iných náboženstvách alebo či môže hovoriť skrze zakladateľov

---

богословіе. Пряшевъ : 1930, s. 195-202.

⁶¹ РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 203-204.

⁶² РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 205-211.

⁶³ BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009, s. 126.

iných náboženstiev, ku ktorým patrí napr. Mohamed alebo Konfúcius. Kontext medzináboženského dialógu môžeme vidieť v položenej otázke profesora Russnáka, kde sa nachádza pravda. Pravdu čerpáme zo Svätého písma a z Tradície, ktorú ohlasuje Katolícka cirkev. Nekresťanské náboženstvá konkrétne neposudzuje, len poukazuje na skutočnosť, že všetko, čo sa protiví Božiemu zjaveniu, je falošnou náukou. My vieme, že mnohé skutočnosti sú spoločné všetkým náboženstvám (napr. ochrana života alebo rodiny). Pozitívny prínos nekresťanských náboženstiev vidí profesor Russnák v tom, že prezentujú ideu existencie bytosti, ktorá presahuje človeka. V tomto kontexte nevidí nič falošné, lebo sú svedectvom proti ateizmu. Nekresťanské svedectvá slúžia kresťanskej apológii, ako je to v prípade stvorenia človeka, keď sa autor odvoláva na egyptskú tradíciu a pohanov. Táto skutočnosť môže byť inšpiráciou pre medzináboženský dialóg. Veľmi kriticky sa vyjadruje Mikuláš Russnák k nekatolíckym náboženským spoločnostiam, keď analyzuje svätosť Cirkvi. V tomto kontexte nevidí v nich nič pozitívne.

Ekumenický aspekt diela sa nachádza v prvej časti v kontexte polemiky s Lutherom ohľadom významu Tradície pre interpretáciu Biblie a chápania Božieho zjavenia. V paragrafe o nepoškvrnenom počatí Panny Márie sa autor nevenoval výhradám pravoslávnych k tejto dogme. O zosnutí Bohorodičky nič nepíše. Dôvod môže byť v tom, že až v roku 1950 bola pápežom Piom XII. vyhlásená dogma o Nanebovzatí Panny Márie. Výhrady pravoslávnych komentuje autor v náuke o Svätom Duchu, v problematike o *Filioque*. Ekumenickú problematiku analyzuje Mikuláš Russnák v polemickom duchu v stati o apoštolskosti Cirkvi a v paragrafe o spásy v Cirkvi. Názory profesora Mikuláša Russnáka na nekresťanské náboženstvá a nekatolícke cirkvi a cirkevné spoločenstvá musíme posudzovať v kontexte doby. Inú prezentáciu cirkevného učenia priniesol Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), ktorý sa vyhýbal polemickým konštatovaniam a poukazoval na pozitívne skutočnosti. Mnohé konštatovania Mikuláša Russnáka predovšetkým v ekleziológii sú diametrálne odlišné s učením Katechizmu Katolíckej cirkvi a Druhého vatikánskeho koncilu.

Zaujímavé je zaradenie mariologickej problematiky do rozličných

častí spisu. Nepoškvrnené počatie sa analyzuje pri náuke o dedičnom hriechu, titul Bohorodičky v kristológii, uctievanie Panny Márie v náuke o spoločenstve svätých. Obsah prvej časti sa prednáša poslucháčom teológie prevažne na prednáškach z fundamentálnej teológie.

K špecifickým termínom v Russnákových spisoch patrí *terminus technicus* pre Katolícku cirkev, ktorú nazýva sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev (*Св. Мать Православно-Кафолическая Церковь*). Pre nás je zaujímavá formulovaná eschatológia a vzťah Katolíckej cirkvi k pohanom. Nakoniec môžeme konštatovať, že teologické dielo profesora Russnáka má veľký význam pre katolícku teológiu na Slovensku a to aj v európskom kontexte. Napriek niektorým kontroverzným otázkam je nami analyzovaný spis Mikuláša Russnáka obohatením, lebo príslušným spôsobom prezentuje doktrínu Katolíckej cirkvi v kontexte doby.

KAPITOLA III.

LITURGICKÉ DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA

Aktualizované liturgické dielo Mikuláša Russnáka

Vojtech Boháč

Úvod

V prednáške pre rozsiahlosť liturgického diela a limitovaný rozsah prednášky predstavíme podrobne len eucharistické dielo. Ostatné liturgické diela vymenujeme. Aktuálnosť a osobitosť diela Mikuláša Russnáka ponúkneme analýzou jeho dvoch diel.

1 Zaradenie

Liturgické dielo Mikuláša Russnáka je rozsiahle. Obsahuje 53 zväzkov a 38 samostatných titulov.

Autor písal svoje práce z dvoch dôvodov:

1. reagoval na súčasné okolnosti a zaujímal k nim postoje a veľká časť (40) z jeho prác zo série „*Tractatus varii*“ sa zrodila z tohto dôvodu;
2. v teologických odboroch z uhla pohľadu východnej teológie nebolo dosť dostupnej odbornej literatúry a zvlášť pre sa to prejavovalo v oblasti byzantskej liturgiky. Autor na nedostatok liturgických príručiek reagoval napísaním chýbajúcej monografie s chýbajúcou tematikou. Záujemcami o diela s liturgickou tematikou mali byť prioritne poslucháči teológie, ale aj vysvätení kňazi. Kňazi, vedomosti získané počas štúdia, z napísaných vedeckých monografií mali prehľbovať a rozširovať samoštúdiom. Predpokladaní záujemcovia sa mohli nájsť aj medzi verejnosťou.

Na základe uvedených skutočností, liturgické dielo profesora Russnáka sa zaraďuje na popredné miesto. Popredné miesto jeho diela zaručuje aj pretrvávajúca aktuálnosť.

2 Aktuálnosť

Mikuláš Russnák mal zásadu, aby všetci, ktorí majú do činenia s liturgiou, poznali aj jej historický vývoj, skladbu a porozumeli obsah liturgických textov. Myslel predovšetkým na katolíkov byzantského obradu. Podľa autora dôkladné poznanie historických vývinových stupňov a skladby a obsahu obradov, povedie veriaceho k pochopeniu najpodstatnejšej pravdy vo vzťahu k liturgii, že liturgia nie je len

ceremónia, ale Kristus sám. Všetky obrady sa majú konať presne, podľa predpisov liturgických kníh a bez odchýliek od ich predpisov. Liturgické predpisy sa nesmú podriaďovať zmenám a ani ich „situačnému“ prispôsobovaniu sa podľa osobného vkusu celebranta.

Autor veľmi presne vnímal stále aktuálnu požiadavku Cirkvi, posledne znova zakotvenú v liturgickej konštitúcii „*Sacrosanctum concilium*“ Druhého vatikánskeho snemu:

„*Kristus je stále prítomný vo svojej Cirkvi, najmä v liturgických úkonoch.*“¹

„*V liturgii vyvrcholuje činnosť Cirkvi a zároveň z nej pramení všetka jej sila.*“²

Mikuláš Russnák v požiadavkách na poznanie vývoja a ducha byzantského obradu, sa stal propagátorom myšlienky otcov Druhého vatikánskeho snemu, ktorí v „*Dekréte o Východných katolíckych cirkvách*“ okrem iného vyslovili:

„*Nech všetci východní kresťania vedia a sú presvedčení, že si môžu, ba majú navždy zachovať svoje právoplatné liturgické obrady a svoj spôsob života a že sa v tom nemajú zavádzať zmeny, iba ak si ich vyžaduje skutočný organický vývoj. Toto majú teda s tou najväčšou vernosťou zachovávať východní kresťania sami, a preto si majú nadobudnúť čoraz väčšie vedomosti a čím dokonalejšiu prax v týchto veciach. Ak sa však od nich nenáležite odchýlili, vinou okolností alebo niektorých osôb, nech sa usilujú vrátiť k starootcovským tradíciám.*“³

Liturgické diela Mikuláša Russnáka svojím duchom zodpovedajú požiadavke Koncilu. Jeho liturgické dielo je aj dnes podnecujúce, pretože splňa požiadavky Koncilu a až na dobové veci, je aj dnes aktuálne. Za všetky diela spomeňme len Martyrologium Orientalium I. – VIII. Pripomínajúc si svedectvo mučeníkov a svedkov počas liturgického roka, stávame sa v skúškach silnejšími a odolnejšími.

---

¹ Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, b.7. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I.* Rím: SÚSCM, 1968, s.185.

² Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, b. 10. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I.* Rím: SÚSCM, 1968, s. 186.

³ Dekrét *Orientalium Ecclesiarum*, b.6. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty II.* Rím: SÚSCM, 1970, s. 16.

Blahoslavený Ján Pavol II. pri svojej návšteve v Prešove to sformuloval v tomto duchu aj o novodobých svedkoch a mučeníkoch gréckokatolíkov: „*Gréckokatolícke spoločenstvo vyšlo z tejto skúšky obnovené a posilnené aj vďaka svedectvu a krvi početných mučeníkov.*“⁴

3 Rozdelenie a prehľad o jednotlivých dielach

V úvode k tretej časti sme skonštatovali, že liturgické dielo profesora Russnáka je rozsiahle. Kvôli lepšiemu prehľadu jeho liturgické dielo zadelíme ho do šiestich skupín. Podľa obsahu sú to diela:

- 1.eucharistické,
- 2.disciplinárne,
- 3.liturgický rok,
- 4.liturgicko-pastorálne,
- 5.liturgické knihy – preklady, zostavenie,
- 6.ostatné.

Pre rozsiahlosť diela a limitovaný rozsah prednášky podrobne predstavíme len eucharistické dielo. Ostatné liturgické diela len podľa zadelenia do skupín len vymenujeme. Aktuálnosť a osobitosť diela Mikuláša Russnáka ponúkame analýzou jeho dvoch diel.

4 Eucharistické diela

A. Епиклизисъ. Пряшевъ: 1926 (vyšlo tlačou).

Epikléza je vzývanie Svätého Ducha, aby zostúpil v prípade eucharistického slávenia na predložené dary. V eucharistickej anafore svätého Jána Zlatouštieho a svätého Bazila Veľkého je epikléza po premenení predložených darov. Epikléza tvorí jeden zo závažných teologických problémov v medzi Východom a Západom. Nejednotný Východ učí, že premenenie darov nastáva až po epikléze. Západ a katolícke východné cirkvi správne učia, že prepodstatnenie nastáva slovami premenenia.

---

⁴Prešov 2. júl 1995.Mestaká hala. Akatist. In: *Prejavy Svätého Otca pri jeho návšteve Slovenska v roku 1995.*Bratislava:Pápežské misijné diela, 1996, b.4, s.39.

Na základe liturgických textov božskej svätej liturgie nášho otca svätého Jána Zlatoústeho a nášho otca svätého Bazila Veľkého, aj iných materiálov, autor sa zaoberá problematikou vzývania a zostúpenia Svätého Ducha vo svojom diele Epiklízis. Dielo je napísané v ruštine. Cenzoroval ho Dr. Štefan Gojdič a súhlas k vytlačeniu udelil 6. X. 1926 Dr. Dionýz Nyáradý, križevacký biskup, prešovský apoštolský administrátor. Tlačou dielo vyšlo v Prešove v roku 1926.

Autor problematiku epiklézy prejednáva v troch častiach a v 25 paragrafoch.

I. časť – Význam epiklézy

§ 1. Epikléza.

§ 2. Etymologický význam slova epikléza.

§ 3. Technický význam slova epikléza.

§ 4. Epiklézis ako terminus technicus.

§ 5. Historické fázy vývinu epiklézy.

§ 6. Historické pramene epiklézy:

A. Liturgia Východu:

- a.) papyrus z kláštora Der-Balyzeh v Egypte,
- b.) Náuka apoštolov – fragmenty,
- c.) liturgia svätého Klimenta Rímskeho,
- d.) liturgia svätého apoštola Jakuba,
- e.) liturgia svätého Marka,
- f.) časť koptskej anafory,
- g.) liturgia svätého Gregora Naziánskeho,
- h.) liturgia Dionýza Aeropagitu,
- i.) liturgia Maruty,
- j.) liturgia Tadea a Maria,
- k.) úryvok nestoriánskej anafory,
- l.) liturgia etiópska, t. j. abesínska,
- m.) liturgia , svätého Bazila Veľkého.
- n.) liturgia svätého Jána Zlatoústeho.

B. Liturgia Západu:

- a.) galikánska liturgia,
- b.) mozarabská liturgia,

- c.) ambroziánska liturgia,
- d.) rímska liturgia.

II. časť – Učenie Cirkvi

- § 7. Učenie katolíckej Cirkvi.
- § 8. Mienka novších nezjednotených východných teológov.
- § 9. Mienka o epikléze u západných teológov.
- § 10. Prepodstatnenie (premenenie) na božskej svätej liturgii u nezjednotených.
- § 11. Hodnovernosť učenia katolíckej Cirkvi o spôsoboch najsvätejšej

Eucharistie.

- § 12. Dôkazy učenia katolíckej Cirkvi.
- § 13. Učenie na snemoch: A.) snemy katolíckej,
B.) snemy nezjednotených.

- § 14. Učenie rímskych pápežov.
- § 15. Učenie katechizmov.
- § 16. Dôkazy zo Svätého písma.
- § 17. Dôkazy zo svätých liturgií.
- § 18. Dôkazy z diel sv. Otcov:
  - I. východní svätí otcovia ,
  - II. západní svätí otcovia ,
  - III. „neotcovskí“ spisovatelia.
- § 19. Svedectvo teológov.
- § 20. Epikléza a teológovia Západu.
- § 21. Svedectvo nezjednotených teológov.
- § 22. Svedectvo rozumu, osvieteného Božou milosťou.
- § 23. Objasnenie výhrad nezjednotených voči učeniu katolíckej Cirkvi.

III. časť – Praktický záver učenia o epikléze

- § 24. Či je opravdivé premenenie u východných nezjednotených?
- § 25. Epikléza a jej využitie.

Záver: Premenenie darov nastáva počas slov premenenia. Z dogmatického hľadiska nie je epikléza nutná. Kým sa však svätá katolícka Cirkev nerozhodne ináč a svoje rozhodnutie aj nenariadi

uviesť do praxe, epiklézu v božských svätých liturgiách neslobodno vynechávať.

Prešovská eparchia v slovenskom preklade liturgikonu z roku 1987 epiklézu vynechala. Kongregácia pre Východné katolícke cirkvi nariadila, aby v ďalšom slovenskom preklade bola uvedená v úplnom znení v súlade cirkevnoslovanským textom liturgikona.⁵

V čase ekumenických úsilí na každom stupni, toto dielo je veľmi praktickým východiskovým a odrazovým materiálom pre vzájomný dialóg medzi katolíkmi a odlúčenými východnými cirkevnými spoločenstvami.

B. A Keleti Egyház miséi. Budapest. 1915, s. 267 (vyšlo tlačou).

Autor napísal rozsiahle dielo božskej služby vopred posvätených darov a o božských svätých liturgiách slávených na Východe. Veľmi dobre pochopil, že „v liturgii, zvlášť vo svätej eucharistickej obeti, sa totiž uskutočňuje dielo nášho vykúpenia.“⁶

Pohl'ad na božskú službu vopred posvätených darov nášho otca svätého Gregora Veľkého (Dialóga), božskú svätú liturgiu nášho otca svätého Jána Zlatoústeho a na božskú svätú liturgiu nášho otca svätého Bazila Veľkého, autor podáva z hľadiska dogmatického, historického a textového (jazykového - kritického textu).

Autor sa téme venuje v 7 častiach a v 48 paragrafoch.

I. časť

Úvod

§ 1. Pojem obety.

§ 2. Rozdelenie obiet.

§ 3. Ustanovenie novozákonnej obety.

§ 4. Obeta božskej svätej liturgie je naozajstná obeta.

§ 5. Vzťah medzi božskou svätou liturgiou a poslednou večerou.

---

⁵ Kongregácia pre východné cirkvi: *Appendix*. Rím

⁶ Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, b. 2. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I*. Rím: SÚSCM, 1968, s. 13.

§ 6. Vzťah medzi obetou božskej svätej liturgie a obetou kríža.

§ 7. Vzťah medzi božskou svätou liturgiou a najsvätejšou Eucharistiou.

II. časť

§ 8. Podstata novozákonnej obety.

§ 9. Vecná skutočnosť novozákonnej obety – Ježiš Kristus pod spôsobmi chleba
a vína.

§ 10. Podstata svätej, božskej liturgie je premenenie dvoch spôsobov.

§ 11. K podstate svätej božskej liturgie patrí premenenie chleba a vína.

§ 12. K podstate svätej božskej liturgie okrem premenenia dvoch spôsobov iné sa nevyžaduje.

§ 13. Spôsob uskutočnenia obety svätej, božskej liturgie.

§ 14. Účinkovanie novozákonnej obety.

§ 15. Ďakovná a poklonyhodná účinnosť svätej božskej liturgie.

§ 16. Zmierná a prosebná sila svätej, božskej liturgie.

§ 17. Všeobecná, zvláštna a prípadková účinnosť, plynúca zo svätej, božskej liturgie.

III. časť

§ 18. Vysluhovateľ novozákonnej obety.

§ 19. Prvoradým obetníkom je sám Ježiš Kristus.

§ 20. Biskupi a kňazi sú skutočnými vysluhovateľmi svätej božskej liturgie, ktorí svoju úlohu vykonávajú v Ježišovom mene.

§ 21. Historický vývoj sväte, božskej liturgie.

§ 22. Hodnoverné liturgie.

§ 23. Apokryfné liturgie.

§ 24. Východné liturgie.

§ 25. Západné liturgie.

§ 26. Liturgia svätého apoštola Jakuba.

§ 27. Svätá, božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho.

§ 28. Proskomídia.

§ 29. Liturgia katechumenov.

§ 30. Liturgia veriacich.

§ 31. Veľký vchod.

§ 32. Premenenie.

§ 33. Sväté prijímanie.

§ 34. Svätá, božská liturgia nášho otca svätého Bazila Veľkého.

§ 35. Božská služba vopred posvätených darov.

§ 36. Večiereň, ako prvá časť liturgie vopred posvätených darov.

§ 37. Modlitby katechumenov.

§ 38. Liturgia veriacich.

IV. časť

§ 39. Svätá božská liturgia z dogmatického hľadiska.

§ 40. Svätá božská liturgia z morálneho hľadiska.

§ 41. Svätá božská liturgia zo symbolického hľadiska.

§ 42. Symbolický výklad svätej božskej liturgie božská svätej liturgie ako celku.

§ 43. Symbolický význam troch hlavných častí (A, B, C).

§ 44. Symbolický význam úkonov božská svätej liturgie.

V. časť

§ 45. Porovnanie východných a západných eucharistických liturgií.

VI. časť

§ 46. Svätá, božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho.

§ 47. Svätá, božská liturgia nášho otca svätého Bazila Veľkého.

§ 48. Svätá božská služba nášho otca svätého Gregora Veľkého (Dialóga), rímskeho pápeža.

Autor svojím dielom prispel k lepšiemu a dôkladnejšiemu spoznaniu slávenia Eucharistie v byzantskom obrade. Veľká

rozhl'adenosť, vedomosti a koncepcia ho predurčili byť vedcom širokého rozhl'adu. I touto monografiou o epikléze v eucharistickom slávení v byzantskom obrade, konkrétne prispel už vo svojej dobe k tomu, čo Druhý vatikánsky snem vyjadril slovami: „*Posvätnú liturgiu treba podávať z hľadiska tak teologického a historického, ako aj duchovného, pastorálneho a právneho.*“⁷

C. Tožestvo svjataho liturgizovania I.II. Prjašev: 1948, s. 486 (rukopis).

V súčasnom prešovskom biskupstve sú farnosti z rôznych eparchií, ktoré v dôsledku politických udalostí sa od svojich materských eparchií odčlenili a ostali na našom území. Zostali tu farnosti z mukačevskej a hajdudorožskej eparchie, v mnohých prípadoch aj s kňazmi. Sever eparchie bol pod vplyvom haličských eparchií. Zo spomenutých eparchií každá mala určitú svojráznosť, čo uplatňovala aj po zmene okolností.

Vznikol z toho rozdielny liturgický poriadok. Rozdielnosť sa vnímala najmä pri spoločných liturgických akciách. Uviesť veci na pravú mieru sa pokúšal pomocný biskup Dr. Bazil Hopko, ktorý podal na biskupský úrad viac než 60-bodový dokument s otázkami, ako sporné body správne uplatňovať. Biskup ordinár Pavol Gojdič materiál podstúpil na vyjadrenie kapitule, za ktorú na dokument odpovede vypracoval Dr. Russnák, jej veľprepošť.

Dielo je rozdelené na 6 častí a 112 paragrafov:

I. časť

- § 1. Program biskupa Dr. Bazila. Hopku.
- § 2. Cieľ biskupa Hopku.
- § 3. Princípy, použité biskupom Hopkom.
- § 4. Princípom kladieme „proti“ princípy.
- § 5. Naš prvý princíp je: slávenie Eucharistie.
- § 6. Čo je to slávenie Eucharistie.
- § 7. Čo je to „nравstvenноje“ slávenie.

---

⁷ Konštitúcia Sacrosanctum concilium, b. 16. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I.* Rím: SÚSCM, 1968, s. 189.

§ 8. Čo je to slávenie Eucharistie.

§ 9. O predpisoch cirkevného slávania.

§ 10. Najväčšie rubriky, ustanovujúce povinnosti kňaza

- a.) predmet, ako základ vážnosti rubriky,
- b.) iný druh závažnosti, keď vo vzťahu k pravde je rozhodujúci,
- c.) podobnú vážnosť zahŕňujú aj liturgické predpisy voči neposlušným,
- d.) brať do úvahy aj mienky znalcov.

§ 11. Môže rubrika nezaväzovať kňaza?

§ 12. Tak položený mravný princíp súčasne objasňuje i ťažkosť.

§ 13. Slávnosť Eucharistie a rozdielnosť predpisov.

§ 14. Druhý prameň rozdielnosti je naša prax, t. j. „*consuetudo*.“

§ 15. Otázka tzv. „*dočasných zvykov*“.

§ 16. Čo je odveká, stará obyčaj?

§ 17. Diakon, ľud a miništranti.

§ 18. Použité pramene.

§ 19. Význam použitých prameňov.

§ 20. Fórum, ktoré má moc rozhodovať o liturgickom slávení.

§ 21. Zavrhnuté body ľvovského vydania Služebníka z roku 1905.

§ 22. Kritika a mienka.

§ 23. Niektoré otázky Jeho preosvietenosti.

§ 24. List k Jeho Excelencii Ordinárovi.

§ 25. Projekt nariadenia.

§ 26. Preklad do latinčiny.

§ 27. Osud otázky slávania Eucharistie.

§ 28. Dopad akcie pre budúcnosť.

II. časť

V druhom zväzku sa opakuje číslovanie paragrafov od 21 a pokračuje už správne až do konca.

§ 21. Objasnenie Jeho Excelenciou predložených otázok: Prvý doklad. Druhý doklad. Stanoviská.

§ 22. Naše stanovisko na obidva doklady Vladyku.

§ 23. Jednotlivé body Jeho preosvietenstva.

- § 24. Objasnenie jednotlivých otázok.
- § 25. Trojité prežehnávanie sa.
- § 26. Pre ľahšie a jasnejšie riešenie ponúkame náš systém:
- I. Úvod k sláveniu svätej božskej liturgie
  - § 27. Predchádzajúce časti slúženia.
  - § 28. Bozk prestola, Evanjelia a sv. kríža.
  - § 29. Otázka modlitby: Vnidu v dom tvoj.
- II. Obliekanie kňaza k sláveniu božskej svätej liturgie
  - § 30. Samotné obliekanie.
  - § 31. Ako obliekať epitrachil?
  - § 32. Prežehnanie a pobožkanie liturgických odevov.
- III. Proskomídia
  - § 33. Umývanie rúk.
  - § 34. Materiál na premenenie.
  - § 35. Kvalita vína.
  - § 36. Prebodnutie baránka.
  - § 37. Všeobecne o časticiach.
  - § 38. Častica na česť presvätej Bohorodičky.
  - § 39. Pokračovanie.
  - § 40. Otázka deviatich častíc („devjatočinie“).
  - § 41. Opakovane otázka „devjatočinie.“
  - § 42. Otázka 50. žalmu počas okiadzania.
  - § 43. Výzva diakona: Modlime sa k Pánovi.
  - § 44. Modlitba úmyslu.
  - § 45. Ukončenie proskomídie.
  - § 46. Koľkokrát sa modlí „*Blahosloven Boh sice izvolivýj?*“
  - § 47. Kde položiť diskos?
- IV. Začiatok svätej božskej liturgie nášho otca svätého Jána Zlatoústeho
  - § 48. O okiadzaní.
  - § 49. O veršoch žalmu: „*Slávavo vyšnich Bohu.*“
  - § 50. Koncelebrácia.
  - § 51. Úcta svätého kríža bozkom pred svätou božskou liturgiou.
  - § 52. Začiatok svätej, božskej liturgie.
  - § 53. Prosby vložené vo veľkej ekténii.

- § 54. Spomienka na iných biskupov, okrem ordinára.
- § 55. Poriadok modlitieb eucharistického slávenia s diakonom.
- § 56. Antifóny.
- § 57. K otázke malého vchodu.
- § 58. Znak svätého kríža a zvolanie: „*Premúdrosť,prosti.*“
- § 59. Mienka nezjednotených o malom vchode.
- § 60. Trojsvätá pieseň.
- § 61. Treba ísť na hlavný stolec?
- § 62. Hlavný stolec.

V. Apoštol, evanjelium a veľký vchod

- § 63. Otázka veľkého vchodu.
- § 64. Kde sa číta apoštol?
- § 65. Modlitba pred evanjeliom.
- § 66. Žehnanie po prečítaní apoštola a evanjelia.
- § 67. Čítanie evanjelia pre zhromaždenie.
- § 68. Modlitba v suhubej jekténii.
- § 69. Spomienka na rímskeho pápeža.
- § 70. Gramatická otázka: O spomínaní zomrelých v ekténii pred

ekténiou

za katechumenov

- § 71. Prestretie ilitona.
- § 72. Udeľuje sa požehnanie počas zvolania „*Jako da pod deržavoju*“ alebo nie?
- § 73. Ukončenie ekténie.
- § 74. Koľkokrát sa modlí kňaz „*OIže cheruvimy?*“
- § 75. Text cherubínskej piesne
- § 76. Čo a kedy sa spieva a modlí namiesto cherubínskej piesne.
- § 77. Dnešná podoba modlitby: „*Vozdvižite ruky vašja.*“
- § 78. Ako sa prenáša diskos?
- § 79. Spomínanie zomrelých počas veľkého vchodu.
- § 80. Okiadzanie počas veľkého vchodu.
- § 81. Slovo „*diakoničeskij*“.
- § 82. O „*tichých*“ svätých božských. liturgiách.
- § 83. Modlitba: „*Vozľubl'ju t'a, Hospodi.*“

§ 84. Trojsväté po Viruju vo jedinaho Boha.

VI. Premenenie darov

§ 85. Úvod k premeneniu darov.

§ 86. Serafínska pieseň „*Svjat, svjat svjat.*“

§ 87. Prepodstatnenie darov.

§ 88. Po „*Prijmite jadite*“ a po „*Pijte ot neja vsi*“ koľkokrát sa spieva „*Amiň?*“

§ 89. Prídavok „*Iže v tretij čas.*“

§ 90. Prikrytie čaše po premenení.

§ 91. Kedy a čím nahrádza spev „*Dôstojno jest?*“

§ 92. Zvolanie „*Voňmim .Svjataja svjatym!*“

§ 93. Slová IC XC NI KA.

§ 94. Modlitba „*Se prikosnusja ustnam mojim.*“

§ 95. Utieranie úst.

§ 96. Spôsob svätého prijímania u nás.

§ 97. Ako na „*Spasi Bože?*“

§ 98. Požehnanie so svätými darmi.

§ 99. Koľkokrát sa treba ukloniť po „*Spasi Bože?*“

§ 100. Modlí sa kňaz v paschálnom období namiesto „*Voznesisja na nebesa, Bože*“ paschálny tropár „*Christos voskrese iz mertvych?*“

§ 101. Udeľovať počas spevu „*Vsehda nyní i prisno i vo viky vikov*“ s čašou požehnanie?

§ 102. Spev „*O imeni Hospodni.*“

§ 103. Kde má byť ablúcia?

§ 104. Zaambónna modlitba.

§ 105. Spomienka na pápeža v zaambónnej modlitbe.

§ 106. Spev „*Budi imja Hospodne.*“

§ 107. Na ktorom mieste sa udeľuje záverečné požehnanie?

§ 108. Pri prepustení sa treba obrátiť k zhromaždeniu?

§ 109. Prepustenie na Paschu.

§ 110. Požehnanie s krížom.

§ 111. Modlitby na kolenách počas svetlého týždňa.

§ 112. Niektoré otázky Jeho preosvietenosti.

Apoštolský stolec vydal v roku 1941 cirkevnoslovanský

liturgikon aj s rubrikami ako záväzný. V Prešovskom biskupstve pre vojnové roky a po nich pre likvidáciu gréckokatolíkov sa neuviedol do života. Rozdielnosť slávenia bola citelná a v spomínaných bodoch nebola počas eucharistického slávenia jednota. V 14.septembra 1998 sa v Ríme schválil⁸ slovenský preklad preklad liturgikona podľa typizovaného cirkevnoslovanského textu pre ruténsko-slovanský obrad. Zároveň so slovenským prekladom sa uviedol do liturgickej praxe aj záväzný cirkevnoslovanský liturgikon. V oboch jazykových mutáciách rubriky sú rovnaké a záväzné. S uvedením liturgikonov do praxe sa uvedené poznámky biskupa ThDr.Vasila Hopku stali neaktuálnymi, nakoľko rubriky liturgikona ako aj ich jednoznačný a presný výklad⁹ vyriešili. Otázky, teraz už blahoslaveného biskupa Vasila Hopku, boli a aj zostali varujúcim signálom pred svojvôľou pri uplatňovaní liturgických predpisov.

D. Cultus Sanctissimae Eucharistiae apud Orientales. Fragopolis: 1934, s. 287 (rukopis).

Eucharistia je prameňom aj vrcholom celej činnosti Cirkvi, hovorí Druhý vatikánsky koncil.¹⁰ V tomto duchu sa zameral autor na priblíženie a spoznanie eucharistickej úcty v byzantskom obrade, hoci to bolo niekoľko desaťročí pred Druhým vatikánskym koncilom. Po úvode, v troch častiach zadelených do 44 paragrafov, sa venuje eucharistickej úcte u Východných.

Úvod

§ 1. Všeobecne o eucharistickej úcte v katolíckej Cirkvi.

§ 2. Prvotná úcta Eucharistie bola jednoduchá a praktická.

Prvá časť

§ 3. Vývoj eucharistickej úcty na Západe.

---

⁸ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Decretum*.Prot.N./75. In: *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov: Spolok biskupa P.P.Gojdiča,1998, s.2.

⁹ POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÚ CIRKEV: *Poriadok bohoslužieb*. Preklad. Košice: Byzant, 1998, s.111.

¹⁰Porov.: Konštitúcia Sacrosanctum concilium, b. 10. In: Polčín, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I*. Rím: SÚSCM, 1968, s. 186.

§ 4. Návštevy najsvätejšej. Eucharistie.

§ 5. 40 hodinová poklona.

§ 6. Vystavenie najsvätejšej Eucharistie.

§ 7. Sprievody s najsvätejšou Eucharistiou a slávnosť Tela a Krvi Pána.

§ 8. Kánony o ochrane a úcte najsv. Eucharistie.

Druhá časť

§ 9. Úcta najsvätejšej Eucharistie na Východe.

§ 10. Disciplína arcani.

§ 11. Dôkazy o eucharistickej úcte známe na Východe.

I.kapitola

§ 12. Všeobecné dôkazy.

§ 13. Názvy najsvätejšej Eucharistie na Východe.

§ 14. Dôsledný poriadok eucharistickej úcty vo východnom obrade.

§ 15. Poriadok eucharistickej úcty v liturgickom duchu.

§ 16. Poriadok eucharistickej úcty v kanonickom duchu.

II. kapitola

§ 17. Špeciálne argumenty.

§ 18. Večné svetlo pred najsvätejšou Eucharistiou.

§ 19. Metánie.

§ 20. Poriadok pre prijímajúcich sviatosti Tela a Krvi Krista.

1.) Príprava ku svätému prijímaniu.

2.) Poďakovanie po svätom prijímaní.

§ 21. Obrad prinášania najsvätejšej Eucharistie chorým.

§ 22. Denné hodinky východnej katolíckej Cirkvi.

§ 23. Obeta sv. liturgie

1.) Pozdvihnutie kalicha s najsvätejšou Eucharistiou.

2.) Požehnanie s najsvätejšou Eucharistiou.

3.) Sprievod s najsvätejšou Eucharistiou vo svätej liturgii.

§ 24. Liturgia vopred posvätených darov.

III. kapitola

§ 25. Prax gréckokatolíkov v Galícii.

Tretia časť

§ 26. O západných eucharistických prvkoch zavedených do východného rítu.

§ 27. Slávnosť Tela a Krvi Pána a Východ.

§ 28. Je rozumné zaviesť slávnosť Tela a Krvi Pána pre Východ?

§ 29. Kedy sa slávi Telo a Krv Pána u Východniarov.

§ 30. Slávnosť Tela a Krvi Pána na území zjednotených.

§ 31. Slávnosť Tela a Krvi Pána u východných, z milosti Božej sprostredkovaný celej svätej Únii, alebo v celej Východnej katolíckej Cirkvi.

§ 32. Svätá štyridsiatnica, centrum eucharistického kultu pre Východ.

§ 33. Slávnosť Paschy, ako argument eucharistického kultu Východných počas štyridsiatnice.

§ 34. Rítus eucharistického kultu je pre východných rozjímavý.

§ 35. Vonkajší obrad vystavenia najsvätejšej Eucharistie.

§ 36. Obrad aplikovaný pri vyložení najsvätejšej Eucharistie.

§ 37. Poriadok požehnania s najsvätejšou Eucharistiou v Haliči.

§ 38. Je alebo nie je dovolené prebrať Východným haličský poriadok?

§ 39. Návrh na požehnanie s najsvätejšími Tajomstvami pre Východných.

§ 40. Výklad návrhu na požehnanie z vlastných textov.

§ 41. Návrh liturgického sprievodu s najsvätejšou Eucharistiou.

§ 42. Návrh na ofícium slávnosti Tela a Krvi Pána.

§ 43. Ofícium slávnosti Tela a Krvi Pána.

§ 44. Návrh na úctu Eucharistie pre Východných.

V súčasnosti prikázané sviatky pre východné katolícke cirkvi určuje CCEO. Liturgická prax má byť verná pôvodnej forme. Niektoré body v tomto diele sú výzvou i pre súčasnosť ku katechéze o eucharistickej úcte v byzantskom obrade. Výzva ku katechéze je o to naliehavejšia, že v súčasnosti sa počas štyridsiatnice už skoro vo všetkých farnostiach Gréckokatolíckej metropolie slávia božské služby vopred posvätených darov. Len permamentná katechéza o vlastných

spôsoboch a čase byzantskej eucharistickej úcty, bude mať za výsledok jej správne duchovné pochopenie a z nej pochádzajúci duchovný úžitok.

5 Ostatné liturgické diela

Disciplina genuflectendi Ecclesiae Catholicae iuxta Ritum Orientalem. Fragopoli: 1938, s. 176.

De modo agendi nostrorum in libando Sacrum. Fragopoli: 1942, s. 145.

Festum Regnis Christi et Orientales I.II. Fragopoli: 1935, s. 529.

Breviarium Orientalium. Fragopoli, 1933, s. 278.

Disciplina ieunandi Ecclesiae catholicae secundum ritum orientale. Fragopoli: 1929, s. 182-

6 Liturgický rok

Martyrologium Orientale. Fragopoli: 1944, s. 278.

Martyrologium Orientale. Anno Domini. Fragopoli: 1946, s. 291.

Martyrologium Orientale I. Fragopoli: 1944, s. 306.

Martyrologium Orientale II. Fragopoli: 1945, s. 297.

Martyrologium Orientale III. Fragopoli: 1946, s. 296

Martyrologium Orientale III. Fragopoli: 1944, s. 513

Martyrologium Orientale IV. Fragopoli: 1944, s. 196.

Martyrologium Orientale IV. Fragopoli: 1945, s. 234.

Martyrologium Orientale V. Fragopoli: 1945, s. 204.

Martyrologium Orientale V. Fragopoli: 1944, s. 214.

Martyrologium Orientale VI. Fragopoli: 1945, s. 159.

Breviarum Orientale VII. Fragopoli: 1945, s. 173.

Martyrologium Orientale XI. Fragopoli: 1944 s. 277.

Martyrologium Orientale XII. Fragopoli: 1946, s. 273.

Martyrologium Orientale XII. Fragopoli: s. 296.

Martyrologium Orientale XIV., Fragopoli: 1946, s. 238.

Martyrologium Orientale XV. Fragopoli: 1946, s. 223.¹¹

---

¹¹ Uvedené diela sa vyskytujú dvakrát. M. Russnák vytvoril dve série Martyrologia Orientale. V niektorých zväzkoch previedol zmeny, v iných ich nepreviedol. Zväzky bez zmien, ktoré tvoria druhú sériu, kvôli lepšiemu prehľadu uvádzame v poznámke tak, ako nasledujú. Číslovanie sa vzťahuje na zväzky uložené v knižnici GTF PU v Prešove. 154/ 105. Tento zväzok

Breviarum Orientale XVI. Fragopoli: 1946, s. 260.

Martyrologium Orientale XVII. Fragopoli: 1946, s. 369.

Index sanctorum Omnium in Martyrologio Orientali registratorum alphabeticus plenus. Data martyrologii romani extracta celeberrima XVIII. Fragopoli: 1944, s. 112.

Martyrologium Orientale XX. Fragopoli: 1947, s. 326.

Data Sanctorum in Martyrologiis contenta sine Orientali sine Occidentali specialia.

7 Liturgicko-pastorálne diela

Cultus Sanctissime Deigenetricis et semper Virgine Mariae in Ritu Orientali II. et III. Fragopoli: 1938, s. 549.

Псалтырь съ азбучнымъ рядомъ самыхъ стиховъ его. Пряшевъ: 1932, s. 270.

Argumenta doctrinae revelatae ex testimonio Ecclesiae Catholicae liturgico I. II. III. Fragopoli: 1939, s. 311.

A szentelményekről, Prešov, 1939, s. 174.

Az embereknek a szent áldozás által való megszenteléséről: Prešov: 1940, s. 163.

8 Liturgické knihy

Editiones librorum liturgiae et vespereum et matutinarum I.

---

chýba.155/ 106 Martyrologium Orientale T. II. Fragopoli: 1944 s. 306. Vid' dielo pod č. 152/103.158/109. Martyrologium Orientale III. Fragopoli: 1944, s. 513. 163/114 Martyrologium Orientale. Doslovne sa zhoduje so zväzkom pod č. 161/112. 167/118 Martyrologium Orientale. Anno Domini 1946: s. 291. Vid' dielo č. 151/102. 168/119 Martyrologium Orientale XI. Fragopoli, 1946, str. 277. Vid' dielo č. 153/107.1 69/120 Martyrologium Orientale XII. Fragopoli: 1946, s. 296. Vid' dielo pod č. 156/107. 170/121 Martyrologium Orientale XII. Fragopoli: 1946, s. 273. Vid' dielo pod č. 160/I 11.1 71/122 Martyrologium Orientale XIV. Fragopoli: 1946, s. 238. Vid' dielo pod č. 164/115. 172/123 Martyrologium Orientale XV. Fragopoli: 1946, s. 223. Vid' dielo pod č. 165/116. 173/124 Breviarum Orientale XVI. Fragopoli: 1946, s. 260. Vid' dielo pod č. 166/117. 176/127 je úplne totožný so XVII. zv. č. 125. Index Sanctorum.

Crypto-Ferratenes, 1940-1941. Fragopoli: 1942, s. 203.

Editiones librorum liturgiae et vesperum et matutinarum II. Crypto-Ferratenes, 1940-1941. Fragopoli: 1942, s. 163.

Liturgikon seu Služebnik. Fragopoli: 1944, s. 186.

Молитвенник. Пряшевъ, 1913, s. 262.

Euchologion. Budapest: 1910, s. 530.

9 Ostatné diela

Relatio de libris liturgicis respectu habito projectorum Incl. Comissionis Leopoliensis II. Fragopoli: 1935, s. 156.

10 Charakteristika liturgického diela Mikuláša Russnáka

Liturgické dielo Mikuláša Russnáka je rozsiahle. Obsahuje 53 zväzkov. Venuje sa v nich rozličným rovinám, dotýkajúcich sa liturgie. Rieši problematiku dogmaticko-liturgickú o epikléze (Epiklézis), ako aj vysvetľovanie troch byzantských liturgií (sv. Jána Zlatoústeho, sv. Bazila Veľkého a Gregora Bohoslovca). Z pastoračno-liturgického hľadiska predniesol celú sériu homílií o liturgickom roku, o pôste, o náplni sv. Štyridsiatnice. Vedecky spracoval celý byzantský liturgický kalendár s menami svätých, dokonca paralelne uvádzajúcich miesto v západnom liturgickom kalendári.

1. Zo spomínaného už stačí, aby sme vyslovili jednu charakteristickú črtu pre sledovanú oblasť z diela M. Russnáka na liturgickom poli. Spracoval skoro všetky oblasti, dotýkajúce sa liturgického života. Z liturgického prejavu nesleduje len úzky špecializovaný okruh, preto je to dielo veľmi rôznorodé.

2. Všetky diela spracúva na základe (pokiaľ je to možné) sv. Písma, sv. Otcov, prameňov dokumentov Cirkvi a pápežov, dôveryhodných a predovšetkým katolíckych autorov, čo presne vždy aj cituje. Napriek rôznorodosti tém autor vo svojich prácach je precízny – presný ako v pojmoch, tak aj v citáciách v mnohých súvislostiach.

3. Liturgické dielo M. Russnáka je aktuálne. Je aktuálne v čase napísania, ale je aktuálne aj dnes. O aktuálnosti dnes svedčí problematika epiklézy v byzantskej eucharistickej liturgii. Dnes je jedným z vážnych problémov pri ekumenickom dialógu

s pravoslávnyimi. K aktuálnym dielam i dnes môžeme zaradiť otázku slávenia nedele Krista Kráľa, o ktorom napísal dva zväzky. Nesporne ostane aktuálnym jedno z najrozsiahlejších diel *Martyrologium Orientale*, kým ostane v platnosti súčasný kalendár s menami svätých na jednotlivé dni.

4. I keď v čase písania diel autorom ekumenické kontakty a dialóg medzi pravoslávnyimi a katolíkmi neboli veľmi rozbehnuté, autor vo svojej dobe už mal na zreteli aj ekumenický charakter svojho diela. Po liturgickej stránke pracoval tak, aby keď ho otvoria a budú čítať aj pravoslávni, spoznali tam aj svoj vlastný liturgický poriadok. Ekumenickým postojom sa zaradil medzi priekopníkov ekumenizmu písaným slovom.

5. K najlepšiemu pochopeniu daných problematík pre všetky vrstvy čitateľov, po svojich štúdiách autor podáva aj historický prehľad na vývoj danej otázky. Liturgické dielo M. Russnáka získava tým ďalšiu charakteristickú črtu – historickosť. Podrobne, krok za krokom, historické obdobie za obdobím, dáva spoznávať čitateľovi, napr. pôstnu disciplínu. Obdobne si počína aj pri citovaní pápežských dokumentov: nezostane len pri názve, ale uvedie aj pápeža, aj rok vydania dokumentu.

6. Predchádzajúce charakteristické črty liturgického diela Mikuláša Russnáka vedú nás ku konštatovaniu, že dielo, ktoré obsahuje tieto prvky je dielom, ktoré si zasluhuje epiteton vedecké. Autor bol univerzitným profesorom a vo svojom liturgickom diele naplno uplatnil kritériá, ktorým sa jeho dielo stalo vedeckým. Pravdivosť faktov v rozsiahlom diele objektivita, ochota dialógu o sporných otázkach, dôkazy historické svedčia o tom, že autor bol vo svojom odbore rozhladeným vedcom - teológom.

11 Osobitosť – jedinečnosť – liturgického diela M. Russnáka

Počas skúmania diela, alebo aj počas skúmania len jednotlivých diel z ktorejkoľvek teologickej, alebo aj inej vedeckej oblasti tohto významného vedca z radov katolíckych kňazov byzantského obradu na Slovensku. Zákonite sa vynára otázka v čom spočíva osobitosť a hodnota jeho diela? Odpovedať môže každý výskumník po preskúmaní

diela zo svojej teologickej alebo aj z inej vednej oblasti.

S osobou a dielom nášho autora sa zaoberám okolo dvadsať rokov. Objavné pre mňa pri skúmaní jednotlivých diel z dogmatiky a byzantskej liturgiky je zistenie, že teologické odbory sa v nich vzájomne obohacujú. Autor sa v nich realizuje ich vzájomným prienikom jednotlivých odborov. Skúmateľovi ponúka širokospektrálny, integrujúci pohľad na danú tému alebo oblasť. Profesor Russnák sa prioritne venoval katolíckej dogmatike. Nemenej bol odborníkom aj v byzantskej liturgike i v byzantskej liturgii. I keď sme predstavili jeho liturgické dielo, ako veľmi jasný príklad obohacovania sa jednotlivých teologických odborov nech poslúžia nie liturgické, ale jeho dve dogmatické diela, ktoré prienik dogmatiky a liturgiky výrazne demonštrujú.

A purgatórium és a Keleti egyház. Budapest: 1913.
Purgatorium et Ecclesia Orientalis. Fragopoli: 1937.

Štruktúra diela

Práca podáva doteraz aktuálnu problematiku vieroučného pohľadu na očistenie medzi katólíkmi a nezjednoteným Východom.

Po úvode do problematiky, autor uvádza východiskové pozície Východnej aj Západnej cirkvi. Nasleduje prvá časť s názvom „*Existencia očistca*.“ V druhej časti sa prejednáva možnosť pomôcť duším v očistci. Tretia časť je venovaná menej podstatným otázkam.

Skladba diela v latinskom jazyku je rovnaká ako v maďarskom jazyku.¹² Uvedené dielo profesor Russnák napísal v roku 1913 v maďarčine a do latinského jazyka ho preložil v roku 1937.

Vychádzal zo spoločného učenia Východnej - rozumej nezjednotenej - aj Západnej cirkvi, s ktorou sú v úplnej jednote niektoré východné zjednotené katolícke cirkvi. Podľa učenia Katolíckej cirkvi každý človek podstupuje po smrti súd. Za oľutované smrteľné hriechy čaká kajúcnika trest. Kajúcnik za odpustenie trestov za svoje hriechy môže získať už tu na zemi čiastočné, alebo plnomocné odpustky. Ak človek odíde do večnosti s podľžnosťou časných trestov, existuje

---

¹² Russnák, M.: A purgatórium és a Keleti Egyház Budapest: 1913, s. 151.

medzičlánok, očistec, ktorú absolvuje už ako oslobodený od smrteľných hriechov, ale zároveň aj zodpovedný a zaťažený časným trestom za ich úplné vykonanie.¹³

Pohľad nezjednotenej východnej byzantskej cirkvi sa Mikuláš Russnák predstavuje na základe diela „*Pravoslavnoe dogmaticeskoje bogoslovie*“ od biskupa Makária.¹⁴ Na základe učenia biskupa Makária sa duše tých, ktorí pred smrťou vykonali pokánie, ale nemali času svoju ľútosť okrášliť aj dobrými skutkami, nakoľko to nestihli, idú do pekla. Na základe Božieho rozhodnutia môže ich však odtiaľ vyslobodiť modlitba Cirkvi a môžu tak byť spasení.

Podľa katolíckej náuky duša v posväcujúcej milosti je dôstojná na nebeskú slávu, ale k jej dosiahnutiu stoja pred ňou nejaké prekážky. Náuka nezjednotených Východných hovorí síce o pokání a ľútosť, ale človek musí v živote preukázať ovocie pokánia. Pokiaľ tak v živote jednotlivca nie je, jednotlivec musí ísť dočasne do pekla. Kým nezjednotený Východ zdôrazňuje absenciu ovocia pokánia, zatiaľ Západ kladie dôraz na zodpovednosť za uplynulý život. Východiskový bod v učení o očistci medzi Východom a Západom sa neodlišuje len formálne, ale najmä v konzekvencii vyplývajúcej z tejto rozdielnosti. Kým Katolícka Cirkev učí o existencii očistca,¹⁵ zatiaľ Východná nezjednotená cirkev o očistci ako o takom neučí, ale učí o možnosti vyslobodenia sa z pekla.¹⁶

---

¹³ Porov.: A purgatórium és a Keleti egyház. Quam manuscriptum. Fragopoli:1913, s. 4.

¹⁴ Porov.: Makarios: *Pravoslavnoe dogmaticeskoje bogoslovie*. Petrohrad:1857, s.411.

¹⁵ Autor sa tu odvoláva na učenie Florentského koncilu, ktorý hovorí o rovnakej formálnej definícii očistca na „starom“ Východe, čo znamená vlastne náuku pred rozdelením Cirkvi aj na Západe. Nakoľko na Florentskom sneme bol zákonite zastúpený Východ aj Západ, preto učenie koncilu je záväzné ako pre Západ, tak aj pre Východ. Pre východných katolíkov v úplnej jednote s Katolíckou cirkvou uvádza ako dôkaz o jestvovaní očistca bulu „*Sanctissimum Dominus noster*“ od pápeža Gregora XIII., ako aj konštitúcie „*Nuper ad nos*“ od pápežov Urbana VIII. a Benedikta XIV. V bulách predpisujú vyznanie viery pre východných zjednotených v takom doslovnom znení, ako ich definoval a koncipoval Florentský snem.

¹⁶ Na existenciu očistca autor uvádza aj rôzne iné názory u nezjednotených

Nezjednotená Východná cirkev vychádza z príkazu Svätého písma, ktoré hovorí: „*Prinášajte teda ovocie hodné pokánia*“ (Lk 3,8) ako aj na základe Skutkov, ktoré hovoria: „...*aby robili pokánie a obrátili sa k Bohu a konali skutky hodné pokánia*“ (Sk 26,20). Na základe uvedených textov nezjednotená Východná cirkev dedukuje, že duša, ktorá nestihla po pokání konať dobré skutky, ide do pekla, lebo do neba „*nič poškrvené, (a) nik, kto sa dopúšťa ohavností a lží, doň nevojde...*“ (Zjv 21,27). Vyslobodenie duše zo zatratenia podľa biskupa Makária sa koná modlitbou Cirkvi a eucharistickou obetou.¹⁷ V tomto postoji sa demonštruje skutočnosť, že duša nie je na mieste večného zatratenia, nakoľko jeho utrpenie skôr alebo neskôr sa ukončí.

Russnák z toho uzatvára, že utrpenie na takom mieste, z ktorého je možné vyslobodenie, nemôže byť zatratením a nemôže mať charakter trestu pekla. Z tvrdenia vyplýva, že vlastne aj na základe učenia odlúčených východných nekatolíkov je to utrpenie, ktoré Katolícka cirkev pomenovala ako utrpenie v očistci. Na základe uvedených poznatkov Russnák aj napriek zdanlivo vylučujúcim sa formuláciám dvoch koncepcií, nevidí rozdiel v ich podstatnom učení, ba považuje ich za totožné.¹⁸ Napriek uvedenému tvrdeniu o totožnosti formulácie o očistci a o možnosti „*vyslobodenia sa z pekla*“ Russnák veľmi jasne a zreteľne formuluje zhody a rozdiely medzi katolíckym a východným nekatolíckym učením.

Prienik vedných odborov sa prejavuje v konaní liturgickej modlitby Cirkvi za duše a liturgickou eucharistickou obetou za ukončenie ich utrpenia

---

Východných: niektorí uznávajú existenciu očistca, iní ho celkom popierajú. Známy dogmatik Katschthäler považuje tézu za takú zmätočnú, že o nej hovorí: „*ipsi Graeci vix, quid credant, sibi concii sunt.*“ In: Porov. : *A purgatórium és a Keleti egyház*. Manuscriptum. Fragopoli:1913, s.75.

¹⁷ Porov.: Makarios: *Pravoslavnoe dogmaticeskoje bogoslovie*. Petrohrad: 1857, s. 460.

¹⁸ Porov.: *A purgatórium és a Keleti egyház*. Manuscriptum. Fragopoli: 1913, s. 76.

Katolícka cirkev aj Východná nezjednotená cirkev zhodne učia:

1. po smrti sa niektorí dostanú hneď k blaženému videniu Božej tváre a iní zas sa hneď dostanú do zatratenia; do neba sa dostane jednotlivec s posväcujúcou milosťou v duši a do pekla tí, ktorí sú bez posväcujúcej milosti;

2. nebo a peklo sú večné, bez konca; v nebi sa svätí tešia z videnia Božej tváre naveky a zatratení v pekle trpia večné muky;

3. spasení a zatratení sú podľa hodnoty svojich kladných alebo negatívnych skutkov na rozdielnych stupňoch blaženosti alebo utrpenia;

4. niektorí zosnulí sa po smrti nedostanú hneď na blažené videnie Božej tváre, ale kratší alebo dlhší čas trpia;

5. pod vedením cirkvi jej členovia môžu byť nápomocní tým, ktorí sú odsúdení na dočasné miesto utrpenia; najúčinnější pomoc je eucharistická obeta, ktorá má mimoriadnu účinnosť pre trpiacich.¹⁹

Katolícka cirkev aj Východná nezjednotená cirkev rozdielne učia:

1.a podľa katolíckeho učenia všetci tí, ktorí zomreli v ľahkých hriechoch, alebo zomreli po vyspovedaní sa z ťažkých hriechov, radicaliter patria medzi spasených, svätých ,nakolko po ukončení utrpenia v purgatóriu zadost'účiniли za svoje hriechy, pri ktorom im mohli byť nápomocní aj žijúci ľudia kresťania.

1.b podľa učenia Východnej nezjednotenej cirkvi ľudia, ktorí sa podrobili pokániu, ale počas života po pokání nepriniesli (nestihli priniesť) dostatočné ovocie pokánia, dostávajú sa do utrpenia v pekle, odkiaľ sa síce môžu vyslobodiť, ale nie pre výdrž osobného utrpenia, ale pre modlitby veriacich, pre orodovania Cirkvi, najmä však prostredníctvom eucharistického slávenia;

2.a podľa katolíckeho učenia sa duše z očistca vyslobodia sami, po ukončení ich utrpenia ;

---

¹⁹ Porov.: A purgatórium és a Keleti egyház. Manuscriptum. Fragopoli: 1913, s. 98.

2.b podľa učenia Východnej nezjednotenej cirkvi výdrž osobného utrpenia neprichádza na vyslobodenie do úvahy, nakoľko dušiam nepomôže; vyslobodenie z miesta múk je možné len prostredníctvom žijúcich ľudí;

3.a podľa katolíckeho učenia sa duše z očistca vyslobodia aj vtedy, ak nie sú pripravené na satisfakciu, lebo sa môžu odtiaľ vyslobodiť mocou satisfassie;

3.b podľa učenia Východnej nezjednotenej cirkvi sa dušiam v očistci odníma možnosť nielen satisfakcie, ale aj možnosť satisfassie; Ak teda duša v nádeji na vyslobodenie z utrpenia pekla v žiadnom ohľade ani aktívne ani pasívne nespolupracuje aby sa z pekla vyslobodila, tak jediným spôsobom jej vyslobodenia sa sú modlitby a horlivosť živých ľudí.²⁰

M. Russnák na základe uvedených rozdielností komentuje toto nekatolícke učenie. Ak by chýbala modlitba za takú dušu v pekle, hoci by duša bola naplnená nádejou na večnú blaženosť, predsa jej údelom by bolo večné zatratenie, čo by spochybnilo Božiu spravodlivosť, nakoľko duša, za ktorú sa nikto nemodlil na zemi, ostala vo večných mukách pekla.²¹

Záverom k téme Mikuláš Russnák konštatuje: rozdiel v učení o očistci medzi Katolíckou cirkvou a nezjednotenou Východnou cirkvou spočíva v tom, že podľa učenia Katolíckej cirkvi duše odsúdených na dočasné utrpenie sa dostanú do neba cez očistec a podľa učenia nezjednotenej Východnej cirkvi sa dostanú do neba cez peklo. Autor kladie rečnícku otázku: “Ktoré učenie znie lepšie?”²² Z jeho odpovede jednoznačne zaznieva, že je to katolícke učenie. Cituje svätého Pavla, že „aké spoločenstvo môže mať Kristus s Belialom?“ (2Kor 6,15). Kresťanovi znie cudzo počuť, že z pekla je možné sa vyslobodiť. Aj nezjednotená Východná cirkev učí, že kto sa dostal do pekla, odtiaľ sa viac nemôže vyslobodiť.

---

²⁰ Porov.: A purgatórium és a Keleti egyház. Manuscriptum. Fragopoli: 191, s. 99.

²¹ Porov.: A purgatórium és a Keleti egyház. Manuscriptum. Fragopoli: 1913, s. 100.

²² A purgatórium és a Keleti egyház. Manuscriptum. Fragopoli: 1913, s. 100.

I keď v podaní náuky o očistci a spáse sú rozdielne východiskové pozície, predsa učenie o očistci je v oboch cirkvách rovnaké.²³ Náuka o očistci u Mikuláša Russnáka je prísne katolícka. I keď porovnáva východiskové pozície oboch cirkví a z nich vyplývajúce rozdielnosti, predsa nachádza v nich základnú myšlienku starej, nerozdelenej cirkvi, čím o očistci prezentuje rovnakú náuku vo Východnej aj Západnej Cirkvi. V čase napísania tohto diela, v roku 1913, to bol odvážny postoj Mikuláša Russnáka či smerom ku Katolíckej cirkvi, alebo smerom k nezjednotenej Východnej cirkvi, hoci prejednával a prezentoval až notoricky známu náuku o očistci na oboch stranách. Dnes to môžeme nazvať veľmi prínosným a sympatickým ekumenickým postojom.

Mariologia. Fragopoli: 1936, s. 409.

Mariologia má Predslov a Úvod. Po nich je téma zadelená do piatich častí, ktoré sa delia na 53 paragrafov.

Prvá časť obsahuje päť paragrafov a hovorí o mariánskej úcte všeobecne, o hyperdulii a osobitne o hyperdulii na Východe a Západe.

Druhá časť je rozsiahlejšia, zahŕňa paragrafy 6-40. Obsahuje niekoľko titulov a podtitulov.

Z nich uvádzame:

1. Najsvätejšia Panna Mária je Bohorodička, Božia Matka.
2. Výsady presvätej Panny Márie.
3. Vzťah Najsvätejšej Panny k Bohu Otcovi, Synovi a Svätému Duchu.
4. Prívlastky Najsvätejšej Panny Márie.
6. História dogmy na Východe.
7. História dogmy na Západe.
8. Argumenty Nepoškvrneného Počatia Panny Márie:
  - zo Svätého Písma,
  - z diel Otcov,
  - z liturgických textov Byzantskej katolíckej cirkvi,

---

²³ Porov.: *A purgatórium és a Keleti egyház*. Manuscriptum. Fragopoli: 1913, s. 101.

- teologické.

9.Presvätá Bohorodička Panna Mária nemala ani osobné hriechy.

10.Panenstvo pred, počas a po pôrode.

11.Vzťah Márie k Bohu Otcovi, Synovi a Svätému Duchu.

12.Výsady presvätej Bohorodičky Panny Márie sú dané k spásu všetkých.

13.Presvätá Bohorodička Panna Mária je matkou všetkých milostí.

14.Naša nádej (4).

15.Naše útočisko (4)

16.Útočisko hriešnikov (3).

17.Iné tituly Presvätej. Bohorodičky Panny Márie (11).

18.Prívlastky vo vzťahu k smrti (8).

Tretia časť práce je venovaná osláveniu presvätej Bohorodičky Panny Márie a má názov Oslávenie presvätej Bohorodičky Panny Márie (§40-49).

§ 40. Sláva presvätej Bohorodičky je neomylnne väčšia ako sláva anjelov i všetkých svätých.

§ 41. Argumenty z liturgických kníh Východnej cirkvi.

§ 42. Presvätá Bohorodička má trojitý dar slávy.

§ 43. Presvätá Bohorodička je ozdobená slávou panenstva.

§ 44. Presvätá Bohorodička je ozdobená slávou martýrov.

§ 45. Presvätá Bohorodička je ozdobená slávou učiteľov.

§ 46. Presvätá Bohorodička je dokonale blažená aj telom, lebo je vzatá do neba aj telom.

a.) Presvätá Bohorodička skutočne zomrela.

b.) Duša presvätej Bohorodičky po jej smrti bola oslávená.

c.) Telo presvätej Bohorodičky bolo vzaté do neba.

§ 47. Argumenty pre nanebovzatie z liturgických kníh pre naše dôvody.

§ 48. Presvätá Bohorodička je kráľovná vesmíru.

§ 49. Byzantské liturgické knihy oslavujú Máriu ako kráľovnú všetkého stvorenia.

Štvrtá časť práce pojednáva o otázkach menšieho významu (§50-53).

§ 50. Skutočné manželstvo medzi svätým. Jozefom a Máriou nebolo nikdy dokonané:

a.) vzťahy,

b.) úzus prejednávania otázky.

§ 51. Vyvolenie ženského pokolenia v osobe presvätej Bohorodičky.

§ 52. Úcta najčistejšieho Srdca presvätej Bohorodičky.

§ 53. Úcta utrpenia presvätej Bohorodičky.

Epilóg

Piata časť nasleduje po Závere práce, ale len preto, že obsahuje ako dodatok známu mariánsku pobožnosť byzantskej cirkvi – Paraklis. Je uvedený dvojjazyčne: cirkevnoslovansky a po latinsky. Autorom prekladu do latinčiny bol Mikuláš Russnák.²⁴

Mariologia Mikuláša Russnáka je napísaná v katolíckom duchu, na základe dokumentov Cirkvi a učenia Magistéria Cirkvi. Zaujímavé je všimnúť si v Mariológii časť, ktorá sa venuje Nepoškvrnenému počatiu presvätej Bohorodičky. Upúta nás nielen obsah, ale aj rozsah danej problematiky. Autor sa jej venuje v druhej kapitole od 10.§ do 26.§ na 120 stranách, čo dokazuje výnimočné postavenie problematiky u autora. Autor podáva odlišnú históriu vývoja dogmy na Východe a na Západe. Vychádza zo slávnostnej definície dogmy z buly pápeža Pia IX. „*Ineffabilis Deus*“ z 8. XII. 1854:

„*Definimus: doctrinam, quae tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque ideiro ab omnibus fidelibus firmiter constaterque credendam.*“

K histórii vývoja dogmy na Východe len poznamenávame, že už v V. storočí sa 9.decembra slávil sviatok „*Počatia svätej Amny, keď počala najsvätejšiu Pannu Máriu.*“²⁵ Okrem tejto historicky všeobecne

---

²⁴ *Mariologia*. Fragopoli: 1936, str. 409.

²⁵ Porov. Russnák, N.: *Mariologia*. Fragopoli: 1936, s. 72. Zborník vydaný v roku 1936 v Prešove uvádza sviatok Nepoškvrneného počatia tiež 9. decembra, ale nie s pôvodným názvom. In: *Chvalite Hospoda*. Prešov: 1936, s. 462. Modlitebník „*Hore srdcia*“ ho uvádza síce 8. decembra, ale s pôvodným názvom: *Počatie presvätej Bohorodičky svätou Annou*. In: *Hore srdcia*. Prešov: Petra, 2002, s. 217. Katolícka eparchia byzantského obradu Hajdúdorog v Maďarsku, od roku 2008 tento sviatok slávi opäť 9. decembra. Osobná výpoveď: prof. ThDr. István Ivancsó. Nyíregyháza, dňa 11. mája 2011.

známej skutočnosti autor uviedol „*Litterae pastorales*“,“²⁶ mukačevského biskupa Michala Emanuela Olšovského (1743-1767). Biskup v liste pre lepšie porozumenie medzi Valachmi a Rusmi v Rakúsko - Uhorskej monarchii cituje 35 spoločných liturgických textov o Nepoškvrnenom počatí Bohorodičky nielen v cirkevnoslovanskom, ale dokonca aj v gréckom jazyku z rozličných miest v mineách.²⁷ Od uvádzania celého historického vývoja dogmy na Východe upúšťame.

K histórii vývoja dogmy na Západe len poznamenávame, že už v XII. storočí kanonici v Lugdunenses chceli sláviť tento sviatok tak ako na Východe, ale svätý Bernard považoval za nevyhnutné konzultovať to so Svätým stolcom. Od uvádzania celého historického vývoja dogmy na Západe upúšťame.

Na základe Nepoškvrneného počatia presvätej Bohorodičky vo svojej Mariologii Mikuláš Russnák uvádza všetky privilégia, ktoré pre Máriu z počatia bez dedičného hriechu vyplývajú.

Prienik vedných odborov dogmatiky a liturgiky sa tu prejavuje v uvádzaní argumentov z textov v liturgických knihách byzantského obradu ako dôkazový materiál k dogmám. V tomto konkrétnom prípade je to citácia liturgických textov k dogme aj o telesnom nanebovzatí presvätej Bohorodičky až v troch paragrafoch:

§ 41. Argumenty z liturgických kníh východnej cirkvi.

§ 47. Argumenty pre nanebovzatie z liturgických kníh pre naše dôvody.

§ 49. Byzantské liturgické knihy oslavujú Máriu ako kráľovnú všetkého stvorenstva.

Predstavenie liturgického diela Mikuláša Russnáka v jednej prednáške môže vyznieť rozpačite, najmä ak si uvedomíme, že jeho vedecké dielo podobne aj osoba ako vedca, začína byť známe až v súčasnosti. Môže však prispieť k vyvolaniu záujmu o jeho dielo, v ktorom každý odborník z teológie môže nájsť priestor pre svoje pole činnosti, či je to právnik, dogmatik, historik, biblista, pastoralista, homiletik alebo sociológ či dokonca novinár. Okrem prác autora tejto

---

²⁶ Nilles, J.: *Symbolae*. Oeniponte:1885, s. 871.

²⁷ Porov.: Russnák, N.: *Mariológia*. Fragopoli: 1936, s. 116-127.

prednášky, na GTF PU v Prešove sa vypracovala aj doktorská dizertácia²⁸ o problematike slávnosti Krista Kráľa v liturgickom kalendári byzantských katolíkov na základe dvojzväzkového diela Mikuláša Russnáka: „*Festum Regnis Christi et Orientales*.“ Na GTF PU v Prešove od roku 2010 sa rieši projekt Vega č.1/066/09 pod názvom: „*Ekumenický dialóg v živote a diele profesora Mikuláša Russnáka*.“ Z prvej konferencie v roku 2010 k projektu vyšiel konferenčný zborník so 17 prednáškami zahraničných i domácich odborníkov. Dnes držíte v rukách druhý zborník s materiálom záverečnej konferencie k projektu s výsledkami výskumu riešiteľov projektu, ktorý je obohatený aj pohľadmi vynikajúcich zahraničných odborníkov.

Záver

Mikuláš Russnák bol katolíckym kňazom byzantského obradu. Dôkladne a podrobne poznal byzantské liturgické knihy ako aj v nich obsiahnutú spiritualitu. Poznal a presne aplikoval pravidlá „*Typikona*“ pri ich používaní. Byzantské liturgické knihy sa pre neho stali inšpiratívnym zdrojom k sprostredkovaniu ich teologického bohatstva pre nositeľov byzantského obradu. Dosiahol to spôsobom, ktorý mohol ponúknuť len kňaz, ktorý je nielen erudovaný dogmatik a excelentný znalec liturgických textov, ale zároveň ako aj ten, ktorý božské tajomstvá aj v praxi slávil. Stál pri prieniku svojich disciplín nielen na katedre vedca, ale aj pri ich spirituálnom naplnení pri prestole. Tento uvedomelý kvalitatívny rozmer činí liturgické dielo Mikuláša Russnáka osobitým a jedinečným.

Hlboké znalosti a pokora s akou božské tajomstvá vykonával, najmä eucharistické slávenia, privádzali na jeho bohoslužby aj v Bratislave²⁹ mnohých veriacich, ale aj iných záujemcov o byzantský obrad.³⁰

---

²⁸ Slodičková, M: *Sviatok Krista kráľa u Mikuláša Russnáka a jeho súčasné postavenie v byzantskom liturgickom kalendári*. Práca bola obhájená na GTF PU v Prešove v roku 2009.

²⁹ Pôsobil aj v Bratislave na RKCMF UK ako riadny profesor dogmatiky v rokoch 1936-1948. Porov.: Autobiographia. Fragopoli: 1943, s. 27.

³⁰ Osobné svedectvo p. Párkányiovej. Bratislava, 1973. Sama bola skoro vždy prítomná, keď „pán profesor Russnák“ slávil v bratislavskej gréckokatolíckej

Súhrne o jeho liturgickom diele okrem uvedených charakteristických črt môžeme konštatovať: vykonávané obrady študoval a výsledky svojich štúdií odovzdával ďalej na vysokej vedeckej úrovni, v článkoch, v monografiách, alebo v podobe prednášok.

V roku 2018 si Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove pripomenie 200. výročie (1818) od svojho ustanovenia. V tom istom roku uplynie aj 140 rokov (1878) od narodenia tohto význačného reprezentanta prešovského biskupstva. Svojou prednáškovou činnosťou zviditeľnil vysokú úroveň teologického myslenia na *Academia Theologica*³¹ v Prešovskom biskupstve. Podobne zviditeľnil aj vysokú úroveň teologického vzdelávania budúcich gréckokatolíckych kňazov pre Prešovskú eparchiu.

Akčný rádius diela Mikuláša Russnáka sa v plnom zábere prejaví až po jeho sprístupnení všetkým záujemcom v oficiálnom jazyku. Blížiac sa okrúhle spomenuté výročia sú pre gréckokatolícke spoločenstvo neprehliadnuteľnou výzvou aspoň k začatiu práce na sprístupnení celého jeho diela v oficiálnom jazyku.

---

cerkvi svätú, božskú liturgiu. Svedectvo je z rokov mojich bohosloveckých štúdií v Bratislave (1969-1974).

³¹ Academia Theologica (Vysoká škola bohoslovecká) bola založená prešovským biskupom ThDr.Mikulášom Tóthom v roku 1880. Porov.: Šturák, P.a kol.: *Teologické vzdelávanie gr.kat.dchovenstva v Prešovskom biskupstve v rokoch 1880-1918*. In: Kol.aut.:*Dejiny cirkeňého gréckokatolíckeho školstva na Slovensku*.Prešov: PU v Prešove GTF, 2009, s. 105.

Dielo Mikuláša Russnáka *Festum Christi Regis et Orientales*

Monika Slodičková

Úvod

Príspevok je zameraný na sviatok Krista Kráľa, ktorý je zaujímavý tým, že je to jeden z najmladších sviatkov v Katolíckej cirkvi, ktorý je západného charakteru, ale bol prijatý aj vo východnej cirkvi byzantského obradu, kde má vytvorené menlivé časti. Profesor Mikuláš Russnák je jediným autorom, ktorý sa venoval tomuto sviatku v kontexte byzantského slávenia až v dvoch dielach. V prvom rade je to dvojzväzkové 529-stranové dielo s názvom *Festum Christi Regis et Orientales* [Sviatok Krista Kráľa a východní], vydané v Prešove v roku 1935 a dielo napísané zo zasadnutia liturgickej komisie vo Lvove v tom istom roku *Relatio: De libris liturgicis respectu habito proiectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II. [Referát o liturgických knihách so zreteľom na prejednávanie návrhov Lvovskej komisie]*, kde sa okrem iného pojednáva aj o tomto sviatku.

Vznik sviatku Krista Kráľa

V roku 1925 uviedol Pius XI. sviatok Krista Kráľa na poslednú októbrovú nedeľu.¹ Pius XI. vo svojej encyklike *Quas primas* z 11. decembra 1925 rozvíja myšlienku, že najúčinnjším liekom proti rozkladným silám doby je uznanie Kristovej kráľovskej vlády. Jej plodmi sú „primeraná sloboda, poriadok, kľud, svornosť a pokoj“. Pretože je potrebné „rozšíriť pokiaľ možno čo najviac kráľovskú dôstojnosť nášho Vykupiteľa, nezdá sa byť nič účelnejšieho než ustanovenie vlastného a zvláštného sviatku Krista Kráľa. Sviatky majú väčší účinok než nejaké dokumenty učiteľského úradu, pretože poučujú všetkých veriacich, a to nie raz, ale každoročne, a zasahujú nielen ducha, ale i srdce.“² Vonkajším podnetom pre zavedenie sviatku práve v tomto roku bolo 1600. výročie Prvého ekumenického koncilu v Nicei (325), o

---

¹ ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny II.* Turčiansky Svätý Martin : Neografia, 1943, s. 427. et AKIMJAK, A.: *Liturgika II. Dejiny liturgie.* Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1996, s. 23.

² *Acta Apostolicae Sedis* 17. Roma, 1925, s. 603.

ktorého náuku o Kristovej spolupodstatnosti s Otcom sa ako o svoj základ opiera Kristova kráľovská vláda. Pápež určil za sviatočný termín poslednú októbrovú nedeľu, predovšetkým s ohľadom na najbližšiu slávnosť Všetkých svätých, aby „sa nahlas zvestovala sláva toho, ktorý triumfuje vo všetkých svätých a vyvolených“. Toho dňa sa má tiež konať verejné zasvätenie Vykupiteľovmu srdcu.³

Nicejský koncil vyznal božstvo Ježiša Krista. Pius XI. (1922 – 1939) chcel zdôrazniť týmto sviatkom kráľovskú moc Ježiša Krista. Bolo to v čase, keď sa rozpadávali v Európe monarchie.⁴ Pápež Pius XI. v encyklike *Quas primas* spomenul, že najúčinnším spásnym prostriedkom proti ničiacim silám času je vyznanie kráľovskej Kristovej moci.⁵ Titul „Kristus Kráľ“ sa vyskytoval a vyskytuje v teológii⁶, no pápež Pius XI. poukázal vo svojej encyklike oficiálne na Kristovo kráľovstvo a poukázal na jeho význam. Pápež poukázal, že Kristus je Kráľom nášho rozumu, vôle a srdca. Ďalej rímsky pontifex analyzuje Kristovo kráľovstvo v knihách Starého zákona, potom poukázal na to, že Kristus sa vyhlásil za Kráľa. Veľmi zaujímavé je vysvetlenie podstaty Kristovho kráľovstva. Pius XI. spomína duchovnú stránku Kristovho kráľovstva, ale aj jeho sociálny univerzálny aspekt. Koniec encykliky sa venuje ustanoveniu sviatku Krista Kráľa.⁷

Pius XI. vyjadril v encyklike *Quas primas* to, čo tvorilo charakteristický znak jeho pontifikátu, čo vyjadrovali slová „Kristov pokoj v Kristovom kráľovstve“ (lat. *Pax Christi in regno Christi*).

---

³ ADAM, A.: *Liturgický rok*. Praha : Vyšehrad, 1998, s. 170.

⁴ *Christkönigsfest*. In: http://www.katholisch.de/2548_7273.htm (24.11.2006) et *Christkönigsfest*. In: <http://www.festjahr.de/festtage/christkoenig.html> (24.11.2006).

⁵ *Christkönigsfest*. In: <http://www.eo-bamberg.de/> (24.11.2006).

⁶ SLODIČKA, A.: *Theologia dogmatica catholica – De Verbo Incarnato et Redemptore*. Prešov : Prešovská univerzita Gréckokatolícka teologická fakulta, 2005, s. 6 – 9.

⁷ PIUS XI.: *Quas primas*.

In: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_111219... (5.10.2006). *Litt. Encycl. „Quas primas“, 11. Dec. 1925 – Pius XI introducendo festum Christi Regis doctrinam de hac dignitate in hisce Litteris encycl. evoluit.* SCHÖNMETZER, A.: *Enchiridion symbolorum*. Freiburg im Breisgau : Herder, 1967, čl. 3675 – 3679.

Rímsky pápež chcel povedať, že Kristus je Kráľom človečenstva. Nielen život Cirkvi, ale aj život celej spoločnosti je Kristovým kráľovstvom. Na uskutočnení Kristovho kráľovstva má pracovať nielen cirkevná hierarchia, ale do tohto apoštolátu sa majú zapojiť aj katolícki laici každého veku (Katolícka akcia).⁸

Pôvodne sa tento sviatok slávil v nedeľu pred sviatkom Všetkých svätých v latinskom obrade. Od roku 1970 sa slávi v poslednú nedeľu cirkevného roka. Kristovo kráľovstvo je časťou ohlasovania v Novom zákone (Fil 2, 6-11; Kol 1, 12-20; Zjv 5, 12n., 7, 17; 15, 3n.; 21, 5-8). Motív Kristovho kráľovstva sa vyskytuje vo všetkých liturgických slávnostiach, zvlášť na Zjavenie Pána, na Kvetnú nedeľu, pri uctievaní kríža na Veľký piatok, na Kristovo nanebovstúpenie. V oslavných hymnoch ako *Gloria* a *Te Deum* sa oslavuje Kristus ako Kráľ slávy. Každá nedeľa je dňom Krista Kráľa. Podľa Heinza sviatok Krista Kráľa bol zavedený skôr preto, aby sa vo verejnom živote uznala Kristova moc (rodina, spoločnosť, štátne inštitúcie) napriek sekularizácii spoločnosti. Zavedenie sviatku v latinskom obrade nepochádzalo z liturgických dôvodov. Preloženie sviatku Krista Kráľa na poslednú nedeľu pred adventom v súčasnej dobe zdôrazňuje eschatologickú dimenziu Kristovho kráľovstva, ktoré je cieľom svetových a ľudských dejín.⁹ Tým je zvýraznená pravda, že Kristus príde na konci časov a nebeskému Otcovi odovzdá večné kráľovstvo.¹⁰ Liturgický rok sa potom ukazuje ako cesta, ktorá nachádza svoj cieľ v Božom kráľovstve, v Pánovom príchode. Skutočnosť tak získava historicko-spásny charakter. Omšové texty boli obohatené novými čítaniami (cyklus A, B, C). V roku A sa predstavuje Kristus ako Kráľ celého sveta, v roku B sa predstavuje kraľovanie Krista nad univerzom a rok C predstavuje Krista ako ukrižovaného Kráľa. Prefácia poukazuje na základy Kristovej

---

⁸ ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny II.* Turčiansky sv. Martin : Neografia, 1943, s. 452 – 453.

⁹ HEINZ, A.: *Christkönig. I. Christkönigsfest.* In. KASPER, W. a kol.: *Lexikon für Theologie und Kirche.* Freiburg im Breisgau : Herder, 1994, s. 1140.

¹⁰ Slávnosť Krista Kráľa je najnovším sviatkom spomedzi dogmatických sviatkov. AKIMJAK, A.: *Liturgika III. Liturgia posvätenia času.* Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1997, s. 94.

kráľovskej dôstojnosti, ku ktorým patrí vtelenie a dielo vykúpenia. Súčasne ukazuje aj spásnu dynamiku, ktorá smeruje k odovzdaniu nekonečnému božskému majestátu večného a všeobecného kráľovstva.¹¹

Niektoré katolícke východné cirkvi prijali tento sviatok a slávia ho, napr. na Slovensku, hoci vznikol na Západe v 20. storočí.¹² Sviatok Krista Kráľa prijalo aj spoločenstvo v Taizé a Luteránska cirkev v Spojených štátoch.¹³

Pius XI. vhodne zavŕšil jubilejný rok 1925 ustanovením tohto významného sviatku, ktorý hlása svetu, že Kristove kráľovstvo majú ochotne uznať národy aj jednotlivci. Tento sviatok sa ustálil na poslednú októbrovú nedeľu a po reforme kalendára bol určený na poslednú nedeľu cez rok v latinskom obrade, čo je 5. nedeľa pred narodením Pána v obrade byzantskom.¹⁴

V gréckokatolíckych farnostiach na Slovensku sa sviatok Krista Kráľa uplatňuje trojako: niekde sa vôbec neslávi, inde sa slávi poslednú októbrovú nedeľu, inde zas spolu s latinským obradom piatu nedeľu pred Vianocami. Ak by pre byzantský liturgický kalendár mal spĺňať obdobnú úlohu ako v latinskom obrade, tak nedeľa Krista Kráľa by mala pripadnúť na poslednú nedeľu v auguste, keďže 31. augustom sa v byzantskom obrade končí cirkevný rok. Podľa pôvodnej byzantskej liturgickej disciplíny sviatok Krista Kráľa nie je v cirkevnom roku, nespomína ho ani CCEO, platný od 1. X. 1991 pre všetky východné cirkvi.¹⁵

---

¹¹ NADOLSKI, B.: *Liturgia II. Liturgia i czas*. Poznań : Pallottinum, 1991, s. 124 – 125.

¹² Prázdnik sladčájšaho Hóspoda nášeho Isúsa Christá Carjá – sviatok Krista Kráľa sa v zborníku z roku 1975 predpisuje slúžiť v poslednú októbrovú nedeľu (v poslednú nedeľu Oktobra). *Chvalite Hospoda. Velikij cerkovnyj sbornik*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1975, s. 402.

¹³ NADOLSKI, B.: *Leksykon liturgii*. Poznań : Pallottinum, 2006, s. 584.

¹⁴ V latinskom obrade sa tým objasňuje aj eschatologický charakter sviatku. BOHÁČ, V.: *Liturgia*. Košice : GkBF UPJŠ, 1993, s. 125 – 127.

¹⁵ BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák. Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov : Petra, 2002, s. 75 – 76.

Analýzy encykliky „Quas primas“ podľa M. Russnáka

Univerzitný profesor Mikuláš Russnák vo svojom diele o Kristovi Kráľovi hneď na začiatku v paragrafe 1 s názvom **„Sviatok Krista Kráľa vo Východnej cirkvi“** predstavuje fakt, že v meste Ríme a vo svete je známe, že Pius, rímsky Pontifex XI., správca Kristovej cirkvi, 11.XII.1925 vydal encykliku „Quas primas“ (čo je prvé – prvotné) pre patriarchov, arcibiskupov, biskupov a všetkých ostatných miestnych správcov, ktorí zdieľajú pokoj a príslušnosť k apoštolskému stolcu, aby medzi ľuďom zažiarila nádej na zaistený mier (pokoj) – nariadil všeobecne, že má byť slávený sviatok Krista Kráľa v poslednú nedeľu mesiaca októbra.¹⁶

Ďalej M. Russnák pokračuje samotnou analýzou encykliky „Quas primas“, ktorá je zadená do pätnástich menných častí, poradím ktorých sa profesor Russnák aj riadi. V úvode encykliky pápež Pius XI. konštatuje, čo vyberá ako dôležité aj profesor Russnák, že od samého začiatku svojho pontifikátu napomínal všetkých svojimi nariadeniami, že Kristov pokoj je potrebné hľadať v Kristovom kráľovstve, lebo k dohode a upevneniu mieru niet účinnejšieho prostriedku ako obnova Kristovej vlády.

V prvej časti encykliky s názvom „Milostivý rok je hlásateľom Kristovho kráľovstva“ Pius XI. vyznáva, že on sám bol naplnený potešením, keď v Chráme sv. Petra, po vyhlásení šiestich vyznávačov a panien za svätých, nesmierne množstvo veriacich prevolávalo pri d'akovnom chválospeve: „Ty si Kráľ slávy, Kriste!“ Okrem toho na tento jubilejný rok pripadlo tisícšesťsté výročie Nicejského snemu (325), ktorý slávnostne vyhlásil a ako článok viery predložil jednopodstatnosť jednorodeného Syna s jeho Otcom. Tento snem tiež vložil do Vyznania viery slová: „A jeho kráľovstvu nebude konca.“ Pretože tento svätý rok prispel mnoho k oslave Kristovho kráľovstva, zakončíme ho tým, hovorí Pius XI., že zavedieme do cirkevnej liturgie zvláštny sviatok Pána nášho Ježiša Krista Kráľa.¹⁷

---

¹⁶ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 1.

¹⁷ Porov.: 1. Milostivý rok je hlásateľom Kristovho kráľovstva. In: PIUS XI.:

Z druhej časti „Náuka o Kristovom kráľovstve“ profesor Russnák vyberá, že podľa pápeža Pia XI. je zvykom nazývať Krista Kráľom pre najvyššiu dokonalosť, ktorou vyniká nad všetkými tvormi. Týmto spôsobom je Kristus Kráľom nad rozumom človeka (lat. *in mentibus hominum*), pretože on je pravda sama a všetci ľudia musia od neho čerpať pravdu a poslušne ju prijímať. Kristus je Kráľom nad vôľou človeka (lat. *in voluntatibus hominum*), pretože Kristus svojím vnútorným vedením a vnuknutím podrobuje našu slobodnú vôľu svojej vôli, a tým nám dodáva nadšenie k najušľachtilejším úkonom. Kristus je Kráľom srdc pre svoju „lásku, ktorá presahuje každé poznanie“ (Ef 3, 19). Je zrejmé, že kráľovské meno a kráľovská moc prináleží Kristovi ako človeku i vo vlastnom slova zmysle (lat. *dignitas enim regalis Christo Domino propria vindicatur verbi significatione*).¹⁸

V tretej časti s názvom „Kristovo kráľovstvo vo Svätom písme“ analyzuje Pius XI., čo aj dodáva Mikuláš Russnák, že na mnohých miestach vo Svätom písme sa dočítame, že Kristus je Kráľ. Kristus totiž je predurčený ako Vládca pochádzajúci od Jakuba (Num 24, 19); bol pomenovaný Kráľ, od Otca bol ustanovený nad Sionom – svätým vrchom (Ž 2, 6) a jeho kráľovstvu nikto nepopíše hranice (Ž 71, 8) a vytrvá až naveky (Iz 9, 7), tak ako kráľ predpovedal (Jer 23, 5), má vládnuť až na veky (Dan 2, 44).

Táto náuka o Kristovi Kráľovi je potvrdená aj na stránkach Nového zákona. Archanjel zvestuje Panne, že porodí syna, ktorému dá Pán Boh trón Dávida, jeho otca; ten bude vládnuť nad potomstvom Jakubovým na veky a jeho kráľovstvo bude bez konca (Luk 1, 32 – 33). Kristus sám vydáva svedectvo o svojom kráľovstve: keď hovorí vo svojej poslednej reči k ľudu o odmenách a trestoch, ktorých sa dostane dobrého a zlého

---

Encyklika o Kristu Kráľi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 1 – 2. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 6 – 7. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 1 – 2.

¹⁸ Porov.: 2. Náuka o Kristovom kráľovstve. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Kráľi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 2 – 3. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 8 et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 2.

pre celú večnosť; keď odpovedá rímskemu miestodržiteľovi, ktorý sa verejne pýta, či je kráľom; alebo keď po svojom zmŕtvychvstaní zveruje apoštolom úrad učiť a krstiť všetky národy; skrátka kedykoľvek sa naskytla vhodná príležitosť, sám seba nazýval kráľom (lat. *sibi Regis nomen attribuit*) (Mt 25, 31 – 40) a verejne sa vydával za kráľa (lat. *se Regem esse palam confirmavit*) (Jn 18, 37) a slávnostne prehlásil, že je mu daná všetka moc na nebi i na zemi (lat. *datam sibi esse omnem potestatem in caelo et in terra*) (Mt 28, 18). Čo iné je vyjadrené týmito slovami, než veľkosť jeho moci a nekonečnosť jeho kráľovstva?

Môžeme sa teda čudovať, že Ján ho nazýva „vládcom nad pozemskými kráľmi“ (lat. *princeps rerum terrae*) (Zjv 1, 5), a že sa zjavil apoštolovi vo videní o konci sveta, ako má na svojom plášti vo výške bedier napísané: „Kráľ kráľov a Pán pánov“ (lat. *Rex regum et ominis dominantium*) (Zjv 19, 16)? Ved' Krista Otec „ustanovil dedičom všetkého“ (lat. *constituit heredem universorum*) (Hebr 1, 2), musí teda kralovať, až kým na konci sveta nepoloží všetkých nepriateľov pod nohy Boha a Otca (1 Kor 15, 25).¹⁹

Mikuláš Russnák sa ďalej odvoláva na encykliku „*Quas primas*“ a zdôrazňuje, že je potrebné učiť o Kristovej kráľovskej dôstojnosti a moci. To je zahrnuté v piatej časti encykliky s názvom „Základ Kristovej kráľovskej dôstojnosti“. Jeho kráľovská moc sa zakladá na tom podivuhodnom spojení, ktoré nazývame hypostatickým (lat. *hypostaticae*). Kristus je našim Kráľom nielen právom svojho zrodenia, ale tiež právom, ktoré nadobudol svojím vykupiteľským dielom, veď „*boli sme vykúpení nie porušiteľným striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou Krista, bezúhonného a nepoškvrneného Baránka*“ (1 Pt 1, 18 – 19). Neprináležíme už sebe, pretože Kristus nás kúpil za veľkú cenu (1 Kor 6, 20).²⁰

---

¹⁹ Porov.: 3. Kristovo kráľovstvo vo Svätom písme. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Kráľi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 3 – 4. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 9 – 11. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 3 – 4.

²⁰ Porov.: 5. Základ Kristovej kráľovskej dôstojnosti. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Kráľi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 5. et

Zo šiestej časti „Povaha Kristovho kráľovstva“ vybral profesor Russnák dôležitý fakt, ktorý pripomína Pius XI., že Kristovo kráľovstvo obsahuje trojakú moc, bez ktorej by žiadne kráľovstvo nebolo mysliteľné. Ježiš Kristus je náš zákonodarca, ktorého sú všetci povinní poslúchať (Mk 16, 15 – 16). Moc sudcu dostal Ježiš od Otca (Jn 5, 22) a má právo odmeňovať a trestať ľudí počas ich pozemského života. Kristus má tiež moc výkonnú, pretože všetci ľudia sú povinní poslúchať jeho zákony, spurným hrozia tresty, ktorým nikto nemôže uniknúť.²¹

Siedma časť s názvom „Kristovo kráľovstvo sa vzťahuje zvlášť na duchovné záležitosti“ nám pripomína, že Kristova kráľovská moc sa rozprestiera nad všetkých ľudí a nad všetky národy, pretože je len jediný prameň šťastia pre jednotlivca i pre spoločnosť: „*A v nikom inom niet spásy, lebo niet pod nebom iného mena, daného ľudom, v ktorom by sme mali byť spasení*“ (Sk 4, 12). „Preto tí, ktorí riadia národy, nech sami i so svojím ľudom neodopierajú verejne preukazovať Kristovej vláde (lat. *imperio Christi*) povinnú úctu a poslušnosť, ak si chcú zachovať naplno svoju autoritu a povzniesť blaho a šťastie svojej krajiny.“

Pius XI. napísal na začiatku svojho pontifikátu encykliku „*Ubi arcano*“ (23. decembra 1922) o veľkom úpadku autority a úcty k predstaveným, ktoré je aktuálne i pre dnešnú dobu: „Ak je Boh a Ježiš Kristus vyhostený zo zákonodarstva a z verejného života, a keď sa už neodvodzuje autorita od Boha, ale od ľudí, potom sa stalo, že boli vyvrátené i základy autority, pretože bol odstránený hlavný dôvod, prečo majú jedni právo porúčať, a druhí povinnosť poslúchať. Potom sa musela otriast celá ľudská spoločnosť, pretože už nemala žiadne pevné opory a záštitu.“²²

Quas primas: Encyklika pápeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 11 – 12. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 4.

²¹ Porov.: 6. Povaha Kristovho kráľovstva. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 6. et *Quas primas: Encyklika pápeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 12 – 13. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 4.

²² Porov.: 7. Kristovo kráľovstvo sa vzťahuje zvlášť na duchovné záležitosti. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice

Ôsma časť „Požehnanie plynúce z Kristovej kráľovskej vlády“ konštatuje, čomu sa venuje aj M. Russnák, že predchodca Pia XI., Lev XIII., pred dvadsiatimi piatimi rokmi v encyklike „Annum sanctum“ (25. mája 1899) predniesol tieto slová: „Aké šťastie by zavládlo na svete, keby sa všetci jednotliví ľudia, rodiny i štáty nechali riadiť Kristom. Potom konečne bude možné vyhojiť toľko rán; potom právo nájde svoju predošlú autoritu, obnoví sa krásny pokoj, klesnú meče a zbrane vypadnú z rúk, keď všetci ochotne príjmu Kristovu vládu a budú ho poslúchať, a každý jazyk bude vyznávať, že Pán Ježiš Kristus je v sláve Boha Otca (lat. *Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*).“²³

„Dôvody pre zavedenie sviatku Krista Kráľa“ sú v deviatej časti encykliky, z ktorej profesor Russnák vyberá nasledujúce: „Aby kresťanská spoločnosť hojnejšie prijímala tieto vzácne prednosti a aby si ich natrvalo uchovala, musí sa čo najviac rozšíriť náuka o kráľovskej dôstojnosti nášho Spasiteľa. K tomu sa však nezdá nič užitočnejšie, než ustanovenie vlastného a zvláštného sviatku Krista Kráľa (lat. *festus Christi Regis*).“²⁴

Z desiatej časti s názvom „Sviatok Krista Kráľa je liekom proti súčasnému „laicizmu“ vybral M. Russnák hlavný dôvod Pia XI. pre ustanovenie sviatku Krista Kráľa: „Všade je rozsiate semeno nesvornosti a sú medzi národmi vzplanuté plamene nenávisti a sporu, ktoré ešte veľmi zadržujú obnovu pokoja: je rozšírená bezuzdná žiadostivosť,

---

cyrilometodějská, 1930, s. 7 – 8. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 13 – 16. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 5.

²³ Porov.: 8. Požehnanie plynúce z Kristovej kráľovskej vlády. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 9. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 16 – 17. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 5 – 6.

²⁴ Porov.: 9. Dôvody pre zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 9. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 17 – 19. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 6.

ktorá sa nezriedka zakrýva rúskom všeobecného blaha a lásky k vlasti, a z toho vznikajú roztržky medzi občanmi a ona slepá a bezuzdná sebecká láska, ktorá nehladá nič iné ako vlastný prospech a zisk, a podľa toho hodnotí všetko ostatné: je celkom rozvrátený rodinný pokoj zabúdaním na povinnosti a nedbanlivosťou; jednota a pevnosť rodiny je otrasená; a nakoniec ľudská spoločnosť je rozvrátená a rúti sa do záhuby. Sviatok Krista Kráľa, ktorý sa má odteraz sláviť každoročne, vzbudzuje v nás živú nádej, že ľudská spoločnosť sa poponáhľa šťastne vrátiť k najmilšiemu Spasiteľovi.“²⁵

Ďalšou časťou encykliky, na ktorú sa M. Russnák zameral, je v poradí trinásta, v ktorej Pius XI. hovorí o úradnom zavedení sviatku Krista Kráľa: „Našou apoštolskou mocou (lat. *autoritate Nostra apostolica*) ustanovujeme sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa, ktorý sa má sláviť každoročne po celom svete poslednú nedeľu v októbri, bezprostredne pred sviatkom Všetkých svätých. Nariadujeme tiež, aby sa tohto dňa každoročne obnovilo zasvätenie ľudského pokolenia najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu, čo nám prikázal každoročne opakovať náš predchodca v blahej pamäti Pius X.“²⁶

Za týmto nariadením nasleduje štrnásť časť „Požehnanie plynúce z ustanovenia sviatku Krista Kráľa“, v ktorej Pius XI. vysvetľuje, aký úžitok sa očakáva pre Cirkev, pre štát i jednotlivých veriacich z uctievania Krista Kráľa, ktoré profesor M. Russnák zhrnul do troch hlavných bodov:

1. Cirkev, ktorá bola Kristom založená ako samostatná spoločnosť, musí z prirodzeného práva, ktorého sa nemôže vzdať, vyžadovať plnú

---

²⁵ Porov.: 10. Sviatok Krista Kráľa je liekom proti súčasnému laicizmu. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 11. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 20 – 22. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 6 – 7.

²⁶ Porov.: 13. Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 24 – 25. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 7.

slobodu a nezávislosť od štátnej moci.

2. Kristova kráľovská dôstojnosť vyžaduje, aby celý štátny život bol zariadený podľa Božích prikázaní a kresťanských zásad, a to ako v zákonodarstve, tak v súdnictve a tak i vo výchove mládeže podľa zdravej náuky a neporušenej mravnosti.

3. Kristus musí vládnuť v rozume človeka, ktorého povinnosťou je v úplnej pokore pevne a neochvejne súhlasiť so zjavenými pravdami a s Kristovou náukou. Kristus musí vládnuť vo vôli, ktorej povinnosťou je poslúchať Božie zákony a prikázania. Kristus musí vládnuť v srdci, ktorého povinnosťou je, bez ohľadu na prirodzené túžby, Boha nadovšetko milovať a jedine k nemu lipnúť. Kristus musí vládnuť v tele a v jeho údoch, ktoré ako nástroje alebo, aby sme použili slová apoštola Pavla (Rim 6, 13), ako „nástroje spravodlivosti Bohu“ (lat. *arma iustitiae Deo*), musia slúžiť vnútornej svätosti duše.²⁷

V závere analýzy encykliky „*Quas primas*“ sa M. Russnák opiera o výroky a argumenty zo štvrtej časti tohto dokumentu „Kristovo kráľovstvo v liturgii“: „Zo všeobecnej náuky Svätého písma vyplýva, že Katolícka cirkev, ktorá je Kristovým kráľovstvom na zemi, ktoré sa má rozšíriť medzi všetkými ľuďmi a vo všetkých krajinách, musela v ročnom okruhu posvätnéj liturgie mnohými prejavmi pocty pozdraviť svojho Pôvodcu a Zakladateľa ako Kráľa a Pána a Kráľa kráľov. Tieto čestné označenia vyjadrujú v podivuhodnej rozmanitosti jednu a tú istú pravdu. Cirkev ich užívala kedysi v starých žalmových modlitbách a sviatostiach. Používa ich ešte aj dnes vo verejných modlitbách, ktoré koná každodenne k chvále božskej velebnosti, a pri podávaní nepoškvrnenej obety. V tejto ustavičnej oslave Krista Kráľa možno ľahko postrehnúť podivuhodnú zhodu našich obradov s východnými obradmi, takže i tu platí zásada: Zákon modlitby je zároveň zákonom

---

²⁷ Porov.: 14. Požehnanie vyplývajúce z ustanovenia sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13 – 16. et *Quas primas: Encyklika papieža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 25 – 27. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli, 1935, s. 7 – 8.

viery (lat. *Legem credendi lex statuit suplicandi*).“²⁸

Nasledujúci, druhý paragraf „**Titul Krista Kráľa pre východ**“ začína M. Russnák konštatovaním, že podľa svedectva Pia XI., že Kristus je oslavovaný titulom Kráľ spoločnou chválou západných a východných²⁹, to zostáva nemenné. Tento princíp je overený tvrdením: Zákon modlitby je zákon viery (lat. *Lex credendi lex statuit suplicandi*), ako sa učíme podľa vyjadrenia hlavy Cirkvi.

Profesor Russnák informuje, že obsah kníhy *Festum Christi Regis et Orientales* je rozdelený na dve časti. Najprv sa zaoberá titulom Krista Kráľa vo Sv. písme o Bohu všeobecne, a potom o titule Kristus Kráľ a používaní týchto termínov vo východných liturgických knihách. Ďalej M. Russnák dodáva, že sviatok Krista Kráľa, daný hlavou Cirkvi, má pre západných upevňujúci význam a to isté platí aj pre východných.³⁰

Projekt M. Russnáka na slávenie sviatku Krista Kráľa

Profesor Russnák sa v posledných ôsmych paragrafoch diela *Festum Christi Regis et Orientales* zaoberal integráciou sviatku Krista Kráľa v byzantskom obrade, kulmináciou čoho je jeho návrh slávania tohto sviatku u „východných“. Jednotlivé časti nechávame v pôvodnom znení, ako sú v knihe M. Russnáka.

V § 40 „**Encyklika rímskeho veľkňaza Pia XI. „Quas primas“ a východní**“ profesor M. Russnák poukazuje na to, že z dôkazov východných liturgických kníh, predtým uvádzaných, je zrejmé, že

---

²⁸ Porov.: 4. Kristovo kráľovstvo v liturgii. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Kráľi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 5. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 11. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli, 1935, s. 9.

²⁹ Na tomto mieste vysvetľuje M. Russnák termín „Východní“, že v liturgickom zmysle je najlepšie vysvetlený v encyklike Benedikta XIV. „Allatae sunt“ z 26. júla 1755. „Všetkým je známe, že východná cirkev pozostáva zo štyroch rítov – gréckeho, arménskeho, sýrskeho a koptského – tieto sú poznávané pod jedným menom cirkvi gréckej alebo východnej.“ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli, 1935, s. 10.

³⁰ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 10 – 11.

Kristus Pán je nazývaný Kráľom (lat. *Regem*) a najčistejšia Panna Mária Kráľovnou (lat. *Reginam*) a tituly Kráľa a Kráľovnej majú východní spoločné a zaužívané. Preto sa právom usudzuje, že listina rímskeho veľkňaza Pia XI. „*Quas primas*“ z 11.12.1925 je pre gréckokatolíkov tiež veľmi vítaná. Je teda žiaduce, aby nariadenie hlavy Cirkvi sa rozšírilo aj u východných.

Skúmanie (lat. *quaestio*) o rozšírení encykliky veľkňaza (lat. *Pontificis*) pre východných obsahuje dve východiská. Po prvé ide o právnu hodnotu úradných listín pre východných (lat. *Orientalium*). Po druhé je potrebné vyjadriť princíp, akým spôsobom sa má sláviť sviatok Krista Kráľa (lat. *festum Regis Christi*) východnými.³¹

V § 41 „**O hodnote encykliky „*Quas primas*“ pre východných**“ M. Russnák hovorí, že je potrebné najprv skúmať, akej povahy je ustanovenie Pia XI., či dogmatickej alebo disciplinárnej, pretože odpoveď závisí od charakteru encykliky.

Titul Krista Kráľa, ktorým sa ukazuje vznešenosť Spasiteľa, v svojej hĺbke ustanovuje základ kultu Ježiša Krista. Kult nášho Pána Ježiša Krista ako Kráľa celého sveta má dogmatickú hodnotu, lebo nám zjavuje titul adorácie.

Túto dôstojnosť zjavuje sám Spasiteľ. Môžeme sa o tom dočítať vo Svätom písme. Pýtajúcemu sa Pilátovi „Si židovský kráľ?“, odpovedá jasne: „Ty hovoríš.“ (Mt 27, 11). Ježiš zároveň vyhlásil, že je hodný titulu, keď odpovedal otvorene: „Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta, moje kráľovstvo nie je z tadiaľto.“ (Jn 18, 36). Na opakovanú otázku „Si teda kráľ?“ odpovedá Ježiš: „Ty hovoríš, že som kráľ.“ (Jn 18, 37). A pokračuje objasnením zmyslu vznešenosti kráľovskej vlády: „Ja som sa na to narodil, a na to som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde.“ (Jn 18, 37)

M. Russnák zdôrazňuje, že je to spoločnou a univerzálnou náukou všetkých čias pre Východ a Západ, že Ježiš Kristus je Kráľom sveta a vesmíru (lat. *universorum*). A nemôže byť pochybnosť (lat. *neque dubium esse potest*), že Ježiš Kristus svojou krvou získal všetko, ako

---

³¹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 438.

píše apoštol Pavol: „skrze neho zmieril všetko so sebou, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému, čo je na zemi aj čo je na nebi.“ (Kol 1, 20).

Keď Pius XI. nariadil sviatok Krista Kráľa, jedná sa tu nie o dogmatickú, ale výslovne o disciplinárnu tému (lat. *non dogmaticam, sed disciplinarem omnino*). Encyklika to vyhlasuje veľmi jasne. Veľkňaz (lat. *Pontifex*) vyjadruje, že sa má zaviesť a sláviť slávnostná slávnosť Krista Kráľa každý rok (lat. *quotannis*) po celom svete, čo najviac prospieva spoločenstvu pri odpade, ktorý zrodil laicizmus s takou veľkou škodou, ktorá je hodná zavrhnutia a tento sviatok tieto škody nejakým spôsobom napráva.³²

Mikuláš Russnák znova cituje encykliku „*Quas primas*“ a pokračuje: „Čo povedať, vidíme, že od konca minulého storočia bola úspešne a výborne pripravená cesta k ustanoveniu slávnosti sviatku. Nikto nepopiera, ako múdro a jasne sa obhajoval tento kult v mnohých knihách, ktoré boli vydané v rozličných jazykoch na celom svete. K uznaniu Kristovho panovania a vlády (lat. *imperium*) prispel zbožný zvyk, že mnohé rodiny sa zasvätili a odovzdali najsvätejšiemu Ježišovu Srdcu (lat. *Sanctissimo Cordi Jesu*). A nielen rodiny to robili, ale tiež štáty a kráľovstvá (lat. *regna*), ba dokonca celé ľudstvo (lat. *universitas generis humani*) sa pod autoritou a vedením Leva XIII. počas Svätého roka 1900 šťastne zasvätilo Božskému Srdcu.“³³

Ďalej M. Russnák pokračuje v myšlienkach: „Či teda vezmeme do úvahy prosby, ktoré boli predložené, alebo, keď uvažujeme, čo sa dialo počas Veľkého jubilea, stačí na to, že nadišiel všetkými vytúžený deň, v ktorom môžeme vyhlásiť, že je potrebné uctiť si Krista ako Kráľa celého ľudstva osobitým a vlastným sviatkom (lat. *proprio ac peculiari festo*).“³⁴

---

³² RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 439 – 440.

³³ Porov.: Zavedenie tohto sviatku bolo už skôr pripravované. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 12.

³⁴ Porov.: Jubilejný rok je vhodnou príležitosťou k zavedeniu sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice

Nariadenie slávenia nasleduje ďalej: „A tak našou apoštolskou autoritou (lat. *auctoritate Nostra apostolica*), ustanovujeme sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa (lat. *festum Jesu Christi Regis*), ktorý má byť slávený každý rok (lat. *quotannis*) na celom svete³⁵ (lat. *ubique terrarum agendum*).“³⁶

Citované pápežské vyhlásenie je liturgickým nariadením a ukazuje, že sa má sláviť každý rok sviatok Krista Kráľa po ustanoví sviatku. Hovorí totiž: „Neexistuje dôvod, ctihodní bratia, aby sme vás dlho poučali, prečo sme rozhodli, aby sviatok Krista – Kráľa bol slávený odlišne od iných sviatkov, ktoré nejako naznačujú a oslavujú jeho (Kristovu) kráľovskú dôstojnosť (lat. *regiae ipsius dignitatis*).“ A nakoniec dodáva: „Nech Vám, ctihodní bratia, to bude záväzkom a starostlivosťou, aby každoročnú oslavu tohto sviatku predchádzali vo všetkých farnostiach v určitých dňoch kázne, v ktorých by bol ľud poučený o povahe, zmysle a dôležitosti tohto sviatku, aby potom zariadil svoj život tak, aby bol hodný tých, ktorí sú verne a horlivo oddaní vláde božského Kráľa.“³⁷

Keď bolo jasne schválené liturgické ustanovenie sviatku Krista Kráľa, skúma sa, či pápežské ustanovenie by malo právnu hodnotu vzhľadom na východných.³⁸ Mikuláš Russnák píše, že keď sa zaoberal otázkou významu disciplinárnych nariadení rímskych veľkňazov voči východným v knihe *Breviarium Orientalium*, 1933. § 24. *De rituum variorum permixtione*, stačí odpovedať krátko: Nariadenie najvyššieho veľkňaza Pia XI. „*Quas primas*“ nezaväzuje (lat. *non obligat*) východných, hoci sa vzťahuje oficiálne aj na nás zo svojej pápežskej authority.

Tézu stačí vysvetliť z dôkazu nariadenia (lat. *argumento decretali*).

---

cyrilometodějská, 1930, s. 13.

³⁵ Porov.: Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13.

³⁶ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 441.

³⁷ Porov.: Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 14.

³⁸ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 442.

Tak deklarovaný princíp čítame vo vyhlásení synody 4. júla 1631, ktorý znie: „Podriadených štyroch patriarchov Východu nezaväzujú nové pápežské nariadenia okrem troch prípadov: 1. v matérii dogiem viery; 2. ak pápež sa explicitne zmieni vo svojich konštitúciách a nariadi o ustanoveniach; 3. ak implicitne v týchto dokumentoch určí o nich, ako v prípadoch odvolaní sa na budúci koncil.³⁹

Spomenutý princíp týkajúci sa našej disciplíny bol prijatý do projektu Kódexu C. J. C. pre východných na nové uverejnenie, a to v texte kánona 13. § 1.

Pretože v encyklike „*Quas primas*“ nečítame o takom záväzku pre východných (lat. *Orientales*), je celkom zrejmé, že citovaný dekrét rímskeho veľkňaza nás nezaväzuje (lat. *decretum Romani Pontificis nos non obligare*) tým viac, že koncept 13. kánona je neskoršieho dáta ako samotná encyklika.⁴⁰

Ďalej profesor Russnák konštatuje o disciplinárnej hodnote encykliky, že nie sme tí, ktorí by tvrdili, že nariadenie nebude aj pre nás, východných, veľmi užitočné. Držiac sa opaku pokorne uznávame a pripúšťame, že rozhodnutie latinských je podobne aj pre nás veľmi vítané (lat. *exoptatissimum esse*).

Tvrdíme predsa, že spomínaný predmet skúmania (lat. *quaestio*) má pochádzať od samotnej hlavy Cirkvi. Uznesenie, zaväzujúce východných v liturgických veciach všeobecne, musí byť obdarené verejnou autoritou, pretože nie je nič nové podľa nového poriadku aj u východných, okrem toho, čo ustanoví Rímsky pápež.⁴¹

V § 42 „**Sviatok Krista Kráľa a východní**“ M. Russnák spomenul, že sviatok Krista Kráľa, ktorý sa má rozšíriť k Východným, je veľmi vítaný a želaný, pričom musia byť uvážené dva princípy, pravidlá katolíckej múdrosti. Musí sa určiť najprv vzor usporiadania pre Západnú alebo Latinskú cirkev, a to dekrétom od kompetentnej autority

---

³⁹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 443. Tu profesor Russnák cituje encykliku Benedikt XIV.: *Allatae sunt*, 1755.

⁴⁰ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 444.

⁴¹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 439 – 444.

alebo od apoštolského úradu v širšom zmysle slova. Potom treba jasne vidieť právny alebo liturgický princíp, ktorého mocou by sa ustanovil sviatok pre východných.

Vzhľadom na prvé musíme jasne vidieť, z ktorých vecí pozostávajú slávnosti sviatku pre západný obrad, ktoré ustanovila hlava Cirkvi, totiž po vymedzení toho sa aj nám odovzdá jasne praktický predpis. Vzhľadom na druhé sa musí starostlivo vypracovať verejná reč vhodná na zavedenie sviatku.

Preto sa profesor Russnák v nasledujúcich paragrafoch zaoberá práve týmito vecami. V § 43 „**Liturgická služba sviatku Krista Kráľa u latiníkov**“, čo sa týka spôsobu slávania sviatku Krista Kráľa u západných (lat. *modum celebrandi festum Christi Regis*), cituje profesor Russnák nariadenie z direktória Košickej diecézy, ktoré je nasledovné: 28.10.1934 – 23. nedeľa po Zoslaní Svätého Ducha – Sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa.

V rímskokatolíckom direktóriu sa konštatuje, že dnes z apoštolskej konštitúcie pápeža Pia XI. 11.12.1925 sa recituje pred vystavenou Najsvätejšou Sviatosťou (lat. SS. *Sacramento exposito*) formula zasvätenia s litániami k Najsvätejšiemu Ježišovmu Srdcu podľa dekrétu S.R.C z 28. apríla 1926. Veriaci v Krista pri tejto príležitosti môžu získať odpustky 7 rokov, ktorí sa zúčastnia na tejto pobožnosti a tí, ktorí sa vyspovedajú a pristúpia k sv. prijímaniu, môžu získať úplné odpustky (lat. *indulgentiam plenariam*). Z direktória je jasné, že slávnosť sviatku Krista Kráľa má špeciálny text omše, službu breviára, a z príležitosti nedele po Zoslaní Svätého Ducha treba konať iba spomienku.

O texte omše je potrebné spomenúť, že ako iné sviatky má vlastný introit, kolekту⁴², čítanie, Graduale, evanjelium, modlitbu „secretu“, prefáciu, komúniu a postkomúniu⁴³. Ako čítanie sa berú verše z listu Kolosanom (Kol 1, 12 – 20) a na evanjelium z Jána (Jn 18, 33 – 37). Nedeľné evanjelium po Päťdesiatnici sa číta na konci omše. Profesor

---

⁴² Kolekta = modlitba dňa. AKIMJAK, A.: *Liturgika I. Teológia liturgie*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1996, s. 78.

⁴³ Postkomúnia (lat. *postcommunio*) znamená modlitbu po prijímaní. NADOLSKI, B.: *Liturgika IV. Eucharstia*. Poznaň : Pallottinum, 1992, s. 65.

Russnák ako príklad spomína prefáciu „Je naozaj dôstojné a spravodlivé, dobré a spásonosné vzdávať vďaky svätý Pane, všemohúci Otče, večný Bože, lebo ty si pomazal svojho jednorodeného Syna, nášho Pána Ježiša Krista, za večného kňaza a Kráľa všetkého (lat. *universorum Regem*), olejom plesania. Aby uskutočnil tajomstvá ľudského vykúpenia, obetoval seba samého na oltári kríža ako nepoškvrnenú a zmiernu obeť. A keď svojej moci podrobil všetko stvorenie, odovzdal tвоеj nesmiernej vznešenosti večné a všeobecné kráľovstvo (lat. *aeternum et universale regnum*), kráľovstvo pravdy a života, kráľovstvo svätosti a milosti, kráľovstvo spravodlivosti a pokoja (lat. *regnum veritatis et vitae, regnum sanctitatis et gratiae, regnum iustitiae et pacis*). A preto s anjelmi a archanjelmi, s trónmi a mocnosťami a so všetkými zástupmi nebeského vojska spievame pieseň tvojej slávy, bez prestania voláme.“

Ďalej profesor Russnák poukazuje, že toto je ustanovenie podľa ostatných breviárov, a že je špeciálne zo samého sviatku. Z nedeľného breviára po Turícach sa číta iba deviata modlitba vo chválach. Text breviára je určený medzi 24. a 25. októbrom, čo má súvis s tým, že sa tento sviatok slávi v poslednú nedeľu mesiaca október.

Zo spomenutých skutočností je zrejmé, že po ustanovení sviatku Krista Kráľa v latinskom obrade (lat. *in Ritu Latino constituto festo Christi Regis*) hneď je spoločná služba urobená pre celú Západnú cirkev, čím liturgická otázka o spôsobe slávania tohto sviatku je autoritatívne rozriešená. Akým spôsobom môže byť usporiadané slávenie u východných, rozoberá Mikuláš Russnák v nasledujúcich častiach.⁴⁴

V § 44 „Kompetentné fórum pre zavedenie sviatku Krista Kráľa pre východných“ profesor Russnák píše, že keď sa analyzuje kompetentné fórum pri zavedení sviatku Krista Kráľa vo Východnej katolíckej cirkvi, musí sa uvažovať o otázke z právneho hľadiska a z liturgického hľadiska, alebo sa musia hľadať predovšetkým právne princípy cirkevných kánonov, a potom treba uvažovať zo strany liturgických zákonov.

---

⁴⁴ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 445 – 448.

A) Potom profesor Russnák pokračuje v konštatovaní, že sa chystá kódex C. J. C. pre východných, preto sa nebudú spomínať východné ustanovenia cirkevného práva, stačí sa odvolať na kánony C. J. C. podľa toho, ako sú zozbierané v súčasnom Kódexe, keďže mal možnosť vidieť, že nový spis svojím vnútorným usporiadaním bude taký istý ako prvý.⁴⁵

Zákonník C. J. C. 1244. našu otázku o kompetentnom fóre (lat. *de foro competente*) alebo o potrebnej moci pre tento cieľ vymedzuje nasledujúco:

„Zákon 1244. § 1. Svätocné dni... spoločné celej Cirkvi ustanovovať, prenášať, rušiť prislúcha jedinej najvyššej cirkevnej autorite (lat. *unius est supremae ecclesiasticae auctoritatis*).

§ 2. Ordinári miest svojím diecézom alebo miestam svätocné dni... môžu vyhlásiť cez taký spôsob konania.“

Nariadenie citovaného kánona je jasné a zrejmé natoľko, že úplne rozhoduje o veci. Preto ustanoviť sviatok Krista Kráľa pre celú Cirkev môže iba autorita celej Cirkvi alebo Svätá Apoštolská Stolica.

Toto je natoľko jasné, že v príprave Kódexu pre východných Rímska komisia o patriarchoch predkladá aj nasledujúci zákon:

„Kánon 325. (o patriarchoch) § 1. Patriarcha je veľmi zvláštnym a vážnym záväzkom zaviazaný k predpisu nariadení Svätej Stolicy, pokiaľ ide o verné opatrovanie a starostlivé zachovávanie vlastného obradu.“

B) Profesor Russnák aj v kontexte s liturgickými zákonmi uvádza cirkevný kánon.

V kánone C. J. C. 1257. určené je tak:

„Je povinnosťou jedine Apoštolskej Stolicy, ako usporiadať svätú liturgiu, tak schváliť liturgické knihy.“

Aby bola vec jasnejšie zjavná, najprv budeme citovať druhý z paragrafov kánona 1259, ktorý znie nasledujúco:

„Kánon 1259. § 2. Ordinár miesta nemôže schváliť nové litánie, ktoré sa majú verejne prednášať.“

To isté schvaľuje predložený zákon Rímskej komisie 325.

---

⁴⁵ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 449.

O patriarchoch, kde v 2. paragrafe môžu byť čítané nasledujúce skutočnosti explicitne: „Zaväzuje sa svedomie samotného patriarchu, ktorý nemá moc dovoliť alebo tolerovať žiadnu zmenu v obrade, ktorá zostáva rezervovaná Svätej Stolicy.“⁴⁶

K tomuto sa pripája kánon 828, ktorý hovorí:

„Akýmkoľvek zvykom neschválené protirečenia, kňaz slúžiaci svedomito a zbožne nech zachováva predpisy svojich obradových kníh a nech sa chráni, aby iný posvätný obrad alebo modlitby vlastnou vôľou nepridal.“

K ustanoveniam vpredú citovaných zákonov sa pridáva sankcia:

„Menší klerici, ktorí by vo svätej službe obrady a posvätné úkony predpísané Cirkvou vážne zanedbali, napomenutí by sa nenapravili, nech sú suspendovaní podľa rozličnej vážnosti viny.“⁴⁷

Profesor Russnák spomína, že sa už zaoberal danou otázkou v knihe *Breviarium Orientalium* z roku 1932 v § 22 „De obligatione rubricas liturgicas servandi“ na s. 121 – 134, no vzhľadom na dôležitosť otázky pridáva z pápežských ustanovení nasledovnú vec:

Benedikt XIV., rímsky pápež, rozhodol: „... nie je záležitosťou súkromnej osoby nejakú časť odstrániť z nejakého obradu bez porušenia ostatných častí toho istého obradu, ale je nevyhnutné, aby zakročila verejná autorita, totiž najvyššia hlava všeobecnej Cirkvi, aká je zjavne rímsky pápež (lat. *qualis plane est Romanus Pontifex*). A Pius IX., rímsky pápež, učí: „Úplne nikomu nie je dovolené bez porady s touto Svätou Stolicou v liturgickej veci uskutočniť hoci aj nepatrnejšie zmeny.“⁴⁸

Opierajúc sa o pápežské ustanovenia a nariadenia kánonov, hovoríme, že služba od kňaza Stanislavskej eparchie, Jána Lucika, farára v Nadvornoe (Galicia) pre slávenie sviatku Krista Kráľa, ktorá bola v roku 1926 vytvorená a tlačou všeobecne známa v Žovkve (Galicia) a iba schválením biskupa stanislavského zo dňa 1. 7. 1926 bez čísla

---

⁴⁶ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 450 – 451.

⁴⁷ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 452.

⁴⁸ Tu profesor Russnák cituje konštitúciu Pia IX. *Omnen sollicitudinem*, 1874.

odovzdaná, je celkom súkromné dielo (lat. *opus esse privatum omnino*) a v cirkvách sa nijako nemá sláviť. Preto z ustanovenia Benedikta XIV., rímskeho pápeža, je zrejme nariadenie: „Z obradov teda a zvykov Gréckej cirkvi predovšetkým všeobecne sme určili ono ustanovenie, že nikomu nebolo dovolené alebo nie je dovolené, z akéhokoľvek titulu aj spôsobu aj akejkol'vek autority alebo hodnosti, hoci aj patriarchálnej alebo biskupskej, niečo zmeniť alebo niečo zaviesť, pretože oslabuje integrálnu a dokonalú starostlivosť týchto vecí.“⁴⁹

Z toho vyplýva, že opatrenie tých, ktorí službu vyššie spomínanú pre sviatok Krista Kráľa takto nám bez autority Rímskeho Pápeža zaviedli, je celkom opačné a nedovolené kánonmi a predpísanými zákonmi hlavy Cirkvi. Tu profesor Russnák odsudzuje spomínanú službu z roku 1926.⁵⁰

Po ľubovoľnom zavedení uvedenej služby k cirkevnému používaniu, je celkom upustené od záväzku pre prislúchajúcu nedeľu po Päťdesiatnici, predpísaného presne liturgickými predpismi. Mnohí zanedbávajú predpísané pôvodné obrady, pretože spomínanú službu konajú v poslednú nedeľu mesiaca október podľa nového kalendára, v našom obraze neprijímaného, čím sa dopúšťajú priestupku, keďže neposlúchajú cirkevné predpisy. Čo sa týka takéhoto priestupku v Cirkvi, je možné vidieť z konštatovania Müllera, ktorý to odsudzuje: „U všetkých je isté, že je smrteľné (lat. *mortale*) pridávať niečo vedome do omše zavedením nového obradu.“ Autor síce hovorí o omši, no spomínaný princíp sa z toho istého dôvodu dodržiava aj v ostatných obradoch a božských službách Katolíckej cirkvi, pretože je istým znakom nedostatku cirkevného ducha, keď sa mení to, čo múdro nariadili Otcovia Katolíckej cirkvi.

Ani sa nemajú počúvať tí, ktorí sa odvolávajú na odpoveď posvätnej Kongregácie pre Východnú cirkev zo dňa 29.11.1934 pod

---

⁴⁹ Na tomto mieste sa profesor Russnák odvoláva na konštitúciu Benedikta XI.: *Demandatum*.

⁵⁰ ЛУЦИК [LUCIK], I.: *Служба празднику Сладчайшего Господа нашего Иисуса Христа – Царя [Služba sviatku Najsladšieho Pána nášho Ježiša Krista – Kráľa]*. Жовква : Типографія Иноків Чина святого Василія В. [Žovkva : Typografia mníchov rehole svätého Bazila V.], 1926, 16 s.

číslo 495/34, ktorej zmysel je o nejakých cvičeniach, „(že) nič neprekáža, aby sa nezachovávali a nepodporovali.“

Na tomto mieste profesor Russnák analyzuje odpoveď posvätnej Kongregácie. Aby sme to chápali v plnosti, treba poznamenať, že Fragopoliské alebo Prešovské biskupstvo sa obrátilo na posvätnú Kongregáciu 16. 11. 1934 pod číslom 2841/2000-1934⁵¹, a pýtalo sa na niektoré pobožnosti (lat. *de exercitiis pietatis*), ktoré sa konali v spomínanej diecéze s dobrým úmyslom.

Medzi cvičeniami je menovaná služba I. Lucika, ktorá sa slávi v katedrálnom chráme v poslednú nedeľu mesiaca október podľa gregoriánskeho kalendára, a skúma sa odpoveď posvätnej Kongregácie, či môže byť slávená uvedená služba spolu s ostatnými inými podľa zvyku.

Posvätná Kongregácia dala dve odpovede na položenú otázku. V prvej odpovedi objasnila, že predložené pobožnosti v návrhu môžu byť v chrámoch súkromne vykonané (lat. *privatim persolvi*). Ďalej posvätná Kongregácia odpovedala nasledujúcim spôsobom:

„Zachovávajúc celistvú neporušenosť obradu (lat. *salva omnino integritate ritus*), nič neprekáža (lat. *nihil obstat*), aby spomínané pobožnosti neboli zachovávané a podporované (lat. *quominus dicta exercitia retineantur ac foveantur*)“⁵²

Z odpovede posvätnej Kongregácie sa podľa profesora Russnáka jasne ukazuje, že nariadenia východného obradu o nedeľných službách, ktoré sa počítajú od Päťdesiatnice, podľa usporiadania v súlade s pravidlami typikonu musia byť zachovávané presne, hovorí sa totiž jasne: „Zachovávajúc celkovitú neporušenosť obradu (lat. *salva omnino integritate ritus*)“. Pokusy zavádzať v našich chrámoch novoty, t. j. používanie služby I. Lucika, sú podľa odpovede posvätnej Kongregácie odsúdené (lat. *diris devota est*). Podľa Russnáka sa minimálne môže ustúpiť iba toľko, že po vyplnení všetkých pôvodných služieb východného obradu, čo pre obrady verejne slávené sa vyžaduje

---

⁵¹ AGKAB (Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva) Prešov. Bežná agenda, rok 1934, sign. 2841, 2839, 2000. Doklad o Eucharistickom kulte.

⁵² RUSSNÁK, M.: *Relatio. De libris liturgicis respectu habito projectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II. Fragopoli* (Prešov), 1935, s. 66 – 81.

minimálne 3,5 – 4 hodiny v celosti, iba vtedy môžu byť vykonané nové bohoslužobné kompilácie, ak by sa tým prehĺbila zbožnosť a o tom profesor Russnák pochybuje v kontexte súčasného stavu. Z týchto skutočností je pre M. Russnáka jasné, že z odpovede posvätej Kongregácie nič nemôže byť vyvodené a namietané proti jeho názoru.⁵³

V § 45 profesor Russnák začína hovoriť „**O projekte, kedy sláviť sviatok Krista Kráľa východnými**“. Po prvé sa musí nájsť dôvod, prečo spomínaný sviatok sa má sláviť aj východnými. Po druhé, musí sa uvážiť čas alebo termín, v ktorom sa spomínaná slávnosť má konať. A po tretie, je potrebné sa zaoberať otázkou služby sviatku Krista Kráľa, alebo sa musí posúdiť samotná služba, ktorou sa má tento sviatok liturgicky vyplniť. V ďalších častiach analyzuje Mikuláš Russnák jednotlivé problémy.

A) Čo sa týka prvého problému, profesor Russnák poukazuje na dôvody, pre ktoré má byť sviatok Krista Kráľa obohatený slávnosťou vo Východnej katolíckej cirkvi, že sú tie isté, ktoré sa pozitívne opisujú v encyklike pápeža.⁵⁴

Pápež Pius XI. predložil v encyklike *Quas primas* dôvod konania kresťanského ľudu: „Právom možno povedať, že kresťanský ľud, pohnutý akýmsi božským vnuknutím, toho Ježiša, ktorého bezbožní ľudia, keď prišiel medzi svojich, nechceli prijať, chcel vyniesť z tichého úkrytu posvätných chrámov a niesť ho ulicami miest ako víťaza, a prinavrátiť mu všetky jeho kráľovské práva.“⁵⁵

Profesor Russnák ďalej spomína, že poskytol mnohé citáty zo služieb Východnej katolíckej cirkvi (lat. *ex officiis Ecclesiae Catholicae Orientalis*) a vzťahuje slová hlavy Cirkvi na najsvätejších Otcov Cirkvi,

---

⁵³ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 448 – 456.

⁵⁴ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 457.

⁵⁵ Porov.: 11. Zavedenie tohto sviatku bolo už skôr pripravované. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 12 – 13. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 22 – 23. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 458.

autorov východných služieb. Tí, poháňaní božským Duchom, ktorí vytvorili hymny, ktoré počtom a svojou vnútornou skladbou sú všeobecne známe, podnietení akýmsi božským vnuknutím chceli Ježiša nanovo slávnostne vyjadriť v liturgických službách ako víťaziaceho Kráľa so všetkými kráľovskými právami, toho Ježiša, ktorý „*bol skutočné svetlo, ktoré osvecuje každého človeka prichádzajúceho na tento svet*“ (Jn 1, 9), a ktorý „*bol vo svete a svet skrze neho bol stvorený a svet ho nepoznal*“ (Jn 1, 10), nakoniec „*ktorý prišiel do vlastného a vlastní ho neprijali*“ (Jn 1, 11).

Toto tvrdenie je obohacované zo samotného bohatstva východných služieb, v ktorých Kristus, „Kráľ všetkého“ (lat. *Rex universorum*) je ospevovaný v radosti tak, že on sám nariadil, aby mu bola prinášaná úcta. Ako príklad profesor Russnák uvádza to, že Kristus Pán v službách utorka týždňa ženy Samaritánky je tak ospevovaný ako sám nariadil, aby ho uctievali všetci ako Kráľa: „*Uvidelo zhromaždenie svätých učeníkov, Pane, že ty si vstal z mŕtvych a naplnili sa tajomnou útechou, ktorým si povedal: poznáte ma ako Boha, ktorý dáva život, chod'te ohlasujte ma, že ja som Kráľ všetkého.*“⁵⁶

B) V druhej otázke sa profesor Russnák pýta, kedy má byť Kristus Kráľ východnými oslavovaný každoročným sviatočným poriadkom. Aby sme boli schopní odpovedať na túto položenú otázku, najprv musíme analyzovať nariadenie najvyššieho Veľkňaza, ktorý o tejto skutočnosti konštatuje nasledujúcimi slovami: „Avšak zdalo sa na oslavovanie najprimeranejší posledný nedeľný deň mesiaca október, ktorým sa uzatvára čas liturgického roka; tak sa totiž stáva, že spomínanie tajomstiev života Ježiša Krista primerane cez rok pripomínané, sa dokončia a naplnia posvätným slávením Krista Kráľa.“⁵⁷

---

⁵⁶ Citát sa nachádza v diele *Festum Christi Regis et Orientales I.* na strane 147. RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 459. et RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 104 – 105 (utorok týždňa ženy Samaritánky, blaženstvá, 2. verš 8. piesne kánona).

⁵⁷ Porov.: 13. Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 14. et *Quas primas: Encyklika papeža Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa*

Podľa Russnáka v citovanom pápežskom nariadení sú dve skutočnosti, ktoré z dôvodu času, kedy sviatok Krista Kráľa má byť slávený, je potrebné preskúmať. Po prvé musíme spomenúť, že liturgický rok je podľa západnej disciplíny „spravidla uzavretý“ mesiacom október; po druhé, že na konci cirkevného roka sú tajomstvá Ježiša Krista naplnené kráľovskou slávnosťou.

Je zjavné, že uvedené princípy *cinosurae* majú dôvod pre ustanovenie sviatku Krista Kráľa aj s ohľadom na východných, čo nikto nemôže popierať, keď nariadenie Svätého Ducha z úst hlavy Cirkvi aj my preberieme.

Liturgický rok podľa počítania Západnej alebo Latinskej cirkvi začína časom adventu Krista Pána, čím sa stáva, že posledná nedeľa mesiaca október obyčajne uzatvára liturgický rok Západnej cirkvi.

Uvedená slávnosť, aplikovaná pre nás, sa musí dôkladne rozvážiť v kontexte Pánových sviatkov, že tá podľa počítania východných alebo „gréckych“ má byť určená ako končiaca liturgický rok. Keďže liturgický rok začína a odtiaľ aj začiatok indiktu u „grékov“ je 1. septembra, slávnosť, ktorou slávené tajomstvá Ježiša Krista sú ukončené v obrade východných, je podľa Russnáka sviatok Premenenia nášho Pána Ježiša Krista (lat. *festum Transfigurationis Domini nostri Jesu Christi*), ktorý sa vo Východnej cirkvi slávi 6. augusta ako prikázaný a veľký Pánov sviatok.

Profesor Russnák vychádza z ustanovenia najvyššieho Veľkňaza vzhľadom na východných a z nariadenia pre všetkých, že sviatok Krista Kráľa sa má sláviť na konci liturgického roka. Ďalej M. Russnák poukazuje, že princípy na slávenie sviatku Krista Kráľa u západných, ktoré ustanovila samotná hlava Všeobecnej cirkvi, podľa počítania východných sa hodia veľmi vhodne na slávnosť sviatku Premenenia Pána (lat. *festum Transfigurationis Dominicae*), preto spomenutú slávnosť treba odporučiť. Uvedený sviatok je totiž na konci liturgického roka u východných a zároveň je to zakončenie tajomstiev Ježiša Krista vo Východnej katolíckej cirkvi, ktoré sa slávia cirkevnými

slávnosťami.⁵⁸

Profesor Russnák poukazuje aj na iné dôvody a skutočnosti, prečo sa má sviatok Krista Kráľa sláviť vo Východnej cirkvi 6. augusta. Liturgické sviatky podľa princípov gréckeho typika sú rozdelené na sviatky Pána, na mariánske sviatky a sviatky Svätých. Počas cirkevného roka slávia východní 12 Pánových sviatkov. Stály počet 12 Pánových sviatkov podľa pravidiel typikonu má platnosť v stálych liturgických predpisoch. Keďže stanovené pravidlo vo Východnej katolíckej cirkvi má svoju dávnu starobylosť, z toho vyplýva, že počet sviatkov Pána musí byť zachovaný nezmeniteľne, a tento počet možno zmeniť iba v prípade, ak by zachovanie tak pevného princípu nebolo možné ponechať. Ak by teda nové nariadenie bolo schopné riadiť sa podľa pôvodného počtu a používaného u nás od vekov, je zrejme, že nové ustanovenie musí byť aplikované tak, aby nahradený a chránený princíp bol strážený ako pôvodný.⁵⁹

Preto sviatok Krista Kráľa, ustanovený nariadením pápeža aj pre východných, sa odporúča sláviť prirodzene tak, aby novým usporiadaním boli zachované pôvodné spôsoby typika, teda 6. augusta, pričom sviatok Krista Kráľa bude slávený formálne aj východnými a zároveň bude presne dodržaný princíp liturgických pravidiel.

Aj ďalší dôvod sa podľa Russnáka prihovára za toto usporiadanie. Mnohé dôkazy citované zo služieb východných dokazujú, že pojmom Krista Kráľa sa titul najhlbšie spája s najsvätejšou Pannou Máriou, ktorú východní nazývajú Kráľovnou všetkého. Keďže skutočne sa titul Kráľovnej vyskytuje veľmi často v službách sviatku 15. augusta alebo „Zosnutia najčistejšej Panny Márie“ a v slávnostiach predprazdenstva a poprazdenstva, je isté, že sviatok Krista Kráľa je podľa profesora Russnáka najideálnejšie ustanoviť 6. augusta alebo na sviatok Premenenia, totiž na taký sviatok, po ktorom by bezprostredne nasledovali slávnostné služby Preblahoslavenej Panny Márie, ktorá je velená ako Kráľovná všetkého. Tak Kráľ Kristus a Kráľovná Mária

---

⁵⁸ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 461.

⁵⁹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 462.

budú vytvárať najhlbšie vnútorné spojenie.⁶⁰

C) V tretej časti uvažuje profesor Russnák nad službou sviatku Krista Kráľa. Podľa nariadenia najvyššieho Veľkňaza sa služba sviatku Krista Kráľa má sláviť tak, ako sa nachádza v breviári po novom po uverejnení encykliky. Po vyhlásení služieb je z toho zrejmé, že nové zostavenie bolo nevyhnutné preto, lebo myšlienka Krista Kráľa u západných nebola spoločná a používaná všeobecne.⁶¹

Podľa profesora Russnáka je iná situácia u východných, k čomu predniesol dôkazy v dostatočnej miere; tie dôkazy presvedčivo dokazujú skutočnosť, že používanie termínu „Kristus Kráľ“ sa u nás udomácnilo, čiže je nám vlastné. Pri analýze služby slávania slávnosti Krista Kráľa profesor Russnák poznamenáva, že osobitná služba nie je vôbec nevyhnutná (lat. *officium speciale non esse omnino necessarium*), keďže stačí zamerať pozornosť na tie skutočnosti, ktoré v našom obrade boli zostavené o Kristovi Kráľovi už od vekov. Zdá sa, že to má asi pre nás ten istý alebo väčší úžitok v prípade, ak bude určený cirkevnou autoritou alebo Svätou apoštolskou Stolicou sviatok Krista Kráľa spolu so sviatkom Premenenia, ktorý je u východných veľmi slávnostný. Aby spomenutá otázka najvyššej dôležitosti bola profesorom Russnákom dôkladne uvážená, v nasledujúcom paragrafe pripája a presnejšie analyzuje dôkazy.⁶²

§ 46 „Séria dôkazov návrhu, ktoré dokazujú, že v službách sa hojne ospevuje Kristus Kráľ“

Projekt alebo myšlienka profesora Russnáka, že sviatok Krista

---

⁶⁰ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 463.

⁶¹ Na druhej strane mnohí latinskí liturgisti, ako napr. poľský prof. Nadolski, poukazujú na to, že kráľovská dôstojnosť Krista sa aj v latinskom obrade vyznávala už pred ustanovením sviatku Krista Kráľa v existujúcich Pánových sviatkoch, ako Zjavenie Pána, Kvetná nedeľa, Povýšenie svätého Kríža, Nanebovstúpenie, v hymnoch „Sláva Bohu na výsostiach“ (lat. *Gloria in excelsis Deo*) a „Teba Boha chválime“ (lat. *Te Deum*). Zároveň každá nedeľa je Pánovým dňom. NADOLSKI, B.: *Leksykon liturgii*. Poznań : Pallottinum, 2006, s. 583 – 584.

⁶² RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 457 – 465.

Kráľa sa má sláviť spolu so sviatkom Premenenia, sa dokazuje rôznymi argumentmi:

Na sviatok Premenenia sa Ježiš Kristus oslavuje ako ten, ktorý vlastní nebeskú slávu, ktorú vyjavil apoštolom. Keďže sa kráľovská vznešenosť na zemi považuje za najvyššiu, preto je isté, že je prítomná podobnosť medzi obidvoma sviatkami.

Ďalej Ježiš Kristus sa oslavuje v službách sviatku ako Kráľ (lat. *Rex*) a Vládca (lat. *Dominator*), ktorý kraľuje. Ospevuje sa nebeské kráľovstvo Krista, tá istá téza je predkladaná rovnocenne. Spomínané dôkazy predkladá profesor Russnák jednotlivo:

A) Ježiš Kristus sa v službách ospevuje 6. augusta alebo na sviatok Premenenia alebo v službách predprazdenstva a poprazdenstva ako nebeský Kráľ (lat. *Rex coelestis*) aj Kráľ všetkého (lat. *Rex universorum*).

5. augusta v službe predprazdenstva a sv. Eusignia mnohokrát:

- 1) večiereň, 5. stichira na „Pane, ja volám“⁶³;
- 2) utiereň, 1. verš tretej piesni druhého kánona⁶⁴;
- 3) na tom istom mieste na utierni, 1. verš ôsmej piesne prvého kánona⁶⁵;
- 4) utiereň, irmos ôsmej piesne druhého kánona⁶⁶;
- 5) utiereň, Bohorodičník ôsmej piesne prvého kánona⁶⁷.

6. augusta, v službe sviatku Premenenia:

- 1) malá večiereň, stichira na *Pane ja volám na Sláva, I teraz*⁶⁸;
- 2) utiereň, 2. verš ôsmej piesne druhého kánona⁶⁹;

---

⁶³ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

⁶⁴ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

⁶⁵ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

⁶⁶ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli, 1935, s. 128.

⁶⁷ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 272.

⁶⁸ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 360.

⁶⁹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467

3) vo svätej liturgii sa aplikujú verše zo Svätého písma, ktoré hovoria o Kráľovi⁷⁰.

V službách poprazdenstva:

- 1) 10. august, utiereň, 1. verš šiestej piesne druhého kánona⁷¹;
- 2) 11. august, utiereň, 2. verš deviatej piesne druhého kánona⁷²;
- 3) 12. august, večiereň, 1. stichira na stichovných⁷³.

B) Oslavuje sa Kristovo kráľovstvo a súčasne sa oslavuje aj vláda Kráľa:

- 1) 6. augusta, v litijných stichirách, 3. stichira⁷⁴;
- 2) 6. augusta, utiereň, 1. verš prvej piesne prvého kánona;
- 3) 6. augusta, utiereň, 2. verš siedmej piesne druhého kánona⁷⁵;
- 4) 10. augusta, utiereň, 2. verš siedmej piesne druhého kánona.

C) Kristus Kráľ sa oslavuje ekvivalentne. Tak ako vo viacerých hymnoch, kde je Kristus Pán nazývaný Kráľ, ako aj Vládca všetkého vo vlastnom zmysle slova. Také hymny v službách tak sviatku predprazdenstva a poprazdenstva sa vyskytujú veľmi často, stačí spomenúť uvedený 19. prípad z miney na august.⁷⁶

D) Ďalej profesor Russnák uvažuje nad hymnami, ktoré formálne hovoria o jase a sláve premeneného Ježiša Krista, súčasne ukazujú jeho

---

et 361.

⁷⁰ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 362.

⁷¹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 363.

⁷² RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 364.

⁷³ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 364.

⁷⁴ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 360.

⁷⁵ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 361.

⁷⁶ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 362.

kráľovskú slávu, totiž žiariaceho vo svetle slávy. Také hymny sú spomínané veľmi často, z ktorých stačí citovať jednu:

„*Večné Slovo Božie, odievaš sa svetlom ako rúchom. Premeníl si sa pred svojimi učeníkmi a zažiaril si ako Slnko. Mojžiš a Eliáš stáli po tvojom boku a vyznávali ťa ako Pána živých i mŕtvych (lat. confitentes te Dominum vivorum et mortuorum) a oslavovali tvoju nevyspytateľnú prozreteľnosť a lásku i veľké milosrdenstvo, ktorým si spasil svet z potopy hriechu.*“⁷⁷

Podľa M. Russnáka je potrebné dôkladne posúdiť to, čím sa zaoberá dogmatická teológia o slávnom uskutočnení vykúpenia a jeho účinkoch a treba venovať pozornosť Kristovým slovám, že je Kráľ, že jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta (Jn 18, 36-37), že mu prislúcha velebenie podľa zásluh, také hymny, prispôsobené v najväčšej miere slávnosti Krista Kráľa, majú byť spievané, z ktorých žiari kráľovská vznešenosť nášho Spasiteľa. Plnosť spomínanej slávy má vrchol v tropári a v kondáku sviatku, ako je jasné tým, ktorí majú o tom vedomosť. Podľa profesora Russnáka je dostačujúce, že tieto skutočnosti boli prezentované, keďže konštatovanie je zjavné zo spoločného slávania bohoslužieb.

E) K týmto dôkazom môžu byť priradené aj iné argumenty. Tak to spomenul profesor Russnák o liturgických princípoch slávností Pána a zvlášť o spojení titulov Kráľa a Kráľovnej nebies, najsvätejšej Panny Márie.⁷⁸

Opierajúci sa o tieto skutočnosti, profesor Russnák zhrňuje v § 47 „**Projekt o sviatku Krista Kráľa, kedy má byť slávený východnými**“

1. Keď profesor Russnák ukázal, že kult Spasiteľa Ježiša Krista sa má vo svete rozširovať, a že z kráľovskej pocty Kristovi Pánovi plynie čo najväčší úžitok, navrhuje, aby sa požiadala svätá Apoštolská Stolica, nech uzná za hodné stanoviť za vlastný sviatok Ježiša Krista (lat. *festum*

---

⁷⁷ *Modlitby a piesne pre gréckokatolíkov*. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove, 1994, s. 533.

⁷⁸ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 465 – 471.

Christi Jesu) ako Kráľa všetkého (lat. *Regis universorum*) pre všeobecnú Cirkev, okrem Západnej aj pre Východnú.

2. Aby sa realizovali podobné spôsoby ustanovenia sviatku pre východných z plnosti apoštolskej moci encykliky Pia XI., rímskeho pápeža, profesor Russnák predkladá návrh, aby sa sviatok Krista Kráľa vo Východnej katolíckej cirkvi ustálil na 6. augusta, ktorý je u východných veľký sviatok, aby sviatok Premenenia nášho Pána Ježiša Krista bol zároveň určený pre východných aj ako sviatok Krista Kráľa.⁷⁹

3. Aby sme sa podľa profesora Russnáka vyhli nespravodlivému obvineniu a získali si všetkých východných, nech sa služba na sviatok Krista Kráľa určí apoštolským nariadením tak, že služba Premenenia nech je zároveň aj službou sviatku Krista Kráľa (lat. *ut officium Transfigurationis fiat simul officium festi Christi Ragis quoque*). Keďže sa vznešenosť Krista Kráľa ospevuje v našich službách všeobecne veľmi hojne, v službe sviatku Premenenia osobitne (lat. *specialiter*), preto sa zdá, že sviatok Krista Kráľa ospevujeme dostatočne (lat. *sufficienter*) samotnými pôvodnými službami východných. M. Russnák ďalej navrhuje, aby tomuto sviatku vo svätej liturgii sviatku mohlo byť pridané (lat. *addi potest*) čítanie so Svätého písma a Evanjelium tak, aby sa 6. augusta oslavovalo dvakrát. Profesor Russnák odporúča na čítanie a evanjelium časti zo Svätého písma tie isté, ktoré sú predpísané Apoštolskou Stolicou pre Latinskú alebo Západnú cirkev.⁸⁰

Keďže predsa katolícka pravovernosť vyzdvihuje najvyšší princíp, že hlava Kristovej Cirkvi sa musí poslúchať presne, je zjavné, že všetky tieto predložené skutočnosti zaistia svoju hodnotu vtedy, ak Apoštolská Stolica ich schváli a ustanoví, ktorej nariadeniu synovsky podriaďuje profesor Russnák všetko (lat. *cuius decreto submittimus filialiter omnia*), že bude chváliť len tie skutočnosti, ktoré pochváli svätá Rímska Stolica, a odsúdi všetko, čokoľvek ona odsúdi, preto profesor Russnák vyjadril nakoniec presvedčenie, že jeho dielo a práca budú mať platnosť

---

⁷⁹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 471.

⁸⁰ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 472 et 447.

iba vtedy, keď ju potvrdí svätá Rímska Apoštolská Stolica.⁸¹

Referát M. Russnáka zo zasadnutia liturgickej komisie v roku 1935

Daná podkapitola vychádza z diela M. Russnáka *Relatio: De libris liturgicis respectu habito projectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II.*, v ktorom sa pojednáva o sviatku Krista Kráľa, akým spôsobom ho uviesť do byzantského obradu.⁸²

Celé dielo zachytáva v zápisniciach obsah deviatich zasadnutí liturgickej komisie od 23. januára do 14. mája 1935 a uvádza prednášky zúčastnených na aktuálnu tému zasadnutí: O liturgických knihách – mineí, o sviatku Krista Kráľa pre východných, o pôstnej disciplíne a o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie. Dielo je napísané v latinčine a začína správou prešovského biskupstva k prejednávanej problematike. V prvej časti sú protokoly zasadnutí 61 – 69. V druhej časti nachádzame návrhy komisie v rozličných liturgických veciach. V tretej časti sú rozobraté zásadné princípy z protokolov alebo relácie k rozličným teologickým problémom:

1. O úcte západných svätých, prebratých do našej Miney.
2. O oficiu sviatku Nepoškvrneného počatia presv. Bohorodičky.
3. O úcte presv. Eucharistie u východných: Suplikácia; Kritika o výpise prípadu; Otázka a odpoveď Východnej kongregácie z 29. XI. 1934; Bezpodmienečná požiadavka zachovať celistvosť obradu; Náš návrh na poriadok „suplikácie“ alebo pokyny pred najsv. Eucharistiou; Vyrobenie najsv. Eucharistie a náš pôvodný poriadok; Obrady pri vykladaní najsv. Eucharistie; Ostensorium pre vystavenie najsv. Eucharistie; Slávnostné sprievody s najsv. Eucharistiou.
4. O sviatku Krista Kráľa, akým spôsobom ho do východného rítu uviesť: Či a akým spôsobom sláviť u východných sviatkov Krista Kráľa?; Sviatok Krista Kráľa a východní; Kedy sláviť sviatok Krista Kráľa u východných; Oficiu liturgického sviatku Krista Kráľa; Argumenty,

---

⁸¹ RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 471 – 473.

⁸² RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 93 – 117. *De festo Christi Regis quomodo in Ritum Orientalem introducendo.*

aby sa sviatok Krista Kráľa slávil 6. augusta; Návrh, ako sláviť sviatok Krista Kráľa u východných.

5. O predpisoch a návrhoch na pôstnu disciplínu.

Na konci diela je dodatok O úcte najsv. Eucharistie od Klementa Šeptického.⁸³

V § 3 tretieho traktátu tretej časti tohto diela sa dočítame o záležitostiach ohľadom Eucharistického kultu, riešených posvätnou Kongregáciou v novembri 1934, medzi ktoré bola zahrnutá aj otázka ohľadom slávania sviatku Krista Kráľa u východných:

Žiadosť o schválenie menlivých častí sviatku Krista Kráľa poslal biskup Pavel Gojdič OSBM 16. novembra 1934 spolu so žiadosťou o schválenie iných pobožností, ktoré sa používali aj v Prešovskom biskupstve, no vznikla pochybnosť, či toto slávenie je povolené len pre Galíciu, a či vôbec to povolenie bolo dané. Biskup Pavel Gojdič OSBM sa prihovára, aby posvätná Kongregácia dala schválenie, ktorá odpovedala dvomi dekrétmi (lat. *bina decreta*). Prvá odpoveď bola, že tieto bohoslužby sa môžu používať len privátne (súkromne). Druhá odpoveď znela: „*Pri zachovaní celosti obradu nič neprekáža, aby sa spomínané pobožnosti zachovali a podporovali.*“⁸⁴ Podľa M. Russnáka z odpovede posvätnéj Kongregácie treba vyvodzovať dve skutočnosti:

1. proti súkromnému používaniu služieb nikto nemôže namietat’;

2. verejné používanie pobožností sa nemôže konať, keď nebude naplnená podmienka, že je potrebné zachovať celistvosť obradu. Schválenie Apoštolskej Stolice majú rešpektovať všetci, dokiaľ sa vhodné nerozhodne.⁸⁵

Ďalej M. Russnák tvrdí, že je absolútne celkom isté, že týmto

---

⁸³ BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák. Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov : Petra, 2002, s. 102.

⁸⁴ 1. *Officia sibi exposita nisi „privatim“ agitari posse.* 2. *Salva omnino integritate ritus, nihil obstat, quominus dicta exercitia retineantur et foveantur.* *Approbatio Apostolica, attentis omnibus, nondum opportuna videtur.* RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 68.

⁸⁵ *Ex responsis S. Congregationis bina concludi debent: Primo contra usum officiorum dictorum privatum nihil opponi potest. Secundo: usum eorundem publicum nisi conditione adimpleta fieri potest: „salva omnino integritate ritus“.* RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 68 – 69.

textom⁸⁶ chýba apoštolské schválenie, lebo kongregácia hovorí – „dokiaľ sa vhodne nerozhodne.“ Podľa slov posvätnnej Kongregácie boli tieto pobožnosti prijaté bez rozvahy (bez zmyslu)⁸⁷, preto podľa M. Russnáka tieto „novoty“ nemožno zaviesť do verejného používania, keďže nemajú apoštolské schválenie. Tento názor potvrdzuje aj prvá odpoveď posvätnnej Kongregácie, ktorá hovorí, že tieto pobožnosti sa majú sláviť len súkromne. Dáva tu do súvisu prvú aj druhú odpoveď posvätnnej Kongregácie. Treba poznamenať, že toto vyjadrenie posvätnnej Kongregácie sa vzťahuje na všetky pobožnosti. Ďalej píše, že čo sa týka pobožností, posvätnná Kongregácia výslovne explicitne poukazuje, že sa má zachovať celková neporušenosť obradu.⁸⁸

Pri analýze podmienky (lat. *salva omnino integritate ritus*) používania pobožností a rozličných modlitebných kompilácií sa odvoláva na dekrét posvätnnej Kongregácie *De propaganda Fide* z roku 1669, kde sa vyhlasuje, aby východní zachovávali modlitby, pobožnosti a posvätnné úkony vlastného obradu. Celý problém môžeme zhrnúť do konštatovania M. Russnáka, že naše pôvodné bohoslužby, ako je utiereň, večiereň, povečerie, časy sa vykonávajú nedbalo, kým nové kompilácie sa konajú s čo najväčšou pozornosťou.⁸⁹

Štvrtý traktát tretej časti diela *Relatio II.* pojednáva už o samotnom sviatku Krista Kráľa u východných:

Keď chceme hovoriť o sviatku Krista Kráľa, niektoré skutočnosti podľa profesora Russnáka majú byť ustanovené od začiatku, ktoré majú byť zachované neporušené a nemôžu byť nikým spochybňované. Medzi tieto skutočnosti patria nasledovné konštatovania:

I. Sviatok Krista Kráľa je najmladší, ktorý ustanovil Pius XI. encyklikou „*Quas primas*“ zo dňa 11.12.1925.

---

⁸⁶ Myslia sa tu texty od I. Lucika z roku 1926 – *Služba sviatku Najsladšieho Pána nášho Ježiša Krista – Kráľa*.

⁸⁷ Na tomto mieste sa M. Russnák odvoláva na odpoveď posvätnnej Kongregácie z 31.12.1934 pod č. 5050/2000, o ktorej sa v diele *Festum Christi Regis et Orientales* nezmieňuje.

⁸⁸ RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 67 – 68.

⁸⁹ RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 71, 77.

II. Sviatok ustanovila hlava Cirkvi pre Západnú alebo Latinskú cirkev. Východných nezaväzuje, iba je k nim rozšírený výslovne.

III. Kristus je nazývaný Kráľom okrem dôkazov zo Svätého písma, aj spôsobom hovorenia vo Východnej cirkvi, preto musí byť všetkým jasné, že Pius XI. vo svojej encyklike jasne dosvedčuje, že Kristus je ozdobený titulom Kráľ harmonickou súzvučnou chválou východných a západných.

IV. Profesor Russnák poukazuje a zahŕňa to, že používanie titulu Krista Kráľa je pre východných domáce, čo dokazujú nasledujúce skutočnosti:

V. Prívlastok „Kráľ“ sa všeobecne vzťahuje na Boha, alebo na jednotlivé osoby Najsvätejšej Trojice, ako jasne sa nazýva Kráľom Otec alebo Syn alebo Svätý Duch.

S týmto naj dôvernejším používaním sa spája termín „Kristus Kráľ“ (lat. *Christus Rex*), ktorý je veľmi známy z východných liturgických kníh. Nový spôsob používaného titulu spočíva v tom, že keď sa hovorí, že Boh „kraluje“, ktorému je vlastné kralovať (lat. *regnare*), je Kráľ par excellence (lat. *Rex per eminentiam*).

Táto idea obsahuje používaný liturgický termín vo východnom obrace: gr. *basileia* alebo kráľovstvo (lat. *regnum*), csl. *carstvo*, t. j. územie kráľovskej vznešenosti, pretože kto vlastní kráľovstvo (lat. *regnum*), má titul Kráľa.

Tiež sa hovorí, že Boh, alebo zvlášť Kristus Pán, kraluje vo svojich svätých, a podľa profesora Russnáka nikto nemôže pochybovať, že v tomto spôsobe vyjadrenia je prítomný nový spôsob používania kráľovského titulu (lat. *tituli regali*).

Môžeme konečne dodať rovnocenné používanie tejto dôstojnosti, čím sám Boh je nazývaný ako Pán par excellence v presnom zmysle slova. Spomínané používanie sa uskutočňuje najprv v domácom cirkevnom jazyku, ktorý sa nazýva starosloviensky (lat. *veteroslavicus*), v ktorom titul *Gospod'* (Pán) je titulom na označenie vládnucej moci samotného Boha. Výlučne jedinému Pánovi alebo Bohu prislúcha a vzťahuje sa na neho tento titul.

VI. Nový ráz titulu Kráľa má svoj prameň z obyčaja používania cirkevného východného štýlu, kde preblahoslavenú Pannu Máriu

nazývame „Kráľovnou“ (lat. *Reginam*), svätou Kráľovnou neba alebo všetkého alebo zeme.

Podľa profesora Russnáka je všetkým známe, že najsvätejšia Bohorodička v cirkevných východných službách sa uctieva azda najväčšou úctou. Je spravodlivé, aby tá, ktorá zrodila pre nás Krista Kráľa, bola nami oslavovaná všeobecne. Vzťah Matky k Synovi je totiž taký, že kráľovská vznešenosť Krista Pána (lat. *dignitas Christi Domini regalis*) žiari v samej pocte jeho Matky.⁹⁰

VII. Aby bola zjavná povaha titulu „Kráľ“, stačí podľa profesora Russnáka priniesť niekoľko dôkazov. Východní vo všeobecnosti nazývajú Krista Pána Kráľom (lat. *Christum Dominum Regem*). Ako príklad cituje profesor Russnák veľmi podobné verše Trojsvätého (lat. *Trisagioni*) :

„Podťe, pokloňme sa nášmu **Kráľovi**“ (lat. *Venite, adoremus Regem nostrum*).

Podťe, pokloňme sa Kristovi nášmu **Kráľovi** Bohu (lat. *Venite, adoremus Christum Regem nostrum*).

Podťe, pokloňme sa a padnime pred samým Pánom Ježišom Kristom, **Kráľom** a Bohom naším (lat. *Venite, adoremus et accedamus ipsi Domino Jesu Christo, Regi et Deo nostro*).⁹¹

Ako ďalší príklad prináša profesor Russnák hymnus, ktorý sa používa v texte liturgie: „Ved' máme prijať **Kráľa** všetkých, ktorého anjelské zbory neviditeľne nesú v sláve. Aleluja...“⁹² Ako príklad pre titul „Kráľovná“ uvádza M. Russnák pieseň: „Raduj sa, **Kráľovná**...“ (lat. *Ave Regina, Domina Coelorum...*).

VIII. Podľa profesora Russnáka by bolo veľmi osožné uviesť veľmi hojné dôkazy pre používanie titulu Kráľa a Kráľovnej z našich liturgických služieb, keďže toto dielo pozostáva z dvoch úplných častí,

---

⁹⁰ To je aj dôvod, prečo profesor Russnák časť svojho diela venoval analýze titulu „Kráľovná“ (lat. *Regina*). RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 381 – 437.

⁹¹ RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 95 – 96. et *Hore srdcia. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, 2002, s. 5.

⁹² RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 96. et *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov : Petra, 1998, s. 43.

no súhlasí s tým, aby sa prezentoval iba krátky súhrn dôkazov, z ktorého možno vidieť bohatstvo a zároveň dostatok veľmi častého používania titulu východnými.

Profesor Russnák poznamenáva, že pri zbieraní dôkazu používania termínu Kráľ bral do úvahy texty používania uvedeného formálneho titulu. Neberie do úvahy používanie rovnocenného termínu, ich počet z opakovania tých istých textov, ktoré sa nachádzajú v službách, je dosiaľ väčší v praxi.

Tu profesor Russnák spomína, kde sa titul Kráľa formálne vyskytuje:

1. Vo svätej liturgii svätého Jána Zlatoústeho 13/1⁹³, keby sme počítali jekténie alebo modlitby podľa rôznych úmyslov, tak by sa zväčšil počet na 18. Vo svätej liturgii svätého Bazila Veľkého, okrem spoločných miest s liturgiou svätého Jána Zlatoústeho, viaceré. To isté je potrebné povedať o službe vopred posvätených darov, kde sa titul „Kráľ“ okrem uvažovaného obohatiť šesťkrát navyše.

2. V euchologione

- a) pri vysluhovaní sviatostí 16
- b) v sväteninách 21

3. V časoslove

- a) v rôznych službách 33/3
- b) v tropároch a kondakoch 23

4. V žaltári

- a) v tom istom texte Žalmov 37
- b) v pripojených modlitbách 8

5. V oktoichu

- a) v melódii prvej 9/7
- b) v melódii druhej 13/2
- c) v melódii tretej 19/2
- d) v melódii štvrtej 14/6
- e) v melódii piatej 23/1
- f) v melódii šiestej 10/1

---

⁹³ Porov.: RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 97. Počet umiestnený za lomkou znamená počet titulov Kráľovnej (lat. *Reginae*).

g) v melódii siedmej	19/2
h) v melódii ôsmej	15
6. V triode :	
a) v pôstnom	54/4
b) v kvetnom	87/5
7. V minei	
A) v jednotlivých mesiacoch:	
a) v knihe 9. mesiaca	39/7
b) v knihe 10. mesiaca	30/13
c) v knihe 11. mesiaca	37/7
d) v knihe 12. mesiaca (až do nedele Najsvätejších otcov).....	34/3
(od nedele Najsvätejších otcov až do 6. januára).....	
e) v knihe 1. mesiaca	21/2
f) v knihe 2. mesiaca	17/2
g) v knihe 3. mesiaca	28/3
h) v knihe 4. mesiaca	18
i) v knihe 5. mesiaca	35/2
j) v knihe 6. mesiaca	17/4
k) v knihe 7. mesiaca	26/7
l) v knihe 8. mesiaca	44/18
B) V spoločných mineách, okrem všeobecne použitých v texte hymnov, až 4/1.	

Profesor Russnák k týmto ešte pridáva hymny a piesne, ktoré používajú veriaci okrem oficiálnych textov, čiže sú to duchovné piesne v privátnej forme, ktorých je takmer nespočítateľné množstvo.

Po prezentácii miest, kde sa nachádza titul „Kráľ“ a „Kráľovná“, profesor Russnák konštatuje, že termín Krista Kráľa sa používa v našich liturgických službách veľmi hojne, z čoho je zrejmé, že ľudové a spoločné používanie termínu vo východných službách je v absolútnej miere, preto by mal byť termín nazvaný ako domáci medzi východnými v celej svojej povahe. Zo získaného počtu opakovaného používania je zjavné, že termín sa cez rok používa minimálne 4000-krát.

IX. Kompetentné fórum pre rozšírenie sviatku Krista Kráľa na východných je svätá Apoštolská Stolica. Profesor Russnák konštatuje, že stačí predniesť jediný dôkaz: Komisia, zodpovedná vydať nový kódex pre používanie východných, predložila kánon 325 *O patriarchoch*, aby sa ho pridržovali:

Kánon 325 *O patriarchoch* § 2 – „Zaväzuje sa svedomie samotného patriarchu, ktorý nemá moc dovoliť alebo tolerovať žiadnu zmenu v obrade, ktorá zostáva rezervovaná Svätej Stolicí.“

Profesor Russnák spomína, že sa zaoberal otázkou na inom mieste (lat. *alibi*). Kvôli dôležitosti otázky pridáva z pápežských ustanovení v krátkosti nasledujúcu skutočnosť:

Benedikt XIV., rímsky pápež, tieto veci určením rozhodol: „... nie je záležitosťou súkromnej osoby nejakú časť odstrániť z nejakého obradu bez porušenia ostatných častí toho istého obradu, ale je nevyhnutné, aby zakročila verejná autorita, totiž najvyššia hlava všeobecnej Cirkvi, rímsky pápež“ (lat. *qualis plane est Romanus Pontifex*). A Pius IX. ďalej učí: „Nikomuto nie je dovolené bez porady s touto Svätou Stolicou v liturgickej veci uskutočniť hoci aj nepatrnejšie zmeny.“⁹⁴ Z týchto skutočností podľa profesora Russnáka nasleduje, že výber (lat. *compilatio*), začaté dielo dôstojného pána Lucika, kňaza diecézy v Stanislavove, ktorý nemá apoštolské schválenie a používa sa namiesto našich pôvodných služieb už od nejakých rokov v Galícii a v niektorých farnostiach u nás, je celkom nedovolený (lat. *omnino vetitam esse*).⁹⁵

Podľa M. Russnáka sa nemajú počúvať ani tí, ktorí sa odvolávajú na odpoveď posvätnej Kongregácie pre Východnú cirkev zo dňa

---

⁹⁴ Aj táto časť je identická s odsekmi z diela „Festum Christi Regis et Orientales“. RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 100. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 452.

⁹⁵ RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 101. Nespokojnosť a nesúhlas s menlivými časťami sviatku Krista Kráľa od I. Lucika z roku 1926, hoci mali cirkevné schválenie miestneho biskupa a neskôr napr. aj mukačevského biskupa z roku 1932 a iní biskupi odporúčali tieto menlivé časti, vyjadril profesor Russnák aj vo svojom diele. RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 453.

29.11.1934 pod číslom 495/34 obšírnejšie⁹⁶, že konanie služieb môže byť zachované a podporované, keď v citovanom nariadení posvätnéj Kongregácie sa kladie podmienka: „Zachovávajúc celistvú neporušenosť obradu (lat. *salva omnino integritate ritus*)“. Z toho je zjavné, že pôvodné služby sa majú zachovávať presne, iba po zachovaní celkovej neporušenosti obradu môžu byť podporované novoty. Podľa profesora Russnáka nikto nebude popierať, že určená podmienka posvätnéj Kongregácie a jej naplnenie je teoretické, ak by sa predpokladalo, že služby v našich chrámoch môžu byť používané dvakrát, najprv naša pôvodná služba, predpísaná podľa liturgických zákonov východného obradu, a potom nový výber (kompilácia). Kto pozná náš život a pomery našich služieb, musí uznať, že je to nemožné.

Podľa Russnáka na základe dekrétu posvätnéj Kongregácie sa minimálne môže ustúpiť iba toľko, že po vyplnení všetkých pôvodných služieb východného obradu, čo pre obrady verejne u nás slávnostne slávené sa vyžaduje minimálne 3,5 – 4 hodiny v celosti, iba vtedy môžu byť vykonané nové bohoslužobné kompilácie, ak by sa tým prehĺbila zbožnosť, a o tom profesor Russnák pochybuje v kontexte súčasného stavu.⁹⁷

Ďalej nasledujú paragrafy, ktoré sú identické s tými, ktoré predložil v diele *Festum Christi Regis et Orientales* pod číslom § 40 – 47:

§ 1 „O projekte sviatku Krista Kráľa, či a kedy majú sláviť východní“

Keď chceme analyzovať projekt, či a kedy sláviť sviatok Krista Kráľa východnými, sa musí po prvé nájsť dôvod, prečo spomínaný sviatok sa má sláviť aj nami. Po druhé, musí sa uvážiť čas alebo termín, v ktorom sa spomínaná slávnosť má konať. A po tretie, sa musíme zaoberať otázkou služby sviatku Krista Kráľa, alebo sa musí posúdiť

---

⁹⁶ Obšírnejšie o tejto odpovedi posvätnéj Kongregácie píše profesor Russnák v svojom referáte v § 3 *Supplicatio dicta et responsum S. Congr. Pro. R. O. dd. 29. Nov. 1934.* a v § 4 *Sensus conditionis sine qua non:* „*salva omnino integritate ritus*“. RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 66 – 81.

⁹⁷ RUSSNÁK, M.: *Relatio II.* Fragopoli, 1935, s. 102. To isté M. Russnák cituje vo svojom diele. RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales.* Fragopoli, 1935, s. 456.

samotná služba, ktorou sa má tento sviatok liturgicky vyplniť. V ďalších častiach analyzuje Mikuláš Russnák jednotlivé problémy.⁹⁸

§ 2 „Sviatok Krista Kráľa a východní“

Čo sa týka prvého problému, profesor Russnák poukazuje na dôvody, pre ktoré má byť sviatok Krista Kráľa obohatený slávnosťou vo Východnej katolíckej cirkvi, ktoré sú tie isté, aké sa výslovne opisujú v encyklike pápeža. Ďalšie texty sú identické s § 45 v diele *Festum Christi Regis et Orientales*, ktoré sme uvádzali v časti „Projekt M. Russnáka na slávenie sviatku Krista Kráľa“.⁹⁹

§ 3 „Sviatok Krista Kráľa, kedy má byť slávený východnými“

Ďalšie časti sú totožné s textom v diele *Festum Christi Regis et Orientales*, ktorý spomíname v časti „Projekt M. Russnáka na slávenie sviatku Krista Kráľa“.¹⁰⁰

§ 4 „Liturgická služba sviatku Krista Kráľa“

Táto časť je tiež totožná s textom v diele *Festum Christi Regis et Orientales*, ktorý spomíname v časti „Projekt M. Russnáka na slávenie sviatku Krista Kráľa“.¹⁰¹

§ 5 „Séria dôkazov o tom, že v službách sa hojne ospevuje Kristus Kráľ“

Táto časť je takisto totožná s textom v diele *Festum Christi Regis et Orientales*, ktorý spomíname v časti „Projekt M. Russnáka na slávenie

---

⁹⁸ Táto časť z referátu profesora Russnáka je tá istá ako v diele *Festum Christi Regis et Orientales* okrem jedného slova v nadpise a v texte (je to slovo „či“ lat. *utrum* – *De projecto festum Christi Regis utrum et quando ab Orientalibus celebrandū*). RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 457. et RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 102 – 103.

⁹⁹ Aj táto časť je takmer identická s časťou z diela *Festum Christi Regis et Orientales* okrem niekoľkých vstupných slov. RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 103 – 104. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 458 – 458.

¹⁰⁰ Kapitola o čase a termíne slávania sviatku Krista Kráľa (lat. *festum Christi Regis quando ab Orientalibus celebrandum*) z diela *Festum Christi Regis et Orientales*. RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 105 – 109. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 459 – 463.

¹⁰¹ RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 109 – 110. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 464 – 465.

sviatku Krista Kráľa“.¹⁰²

§ 6 „Návrh sviatku Krista Kráľa, kedy ho majú východní sláviť“

Táto časť je tiež identická s textom v diele *Festum Christi Regis et Orientales*, ktorý spomíname v časti „Projekt M. Russnáka na slávenie sviatku Krista Kráľa“.¹⁰³

Záver

Mikuláš Russnák svojou dvojväzkovou prácou *Festum Christi Regis et Orientales* poukázal na to, že tento sviatok je prijateľný aj východnými katolíkmi byzantského obradu. Toto jeho dielo je vedeckou reflexiou nad implantáciou sviatku Krista Kráľa u východných, ktorý ustanovil rímsky pápež v roku 1925. Hoci sa tento sviatok slávil u gréckokatolíkov od začiatku a boli vytvorené bohoslužobné texty, M. Russnák priniesol svoju víziu slávania sviatku, a to víziu postavenia daného sviatku v byzantskom liturgickom kalendári, víziu bohoslužobných textov i samotného slávania.

V byzantskom obrade gréckokatolíkov bol sviatok Krista Kráľa prijatý od začiatku s nadšením, ako tomu dosvedčujú nariadenia gréckokatolíckych biskupov z roku 1926 a 1927 s rôznymi pobožnosťami a celonočným bdením. Nariadenie pápeža v encyklike „Quas primas“ z 11.12.1925, že tento sviatok má sláviť celá Katolícka cirkev, prijali gréckokatolícki biskupi v poslušnosti a s vedomím, že tento sviatok osoží aj ich veriacim. Už v roku 1926 boli vytvorené menlivé časti veľkej večierne, utierne, liturgie a nedeľnej večierne sviatku Krista Kráľa gréckokatolíckym kňazom Ivanom Lucikom.

Podľa Mikuláša Russnáka boli menlivé časti, ktoré skompiloval kňaz I. Lucik, a ktoré boli vydané v Žovkve v Haliči v roku 1926 so schválením kompetentného biskupa, čisto súkromnou záležitosťou, a

---

¹⁰² Je tu len taký rozdiel, že stichira z utierne na „Chvalite“ Premenenia je písaná v referáte strojopisom, kým v návrhu ručne. RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 111 – 115. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 465 – 471.

¹⁰³ RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 116 – 117. et RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales*. Fragopoli, 1935, s. 471 – 473.

preto neprijateľné, čo aj vo svojej práci podložil z právneho aspektu, lebo takéto texty by podľa neho mali mať schválenie Apoštolskej Stolice. Tu je potrebné spomenúť, že menlivé časti od I. Lucika schválil aj mukačevský biskup Alexander v roku 1932, čo M. Russnák vo svojej práci nespomína.

V roku 1934, keď biskup P. P. Gojdič vyhlásil Eucharistický rok v Prešovskom biskupstve so začiatkom 31. októbra 1934, teda od sviatku Krista Kráľa, a obrátil sa na Posvätnú kongregáciu pre Východné cirkvi ohľadom eucharistického kultu, M. Russnák využíva túto príležitosť na otázku o bohoslužobných textoch sviatku Krista Kráľa u východných. Odpoveď Kongregácie znela, že sa môžu praktizovať doterajšie zaužívané spôsoby slávania tohto sviatku, teda podľa I. Lucika, no zároveň sa má zachovať celková neporušenosť obradu.

V tomto kontexte sa M. Russnák snažil vytvoriť najideálnejšie riešenie pre slávenie sviatku Krista Kráľa pre gréckokatolíkov, a to tak, že spomínaný sviatok navrhol sláviť 6. augusta, teda na sviatok Premenenia. Týmto spôsobom by sa nenarušil tradičný počet dvanástich Pánových sviatkov v byzantskom obrade. Súčasne by bola zachovaná myšlienka Pia XI. z encykliky „*Quas primas*“, kde sa konštatuje, že tento sviatok má uzatvárať cirkevný rok. V latinskej cirkvi to bol posledný nedeľný deň mesiaca október, ktorým sa uzatvára čas liturgického roka; tak sa totiž stáva, že spomínanie tajomstiev života Ježiša Krista primerane cez rok pripomínané, sa dokončia a naplnia posvätným slávením Krista Kráľa. U východných 6. august, to je sviatok Premenenia Ježiša Krista, je totiž na konci liturgického roka, zároveň je to zakončenie tajomstiev Ježiša Krista vo Východnej katolíckej cirkvi, ktoré sa slávia cirkevnými slávnosťami počas celého cirkevného roka.

Profesor Russnák považuje 6. august za vhodný pre slávenie Krista Kráľa aj z toho hľadiska, že hneď po ňom sa slávi sviatok Zosnutia presv. Bohorodičky, lebo titul Kráľ Kristus a Kráľovná Mária vnútorne medzi sebou súvisia, a preto M. Russnák analyzoval aj titul Kráľovná vo svojej práci. Podľa M. Russnáka osobitná služba nie je vôbec nevyhnutná (lat. *officium speciale non esse omnino necessarium*), čiže nie je vôbec potrebné vytvárať nové bohoslužobné texty pre tento

sviatok, keďže stačí zamerať pozornosť na tie skutočnosti, ktoré boli v byzantskom obrade zostavené o Kristovi Kráľovi už od vekov. M. Russnák navrhuje len pridať čítanie a spomína ten Apoštol a evanjelium, ktoré sa čítajú v západnej cirkvi na sviatok Krista Kráľa.

Aby profesor Russnák dokázal svoje tvrdenie o častom používaní titulu „Kráľ“ u východných, analyzoval používanie titulu „Kráľ“ vo Svätom písme, vo východných liturgických knihách, ako sú liturgia sv. Jána Zlatoústeho, sv. Bazila Veľkého, Božská služba vopred posvätených darov, v textoch pri vysluhovaní sviatostí a svätenín, v časoslove a žaltári, v oktoichu, triode a v knihách mineí. Samotná jeho práca poukázala na veľmi časté používanie titulu „Kristus Kráľ“, keď v modlitbách bohoslužobných východných kníh sa spomína mnohokrát titul „Kráľ“, „kráľovstvo“ a „kraľovať“.

Hoci profesor Russnák svoje návrhy zdôvodnil z mnohorakého aspektu, napriek tomu gréckokatolícki veriaci doteraz používajú menlivé časti, ktoré vytvoril kňaz I. Lucik, aj v Gréckokatolíckej metropolii na Slovensku, lebo už vo Veľkom zborníku, schválenom blahoslaveným biskupom a mučeníkom P. P. Gojdičom v roku 1937 sa nachádzajú menlivé časti, ktoré skompiloval gréckokatolícky kňaz I. Lucik. V tomto zborníku je konštatované, že sa má sláviť v poslednú októbrovú nedeľu, čo nasledovalo čas slávania sviatku u latinských. Aj v súčasnosti gréckokatolíci na Slovensku slávia sviatok Krista Kráľa buď v poslednú októbrovú nedeľu, alebo v zhode so súčasnou latinskou praxou v piatu nedeľu pred Narodením Pána. Potrebné je tiež spomenúť, že mnohí gréckokatolíci vo svete zanechali slávenie tohto sviatku s odôvodnením jeho latinského pôvodu.

V závere môžeme konštatovať, že návrh profesora Russnáka o postavení sviatku Krista Kráľa v byzantskom liturgickom kalendári má svoje opodstatnenie, zvlášť po Druhom vatikánskom koncile, kedy sa pokúšame o obnovu východnej bohoslužby a návrat k starým tradíciám. Podľa *Inštrukcie na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví* by sme sa mali vrátiť k tradičnej štruktúre kalendára, „odstrániac prvky nezlučiteľné s duchom

a s povahou východného dedičstva“¹⁰⁴. Z tohto aktuálneho nariadenia vychádza, že ak by sa sviatok Krista Kráľa naďalej slávil u „východných“, mal by sa zachovať eschatologický charakter a symbolika sviatku, teda jeho postavenie by malo byť na konci cirkevného roka v byzantskom obrade, ale to už nechávame na zváženie kompetentných osôb.

---

¹⁰⁴ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1998, čl. 36.

KAPITOLA IV.

PRÁVNICKO-PASTORÁLNE DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA

**Profesor Mikuláš Russnák a uvedenie nového manželského práva
promulgovaného v motu proprio *Crebrae allatae***

v Prešovskej eparchii

František Čitbaj

Úvod

Koniec prvej polovice 20. stor. a násilná likvidácia gréckokatolíckej cirkvi v roku 1950 predstavuje vyvrcholenie tristoročného obdobia počas ktorého žili východní kresťania na Slovensku v jednote s rímskym apoštolským stolcom. Toto obdobie dalo vyrásť mnohým osobnostiam, ktorí gréckokatolícku cirkev budovali duchovne, národne, liturgicky, ale i disciplinárne. Medzi tieto osobnosti zaradzujeme aj osobnosť prof. ThDr. Mikuláša Russnáka. Jeho osobnosť je zaujímavá aj tým, že z cirkevnej scény odchádza spolu so svojou likvidovanou cirkvou v r. 1950 a po krátkom čase, v r. 1954 aj zo scény života. Jeho profesionálne účinkovanie teda v určitom zmysle slova predstavuje v tom čase vyvrcholenie intelektuálneho života Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Tento príspevok je preto pokusom zhodnotenie diela tohto celikána Gréckokatolíckej cirkvi a poukazuje na to, že prof. Mikuláš Russnák svojou celoživotnou prácou zapadá do celkového historického vývoja tak, ako ho poznáme z dvojtisícročných dejín Cirkvi, ktorú založil Ježiš Kristus. Osobitne sa však koncentruje na posledný dokument, ktorý napísal pod názvom *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali*, ktorý tvorí nosnú tému tohto príspevku a je vzácnou súčasťou celého jeho dedičstva.

Prof. Russnák ho napísal v roku 1949 a podnetom pre jeho vypracovanie bolo uvedenie nového manželského práva do života Prešovskej eparchie. Toto právo začiatkom toho istého roku promulgoval pápež Pius XII. pod názvom *Crebrae allatae sunt*. Pre východné katolíckej cirkvi a teda aj pre Prešovskú eparchiu to bola veľká udalosť, pretože sa tým skončilo obdobie určitého provizória v oblasti uzatvárania a pastoraácie manželstiev. Východné katolícke cirkvi totiž do toho času fakticky nemali vlastné právo, teda ani vlastné manželské právo. Aj napriek tomu však, že v roku 1949 bolo manželské

právo promulgované, vznikali niektoré nejasnosti v oblasti uplatňovania jednotlivých právnych noriem v praxi. Z tohto dôvodu sa obrátili prešovskí biskupi na prof. Russnáka, aby povedal svoj názor na vzniknuté otázky. Prof. Russnák podáva svoje vysvetlenie v svojej práci *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali*. Aj napriek tomu, že biskupi žiadajú prof. Russnáka o jeho názor len v niekoľkých otázkach, prof. Russnák v svojom diele vytvoril fakticky komentár k celému manželskému právu. Celé jeho dielo má v konečnej podobe spolu s obsahom 192 rukopisných strán. Týmto dokumentom sa predovšetkým zaoberá tento príspevok, pričom sa koncentruje na predložené otázky biskupov.

Dnes sa nedá nevidieť, že hodnota Russnákovho diela *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali* má skôr historicko výpovednú hodnotu. Nové právo, promulgované pápežom Jánom Pavlom II. v Kódexe kánonov východných cirkví vysvetľuje novým spôsobom aj právo o manželstve. Na druhej strane vyznieva celkom zaujímavé porovnanie jeho konštatovaní, ktoré sú v tomto jeho diele obsiahnuté, so súčasnými normami manželského práva obsiahnutého v Kódexe kánonov východných cirkví. Preto si tento príspevok okrem opisu Russnákových názorov na dané témy dáva za cieľ pokúsiť sa o aktualizáciu tých istých problémov, ktoré Russnák elaborát vysvetľuje, prostredníctvom noriem súčasného práva. Stretnutím starého a nového vznikajú celkom zaujímavé konklúzie, ktoré celkom jasne poukazuje aj na vývin katolíckeho manželského práva v posledných desaťročiach.

Vzťah východných katolíckych cirkví a rímskeho apoštolského stolca

Prof. Mikuláš Russnák bol veľkým znalcom duchovného dedičstva východných cirkví. Jeho osobitosťou ako znalca a odborníka bol fakt, že ako katolícky učenec hlboko poznal nielen duchovné dedičstvo Katolíckej cirkvi, ale bol zároveň aj veľkým znalcom Východu. Práve symbióza týchto dvoch pilierov jeho odbornosti dávala možnosť vzniknúť celkom špecifickému intelektuálnemu pohľadu na teologické súvislosti, ale zároveň aj na právnú ekleziológiu a miesto

východných katolíckych cirkví v rodine Katolíckej cirkvi. Dnes sa nám zdá celkom prirodzené, že východné katolícke cirkvi tvoria nespochybniteľnú súčasť veľkej katolíckej rodiny. Nebolo to však vždy tak. Východné katolícke cirkvi museli o svoje miesto vo veľkej katolíckej rodine mnoho zápasiť. Môžeme povedať, že naša súčasnosť je procesom, ktorý začal už pred dve tisíc rokmi. Cirkev, ktorú založil Ježiš Kristus sa počas prvého tisícročia rozvíjala predovšetkým na území rímskeho impéria a v krajinách, ktoré boli pod jeho vplyvom. Politický vývoj rímskej ríše zároveň do značnej miery ovplyvňoval aj samotné štruktúry a podobu cirkevného spoločenstva. Najviditeľnejšie sa prejavil predovšetkým v tom, že sa postupne osobitným spôsobom štrukturovala na jej Západe a Východe. Najmä po vzniku nového hlavného mesta Konštantínopola vo východnej časti ríše ambície Východu, postupne neúmerne rástli najmä po Chalcedónskom koncile (451), na ktorom získal v poradí hlavných miest kresťanstva druhé miesto, hneď za starým Rímom. Liturgické tradície starého Ríma a Konštantínopola, Nového Ríma najviac ovplyvnili cirkevné spoločenstvá, ktoré v stredoveku postupne vznikali na východe a západe Európy. Aj napriek tragickému rozdeleniu Východnej a Západnej cirkvi v r. 1054, počas celého druhého tisícročia vstupovali mnohé východné cirkvi do nového cirkevného *communio* s rímskym apoštolským prestolom. Už v dvanástom storočí, teda ani nie sto rokov po osudnom rozkole, obnovila jednotu s rímskou cirkvou Maronitská cirkev.¹ Tak vznikali východné katolícke cirkvi. V 12. stor. obnovila svoje *communio* s rímskym apoštolským stolcom arménska cirkev. V prvej polovici druhého tisícročia vzniklo niekoľko pokusov o obnovu celocirkevného *communio* v podobe spreď roku 1054. Bolo to najmä na konciloch v Lyone (1274), v Konštancii (1415), Baziley (1437) a najmä na Florentskom sneme v roku 1439.

Aj slovanský svet hľadal po veľkej schizme svoju cestu k jednote s rímskym apoštolským stolcom. Už v roku 1147 vznikla prvá únia cirkvi v Kyjeve. V roku 1596 obnovila jednotu s rímskym apoštolským stolcom cirkev v Haliči a v roku 1646 úniou podpísanou v

---

¹ POSPIŠIL, V. D.: *Schidne Katolicke Pravo*. Ľviv : Svidčalo, 1997, s. 13.

Užhorode cirkev na Podkarpatskej Rusi a dnešnom východe Slovenska. Postavenie nových východných cirkví, ktoré vstúpili do jednoty s rímskym apoštolským stolcom bolo rozpačité. V Katolíckej cirkvi boli spočiatku považované za dočasný fenomén. Predpokladalo sa, že postupne splynú s latinskou cirkvou. Ich postavenie však aj napriek tomu postupne silnelo. Najlepšie je to vidno na vývoji vzťahu samotných rímskych veľkňazov k týmto spoločenstvám. Prvými zmienkami o aktívnom vzťahu pápežov k východným katolíckym cirkvám sa stretávame v 16 storočí. Je to vcelku pochopiteľné, pretože najmä v tomto čase sa počet východných katolíckych cirkví veľmi rozmnožil. Do jednoty s Katolíckou cirkvou v tom čase vstúpili prostredníctvom Užhorodskej únie aj naši predkovia. Prvým z pápežov, ktorý sa problematike východných katolíkov začal zaoberať bol Gregor XIII. (1572 – 1585). On založil aj prvé vatikánske dikastérium, ktorého starostlivosť bola sústredená výlučne na východných katolíkov. Bola to inštitúcia ktorá sa nazývala Kongregácia pre záležitosti Gréckov (*Congregatio pro rebus Graecorum*). Založená bola v roku 1573. Jej úlohou však bola nielen starostlivosť o už existujúce východné katolícke cirkvi, ale zároveň aj starostlivosť o šírenie katolíckej viery medzi ostatnými východnými nekatolíckymi cirkvami.

Ďalším pápežom, ktorý sa zaoberal záležitosťami východných katolíkov bol Klement VIII. (1592 – 1605). On zmenil nielen názov Kongregácie pre záležitosti Gréckov na Kongregáciu pre záležitosti svätej katolíckej viery a náboženstva (*Congregatio super negotiis sanctae fidei et religionis catholicae*), ale aj jej poslanie. Jej záber bol totiž širší. Viac sa v jej činnosti dostávalo do popredia šírenie viery, čiže misijné poslanie Cirkvi a záležitosti východných katolíkov už neboli jej hlavnou náplňou. Ešte viac sa záležitosti východných katolíkov dostali mimo hlavnej pozornosti tejto kongregácie v čase pôsobenia pápeža Gregora XV. (1621 – 1623). Tento pápež v roku 1623 premenoval spomínanú kongregáciu na Kongregáciu šírenia viery (*Congregatio propaganda fidei*). Jej zveril aj záležitosti východných katolíkov.

Kongregácia šírenia viery vykonávala svoju starostlivosť o východných katolíkov takým spôsobom, že v prípade potrieb východných katolíkov vytvárala komisie, ktoré jej záležitosti mali riešiť.

Tak napr. takéto komisie ustanovil pápež Urban VIII. (1623 – 1644). V r. 1627 to bola komisia *super dubiis Orientalium* a počas rokov 1636 – 1645 komisiu *super correctione Euchologii Graecorum*. Pápež Klement XI. (1700 – 1721) zmenil názov tejto komisie na Kongregáciu pre korektúru kníh Východnej cirkvi (*Congregatio super correctione librorum Ecclesiae Orientaliis*). So svojím postavením v kongregácii, ktorá mala okrem iného na starosti aj záležitosti neveriacich však východní katolíci neboli spokojní. V roku 1862 preto pápež Pius IX. svojou Apoštolskou konštitúciou *Romani Pontificis* ustanovil v rámci Kongregácie pre šírenie viery sekciu *pro Negotiis Ritus Orientalis*.

S touto situáciou však hierarchovia východných katolíckych cirkví boli dlhodobo nespokojní. Poukazovali na to, že kresťanský katolícky východ podlieha kongregácii, ktorá má na starosti hlásanie evanjelia neveriacim a tiež, že majú menšie práva ako veriaci latinskej cirkvi. Definitívne ukončilo tento stav až rozhodnutie pápeža Benedikta XV. (1914 – 1922). Tento pápež v r. 1917 odobral záležitosti východných katolíkov Kongregácii pre šírenie viery a zveril ich novej, ktorej dal názov Kongregácia pre Východnú cirkev (*Congregatio pro Ecclesia Orientali*). Prvý krát tak vzniklo dikastérium, ktoré malo na starosti len záležitosti východných katolíckych cirkví. Výlučne jej boli zverené záležitosti dotýkajúce sa jednotlivých obradov východných katolíckych cirkví, ich obradov a disciplíny. Do jej kompetencie tiež pápež zveril miešané záležitosti, čiže také, ktoré sa dotýkali vzťahov východných katolíckych cirkví s latinskou cirkvou. Táto kongregácia bola postavená na rovnocennú úroveň s ostatnými kongregáciami.² Na podnet tejto kongregácie vznikla pápežská komisia, ktorá mala za úlohu vytvoriť pre východné katolícke cirkvi prvý krát ich vlastné systematické právo. Jej súčasťou bol aj prof. Mikuláš Russnák, ktorý celú jej prácu usmerňoval predovšetkým k tomu, aby východné katolícke cirkvi dostali v rodine Katolíckej cirkvi také uznanie, aké im patrí. Prácu tejto komisie zúročil pontifikát pápeža Pia XII., ktorý koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia

---

² Porov. Adamowicz L.: *Zakres uprawnień spowiednika*. Lublin : Polyhymnia, 2001. s. 238 – 240.

promulgoval štyri motu propria, ako autentické právo východných katolíckych cirkví. Východné katolícke cirkvi sa tak po prvý krát dostali k svojmu vlastnému právu. Tieto štyri motu propria boli faktickým výsledkom pápežskej komisie pre tvorbu východného práva, ktorá vznikla po vydaní Kódexu kánonického práva pre latinskú cirkev v r. 1917. Pápež Pius XII. postupne promulgoval výsledky práce tejto komisie. Treba poznamenať, že to nebolo komplexné kódexové právo, ale v svojom čase pokrývalo významnú časť právnej matérie východných katolíckych cirkví. Toto právo bolo promulgované postupne. V r. 1949 bolo promulgované manželské právo pod názvom *Crebrae allatae*, ktoré komentoval prof. Russnák v svojom diele *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali*. V r. 1950 bolo promulgované procesné právo pod názvom *Sollicitudinem nostram*, v r. 1952 bolo promulgované rehoľné právo pod názvom *Postquam Apostolicis literis* a v r. 1957 bolo promulgované právo o obradoch a osobách v Cirkvi pod názvom *Cleri sanctitati*.³

Pre úplnosť treba uviesť, že poslednou reformou prešla Kongregácia pre Východnú cirkev po Druhom vatikánskom koncile. Pápež Pavol VI. svojou Apoštolskou konštitúciou *Regimini Ecclesiae Universae* z roku 1967 zmenil jej názov na Kongregáciu pre východné cirkvi (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*). Okrem zmeny názvu sa rozšírili aj jej úlohy. Tieto boli zadefinované Apoštolskou konštitúciou *Pastor Bonus*, pápeža Jána Pavla II. z r. 1988. Jej úlohou je zaoberať sa všetkými záležitosťami, ktoré sa dotýkajú východných katolíckych cirkví. Menovite sa jedna o štruktúru a usporiadanie cirkví, vykonávania učiacej, posväcovacej a riadiacej úlohy a tiež osôb.⁴

Tento najdôležitejším výstupom doterazvyššie spomínaný historický proces bolo treba opísať preto, lebo spolu s vývojom vzťahu najvyššej autority Cirkvi k východným katolíkom sa vyvíjal aj vzťah k ich právnej disciplíne. Na konci tohto vývoja totiž vidíme promulgáciu Kódexu kánonov východných cirkví, ktorým tieto spoločenstvá po prvý

---

³ Pozri *Congregazione per le Chiese Orientali, Ius ecclesiarum vehiculum caritas*, Libreria Vaticana 2004, s.39.

⁴ Apoštolská konštitúcia *Pastor bonus* čl. 58 - § 1.

krát dostali svoje právo a tým aj právne ukotvenie svojho postavenia v rámci veľkého spoločenstva Katolíckej cirkvi.

Význam diela Mikuláša pre tvorbu partikulárneho práva

Do kontextu tohto vývoja zapadá aj celé vedecké dielo Mikuláša Russnáka. Kvantitatívne je jeho invtelektuálna pozostalosť veľmi rozsiahla. Obsahuje 191 zväzkov, v ktorých sa zaoberá rozličnými oblasťami teologického, duchovného a disciplinárneho života Cirkvi.⁵ V oblasti dogmatickej teológie sú aj dnes aktuálne jeho úvahy o primáte rímskeho biskupa nad celou Cirkvou. Ďalšími oblasťami, ktorými sa vedecké dielo Mikuláša Russnáka zaoberá je oblasť morálnej teológie, kánonického práva a biblickej teológie. Prof. Mikuláš Russnák však po sebe zanechal aj rozsiahlu homiletickú pozostalosť a zaoberal sa aj asketikou a liturgikou. Hodnota prevažnej časti jeho diela sa dnes javí ako skôr dokumentačno – historická. Zo súčasného hľadiska sa javí ako najvýznamnejšia tá časť jeho vedeckej činnosti, ktorú písal pod názvom *Tractatus varii*. Skladá sa z dvadsiatich dvoch častí. Významná je preto, lebo autor sa v nej zaoberá rozličnými aspektami života vtedajšej Prešovskej eparchie, rozličnými legitímnymi zvykmi a nariadeniami. Odvoláva sa pritom aj na právne dokumenty, ktoré k jednotlivým oblastiam vydali legitímne authority. Toto dielo by malo byť analyzované aj pri zavádzaní súčasnej liturgickej obnovy a tvorbe partikulárneho práva v našej metropolitnej cirkvi *sui iuris*. Práca na našom partikulárnom práve by mala v dohľadnom čase započat', pretože ono má byť spolu s Kódexom kánonov východných cirkví prirodzenou súčasťou právneho systému našej metropolitnej cirkvi *sui iuris*.

Partikulárne právo je definované ako tá časť práva, ktorá nie je spoločná ani celej cirkvi, ani všetkým východným cirkvám. Ide teda o všetky zákony, zákonné zvyky, štatúty a iné normy práva, ktoré si v svojom historickom vývoji vytvára cirkev *sui iuris* prostredníctvom svojich legitímnych autorít.⁶ Je teda vyjadrením liturgických,

---

⁵ Porov. Boháč V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov : Petra 2002, s. 15.

⁶ CCEO kán. 1493 § 2: *Nomine vero iuris particularis veniunt omnes leges,*

teologických, ale aj disciplinárnych osobitosti každej cirkvi sui iuris. Navrhuje si ho každá cirkev a schvaľuje Apoštolská stolica. Legitimita partikulárneho práva vyplýva už z ustanovení dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu o východných katolíckych cirkvách, ktorý vyzbrojil východné katolícke cirkvi širokými právomocami, dotýkajúcimi sa predovšetkým vlastného obradu. Partikulárne právo sa teda netvorí ako právo nové. Práve naopak, má byť vyjadrením teologických, liturgických, disciplinárnych ale aj duchovných osobitostí jednotlivých cirkví sui iuris, ktoré v konkrétnom spoločenstve historicky vznikali ako prirodzená súčasť jeho vývoja. Tieto osobitosti sú teda vyjadrením kontinuálneho historického vývoja v týchto cirkvách, či sa stavajú nielen ich špecifickým bohatstvom, ale aj bohatstvom celej Cirkvi. Kódex východných katolíckych cirkví obsahuje vyše stošesťdesiat ustanovení, v ktorých sa odvoláva na partikulárne právo. Jedna z úloh, ktoré očakáva každú z miestnych cirkví, čiže aj našu cirkev sui iuris, je obsadenie týchto kánonov vlastnými predpismi. Problémom pri jeho tvorbe však môže byť skutočnosť, že počas rokov keď Gréckokatolícka cirkev musela existovať v ilegalite, bol historický archív značne poškodený. Mnohé vzácne historické dokumenty právneho charakteru zanikli. Práve preto je pre nás dielo prof. Russnáka dôležité. Je totiž vyjadrením silnej autority spread viac ako šesťdesiatich rokov, ktorá sa celý život vedecky zaoberala životom našej Gréckokatolíckej cirkvi. Zároveň treba vziať do úvahy, že prof. Russnák pochádzal z kňazskej rodiny, ktorá slúžila Cirkvi už v tom čase najmenej sto rokov. Dá sa preto usudzovať, že aj jeho historická pamäť je pomerne široká.

Manželské právo v právnom systéme Katolíckej cirkvi

Z diela prof. Mikuláša Russnáka sa chceme zaoberať tou časťou, ktorá sa zaoberá manželským katolíckym právom. Túto časť jeho tvorivej činnosti je zaujímavá preto, lebo manželské právo patrí medzi najdôležitejšie oblasti kánonického práva. Ono sa nedotýka len

---

legitimae consuetudines, statuta aliaque iuris normae, quae nec universae Ecclesiae nec omnibus Ecclesiis orientalibus communes sunt.

samotných podmienok, súvisiacich s aktom podpísania manželského formulára, ale vstupuje do manželstva ako do najintímnejšieho ľudského spoločenstva. Dôvodom je dôležitosť manželstva, ktorá spočíva predovšetkým v tom, že sa dotýka prevážnej väčšiny ľudí ale tiež, že od jeho dobrého usporiadania závisí nielen šťastný osud tých, ktorý do neho vstupujú, ale aj tých, ktorí sú produktom manželstva, čiže budúceho potomstva. Cirkev počas stáročí dbala o hlboký a pozitívny prístup k tejto inštitúcii. Vychádzajúc z biblického posolstva dala manželstvu a tým aj rodine stabilitu, ktorá je základom pre šťastný manželský a rodinný život. Zároveň rozpoznala aj nebezpečenstvá manželského života, ktorými sú egoizmus, charakterové vady, osobnostná nezrelosť pre život v manželstve, tiež iné závary psychického charakteru. Cirkev manželstvo pochopila nie ako charitatívnu inštitúciu, ale ako výzvu pre človeka,⁷ preto obdarila manželstvo celým radom inštitúcií, ktoré jeho stabilitu mali podporiť. Manželstvo v Katolíckej cirkvi je potom inštitúciou, ktorá ak raz začne existovať, čiže ak je raz platne uzavreté, nemožno ho žiadnou ľudskou mocou zrušiť. To znamená, že aj v prípade, žeby bolo katolícke manželstvo civilnou autoritou rozvedené, v Cirkvi zostáva v platnosti. "Manželské puto" je jedným z účinkov platne uzavretého manželstva. Druhým účinkom manželstva je legitimácia potomstva. Deti, ktoré sa z platného manželstva narodia sú pod ochranou práva a získavajú všetky pozitívne privilégia, ktoré pre nich z tohto postavenia vyplývajú. Vo vzťahu k manželstvu preto platí základná kánonická zásada ktorá hovorí: *matrimonium favores iuris gaudet*, čo znamená, že manželstvo sa teší priazni práva. V praxi to znamená, že manželstvo sa považuje za platné až dovtedy, kým sa nedokáže jeho neplatnosť. Ak teda manželstvo bolo uzavreté bez prinútenia, bez prítomnosti manželských prekážok, bez vád manželského súhlasu a ak pri uzatváraní manželstva bola dodržaná legitímna kánonická forma, manželstvo bolo uzavreté platne. Tento princíp platí aj vtedy, ak niekto nájde nejaký argument, ktorým dokazuje, že manželstvo bolo uzavreté neplatne. Môžu to byť

---

⁷ Pozri Kasprzak S.: *Wybrane zagadnienia z Prawa Kościelnego*. Lublin : Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu 2000, s. 519.

dokonca aj samotní manželia, ktorých sa toto dubium dotýka. Manželstvo sa považuje za neplatné až vtedy, ak tento fakt potvrdí cirkevný súd. Do vyhlásenia rozsudku cirkevného tribunálu o neplatnosti manželstva sa preto manželstvo považuje za platné a manželom prisluguje právo žiť v ňom so všetkými náležitosťami, ktoré k manželstvu patria.

Kánonické manželstvo je preto témou, ktorá tvorí osobitnú hodnotu v diele prof. Mikuláša Russnáka. Zaoberal sa ním vo viacerých svojich dielach, ale špeciálne v svojej práci pod názvom *Jus Matrimoniale seu disciplina Sacramenti Matrimonii pro Ecclesia Orientali*, čiže manželské právo alebo sviatostná disciplína manželstva vo Východnej Cirkvi. Problém východných katolíckych cirkví odjakživa spočíval v tom, že nemali svoje vlastné kánonické právo v ani tak dôležitej oblasti ako je manželstvo. Východní katolíci si preto pomáhali právom latinskej cirkvi, ktoré však vždy nevyhovovalo podmienkam gréckokatolíkov. Táto situácia sa zmenila až v čase pontifikátu pápeža Pia XII., ktorý koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia promulgoval štyri motu propria, ako autentické právo východných katolíckych cirkví. V r. 1949 bolo promulgované manželské právo pod názvom *Crebrae allatae*, v r. 1950 bolo promulgované procesné právo pod názvom *Sollicitudinem nostram*, v r. 1952 bolo promulgované rehoľné právo pod názvom *Postquam Apostolicis literis* a v r. 1957 bolo promulgované právo o obradoch a osobách v Cirkvi pod názvom *Cleri sanctitati*.⁸ Je dobré na tomto mieste poznamenať, že spomínané dielo prof. Mikuláša Russnáka *Jus Matrimoniale seu disciplina Sacramenti Matrimonii pro Ecclesia Orientali* malo za úlohu pomôcť prešovským biskupom uviesť prvé motu proprium *Crebrae allatae* do života. Faktom však zostáva, že celá snaha zostala len na teoretickej úrovni. Nakoniec ani jedno zo spomínaných motu propria nestihlo byť v tom čase do života Prešovskej eparchie prakticky uvedené. Už za pár mesiacov, začiatkom roka 1950, totiž prišla jej násilná likvidácia a tým odchod do ilegality. V

---

⁸ Porov. *Congregazione per le Chiese Orientali, Ius ecclesiarum vehiculum caritas*. Roma : Libreria Vaticana, 2004, s. 39.

podmienkách, v ktorých cirkev pracovala absolútne konšpiračne bolo nemožné nové právo uviesť do života.

Promulgácia manželského práva v motu propriu Pia XII. *Crebrae allatae* bola však v tom čase, v r. 1949, pre všetky východné katolícke cirkvi a teda aj pre Gréckokatolícku cirkev vo vtedajšom Československu veľkou udalosťou. Skončilo totiž obdobie právnej neistoty, ktorá súvisela s platnosťou a dovoľenosťou uzatváraných manželstiev. Vidno to z listu zo dňa 29. 3. 1949 adresovanom prof. Russnákovi, v ktorom blahoslavený vladyka Vasil' Hopko v súvislosti s promulgáciou nového manželského práva opisuje svoje osobné pocity: *Prepodavaju cerkovnoe pravo vmisto professora prava byl tak sčastliv, čto pervyj moh obširnejše perebrati supružeskoje vostočnoje pravo.*

Predstavenie elaborátu prof. Mikuláša Russnáka *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali*

Prof. Mikuláš Russnák bol dlhé roky členom komisie pre prípravu nového východného kódexu. Promulgované manželské právo v motu propriu *Crebrae allatae* je jedným z výsledkov práce tejto komisie. Prof. Russnák bol preto najviac kompetentný, vyjadriť sa k jednotlivým problémom, ktoré v súvislosti s uvedením nového práva do života vznikli. Elaborát, ako svoje dielo nazýva samotný profesor Russnák, pod názvom *Jus Matrimonii pro Ecclesia Orientali* je vlastne jeho odborným názorom na niektoré otázky nového manželského práva. Tieto otázky formuluje vtedajší pomocný biskup blahoslavený Vasil' Hopko v spomínanom liste zo dňa 29. marca 1949. Robí tak na pokyn eparchialneho biskupa Pavla Petra Gojdiča. Hovorí o tom samotný profesor Russnák v úvode svojich odpovedí kde uvádza, že najdôstojnejší pán biskup a profesor teológie na Vysokej teologickej škole v Prešove Vasil' Hopko mu predstavil svoje poznámky týkajúce sa nášho východného manželského práva, ktoré mu zaslal diecézny biskup Pavol Peter Gojdič, aby k nim vypracoval svoje odpovede. Nedá sa však nevšimnúť, že profesor Mikuláš Russnák sa na základe tohto mandátu ujal svojej úlohy v oveľa širšej miere než to požadovali biskupi. V svojom elaboráte v prvom stĺpci doslovne prepisuje jednotlivé kánony

spomenutého motu propria a paralelne v druhom stĺpci takým istým spôsobom kánony manželského práva uvedené v Kódexe kánonického práva latinskej cirkvi z r. 1917. Odlišnosti východného práva zvýrazňuje takým spôsobom aby boli viditeľné. V prípadoch týkajúcich sa otázok blahoslaveného biskupa Vasil'a Hopku pridáva svoj komentár. Vzišlo tak pomerne rozsiahle dielo (192 strojom písaných strán), ktoré je sčasti praktickým komentárom k novému manželskému právu. V závere svojho diela však prof. Russnák plní ešte druhú úlohu. Navrhuje list pre kňazov Prešovskej eparchie, v ktorom vysvetľuje, ako sa má nové právo využívať a tiež upozorňuje na niektoré vážnejšie predpisy.

Celé dielo *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali* potom vyzerá tak, že profesor Mikuláš Russnák najprv opisuje svoju účasť na tvorbe nového cirkevného práva. Zároveň predstavuje aj najnovší historický vývoj východného práva a osobitne poukazuje na promulgáciu najnovšieho východného manželského práva v motu proprium *Crebrae allatae sint*. V ďalšej časti cituje aj z Apoštolskej konštitúcie *Altitudo* pápeža Pavla III. z r. 1537 a apoštolskej konštitúcie pápeža Pia V. *Romani Pontificis* z r. 1571 v ktorých hovorí o spôsobe akceptácie manželstiev východných kresťanov z Indie, ktorí prichádzali do jednoty z apoštolským stolcom.

V ďalšej časti uvádza doslovné znenie listu blahoslaveného vладыky Vasil'a Hopka spolu s otázkami, na ktoré má v svojom elaboráte odpovedať. Profesor Russnák pokračuje v svojom elaboráte tým, že najprv načrtne matériu, ktorou sa najnovšie východné manželské právo zaoberá. Poukazuje na to, že názov matérie je všeobecný: *De Sacramento Matrimonii*. Po úvodných kánonoch sa elaborát *Jus Matrimoniale* profesora Russnáka následne zaoberá úvodnými kánonmi a krátkym obsahom jeho jednotlivých kapitol. V ďalších častiach profesor Russnák uvádza doslovné znenie celého motu propria a vo vedľajšom stĺpci aj paralelné kánony, ktoré sú uvedené v kódexe latinského práva. Za kánonmi, ktoré sú predmetom osobitného záujmu potom uvádza svoj komentár. V závere navrhuje znenie listov, ktoré treba pri tejto príležitosti rozoslať.

Najzaujímavejšou časťou tohto elaborátu sú odpovede na otázky, ktoré mu eparchiálny biskup blahoslavený Pavol Peter Gojdič

ústami pomocného biskupa blahoslaveného Dr. Vasilu Hopku dáva. Týkajú sa nejasností, ktoré súviseli s výkladom niektorých kánonov východného práva. Tieto otázky biskupov a odpovede prof. Russnáka budú tvoriť ďalšiu časť tohto článku. Zároveň je uvedená aj odpoveď súčasného práva.

1 Otázka predmanželských zásnub vysluhovaných posvätným obradom

Prvá otázka, ktorú prof. Russnákovi predložil vladyka Vasil' je aktuálna aj dnes. V 6. kánone spomínaného motu proprio *Crebrae allatae* sa totiž hovorí o zasnubách pred farárom cirkevným obradom. Blahoslavený vladyka Vasil' dáva v liste otázku či bol v našej cirkvi niekedy taký zvyk žeby sa sponsalia boli konali pred farárom podľa cirkevného obradu, alebo či sa to vždy robilo až pri obrade uzatvárania manželstva. Táto otázka je aktuálna aj pre súčasnosť, pretože aj dnes sa u nás v posledných rokoch mnoho diskutuje o tom, či majú byť zasnuby slávené pred uzavretím manželstva osobitným cirkevným obradom, alebo majú byť slávené v rámci riadneho obradu uzavretia manželstva ako súčasť kánonickej formy. Treba snád' na tomto mieste pripomenúť, že slávenie manželstva liturgickou formou sa v doterajšej praxi skladalo vždy z dvoch častí: zo zasnub a z obradu ovenčovania. Obidve časti sa konali v rovnakom čase. Problém vznikol až vydaním nového východného kódexu, ktorý hovorí: *Sponsalia, que laudabiliter matrimonio praemittuntur ex antiquissima Ecclesiarum orientalium traditione, reguntur iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris*, čiže Kódex sa v tejto záležitosti teda odvoláva na partikulárne právo. Ten istý problém ako vidíme sa už riešil pri promulgácii motu propria *Crebrae allatae*.⁹ Prof. Russnák odpovedá, že v tejto otázke nie je ani medzi znalcami rovnaký názor. Ďalej však poznamenáva, že ako to vyplýva zo všeobecnej praxe u nás, obrad zasnub sa udeľuje v rámci

---

⁹ CA Can . 6 : § 1 *Matrimonii promissio, etsi bilateralis seu sponsalii, irrita est in utroque foro, nisi facta fuerit coram parcho aut loci hierarcha aut sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas assistendi.*

vysluhovania sviatosti manželstva a to má byť všetkými zachovávané.¹⁰ Nie nezaujímavé, že aj *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví* Kongregácie pre východné cirkvi z r. 1996 hovorí podobne. Poukazuje na to, že zasnúbenie je obyčajne slávené spolu s manželským obradom. Podľa inštrukcie je presný význam obradu zasnúbenia v tom, že má vyjadriť súhlas budúcich manželov, zatiaľ čo obrad korunovania je uvedením do manželského života. Zároveň sa zdôrazňuje, že nie je vhodné, aby sa zasnúbenie slávilo povrchné na začiatku plánov na manželstvo.¹¹

2 Otázka týkajúca sa ohlášok

Vladyka Vasil' Hopko chce v svojom liste tiež objasniť problém, nastolený v kán. 12 motu propria *Crebrae allatae sunt*.¹² V tomto kánone sa totiž spomína povinnosť ohlášok, ak je to podľa predpisov partikulárneho práva. Vladyka Vasil' s vedomím, že partikulárnym právom môže byť aj legitímny zvyk spoločenstva sa pýta, či v prípade, že spoločenstvo tento zvyk nemá, sa ohlášky nemusia ohlasovať? Zároveň pritom poukazuje na to, že povinnosť ohlasovať ohlášky je všeobecný príkaz. Okrem toho tiež poukazuje na to, že latinský predpis v kán. 1024 hovorí, že ohlášky majú byť vyhlásené *inter Missaru solemnia*, čiže počas slávnostnej svätej omše. Motu proprio *Crebrae allatae* však hovorí o "*inter divina officio, ad quae populus frequens accedat*", čiže aj počas božských chvál, ak je prítomný veľký počet ľudí. Znamená to teda, že ohlášky nemusia byť vyhlasované počas božskej liturgie, ale môžu byť vyhlásené aj počas večierne a utierne? Profesor Russnák v svojej odpovedi uvádza, že všeobecná povinnosť ohlásiť manželstvo je dnes univerzálna a platí vo Východnej aj Západnej cirkvi, pričom sa rešpektuje aj miestna prax v krajinách, kde je to ináč. Profesor Russnák odpovedá aj na druhú časť

---

¹⁰ Russnák M.: *Jus matrimoniale*. Prešov : 1949 (rukopis), s. 34.

¹¹ Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví Kongregácie pre východné cirkvi, 6. januára 1996. s. 85.

¹² CA Can. 14 : *Publicationes fiant tribus continuis diebus dominicis aliisque festide praecepto in ecclesia, inter divina officia, ad quae populus frequens accedat*.

otázky, týkajúcu sa problematiky ohlasovania manželstiev nielen počas sv. Liturgie, ale aj v rámci posvätného officia, čiže počas večerní, utrení a iných oficiálnych bohoslužieb. Jeho odpoveď je kladná, pretože podľa neho je samotný rítus konštituovaný tak, že okrem eucharistickej bohoslužby obsahuje aj božské chvály, ktoré sa v nedeľu a počas sviatkov keď sa schádza väčšie množstvo ľudu, celebrujú slávnostným spôsobom podobne ako svätá liturgia.¹³

Aj súčasné právo hovorí o predmanželskom skúmaní.¹⁴ Spôsob akým sa bude vykonávať však prenecháva partikulárnemu právu. U nás sa to vykonáva takým spôsobom, ako to bolo aj v čase platnosti motu propria *Crebrae allatae*, čiže prostredníctvom ohlások. Ani dnes nie je podstatné, či sa vyhlasujú v nedeľu alebo v iný deň, počas sv. Liturgie alebo inej bohoslužby. Ich účel je totiž praktický. Majú za cieľ zaistiť, aby ohlásené manželstvo bolo slávené platne, teda bez prítomnosti manželskej prekážky. Okrem toho dodnes platí zvyk, na základe ktorého sa ohlášky vyhlasujú počas troch nediel pred uzavretím manželstva. Môže to však aj v iný deň, napríklad počas sviatkov, alebo kedykoľvek sa v chráme zhromaždí veľa veriacich. Všetci kresťania, ktorí majú vedomosť o existencii manželskej prekážky medzi nupturientmi hodlajúcimi uzavrieť manželstvo, majú povinnosť to ohlásiť farskému úradu.¹⁵

3 Otázka dišpenzácie od manželských prekážok

Ďalší dotaz vladyku Vasil'a sa dotýka kán. 32 motu proprium *Crebrae allatae*¹⁶. Tento kánon sa dotýka problematiky dišpenzácie od

---

¹³ Russnák M.: *Ius matrimoniale* (rukopis), Prešov : 1949, s. 40.

¹⁴ CCEO : Can. 784 - *Iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris, collatis consiliis cum Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentibus, statuatur normae de examine sponsorum et de aliis mediis ad investigationes, praecipue quod ad baptismum et ad statum liberum spectat, quae ante matrimonium peragendae sunt, quibus diligenter observatis procedi potest ad matrimonii celebrationem.*

¹⁵ CCEO : Can. 786 - *Omnes christifideles obligatione tenentur impedimenta, si qua noverunt, parrocho aut Hierarchae loci ante matrimonii celebrationem revelandi.*

¹⁶ CA Can. 32 : *Salva ampliore facultate, quae ex privilegio vel iure particulari*

impedimentis prohibentibus, čiže zakázaných manželských prekážok. Sú to napríklad prekážka miešaného náboženstva alebo jednoduchých sľubov v spoločenstve zasväteného života. Dišpenz je oslobodenie od účinnosti čisto cirkevného zákona, ktoré môže udeliť kompetentná cirkevná autorita. V zmysle tohto predpisu je autoritou kompetentnou dišpenzovať od týchto manželských prekážok *locorum Hierarchus*, čiže miestny hierarcha, *non autem Syncellus sine speciali mandato*, čiže nie však miestny hierarcha bez osobitného mandátu. Je vidno, že s termínom *syncelus* si nevedel dať rady ani sám vladyka Vasil', pretože sa na to pýtal aj riaditeľ kancelárie. On mu to vysvetlil tak, že protosynkel je ten, ktorý žije s biskupom. Podľa vysvetlenia riaditeľa kancelárie je to jeho sekretár, komorník a tak ďalej. V tom čase sa tento termín skutočne so východných katolíckych cirkvách slovanského typu nepoužíval. Tak v Prešovskej ako aj Mukačevskej eparchii sa pre označenie jednotlivých cirkevných funkcií používali termíny Latinskej cirkvi. Nie je preto žiadnym nedostatkom, že aj vladyka Vasil' sa s ním stretol v tomto dokumente po prvý raz. Z ďalších riadkov jeho listu zaslanom prof. Russnákovovi však vidno, že bol človekom skutočne inteligentným, pretože vzápätí píše, že v paralelnom kánone Kódeku kánonického práva z r. 1917 sa na tom istom mieste hovorí o generálnom vikárovi. Z toho podľa jeho názoru vyplýva, že *syncellus* je v práve východných cirkví generálny vikár.

Táto otázka je pre vladyku Vasil'a dôležitá, pretože v tom čase vykonával funkciu generálneho vikára. Vzápätí preto logicky uvažuje, že generálny vikár môže dišpenzovať od manželských prekážok v tom prípade, ak má na to špeciálny mandát. Tento mandát sa podľa úsudku vladyku Vasil'a na základe rozhodnutia eparchialneho biskupa môže dať písomne pre jednotlivé prípady, alebo môže to byť mandát všeobecný, aby v prípade, žeby eparchialny biskup nebol prítomný mohol on ako generálny vikár tieto dišpenzy udeľovať.

Profesor Russnák v odpovedi na vysvetlenie uvádza, že tento

---

iis competat, canonica causa suffragante, locorum hierarchae, non utem Syncellus, sine mandato speciali, dispensare possunt proprios subditos ab impedimentibus, exceptis impedimentis provenientibus...

kánon je koncipovaný na základe ducha Východu. Preto sa vo vtedy platnom latinskom kódexe ani nenachádza. Podľa tducha Východu sa tieto fakulty odovzdávajú predovšetkým patriarchom, potom jednotlivým vyšším hierarchom. Týmto titulárom sa tieto fakulty odovzdávajú predovšetkým. Profesor Russnák však vysvetľuje ďalej. Hovorí, že úrad hierarchu je podľa poriadku východných cirkví ústredným. Ak by sa mal prirovnať k terminológii latinskej cirkvi, ktorá sa v tom čase používala aj v našej cirkvi, potom tento titul by patril dvom kategóriam. Do prvej kategórie hierarchov patria všetci, ktorí sa podieľajú na riadení eparchie a do druhej tí, ktorí majú na starosti riadiť záležitosti katedrálneho chrámu.

Do prvej kategórie potom podľa profesora Russnáka tradične patrili:

1. ekonóm, ktorý má na starosti ekonomické záležitosti diecézy;
2. sakellarius, ktorý má na starosti rehoľníkov;
3. skeuophylax, ktorý má na starosti diecézny poklad;
4. chartophylax, ktorý má predovšetkým na starosti písomnosti diecézy;
5. sakellius, ktorý má na starosti farnosti eparchie;
6. protekdikos, ktorý mal zakročiť predovšetkým vtedy, ak boli ohrozené záujmy cirkvi.

Do ďalšej kategórie hierarchov patrili podľa profesora Russnáka tí, ktorí sa starali o ktedrálny chrám, čiže protopresbyter, prepoš a protodiakon a archdiakon.

Profesor Russnák však poukazuje na to, že do tejto kategórie patria "v moderných inštitúciách" aj členovia diecéznej, čiže katedrálnej kapituly, ktorí pomáhajú ordinárovi diecézy, predovšetkým diecézny vikár a riaditeľ eparchiálnej kancelárie. Profesor Russnák spomína ešte ďalšie osoby. Hovorí o tribunáli, myslí tým pravdepodobne na jeho členov, potom rektora seminára a profesorov teologickej fakulty s dekanom a ďalšie.

Čo sa týka pozície syncela profesor Russnák hovorí, že v "modernej reči" je to generálny vikár. On má podľa citovaného kánona mandát dišpenzovať od manželských prekážok len po predchádzajúcom obdržaní fakulty svojho ordinára, ktorá môže byť univerzálna, čiže pre všetky prípady, alebo len pre jednotlivé prípady.

Aj táto situácia je v dnešnom práve koncipovaná jasne. Súčasné právo, obsiahnuté v obidvoch kódexoch rozlišuje udeľovanie dišpenzu od rozlučujúcich manželských prekážok za zvyčajnej situácie a za mimoriadnych situácií.

Kompetentnou autoritou pre udelenie dišpenzu od rozlučujúcich manželských prekážok, mimo tých, ktoré pochádzajú z prirodzeného práva a preto sú nedišpenzovateľné, alebo tých, ktoré sú rezervované Apoštolskej stolici, je dnes miestny hierarcha. Miestnym hierarchom sa rozumie okrem rímskeho biskupa eparchiálny biskup, exarcha, apoštolský administrátor a tí, ktorí ich počas neprítomnosti zastupujú, čiže protosynkel a synkel.¹⁷ V mimoriadnych situáciách má právo udeliť dišpenz aj dušpastier, ktorý legitímne slávi manželstvo, ba v latinskej cirkvi aj diakon. Diakon vo východných katolíckych cirkvách právo dišpenzovať od manželských prekážok nemá. Miestny hierarcha môže dišpenzovať od prekážky veku, prekážky rozdielného náboženstva, prekážky doživotných rehoľných sľubov v rehoľných inštitútoch eparchialneho práva, prekážky únosu, prekážky pokrvenstva v bočnej línii tretieho stupňa, od prekážky švagrovstva, od prekážky verejnej mravopočestnosti, od prekážky právneho príbuzenstva vznikajúceho z adopcie a vo východných katolíckych cirkvách môže miestny hierarcha dišpenzovať aj od prekážky duchovného príbuzenstva. Apoštolskej stolici sú rezervované dišpenzácie od prekážky posvätných svätení počnúc diakonátom, rozlučujúcich manželských prekážok, doživotných rehoľných sľubov v rehoľných inštitútoch pápežského práva, od rozlučujúcej manželskej prekážky vraždy spolu manžela. Vo východných patriarchálnych katolíckych cirkvách má mod dišpenzovať od manželských prekážok aj patriarcha. Jemu patrí právomoc udeľovať dišpenzy od prekážky doživotných rehoľných sľubov zložených v rehoľných inštitútoch každého práva a vraždy manželského partnera. Dôvodom pre platné a dovolené udelenie dišpenzu je rozumná a spravodlivá príčina. Rozumnou a spravodlivou príčinou je najmä duchovné dobro duší.

---

¹⁷ Kán. 984 § 2 CCEO.

4 Otázka o možnosti dišpenzovania manželských prekážok v osobitných prípadoch nebezpečenstva smrti samotným vysluhovateľom – presbyterom

Blahoslavený vladyka Vasil' sa v tejto otázke odvoláva na kánon 33 a 34 § 2¹⁸ spomínaného motu propria. Dotýka sa možnosti dišpenzovania od jednotlivých manželských prekážok cirkevného práva v prípade nebezpečenstva smrti, verejných i tajných, samotným presbyterom, ktorý manželstvo požehnáva. Toto platí aj v takom prípade, žeby sa vysluhovateľ mohol s autoritou, ktorá je kompetentná tento dišpenz udeliť spojiť len telefonicky alebo telegraficky. Blahoslavený vladyka Vasil' dáva otázku, či sa táto možnosť týka každého presbytera, ktorý by požehnával manželstvo?

Profesor Russnák na jeho dotaz odpovedá kladne, pričom poukazuje na to, že táto fakulta je kňazovi ktorý vysluhuje manželstvo daná nielen pre veriacich vlastného obradu, ale v nebezpečenstve smrti pre všetkých katolíkov.

Súčasnú právo rozoberá tento problem obšírnejšie. Predovšetkým rozlišuje dve mimoriadne situácie, za ktorých vzniká právomoc dišpenzovať od manželských prekážok aj iným osobám než tým, ktorí túto kompetenciu majú za riadnej situácie. Ide o situáciu nebezpečenstva smrti a o situáciu, keď je všetko pripravené na svadbu.¹⁹

---

¹⁸ CA Can. 33 – *Urgente mortis periculo, locorum Hierarchae, ad consulendum conscientiae et, si casus ferat, legitimationi prolis, possunt tum a forma matrimonialis servanda, tum ab omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici, sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis impedimentis proventientibus ex sacro presbyteratus ordine et ex affinitate de qua in can. 68 § 1 in linea recta, consumato matrimonio, dispensare proprios subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentes remoto scandalo, et, si dispensatio concedatur super impedimento disparitatis cultus aut mixtae religionis, praestitis consuetis cautionibus.*

¹⁹ CCEO : Can. 796 - §1. *Urgente periculo mortis Hierarcha loci christifideles sibi subditos ubicumque commorantes necnon ceteros christifideles intra fines territorii eparchiae actu degentes dispensare potest a forma celebrationis matrimonii iure praescripta et ab omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici sive publicis sive occultis excepto impedimento ordinis sacri sacerdotii.*

§2. *In eisdem rerum adiunctis et solum in casibus, in quibus ne Hierarcha loci quidem adiri potest, eandem potestatem dispensandi habent parochus, alius*

Za smrteľné nebezpečenstvo sa považuje taká situácia, ktorá priamo ohrozuje život človeka. Stáva sa to pri dopravných nehodách alebo leteckých či námorných nešťastiach, alebo aj v prípade, že niektorý z nupturientov je na smrteľnej posteli. Základný predpoklad však aj v takejto situácii zachováva v záležitosti dišpenzácie od rozlučujúcich manželských prekážok, verejných i skrytých, kompetenciu miestneho hierarchu. Táto kompetencia sa dotýka všetkých veriacich, ktorí podliehajú jeho autorite, kdekoľvek sa nachádzajú. V prípade smrteľného nebezpečenstva sa však právomoc miestneho ordinára a hierarchu rozširuje aj na prekážky rezervované Apoštolskej stolici, mimo prekážky pochádzajúcej z prijatia posvätných svätení presbyterátu. Túto situáciu a možnosť žiadať o dišpenz miestneho hierarchu musí posúdiť kňaz, ktorý je požiadaný o vysluženie manželstva za takýchto mimoriadnych okolností. Ako príklad, ktorý sa môže vyskytnúť v našich podmienkach, môžeme uviesť situáciu nupturientov, žijúcich v notorickom konkubinate, ktorí žiadajú o slávenie manželstva pri smrteľnej posteli niektorého z nich. Táto situácia sa dá považovať za takú, ktorá legitimuje dišpenzovať od manželských prekážok aj presbytera, ktorý je požiadaný takéto manželstvo sláviť. V nebezpečenstve smrti môže od skrytých prekážok dišpenzovať aj spovedník a to aj pre vonkajšie fórum. Spovedníkom môže byť každý kňaz, ktorý má platnú fakultu vysluhovať sviatosť zmierenia. Spovedník však nemôže dišpenzovať od verejných prekážok a ani od formy uzatvárania manželstva.

Podobná situácia je aj okolnosť nedostatku času keď je už všetko je pripravené na svadbu a z oddialenia sobáša hrozí verejný pohoršenie miestnym hierarchom je možné sa spojiť len prostredníctvom telefónu, telegrafu alebo faxu, prípadne internetom. Táto situácia sa považuje za

---

sacerdos facultate matrimonium benedicendi praeditus et sacerdos catholicus, de quo in can. 832, §2; confessarius vero eandem potestatem habet, si agitur de impedimento occulto, pro foro interno sive intra sive extra actum sacramentalis confessionis.

§3. Hierarcha loci censetur adiri non posse, si tantum alio modo quam per epistulam vel personalem accessum id fieri potest.

takú, v ktorej hrozí prezradenie tajomstva a preto zaniká povinnosť obrátiť sa na miestneho hierarchu a dišpenzovať môže buď farár, ktorý slávi manželstvo alebo svedník. Vtedy nebezpečenstvo smrti rozširuje fakultu dišpenzovať od manželských prekážok a od formy sláviť manželstvo v prípade nedostupnosti z miestneho farára aj na ďalších vysluhovateľov, ktorých on riadne delegoval.

5 Otázka o práve patriarchov dišpenzovať od formy uzavretia manželstva

V šiestej otázke sa vladyka Vasil' pýta na právo patriarchov, ktorí podľa kán. 32 § 2 *motu proprio Crebrae allatae sunt* majú právo dišpenzovať od kánonickej formy vysluhovania manželstva. Pýta sa, ako to vyzerá v praxi a aká forma je dostatočná?

Prof. Mikuláš Russnák sa v svojej odpovedi najprv zaoberá osobami, ktoré sú kánonicky kompetentné sláviť manželstvo podľa kánonickej formy. Poukazuje na to, že sú to predovšetkým farár alebo ním delegovaný presbyter. Ak je nemožné obrátiť sa na farára alebo ním delegovaného presbytera potom platia nasledovné pravidlá: V situácii nebezpečenstva smrti je možné uzavrieť platné a dovolené manželstvo len pred samotnými svedkami. Mimo nebezpečenstva smrti jedine vtedy, ak sa múdro predvída, že stav veci potrvá celý mesiac. V ostatných prípadoch, ak je prítomný iný katolícky presbyter, aj keby bol za riadnych okolností nekompetentný, má byť pozvaný spolu s jedným svedkom, pri zachovaní platnosti manželstva uzavretého len pred samotnými svedkami.

Profesor Mikuláš Russnák ďalej poukazuje na príkaz Tridentského koncilu, ktorý hovorí, že slávenie manželstva pred farárom a svedkami sa dotýka všetkých, ktorí sú pokrstení v Katolíckej cirkvi, alebo do nej konvertovali zo schizmy. Ak tí, ktorých sme spomenuli vyššie chcú uzavrieť manželstvo s nekatolíkmi, pokrstenými alebo nepokrstenými, musia pred uzavretím manželstva žiadať o dišpenz od prekážky miešaného manželstva alebo rozdielneho náboženstva. Nakoniec, nekatolíci, ktorí sú pokrstení alebo nepokrstení, ak uzatvárajú manželstvo medzi sebou, nie sú povinní zachovať katolícku formu uzatvárania manželstva. Patriarcha má v prípade nevyhnutnosti moc

dišpenzovať od katolíckej formy uzatvárania manželstva alebo má moc udeliť dišpenz uzavrieť manželstvo len pred samotnými svedkami.

Aj súčasné právo hovorí o situácii, ktorá v situácii nebezpečenstva smrti legitimuje miestneho ordinára alebo hierarchu dišpenzovať aj od formy, ktorá sa vyžaduje k platnému sláveniu manželstva. Tu je dôležité povedať aspoň to, že dnes môže v latinskej cirkvi od formy uzatvárania manželstva dišpenzovať miestny ordinár katolíckej stránky, v prípade miešaného manželstva,²⁰ kým vo východných katolíckych cirkvách môže dišpenz od formy udeliť jedine Apoštolská stolica a to vo všetkých prípadoch. V patriarchálnych cirkvách môže tento dišpenz udeliť aj patriarcha, ale len z vážnej príčiny.²¹

V prípade nebezpečenstva smrti sa možnosť dišpenzácie od formy rozširuje v Latinskej cirkvi na miestneho ordinára aj na prípad, keď manželstvo uzatvárajú dvaja katolíci a vo východných katolíckych cirkvách sa právomoc miestneho hierarchu dišpenzovať od formy uzatvárania manželstva rozširuje na všetky prípady.

Situácie, ktoré zachovávajú kompetenciu miestneho ordinára alebo hierarchu v oblasti dišpenzácie od rozlučujúcich manželských prekážok a od zachovania platnej formy vyslúženia manželstva sú také, ktoré umožňujú obrátiť sa na miestneho ordinára alebo hierarchu osobne alebo listom. Je logické, že pritom musí asistovať aj patričný časový limit. Farár, alebo iní posvätní služobníci vtedy nemôžu platne dišpenzovať.

Prof. Mikuláš Russnák sa zaoberá aj pojmom „*vicarius cooperator*“, ktorý sa začal v motu proprio používať ako nový. Vladyka Vasil' žiadal, aby ho vysvetlil. Prof. Russnák poukazuje na to, že pojem *vicarius cooperator* netreba rozumieť ako generálny vikár, alebo synkel ale podľa „modernej reči“ je to farský kaplán. Od farára záleží, či kaplánovi zverí všeobecnú delegáciu k sláveniu manželstva, alebo či mu túto fakultu udelí z prípadu na prípad. Súčasný právo v latinskom origináli označuje kaplána ešte presnejšie čiže *vicarius paroecialis*, čo

---

²⁰ Kán. 1127 § 2 CIC 1983.

²¹ Kán. 835.

voľne prekladáme ako kaplán farnosti.

6 Otázka zákazu uzatvárať manželstvo podmienne

Klasická jurisprudencia podmienku definuje ako doložku, ktorá účinok nejakej činnosti robí závislým na splnení nejakej budúcej udalosti.²² Vladyka Vasil' v tejto časti ešte konštatuje, že veľmi uvítal ustanovenie motu propria o zákaze uzatvárania manželstva pod podmienkou. Podľa jeho slov je nepochopiteľné, ako si niekto môže vziať manželku *sub conditione*? Kedy sa potom stane jeho ženou? A ako sa verifikuje splnenie podmienky? A ak sa podmienka naplní až za dva alebo tri roky, aké právo má muž na svoju ženu do tohto času?

Prof. Russnák v svojej odpovedi poukazuje na rozdiel v latinskom kódexe z r. 1917 a motu proprio Crebrae allatae v otázke podmiennečného uzavretia manželstva. Kým latinský kódex pre veriacich latinskej cirkvi podmiennečné uzatvorenie manželstva toleruje, východné právo obsiahnuté v motu proprio Crebrae allatae podmiennečné uzavretie manželstva veriacim východných katolíckych cirkví zakazuje. Tieto ustanovenia sú také jednoznačné, že aj podľa mienky prof. Mikuláša Russnáka je zbytočné sa touto problematikou zaoberať, keďže sa nás prakticky netýka. Predsa však poukazuje na to, že ak sa manželstvo pod podmienkou uzavrie, nie je možné takéto manželstvo užívať až do jej naplnenia.

Pri porovnaní týchto vtedajších ustanovení s ustanoveniami súčasného práva môžeme aj dnes konštatovať, že aj súčasné katolícke manželské právo prítomnosť podmienky počas odovzdávania manželského súhlasu nupturientmi rieši odlišne v latinskej cirkvi a vo východných katolíckych cirkvách. Právo latinskej cirkvi síce podmienené uzavretie platného manželstva pripúšťa, avšak len s písomným povolením miestneho ordinára. Ordinár však toto povolenie môže udeliť len vtedy, ak existuje oprávnená a spravodlivá príčina, pre ktorú by mohla byť podmienka priložená. Podmienka uzavretia manželstva sa však môže vzťahovať len na minulosť, alebo prítomnosť a predmet podmienky však musí reálne existovať. Podmienku vzťahujúcu

---

²² Porov. Rozwadowski, W.: *Prawo rzymskie*. Poznań : 1992, s. 108.

sa na budúcnosť nemožno účinne priložiť. Ak by predsa bolo manželstvo s podmienkou vzťahujúcou sa na budúcnosť uzavreté, bolo by uzavreté neplatné. V práve latinskej cirkvi sa využíva stará zásada rímskeho práva, ktorú formuloval právnik Paulus: podmienky, ktoré sa vzťahujú na minulý alebo prítomný čas, alebo ktoré ihneď robia povinnosť neúčinnou, alebo ju celkovo nerozlišujú, napríklad: „Ak Titus bol konzulom“ alebo „ak Maevius žije, či sľubuješ dať?“, totiž ak tak nie je, stipulácia nemá žiaden význam, ak však je tak, je platná. Čo je totiž isté z prirodzenosti vecí, to neprekáča povinnosti, aj keď pre nás je neisté.²³ Táto zásada bola v neskorších časoch latinskými kánonistami nanovo definovaná a analyzovaná. Takto prešla až do prítomnosti.

Aj prof. Russnák správne vychádza z prezumpcie, že právo východných katolíckych cirkví nepozná manželstvo uzavreté podmiennečne. Ak by predsa takáto klauzula bola pri uzatváraní manželstva priložená, manželstvo by bolo uzavreté neplatné. Vo východných cirkvách sa tak vlastne aplikuje princíp starého justiniánskeho práva, ktoré podmiennečne uzavreté manželstvo nepozná. Pripojená podmienka sa totiž v zmysle tohto práva považuje za takú, ktorá je v protiklade s posvätným charakterom manželstva. Východná disciplína totiž všeobecne odmieta zmluvný charakter manželstva. Teológia a liturgia východu zdôrazňuje skôr jeho duchovný charakter, podľa Pavlovho poučenia, ako obraz jednoty Krista a Cirkvi.²⁴ Aj samotný rítus uzatvárania manželstva sa považuje v zmysle týchto biblických slov za posvätný. Pripojenie akejkoľvek podmienky je preto považované za protikladné s posvätným charakterom a tým aj zo samotnou platnosťou manželstva.²⁵

7 Otázka o farároch a iných delegovaných klerikoch, ktorí sú kompetentné sláviť manželstvo

Vladyka Vasil' v svojej ďalšej otázke nastoľuje problém klerikov, kompetentných sláviť manželstvo posvätným obradom.

---

²³ Pozri ako vyššie, s. 258.

²⁴ Ef 5, 22 - 32.

²⁵ Porov. Prader J.: *Il matrimonio....* Roma : PIO, 1992, s. 187.

Konštatuje, že podľa kán. 85 motu proprio *Crebrae allatae* sú len tie manželstvá platné, ktoré sa uzatvárajú posvätným obradom pred farárom. Jeho otázka znie, či keby latinský farár asistoval pri manželstve dvoch gréckokatolíkov na svojom území, alebo opačne, gréckokatolícky farár dvoch rímskokatolíkov na svojom území, ako by to bolo s platnosťou týchto manželstiev? Prof. Mikuláš Russnák mu odpovedá, že tieto manželstvá by boli bez platnej delegácie v prvom prípade gréckokatolíckeho a v druhom rímskokatolíckeho farára neplatné.

Súčasnú právo k platnej forme slávenia vyžaduje, aby po splnení všetkých ďalších podmienok bolo manželstvo slávené podľa platnej terminológie jednotlivých spoločenstiev pred miestnym ordinárom, miestnym hierarchom, alebo miestnym farárom, alebo iným kňazom, ktorý má platnú delegáciu k požehnaniu manželstva. V latinskej cirkvi miestny ordinár v gréckokatolíckej cirkvi miestny hierarcha, majú právomoc uzatvárať – sláviť manželstvá svojich podriadených na celom území, nad ktorým vykonávajú svoju právomoc. Miestny farár má právomoc asistovať pri uzatváraní manželstva či právomoc sláviť manželstvá od okamihu kanonického prevzatia svojho úradu, na území vlastnej farnosti. Podmienkou je, aby aspoň jedna zo stránok patrila do cirkvi *sui iuris* farára. Iný kňaz môže na cudzom území manželstvo platne sláviť len s platnou delegáciou miestneho farára. Ak kňaz na vlastnom území požehnáva manželstvo cudzích veriacich, pri splnení podmienky, že aspoň jeden z nich patrí do jeho vlastnej cirkvi *sui iuris*, musí žiadať farára aspoň jednej zo stránok o licenciu (dovolenie). Licenciu má miestny hierarcha alebo farár žiadať, a to aj vtedy ak sa manželstvo slávi na území jeho vlastnej farnosti takých veriacich, z ktorých jeden síce patrí do jeho vlastnej cirkvi *sui iuris*, ale nemá v jeho farnosti trvalý alebo dočasný pobyt, alebo mesačný pobyt, alebo ak ide o potulného aktuálny pobyt. V tomto prípade má žiadať o licenciu farára miesta trvalého alebo prechodného pobytu, alebo mesačného pobytu stránky ktorá patrí do jeho cirkvi *sui iuris*, alebo ak ide o potulného miestneho ordinára alebo hierarchu. Licencia sa vyžaduje k dovolenosti, nie k platnosti požehnania manželstva.

Záver

Elaborát prof. Mikuláša Russnáka *Jus Matrimoniale, seu disciplina Sacramentii Matrimonii pro Ecclesia Orientali* je v svojej podstate dialógom medzi biskupmi dnes blahoslavenými Pavlom Petrom Gojdičom a Dr. Vasil'om Hopkom a prof. Russnákom. Je predovšetkým svedectvom o tom, ako veľmi títo biskupi túžili mať v Prešovskej eparchii kánonickú disciplínu čím presnejšie aplikovanú podľa vtedy platného práva. Nemožno si pritom nevšimnúť osobitnú pozornosť, ktorú venovali významu manželského práva. Blahoslavený vladyka Vasil' o ňom hovorí, že je *odinoke naše teperišnji* žirilo, *mirilo do budúcnosti*. Kánonická presnosť pri aplikácii práva je jedným z pravidiel, ktoré sa v praxi vyžadujú ako nevyhnutná podmienka pre autentický život cirkevného spoločenstva. Táto túžba Prešovskej hierarchie spred vyše šesťdesiatich rokov je aj pre nás súčasných smernicou, ktorou sa má aj naše cirkevné spoločenstvo uberať. Život podľa svätých kánonov totiž dávajú aj našej súčasnej cirkvi istotu jej autenticity v duchu vlastného katolíckeho dedičstva. Život Cirkvi sa nikdy neriadi vkusom jednotlivcov, ale je vždy vkusom nadčasovým, ktorý je aplikovaný pomocou predpisov kánonického práva.

Nie menšiu pozornosť si zaslúži spolupráca biskupov s profesorom Russnákom ako odborníkom. Jeho vedomosti a skúsenosť neváhali využiť pri riešení problémov, ktoré ich v praktickom živote stretávali. Je tu teda aj pre nás súčasných odborníkov v rozličných oblastiach života Cirkvi impulz viacej ponúkať konkrétne praktické návrhy riešení najmä v nejasných alebo neurčitých situáciach. Akademická obec vždy predstavuje mozog spoločenstva. V našom prípade akademická obec Gréckokatolíckej teologickej fakulty má byť pripravená nielen v pedagogickej činnosti, ale aj pri navrhovaní riešení problémov ktoré prináša život a teda s ktorými sa naše cirkevné spoločenstvo stretáva.

Analýza diela *Tožestvo*¹ *svjataho liturgizovanija* I. a II.

Michal Hospodár

Prof. ThDr. Mikuláš Russnák vo svojom rozsiahlom vedecko-literárnom diele významne prispel k sumarizácii poznania a tiež rozvoju teologickej vedy ako aj kánonického práva svojich časov. Ako fundovaný teológ, znalec viacerých, najmä klasických jazykov a nesmierne zanietený vedec zanechal po sebe priam encyklopedické dielo, ktoré stále čaká na precízne systematické spracovanie. Liturgickej problematike zasvätil autor dvojzväzkové dielo s názvom *Tožestvo svjataho liturgizovanija*. Dielo je napísané strojovým písmom, prevažne v (nekodifikovanom) ruskom jazyku, ale obsahuje aj početné latinské pasáže.² Poväčšine je napísané vo forme otázok a odpovedí, čo žánrovo pôsobí zrozumiteľne aj na dnešného čitateľa. Predmetom nášho záujmu sú obidva zväzky, ktoré boli vydané v Prešove v roku 1948.³

V krátkom predhovore autor uvádza vzdialený motív napísania diela: zachovanie spôsobu liturgovania podľa obradu Katolíckej cirkvi; a blízky motív: podnet zo strany vladyku Vasil'a Hopka, pomocného prešovského biskupa. Precíznou a usilovnou prácou Prof. ThDr. M. Russnáka sa nám takto zachoval pravdivý obraz o bohoslužobnom poriadku v Prešovskej eparchii vtedajších časov.

Tožestvo svjataho liturgizovanija (prvá časť)

V úvode prof. Mikuláš Russnák (ďalej len autor) spresňuje osobnú

---

¹ Výraz *tožestvo*, ktorý sa často používa v predmetnom diele, je nejednoznačný. V. Boháč vo svojej publikácii *Dr. Mikuláš Russnák život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo* sa prikláňa k oprave verzii **toržestvo** (pozri s. 64), čo by v preklade znamenalo slávnosť alebo slávenie. Z kontextu celého diela skôr vyplýva, že autor M. Russnák mal na mysli výraz **toždestvo**, čo by znamenalo jednotnosť. Výraz *toždestvo* obsahuje napr. slovník DJAČENKO, G.: *Polnyj cerkovno-slavianskij slovar*. Moskva: Otčij dom, 2002, s. 725. V tomto príspevku budeme výraz *tožestvo* používať v originálnom znení bez prekladu.

² Niektoré vybrané latinské citáty sú uvedené pod vlastným prekladom autora článku.

³ Prvý diel má 299 strán. V knižnici GTF PU je uložený pod signatúrou T 904441 a 15-0043. Druhý diel má 377 strán. V knižnici GTF PU je uložený pod signatúrou T 904442 a 15-0044.

motiváciu vzniku daného diela, keď píše, že starosť J. Ex. vladyku Vasiľa Hopka, profesora na Vysokej škole bohosloveckej v Prešove, o čistotu liturgovania podľa predpisov v Prešovskej eparchii dala podnet na polozenie vážnych otázok. Na spomenuté otázky preosv. vladyku Vasiľa sa rozhodol v mene kapituly vypracovať toto dielo.⁴

§1 Program vladyku Dr. V. Hopka

Oficiálne sa vladyka Hopko obracia k Biskupskému úradu v Prešove s tým zámerom, aby dostal úradnú odpoveď na rôzne body, a tak úspešne mohol zachovať a ochrániť *tožество svjataho bohosluženia*, osobitne *svjataho liturgizovanija*. V prvom doklade predložil rôzne otázky ohľadom bohoslužobného poriadku sv. liturgie. V druhom pridal ďalšie otázky, ktorých spolu bolo 102. Autor diela podotýka, že väčšia časť tých ťažkostí, ktorých objasnenie nastolil biskup Hopko, nie je nič iné ako málo hovoriace maličkosti a dokladuje to v tridsiatom šiestom bode, kde je daná otázka: Má sa obracať kňaz k ľudu napravo či naľavo? Aby tento akt bol čím jasnejší, kratší a prirodzene prevedený, je potrebné obracať sa napravo.⁵ Prirodzený charakter vyžaduje, aby otáčanie kňaza bolo napravo. Tak isto, ako sa obracia napravo, sa má obrátiť späť naľavo.

§2 Cieľ jeho preosvietenosti (V. Hopka)

Vladyka Vasil' formuluje cieľ svojej iniciatívy: presné objasnenie poriadku kňazského slúženia novozákonnej obety, teda sv. liturgie. To znamená, že mu záleží, aby kňazi presne slávili sv. liturgiu tak, ako to matka Cirkev vo svojich rubrikách ustanovila. Je potrebné, aby v jednej eparchii všetci jednako liturgovali. Takto formulovaná otázka bola výrazom kritiky kňazských radov a ich nejednotného slúženia. Citujem (V. Hopka): „V nijakom prípade nie je znakom disciplinovanosti, že skoro nenájdeš dvoch kňazov, ktorí by mali jednaké zvyky pri liturgii.“ Nato kladie autor otázku: „Či je to tak dobré?“ a sám si odpovedá: „Ja

---

⁴ V tejto súvislosti treba poznamenať, že Kongregácia pre Východnú cirkev vydala liturgickú príručku s názvom *Poriadok bohoslužieb* až v roku 1958.

⁵ Pravou stranou rozumieme tú, keď kňaz stojí čelom k oltáru a po jeho pravici.

myslím, že nie. Lebo v takom vážnom diele ako sv. liturgia by mala byť jednota.“⁶ Jednota, o ktorú ide, je chápaná v podstatných častiach samotného liturgovania, nedrží sa fyzického poriadku, ktorý ani nie je možný. Preosv. vladyka Vasil' sa pýta: „Ktoré fórum je najvyššou autoritou pre rozhodnutie: ordinár alebo zvyk? Alebo Rím?“

Rím vydal svoj liturgikon v roku 1941. V Prešovskom biskupstve pre vojnové roky a následnú likvidáciu nebol uvedený do praxe. V roku 1998 bol v Ríme schválený liturgikon podľa typizovaného textu pre ruténsko-slovanský obrad. Ten sa používa v Gréckokatolíckej cirkvi dodnes.⁷

§3 Princípy využívané preosvieteným vladykom V. Hopkom

Prvý princíp je *tožestvo svjatych bohoslužbenii*. Druhý princíp je sila nachádzajúca sa v slúžení svätých obradov. Autor spresňuje, že jeho odpovede sa budú rozdeľovať na dve skupiny. Prvá časť dá všeobecnú odpoveď na predložený bod a druhá objasní otázky a dá akoby špeciálnu odpoveď. V strede týchto dvoch častí dáme predovšetkým principiálnu odpoveď, aby sme ukázali vnútorný súvis medzi týmito bodmi.

§4 Protichodným princípom dávame vlastné princípy

Vladyka Hopko pripomína svoj prvý princíp, menovite *tožestvo* všetkej bohoslužby a dôrazne samotný pohľad liturgovania, v ktorom vidí silu samej bohoslužby, ale aj tvrdosť nášho postupu.

§5 Prvý princíp: tožestvo svjataho bohosluženia

Oproti princípu vyhláseného *tožestva* autor stavia bohatstvo prirodzenej rozličnosti. Je potrebné upriamiť pozornosť na to, aby sme *tožestvo* dobre a presne vnímali. Lebo z nepresného porozumenia samej otázky toho *tožestva* sú zlé závery.

§6 Čo je tožestvo liturgovania?

---

⁶ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, Prešov, 1948, s. 17.

⁷ Porov. BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov: Petra, 2002, s. 68.

Tožestvo etymologicky označuje robiť *to že samoje*, teda rovnakosť. Také tožestvo liturgovania sa vzťahuje predovšetkým na rubriky sv. liturgie, ďalej na vonkajšie znaky a vonkajšie prevedenie sv. liturgie. Vnútnorná podstata sv. liturgie je jedna a rovnaká. Podľa učenia Katolíckej cirkvi je správne, aby vnútro aj vonkajšok boli u kňaza v súlade. Také predpisy, ktoré sa vzťahujú na samu podstatu sv. liturgie, je potrebné chrániť v každej sv. liturgii. Iné predpisy, vydané matkou Cirkvou, je tiež potrebné presne zachovávať. *Tožestvo* sv. liturgie sa rozdeľuje na fyzické a mravné. Fyzické *tožestvo* je samotný fyzický akt slúženia. Mravné *tožestvo* je závislé od používania rozumu a vôle. Sväté liturgovanie je morálny akt kňaza, aj keď vidíme len jeho vonkajšiu podobu, lebo kňazi nie sú fyzický mechanizmus, ale morálne osoby (konatelia), ktorí zodpovedajú za svoje činy.

§7 Čo je mravné tožestvo?

Na túto otázku autor odpovedá, že mravné *tožestvo* vyjadruje individualitu celebranta, jeho mikrokozmos, jedinečnosť a neopakovateľnosť. Každý človek má vlastný morálny svet, morálny život a morálnu zodpovednosť. Práve pre priestor slobody vznikajú v ľudskom konaní nezrovnalosti.

Príklady: Autor uvádza, že v prešovskej katedrále naraz slúžia štyria kňazi a každý nahlas (po svojom) spieva modlitby liturgie. Vzniknutý chaos si môžeme domyslieť.

Ďalší kňaz vždycky neskoro príde na sv. liturgiu; tým dáva zlý príklad aj veriacim, ktorí chodia neskoro. Opačný príklad je, že niektorí celebranti pri sv. prijímaní nevedia dokončiť tento posvätný akt. Vedení akýmsi prísnyim zachovávaním prirodzeného pôstu, celé svoje úsilie dávajú do toho, aby neprehltli ani slinu. Tým predlžujú akt sv. prijímania. Kde je tu teologický znak a pastoračná múdrosť? pýta sa autor. Ďalšie príklady sa týkajú škrupulozity pri vyslovovaní slov premenenia, pohoršlivého držania tela pri liturgii, zbytočných teatrálnych gest, ktoré pôsobia odstrašujúco na veriacich.

Osobitne autor spomína príklad, že keď ide kňaz s čašou k žertveníku po sv. prijímaní, nemá sa klaňať pred prestolom, lebo Kristus v rukách je mu bližší ako Kristus v bohostánku. Nakoniec

pátrajúc po príčinách zdôrazňuje, že mravné *tožestvo* neznamená neobmedzenú slobodu, ale prirodzené hranice, v ktorých sa majú presne zachovávať liturgické rubriky. Bez ducha zbožnosti zachovávanie rubrik by bolo iba mechanickou šablónou, nie slobodným mravným a duchovným aktom. Teda nie otrocký postoj voči fyzickému poriadku (*tožestvu*), ale zdravé normálne objavenie cirkevných a liturgických predpisov. Táto pripomienka nestráca ani dnes na svojej aktuálnosti.

§8 Čo je *tožestvo liturgizovania*?

V tomto odseku sa prof. Russnák vracia k otázke, ktorú rozoberal už v šiestom paragrafe.

§9 O predpisoch (rubrikách) cirkevného slúženia

Pod pojmom rubriky cirkevného slúženia rozumieme oficiálne predpisy podávajúce direktívu, ako je potrebné sláviť bohoslužbu, aby sa slúženie naplnilo podľa cirkevného ducha. Z toho vyplýva, že rubriky majú veľký význam v bohoslužbe a ich presným zachovávaním samotná bohoslužba býva prevedená tak, aby bola v zmysle cirkevného liturgického príkazu správna. Rubriky rozdeľujeme na **podstatné** a **prídavné**. Podstatnými sa nazývajú tie, bez ktorých samo slúženie nemôže byť platné. Inými slovami, bez toho, aby sa presne splnili, samotná bohoslužba sa nemôže uskutočniť. Takými prameňmi sa javia napríklad kánony rôznych cirkevných snemov. Autor hneď konkretizuje: „Napríklad v treťom apoštolskom kánone sa predpisuje, že pri sv. liturgii nemožno na obetu priniesť nič, iba pšeničný chlieb a hroznové víno.“⁸ Čo sa týka použitia kvaseného chleba, autor tu dokladuje citátom predpis Florentského snemu z roku 1439.

K prídavným rubrikám patrí napríklad požehnať a pobozkať bohoslužobné rúcho (rizy) pred božskou liturgiou. Sám osebe tento predpis nemôže mať takú dôležitosť ako prvý. Z toho vyplýva, že sme povinní rozlišovať rubriky, od ktorých závisí platnosť svätej bohoslužby, a tie, ktoré majú menší význam.

---

⁸ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovania I.*, s. 53.

§10 Vážne rubriky pre slúžiaceho

Autor vážnosť rôznych rubriík rozdeľuje podľa týchto kritérií: 1) od predmetu, 2) od vzťahu k rôznym vážnym tézám, 3) od ustanovených trestov pre tých, ktorí porušujú také kánony alebo rubriky, 4) od uzáverov z mienok prináležiacich odborníkov.

V prvom rade treba dbať na to, aby liturgiu mohol slúžiť len platne vysvätený kňaz alebo biskup. V súlade s predpisom 32. kánonu Šiesteho všeobecného snemu je záväzné dávať do vína malé množstvo vody, lebo je to významný symbol. Kto by premenil víno bez kvapky vody, premenil by platne, ale s ťažkým hriechom.⁹ Podobná vážnosť vyplýva z prijatých ťažkých trestov proti neposlušným. Čo sa týka vážnosti zachovávaní mienok teológov, autor udáva príklad: biskup, kňaz alebo diakon nemá prijímať na seba svetské starosti, ináč bude vyňatý z kňazského stavu. Ďalej autor viackrát cituje sv. Alfonza ako veľkú autoritu v morálnych otázkach.

§11 Môže nejaká rubrika nezaväzovať kňaza?

Z doteraz analyzovaných bodov vychádza, že takej rubriky, ktorá by nezaväzovala liturgujúceho kňaza, niet. Pravda, v niektorých prípadoch môžu byť také rubriky, je ich málo, o čom nemožno pochybovať. Ako príklad autor uvádza možnosť platného i dovoleného slúženia sv. liturgie bez použitia piatich prosfor. Toto pravidlo platí aj v súčasnosti.¹⁰

Súhrn povedaného o rubrikách

Rubriky predpísané pri sv. liturgii nás zaväzujú vo svedomí a ich dodržiavanie je záväzné pod hriechom. Sú rubriky podstatné a prídavné. Jedny zaväzujú pod ťažkým, druhé pod ľahkým (malým) hriechom. Takých rubriík, ktoré by vôbec nezaväzovali kňaza, je veľmi málo, čo vyplýva z dekrétov Kongregácie pre východné cirkvi, ktoré autor cituje.

---

⁹ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, s. 58-59.

¹⁰ Porov. Kongregácia pre Východnú cirkev: *Poriadok bohoslužieb*, BYZANT Košice s. r. o.: 1998, s. 98.

§12 Morálny dôsledok nastoleného princípu, ako sa javí, a objasnenie samotného problému

Autor mal na mysli čo najúprimnejšie odpovedať na otázky preosv. vладыky Vasil'a Hopka. Ak to má byť právoplatné (zaväzujúce), musí to schváliť najvyššia autorita Cirkvi. Vec je dosť zložitá, lebo rôzni kňazi rôzne slúžia.

§13 Tožestvo svätého liturgovania a rôznosť našich predpisov

My sme ochotní pridať sa k tým, ktorí sa oduševňujú takým morálnym *tožestvom* vysluhovania bohoslužby. No sme povinní dodať i to, čo prevedenie takého ustanovenia nachádza samo osebe mnoho prekážok, takže takmer nie je možné taký dekrét do samotnej praxe voviesť. Netreba pri tom zabúdať na to, že na Východe sú rôzne typiky: konštantínopolský, jeruzalemský alebo po mene samých autorov: typik sv. Sávu, sv. Jána Damascénskeho, Teodora Studitu atď. Pretože sú rôzne typiky, rôznosť sa javí ako normálna. Navyše, v rôznych typikoch jestvujú také vyjadrenia ako napr. „ili jehda ekkleziarch rászudit“ alebo „ili kak nastojatel' izvolit'“. Z povedaného vyplýva, že aj v jednej cirkvi môžu byť rozdiely, ktoré neničia jednotu obradu alebo bohoslužby. Tak hovorí aj príslovie: keď dvaja robia to isté, nie je to to isté. (*Si duo faciunt idem, non est idem.*) Autor na vysvetlenie použil príklad profesora, ktorý ústne povedal študentom tézu, ktorú mali písomne replikovať. Každý študent považoval iný aspekt tézy za dôležitý a inak predloženú tézu vnímal. Preto výsledné formulácie boli u každého rozdielne. Potom sa nemožno diviť tomu, že vonkajšia podoba rôznych ľudí sa javí naplnená rozdielmi a premenami. Podobne dokladuje aj z prostredia západnej (latinskej) cirkvi, kde sú ešte prísnejšie rubriky, a predsa tam nachádzame rozdiely.

§14 Druhý dôvod všetkých rozdielov je v našej praxi

Zvyk je autoritatívny výklad samého zákona. Konkrétne o tom hovorí aj (CIC) Kódex kánonického práva v kánone 29: „Zvyk je najlepším vykladačom zákona.“ Na základe veľkých autorít, akými sú sv. Alfonz, pápeži Pius IX. a Pius XII., autor určuje procedúru vzniku záväznosti konkrétneho zvyku. Dokazuje proces, keď sa formálny zvyk

stáva kánonicky vážnym pravidlom. Rôznosť zvykov uznávajú aj oficiálne smernice Kongregácie pre východné cirkvi, kde v treťom bode sa píše toto: „*Consuetudo incensandi commendatur, sed non est praecepta praeprimis si res agatur de Missa totaliter privata, seu absque fidelibus.*“¹¹ (10. septembra 1941)

§15 Otázka všeobecných a dočasných zvykov

Autor princípy právne rozoberá a derivuje ich.

§16 Čo je storočia starý zvyk?

Z kánonov cirkevného práva vyplýva, že aby zvyk mal silu zákona, v krajnej miere je potrebných 40 rokov. Ak ide o zvyk, v ktorom sa nachádza poznámka, ktorá chce meniť doterajší zákon, treba 100 rokov.

§17 Diakon, ľud a miništranti

Otázkami ľudu, diakona a miništrantov sa autor chce zaoberať iba z pohľadu liturgického *zvania* (názvu). Všetky tieto tri subjekty sú dôležité vo východnej bohoslužbe, lebo na Východe privátnej služby niet. Apoštoli sa javili prostredníkmi samého novozákonného zjavenia. Diakonát, ako učí Cirkev, patrí s kňazstvom a biskupstvom k tzv. vyšším stupňom sviatostného stavu. Sviatostný charakter diakonátu sa dokazuje tým, že ho samotní apoštoli modlitbami a kladením rúk udeľovali. Sviatostnosť diakonátu pripisuje aj cirkevná tradícia. Diakoni naplňali svoju sviatostnú úlohu pri biskupovi a kňazoch tak, že spočiatku bez diakonov nebolo slávnostného slúženia novozákonných bohoslužieb. Obrad sa kryštalizoval tak, že slávenia boli vždy pred veriacim ľudom. Predsedal im vždy biskup (alebo kňaz), ktorého sprevádzal diakon. Pre uskutočnenie sv. liturgií a iných obradov Apoštolská stolica vo svojich vydaniach sv. liturgie a iných obradov z rokov 1941 a 1942 v samom texte vyznačila časti, ktoré jednoznačne patria diakonom. No keď sa v týchto liturgikonoch nachádzajú diakonské časti, neznamená to, že tie diakonské časti musí brať sám kňaz, ale to, že ak by bol prítomný diakon, tak ich má brať on.

---

¹¹ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, s. 89.

K problematike miništranta vzniká nasledujúca otázka: Je potrebný miništrant pri čítanej sv. liturgii, alebo môže kňaz slúžiť aj bez neho? Javí sa všeobecný princíp, že kňaz má miništranta. A keď nemá formálneho miništranta, tak aj taký človek môže stáť pri oltári, ktorý rolu miništranta neovláda. Jeho úlohu odpovedať na modlitby vykonáva sám liturg. K tomu cituje kánon 813, paragraf prvý, ktorý hovorí, že kňaz nemôže celebrowať bez miništranta, ktorý posluhuje a odpovedá. Východný kódex hovorí v kánone 813: „Sacerdos missam celebrans ministrum si haberi potest adhibeat qui eidem inserviat et respondeat.“ (§3 kán. 813)¹² Z tohto citátu vyplýva, že kňaz, podľa disciplíny východného práva, nie je absolútne povinný mať miništranta, iba ak je možné, a uzatvára: tým je dané právo našim kňazom i bez miništranta liturgovať.

V nasledujúcej neúplnej časti sa autor kriticky vyjadruje na adresu vtedajších bohoslovcov. Napríklad uvádza, že po sv. liturgii, na ktorej bohoslovci miništrovali samotnému vladykovi (preosv. Pavlovi Gojdičovi), ani jedného nenapadlo pomôcť vladykovi pri obliekaní zimného kabáta. Ďalej spomína, že keď sú bohoslovci pustení poobede na vychádzku alebo majú voľno, nikoho nenapadne ísť na večiereň.

§18 Nami používané pramene

Aby vysvetlenie otázok pomocného biskupa V. Hopka bolo úplné, autor si pokladá za povinnosť dať prehľad všetkých zdrojov, ktoré v diele citoval, aby sa materiál stal jasným a použiteľným aj v budúcej praxi. Pre dôkaznosť jeho širokého rozhľadu ich uvádzame v úplnosti.

I.

1. Encykliky:

Pius XII.: *Mediator Dei* (Rím, 20. novembra 1947)

2. Dokumenty Kongregácie pre východné cirkvi:

Výnos č. 1219/28 z 10. septembra 1941

Listy biskupovi Gojdičovi z dní 15. decembra 1941 a 4. decembra 1943

---

¹² RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, s. 107.

II.

A) Dokumenty v gréčtine:

1. Ευχολόγιον το μέγα (Veľký trebník). Rím: Polyglotta, 1873
2. S. Theologiae Lectoris od Jakova Goara OP, znalca byzantského obradu (časti sú po grécky). Druhé opravené vydanie v Benátkach, 1730.

B) Dokumenty v cirkevnej slovančine:

1. Liturgia sv. Joanna Zlatoustaho a Služba sv. Vasilia Velikaho, liturgické knihy vydané v Ríme, vo vydavateľstve krypto-ferratského kláštora, schválené Svätou stolicou v rokoch 1941 a 1942.

Autor vysvetľuje zakladanie baránka (ahnce) citátmi zo spomenutého liturgikonu (s. 98).

2. Ten istý liturgikon bol vydaný vo Lvove v rokoch 1666 a 1681.
3. Liturgikon vydaný v Lvove v roku 1866

5. A keleti Egyház miséi. Budapešť, 1915. Táto kniha má nepriamu autoritu, pretože sa v nej cituje text Komisie z rokov 1914-1916, ktorý sa nachádza aj v Grotta-Ferratských vydaniach.

6. Ďalšie diela

- a) Corpus Juris Canonici
- b) De disciplina genuflectendi In Ecclesia Orientali. Fragopoli, 1938
- c) De modo agendi nostrorum. Prjašev, 1932
- d) Epiklisis. Prjašev, 1926

7. Alfonz z Ligouri *Theologia moralis*. Ratisbonae, 1880
8. Alfonz de Rodriguez: *A ker. tökéletességek gyakorlása*. Kalocsa, 1874
9. Denzinger, Henricus: *Enchiridion symbolorum et definitionum*. Wirzburg, 1865
10. Eger, Franciscus: *Propaed. Phil. Theol.* Brixinae, 1888
11. Kizák, Joan: *Cerk. ustav*. Užhorod, 1912
12. Müller, Ernestus: *Theol. Mor.* Vindobnae, 1895
13. Niles, Nicolaus SJ: *Kalendarium manuale*. Oeniponte, 1879
14. Vascotti, Clarus: *Hist. Eccl.* Vindobonae, 1895

Nekatolícki autori:

1. Benjamín, ruský biskup: *Novaja Skrižal'*. Sanpeterburg, 1857
2. Dimitrevskij, Ivan: *Istoričeskoe, dogmatičeskoe i Tainstvennoe izjasnenie Bož. Liturgii*. Sanpeterburg, 1884
3. Milasch, Nikodim, srbský biskup: *Pravila*. Moskva, 1911
4. Nikolsky, Alexander: *Posobie k izučenie Ustava Bohosluženia Pravosl. Cerkvi*. Sanpeterburg, 1894
5. Petrovsky, Alexander: *Apostolskija Liturgii Vostočnoj Cerkiv*. Sanpeterburg, 1897

Zborníky kánonov:

Corpus Juris Canonici. Romae, 1917

Acta et Decreta Syn. Prov. Lepopl. 1891. Romae, 1896

Synodus Zamosc. 1720. Romae, 1857

§19 Význam použitých prameňov

V tejto kapitole autor v krátkosti udáva kritériá posudzovania vážnosti jednotlivých dokumentov podľa ich vnútorného charakteru.

§20 O fóre, majúcom moc ustanoviť, čiže riešiť liturgické otázky

Je potrebné ešte rozobrať otázku, či jednotliví biskupi môžu získať toto vysoké fórum. V západnej cirkvi je táto otázka vyriešená. Citátom kánona 1257 CIC (*Unius Apostolicae Sedis est tum sacrum ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros*) autor poukazuje na to, že jedine Apoštolskému stolcu prináleží moc riešiť liturgické otázky a potvrdzovať liturgické knihy.¹³ Z toho sa vyvodzuje, že druhí majú len toľko moci, koľko im Apoštolský stolec delegoval. Vo východných cirkvách sa nedávno pripravil nový kódex kánonického práva, ktorý ešte nebol schválený. Autor však odporúča držať sa jeho projektu prác na novom kódexe.

Autor navrhuje, aby sa právomoci v liturgických otázkach

---

¹³ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, s. 120.

a knihách presunuli na patriarcháty. Keďže gréckokatolíci v Prešovskej eparchii nepodliehajú v súčasnosti žiadnemu patriarchátu, ale priamo Apoštolskému stolcu, autor sa prihovára za podobné právne riešenie, ako je to v latinskej cirkvi. Patriarchovia aj biskupi môžu v hraniciach posvätných kánonov postupovať v otázke ochrany čistoty nášho obradu. Biskupom v tomto zmysle autorovho návrhu prináleží: 1. aplikovať ustanovenia Kongregácie pre východné cirkvi ohľadom sv. liturgie; 2. a) rozhodovať o častiach, ktoré sú v texte medzi červenými hranatými zátvorkami; b) právo, aby ktorýkoľvek ruténsky biskup akéhokoľvek miesta s ohľadom na svoje svedomie a múdrosť nenaliehal alebo nerozširoval svojim podriadeným také isté knihy (S. Congr. 15. sept. 1943, Prot. N. 1219/28); c) ďalej právo, aby skúšanie a cvičenie mladých kandidátov v seminároch bolo už teraz prispôbené novým princípom, ustanoveným dokumentom východnej kongregácie; d) právo vydať sv. liturgiu Jána Zlatoústeho podľa textu a zmyslu rímskeho vydania; e) právo prísne zakázať užívanie skôr rozrezaných prosfor, čo Rím nemenne chce vykoreniť.¹⁴

Na záver tejto časti autor úprimne vyzýva hierarchov Prešovskej eparchie, aby liturgický život riadili pevnou rukou k rešpektovaniu dokumentov Kongregácie pre východnú cirkev.

Ľvovský liturgikon

Nasledujúca samostatná časť knihy s názvom *Rôzne body liturgikonu Ľvovského vydania z roku 1905* (s. 140-147) podrobne pojednáva o predmetných bodoch týkajúcich sa spôsobu slávania sv. liturgie, nachádzajúcich sa na strane 320 v Ľvovskom liturgikone. Vzhľadom na rozsah tohto príspevku sa nimi nebudeme zaoberať.

Príloha Teodora Rojkoviča

Autor M. Russnák vložil do svojho diela aj kritický rukopis kanonika Teodora Rojkoviča s jeho poznámkami k predmetnej problematike zachovania jednoty liturgovania. Celkovo ide o tri listy

---

¹⁴ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.*, s. 133-136.

datované 15. 3., 19. 3. a 20. 3. 1949 a nedatovaný dodatok.¹⁵

§21 Vysvetlenie rôznych otázok predložených Jeho Excelenciou Dr. Vasil'om Hopkom

Prof. ThDr. Mikuláš Russnák (ďalej len autor) píše, že v prvej časti diela dal výklad princípov, týkajúcich sa všetkých položených otázok. Ako leitmotív uvádza vetu: Kto dobre pozná princípy, vie odpovedať aj na ťažšie problémy.¹⁶ Následne autor uvádza znenie dvoch listov pomocného vладыky Vasil'a Hopka, ktoré nazýva Dokladmi.

Prvý Doklad je datovaný 4.11.1948. Na kňazskej konferencii 3.11.1948 v prítomnosti Jeho Excelencie biskupa ordinára (Pavla Gojdiča) niekto vzniesol požiadavku, aby aspoň prešovskí kňazi jednako liturgizovali. Existujú viaceré liturgikony a nikto nevie, či pri rôznych rubrikách rozhoduje každý kňaz sám, alebo diecézny zvyk, alebo Rím. Voľakedy sme boli uzavretí, konštatuje autor, a mali iba jeden liturgikon. Po otvorení hraníc prišli haličskí kňazi, baziliánski mnísi, misionári, preosv. vладыka Dionýz Nyáradi z Juhoslávie, a spoznali sme nové zvyky ohľadom celebrovania. Niektorí kňazi prijali neprijateľné zvyky (čo predlžuje liturgiu) a prispôbili sa rímskemu vydaniu liturgikona. Z toho vznikol nový spôsob slúženia, ktorý nie je ani náš (prešovská tradícia), ani podľa rímskeho vydania. Niektorí kňazi prijali tento novovytvorený konglomerát a druhí nie. Autor uvádza, že medzi haličskou a rímskou liturgiou sa vyskytuje celkovo 170 rozdielov. Na prvý pohľad sú to maličkosti, no mnoho maličkostí robí veľkú rozdielnosť. Nasleduje register 39 otázok pomoc. biskupa Hopka (prvý Doklad). Na tento prvý register reagoval preosv. vладыka Pavol tak, že si listom vyžiadal mienku veľadôstojnej kapituly.

O niekoľko dní preosv. vладыka Vasil' predložil Biskupskému úradu v Prešove nový Doklad, datovaný 9.11.1948. V ňom si všima ďalšie body resp. otázky. Tu je niekoľko otázok zo začiatku druhého registra, ktorý má celkovo 62 otázok:

---

¹⁵ Originál rukopisu T. Rojkoviča je v prvom diele na stranách 151-158 (rukopis je dnes už dosť ťažko čitateľný); jeho strojový prepis je na stranách 159-174.

¹⁶ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, Prešov, 1948, s. 101 (číslovanie strán nechávame podľa pôvodného číslovania autora).

1. Modlitby, ktoré majú kňazi konať pred ikonostasom, mnohí konajú doma alebo inde, niektorí za ikonostasom (v katedrále) , alebo kľačiac pred oltárom. Čo je správne?

2. Po modlitbách idú k prestolu pobožkať prestol, evanjelium, v rímskom vydaní aj kríž. Niektorí nebozkajú nič.

3. Pri obliekaní čo požehnať a čo pobožkať? Podľa haličského zvyku umýva kňaz ruky pred obliekaním a podľa prešovského po obliekaní.

4. V proskomídi pri modlitbe *Iskupil ny jesi jedni* postojacky utierajú čašu, starší namiesto toho rozprestierajú ruky.

5. Možno slúžiť liturgiu len na baránkovi? Ak je vopred vyrezaný, treba robiť nožom zárezy, alebo len hovoriť slová?

6. Víno požehnať pri vlievaní?

7. Treba na česť Bohorodičky časticu v tvare trojuholníka? Niektorí kňazi dávajú len štvorec, iní nedávajú takúto časticu.

8. Deväť častíc dať zľava doprava alebo zvrchu dole? Baránka prebodnúť v časti IC alebo XC?

9. Pri kladení deviatich častíc začíname od ktorého textu: *silou čestného a životodarného kríža, ctihodného slávneho proroka, predchodcu a Krstiteľa* alebo *na česť ctihodných nebeských beztelesných síl*?

10. Ak sa nepoužíva kadidlo, treba brať modlitbu nad kadidlom?¹⁷

Aj po tomto Doklade preosv. vladyka Pavol prosí kapitolu o mienku.

§22 Naše všeobecné pripomienky na dva doklady preosv. vladyku Vasiľa

Kanonik Mikuláš Russnák sa dovoláva ráznosti a prísnosti pre zavedenie jednoty bohosluženia, a to tak pre domácich kňazov, ako aj z cudziny prichodiacich a mladých kňazov, ktorí si dovoľujú odchýlky od prešovskej tradície. Táto prísnosť je vlastne milosrdenstvom predstaveného, ktorý nestrpí extravagancie.

---

¹⁷ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, s. 111-113.

§23 Jednotlivé body biskupa Vasiľa (metodika)

Námietky Jeho Excelencie pomocného biskupa Vasiľa sa rozdeľujú na dve skupiny: všeobecné a špeciálne zdôraznené. V prvom svojom Doklade v prvom bode nastoľuje dve otázky: 1/ Môže každý liturgizovať tak, ako doteraz liturgizoval (čo uznával za dobré, to robil, a čo neuznával, to vynechal)? 2/ Ak to nie je dobré, prosím presne naznačiť, ako treba liturgizovať, hlavne v tých bodoch, o ktoré prosím v liste. Autor odpovedí na to reaguje určením svojej metodiky pri odpovediach: najprv odpovie na všeobecné body, potom na jednotlivé otázky.

§24 Riešenie všeobecných otázok

Biskup Vasiľ Hopko sa pýta, či je dobré, aby kňazi liturgizovali tak, ako doteraz, čiže vynechali, čo uznajú za vhodné. Nepresnosť otázky pozostáva z dvoch častí: Každý slúži tak, ako sa učil v seminári alebo u starších kňazov. Nikto by si teda nemal vymýšľať. Nemôžeme teda pripustiť osobné odchýlky.

§25 Trojnásobné prežehnanie

V rubrikách rímskeho vydania sv. liturgie sa píše, že kňaz aj diakon sa majú trikrát prežehnať na začiatku. Prvýkrát v čase, keď kňaz vchádza do chrámu a pred Kráľovskými dvermi robí trikrát poklonu. Potom keď vchádza do svätyne a robí poklonu pred oltárom. Tretí raz v rámci obliekania, keď berie na seba stichár. Štvrtýkrát počas obliekania ďalších rúch. Keď už je oblečený a ide k žertveníku, urobí do päťice tri poklony. Takýmto spôsobom vytvorí akúsi harmóniu. Diakon keď schádza z prestola na začiatok sv. liturgie stojac pred svätým oltárom, pokloní sa trikrát s požehnaním.

Rubriky neslúžia len na vonkajšiu povinnosť, ale aj na osobnú poslušnosť vo svedomí. Nejde len o obrad, ale aj o morálne hodnotenie vo svedomí. Zachovávanie rubriek podlieha morálnemu hodnoteniu.

Svoj výklad prof. Russnák dôvodí tým, že nechce iba taxatívne vysvetľovať predpisy, ale ukázať, nakoľko nás ony zaväzujú vo svedomí. Rubrika o množstve poklôn a o trojnásobnom požehnaní nie je taxatívna ani obligatórna (záväzná).

§26 Ako bude prebiehať výklad?

Autor upozorňuje, že preosv. vladyka Vasil' sa nie vždy jasne pýta, preto si tak rozdelí predmetný materiál svojich odpovedí, aby odpovedal najprv na hlavné body podľa poriadku sv. liturgie, ktoré značí rímskymi číslicami, a tie delí na paragrafy podľa čísla predložených otázok.

I. Uvedenie do samej bohoslužby

§27 Predbežné časti sv. liturgie

Hlavná otázka v predbežných častiach sv. liturgie je: Modlitby pred ikonostasom konajú niektorí kňazi za ikonostasom, pred oltárom, doma, niektorí kľáči. Duch východnej bohoslužby sa javí v tom, že predpísané slúženie konáme stojac pred Bohom. Ináč by nás rubriky upozornili. Je to prirodzené, že kňaz stojí, a okrem toho aj rubriky to tak predpisujú. Ďalej autor hovorí, ako prebiehajú úvodné modlitby. Diakonské rubriky sa v neprítomnosti diakona vynechávajú.

§28 Božkanie prestola, evanjelia a svätého kríža

Autor na vznesenú otázku ohľadom nejednoty pri bozkávaní prestola, evanjeliára a kríža objasňuje. Kňaz ide k oltáru a bozká oltár, evanjelium a kríž. Kňaz má bozkať evanjelium a diakon oltár (podľa inej rubriky). V tejto otázke je nejednota aj v liturgikone, preto táto otázka nie je taká dôležitá. Preto by bolo dobré podľa Dr. Russnáka ponechať doterajšiu prax, a to bozkávať jedine oltár, lebo je tu sila zvyku, aj preto, lebo tesne pred sv. liturgiou je formálne predpísané bozkávanie kníh sv. evanjelia.

V Prešovskej eparchii je veľa chrámov bez ikonostasa (vypočítava ich), preto mnohí kňazi modlitby pred ikonostasom nerobia, ale nesúd'me ich za to.

§29 Otázka ohľadom modlitby Vstupujem do tvojho chrámu...

Pretože náš obrad je dosť dlhý, odporúča sa modliť kratšia prax: dva verše piateho žalmu. Rímska Svätá stolica akceptuje formu celého žalmu alebo našu kratšiu prax. Nakoniec autor uvádza zásadu: „scrupuli

enim inanes contemnendi sunt“, teda škrupule sú totiž zanedbateľné.¹⁸

II. kapitola: Obliekanie celebranta

§30: Samotné obliekanie

Zaväzuje nás užívanie náplecníka? Kladie otázku vladyka Hopko. Kanonik Dr. Russnák konštatuje, že náplecník sa používa v latinskej cirkvi a vo východnej sa autenticky nepoužíva. Toto tvrdenie podporuje autormi ako ruský biskup Benjamín alebo Ivan Dmitrevský, ktorý vo svojej knihe o náplecníku nehovorí. Kňazské rúcha podľa Dmitrevského sú stichár, epitrachil, pás, rukavice, orár, felón, nábederník, omofor, mitra a sakos. Ale u nás väčšina kňazov používa náplecník. Sám preosv. vladyka P. Gojdič, kanonici a diakoni ho používajú. Z našej praxe teda nemožno uspokojivo vyriešiť túto otázku.

Samo sebou sa rozumie, že jeho používanie nie je vážna otázka, ktorá by zaväzovala pod hriechom.

§31: Ako obliekať epitrachil? Pod pojas, nad alebo je to jedno?

Vladyka Hopko sa pýta, aký postup treba použiť pri obliekaní epitrachila a pojasa. Všeobecný zvyk v Prešove je, že najprv sa opáše stichár a tak ide epitrachil (nad pojasom). Je to dlhodobý zvyk. Prvý, ktorý to používal naopak, bol preosv. vladyka Dionýz Nyáradi: pojasom obväzoval stichár aj epitrachil. Z našej strany to nemôžeme uznať za správne, najmä preto, lebo v autentickej forme bol *in pacifica possessione*, ktorému nikto nemôže dať bez príčiny nový „vid“ – teda zmeniť zvyk.

Pravoslávni viažu pojas nad epitrachilom. No tento spôsob užívania pojasa je nepraktický: sám si nikto nezdvihne stichár a neprepáše sa, iba ak mu niekto pomáha. Ešte aj brucho kňaza pri tom viac vyniká. Dobré by bolo, keby starí kňazi neopúšťali prešovský zvyk. Mladší kňazi ich budú nasledovať a nebude problém.

§32 Požehnanie a bozkávanie liturgických rúch

Ďalšia otázka vladyku znie: Ktoré rúcha treba požehnávať? Naši

---

¹⁸ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, s. 144.

kňazi nič nepožehnávajú. V rímskom vydaní liturgikona sa požehnáva epitrachil a voliteľne felón. Naproti tomu Levický z Haliče vraví, že každé rúcho treba požehnať aj pobožkať. Autor na odpoveď uvádza, že v rôznych liturgikonoch sú rôzne rubriky ohľadom prežehnávania, požehnávania a bozkávania. Keď je diakon, tak na jeho výzvu kňaz požehnáva a bozkáva jednotlivé rúcha. Keď nie je, tak sa to vynecháva, treba požehnať a pobožkať len epitrachil.

Kňaz s úprimným katolíckym duchom chodí v reverende: charakteristickom kňazskom odeve. Pred niekoľkými rokmi sa nikto neosmelil ísť bez reverendy k biskupovi. No svetová vojna to pokazila, lebo vojenský kňazi mohli slúžiť liturgiu bez reverendy a diecézni kňazi si pomysleli, že aj oni môžu. Dekrét z 18. júla 1946 pod číslom 1911/1946 zakazoval bez reverendy liturgovať. Keď kňazi priniesli veci deťom do Prešova, prečo nezobrali aj reverendu? Je to duch zla, ktorý rozbíja Cirkev, konštatuje ostro na záver autor.

III. Proskomídia

§33 Umývanie rúk

Otázka preosv. vladyku Vasil'a znie: Umyť ruky pred obliekaním, po obliekaní alebo kedy kňaz chce? Dr. Russnák jednoznačne píše, že treba ruky umyť po dokončení odievania v zmysle rubriík citovaných po grécky aj latinsky, no niektorí aj v takej malej veci sa prispôbia latinskej cirkvi a umývajú pred obliekaním. Teda jednoznačný záver je, že treba ruky umývať pred proskomídiou.

§34 Matéria na posvätenie

Ďalšie otázky preosv. vladyku Vasil'a sa týkajú matérie najsv. eucharistie. Možno sláviť sv. liturgiu iba na baránkovi? Kto to dovolil? Ak je vopred vyrezaný baránok, treba symbolicky robiť výrezy? V odpovedi autor uvádza, že sú miesta, kde sa posväcuje len baránok, napr. Vilnius a Grécko. U nás treba vyrezávať aj častice, pretože ich rozloženie má krásny náboženský symbol. Druhá príčina je, že treba dať prijímanie ľuďom, a na to baránok (ah nec) nestačí. Nakoniec naša prax je taká, že dávame na diskos všetky potrebné častice. Pred tridsiatimi rokmi neboli kňazi, ktorí by vopred vyrezávali častice, tento

problém neexistoval. Dr. Russnák je za zachovanie predpísaného poriadku.

§35 Prebodnutie baránka

Otázka znie: Baránok sa prebodáva v časti IC alebo XC alebo na náhodnom mieste? Doterajšia prešovská prax je nejednotná. Pri hľadaní správnej odpovede prof. Russnák správne konštatuje, že srdce každého človeka je podľa prirodzenosti naľavo, preto treba prebodávať z našej pravej strany, ktorá je baránkova ľavá. Na záver uvádza, že kňaz prebodáva časť baránka IC.¹⁹

§36 Požehnávať, alebo nepožehnávať víno pri proskomídií?

Otázka znie: Jedni kňazi pri vlievaní víno požehnávajú, iní vlievajú vodu bez slova, iní hovoria Pane požehnaj. V rímskom vydaní liturgikona diakon prosí o požehnanie pre obe.

Autor cituje grécky text rubriky, ktorá hovorí: Diakon vlieva do svätej čaše víno a vodu spolu a hovorí: *Požehnaj, vладыka, sväté zjednotenie*. V ľvovskom vydaní liturgikona z roku 1621 je napísané: *Blahoslovi vладыko vodu...* Vážnejšie nie je samotné požehnanie vína resp. vody, ale názor cirkvi na povinnosť vliatia vody do vína. Stačí tú vodu vnímať ľudskými zmyslami, pretože z Ježišovho srdca vyšla krv a voda. Všeobecná prax je, že stačí požehnať vodu.

§36 b. Množstvo predkladaného vína

Otázka znie: Koľko najmenej vína môže byť premenené? Autor sa pri odpovedi opiera o citát: *Materia tam modica, ut sensu percipi non possit; tum quia non potest demonstrari, tum quia sacramentum debet esse signum sensibile*. (Alfonz de Ligouri: *Theologia moralis*, s. 213)²⁰ Ak je materiál nepatrná, že sa nedá zmyslami vnímať, vtedy nie je možné potvrdiť, že sviatosť má zmyslový znak. Záverom autor konštatuje, že treba také množstvo, aby bolo zmyslami zjavné, že ide o víno.

---

¹⁹ Porov. BOHÁCS, B.: *Dr. Russnák Miklós a liturgikus megújulás híve és az eperjesi liturgikus hagyomány őrzője*, Nyíregyháza, 2004, s. 81-82.

²⁰ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, s. 230.

§37 Všeobecne o časticiach

Podľa listu Kongregácie pre východné cirkvi z dňa 10. decembra 1941 č. 1219/28 nemožno dopredu narezat' prosforu, ale treba zachovať zvyk vyrezávať prosfory pri proskomídií.

§38 Častica na česť prečistej Panny Márie

Otázka znie: Niektorí dávajú časticu vo forme trojuholníka, iní štvorca, iní túto časticu jednoducho vynechávajú. Kto má pravdu? V rímskom liturgikone z roku 1942 nie je explicitne jasné, že to má byť trojuholník. Teda nemusí, ale má byť podľa miestneho zvyku. No podľa kanonika Rusnáka sa netreba touto otázkou trápiť.

§39 Predĺženie problematiky

Liturgikon z roku 1942 na obrázku neukazuje trojuholníkovú časticu v strede, ale v spodnom rade. Ďalej sa autor vyjadruje ku zvyku premeniť a prijať len samotného baránka. Takýto spôsob jednoznačne odsudzuje, lebo protirečí duchu liturgie.

§40 Otázka deviatich anjelských prosfor

V tomto bode autor vyjadruje, že častice zobrazujúce deväť anjelských zborov treba začať klásť pri slovách spomienky na čestný a životodarný kríž a napravo od baránka. V súčasnom slovenskom liturgikone spomienka na životodarný kríž už nejestvuje.

§41 Ešte raz deviatičinie

Autor rozpisuje presný poriadok ukladania častíc za anjelské chóry a ich symboliku. V každom prípade treba dávať vyrezané častice spôsobom zhora dole.

§42 Okiadzanie a modlitba

Autor konštatuje, že ak nie je okiadzanie, nemusí sa brať ani sprievodná modlitba v proskomídií.

§43 Diakonská modlitba *Hospodu pomolimsja*

Otázka je, či sa kňaz má modliť modlitby, ktoré nie sú jemu vlastné (diakonské). Autor konštatuje, že slúžiaci kňaz má robiť úkony, ku ktorým ho ticho vyzýva diakon. Ak autentický diakon nie je prítomný, kňaz hovorí *Hospodu pomolimsja* sám.

§44 Modlitba úmyslu

Autor odporúča krátko vysloviť úmysel liturgie, ktorý vo svojej vôli slúžiaci aplikuje.

§45 Ukončenie proskomídie

Otázka znie, či treba pri ukončení proskomídie brať modlitbu *Vo hrobe plotski*, keď v haličskom liturgikone nie je. Autor konštatuje, že predmetná modlitba je pre Prešovskú eparchiu záväzná.

§46 Blahosloven Boh naš: koľko krát?

Otázka je ohľadom nejednoty pri počiatocnom klaňaní sa pred prestolom. Niektorí sa klaňajú raz, iní trikrát. Autor odporúča trikrát a pritom trikrát aj okiadať.

§47 Kde treba položiť diskos?

Vladyka Hopko formou otázky konštatuje rozdielnosti v praxi pri kladení diskosa na proskomídiu a tiež v počte a usporiadaní pokrovcov. Autor hovorí, že pokrovce majú byť dva a jeden vozduch.

IV. Začiatok sv. liturgie Jána Zlatoústeho

§48 Okiadanie

Poznámky autora sa týkajú tak diakona ako aj kňaza, ktorý okiada. Prvá poznámka: pri okiadaní netreba dvíhať vrch kadidla. Druhá poznámka: ak je okiadaný kňaz alebo biskup, diakon sa mu jemne ukloní, lebo to vyžaduje cirkevný a liturgický duch. No je chybou, keď sa pri okiadaní klania laikom, lebo slúžiaci zastupuje matku Cirkvi a matka sa nikdy neklania svojim deťom.

§49 O veršoch žalmu: Sláva na výsostiach Bohu

V druhom Doklade po otázke č. 17 sa nachádza zabudnutá

problematika úvodných veršov pred začiatkom sv. liturgie. Ako spojiť *Sláva na výsostiach Bohu... Pane otvor moje pery...* s bozkaním oltára? Podľa autora netreba vnášať osobné zvyky, ale počas modlitby veršov pobozkať evanjeliár, oltár a kríž (bez štruktúry) a potom začať sláviť sv. liturgiu.

§50 Koncelebrácia

Pre vážnosť tejto problematiky autor cituje rozsiahly latinský text nariadenia Kongregácie pre východné cirkvi ohľadom koncelebrácie datovaný 10.12.1942 pod číslom 1219/28.²¹ Tam rieši napr. kde majú držať celebranti liturgikon: v rukách alebo na oltári. V ďalšom texte spomína prešovský zvyk, že koncelebranti nemajú držať liturgikon v rukách, ale na oltári.

§51 Bozkanie kríža pred začiatkom liturgie

Otázka, ktorú kladie preosv. vladyka, v prvom Doklade, dvanástom bode, sa týka bozkania kríža pred začiatkom sv. liturgie. Keď je prítomný autentický diakon, ten bozkáva oltár a kňaz zatiaľ evanjelium. Pretože po farnostiach diakoni zvyčajne nie sú, iba ak bohoslovci, kňaz bozkáva najprv evanjelium, potom prestol. Prešovská tradícia je, že tiež bozkáva svätý kríž. Autor sa prihovára za jej zachovanie.

§52 Začiatok svätej bohoslužby

V tejto časti vladyka Hopko dáva otázku ohľadom spôsobu dvíhania evanjeliára na *Blahosloveno carstvo*. Treba povedať, že rubriky neriešia túto problematiku. Predpokladalo sa totiž, že túto časť liturgie každý kňaz ovláda, a iných táto otázka nezaujíma.

Začiatkové liturgické požehnanie a znak kríža tvoria jeden spojený celok. Je to výraz toho, čo nás spája s časom apoštolov, svätých otcov a so všetkými kresťanskými stáročiami. Takisto je to aj v pravoslávnej cirkvi. Sväté evanjelium v rukách celebranta a znak kríža predstavujú samotné požehnanie, ktoré je prvé medzi všetkými toržestvami (milosťami) lebo je to Kristus vo svojom slove aj kríži. Diakon vyzýva:

---

²¹ Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, s. 214.

Požehnaj vладыka, kňaz požehnáva evanjeliárom v znaku kríža. Autor odporúča presunúť evanjeliár najprv na pravú stranu, potom na ľavú.

Druhá otázka sa týka obracania celebranta medzi oltárom a ľudom pri žehnaní počas sv. liturgie. Podľa autorovho vysvetlenia sa treba otočiť najprv napravo. Cestou späť kňaz nemá dokončiť kruh, ale vrátiť sa po ľavici.

§53 Spomínanie v ekténii za pokoj

Vладыka Hopko vyjadruje nejednotu pri spomienkach na Svätého Otca a tých, čo ochraňujú našu krajinu. Dr. Russnák v odpovedi konštatuje, že po prvých štyroch prosbách sa má spomínať rímsky pápež. Potom arcibiskup-metropolita a nakoniec miestny biskup. Nasledujú ďalšie prosby ekténie.

Na tomto mieste je načrtnuté pojednanie aj o spomienke na Svätého Otca pri zaambónnej modlitbe, ktorá v rímskom vydaní liturgikona už nie je. Tejto problematike je venovaný paragraf 106.

§54 Spomínanie iných biskupov okrem ordinára

Ďalšia dobre mienená otázka vладыku Hopka znie, kedy sa má v ekténii spomínať pomocný biskup, resp. iný prítomný biskup. A tiež keď on sám liturgizuje, koho má spomínať? Biskup Hopko podotýka, že ho teší, keď sa za neho modlia, lebo potrebuje milosť, ale na druhej strane sa nechce vyťahovať pred ľuďmi. Autorov názor je, že netreba spomínať pomocných biskupov, iba diecézneho a prípadne vyšších hierarchov (metropolitu, patriarchu, pápeža). Pomocný biskup nie je ordinár, má len biskupskú vysviacku. Keď však pomocný biskup koncelebruje s diecéznym, treba ho spomínať. Ak je prítomný biskup latinského obradu, treba ho spomínať nie z povinnosti, ale zdvorilosti. Formálne je zahrnutý vždy, keď sa spomínajú všetci biskupi našej matky Katolíckej cirkvi.

§55 Poriadok modlitieb s diakonom

Vладыka Hopko sa pýta: Je správne, keď vysvätený diakon spieva ekténie a kňaz ich potichu berie vopred? Autor odpovedá, že diakonovi patria ekténie a kňazovi modlitby. Keď diakon spieva ekténiu, kňaz ju

už neberie, ale modlí sa predpísanú modlitbu. Ale keď je prítomný len bohoslovec, musí kňaz potichu brať ekténium aj modlitbu. Prirodzene vozhlas berie tiež kňaz.

§56 Antifóny

Vladyka Hopko vyslovuje otázku ohľadom spôsobu brania antifón a počtu ich veršov. Niekde sa berú tri, inde bez veršov alebo len prvý verš. Autor odpovedá v zmysle rubriík. V nedeľu a sviatok sa berú predobrazujúce antifóny, vo všedný deň každodenné a v nedeľu voskresné antifóny. Aby sa nepredlžovalo slávenie, odporúča brať iba prvý verš. Bol by to prijateľný kompromis.

§57 Otázka Malého vchodu

Otázka preosv. vladyku je, či malý vchod treba robiť pri spievanej liturgii vo všedný deň. V prešovskej katedrále možno obchod urobiť iba pri hlavnom oltári. Autor sa odvoláva na list Kongregácie pre východné cirkvi zo dňa 10. decembra 1941 č. 1219, kde v štvrtom bode sa číta toto: Malý vchod s evanjeliom treba vykonať dokonaným otočením okolo oltára, ako predpisujú rubriky. Ak má oltár nepriaznivú polohu, toleruje sa zvyk v každom prípade zostúpiť krok dozadu pred oltárom.²² Z toho textu vidno, že malý vchod je nutné konať, ak to oltár umožňuje.

§58 Znak svätého kríža a zvolanie *Premúdrosť, stojte úctivo*

Vladyka Hopko formuluje tri otázky. V predpisoch sa hovorí o prosbe diakona, ktorý prosí o požehnanie kňaza, ďalej o dvíhaní evanjelia a vozhlase *Premúdrosť prosti*. Podľa Dr. Russnáka diakon prosí o požehnanie, ktorým je samotný kríž s evanjeliom vo vchode. Je to podobné ako na začiatku liturgie (*Požehnané kráľovstvo*). Najnovšie niektorí kňazi upustili od znaku kríža.

§59 Aký názor majú k tejto otázke pravoslávni?

K tejto otázke používa autor výklad z knihy ruského pravoslávneho biskupa Benjamína. Kristov kríž je zdroj všetkej Božej milosti. S ním sa

---

²² Vlastný preklad latinského textu zo strany 229.

posväcujú všetky veci. Katolícka cirkev podobne učí, že znak svätého kríža sprevádzaný slovami V mene Otca i Syna i Svätého Ducha a použitie svätenej vody je dostatočné k tomu, aby sme čokoľvek požehnali a posvätili.²³ Pomerne obsiahlo sa autor venuje ďalším zvykom žehnania znakom kríža u pravoslávnych. Ku konaniu svätého kríža pri *Premúdrosť prosti* sa vyjadruje aj slávny latinský teológ Goar, odborník na byzantský obrad, ktorý čerpá z učenia sv. Jána Zlatoústeho.

§60 Trojsvätá pieseň

V otázke brania Trojsvätej piesne je podľa vладыky Hopka veľa možností. Pôsobí na to fakt našej prešovskej tradície, ako aj haličskej. Sú rôzne formy spievania Trojsvätej piesne, pričom autor cituje rubriku liturgikona (počas spevu ľudu kňaz i diakon hovoria sami Trojsvätú pieseň a robia tri poklony pred svätou trapézou). Netreba mať škrupule, či spolu sa modlia alebo kto skôr. Dôležité je, aby Trojsvätá pieseň bola v celku pomodlená.

§61 Príchod na sedes

Je nutné ísť cez Trojsvätú pieseň na sedes? Takto znie ďalšia vладыkova otázka. Predpisy hovoria, že áno. V praxi sú pritom rozdiely medzi spievanou a recitovanou liturgiou. Pri recitovanej liturgii kňaz od oltára recituje celú liturgiu a neschádza na sedes. Pozerajúc na tieto rozličnosti, autorova odpoveď sa javí potvrdzujúca alebo popierajúca. Kde je spievaná liturgia a je sedes, kňaz je povinný na neho ísť. Kde sedes nie je, tam to nie je možné.

§62 Usadenie na sedes

Rubrika rímskeho vydania liturgikona z roku 1942 hovorí, že kňaz má sedieť na pravej (južnej) strane od sedesa. Autor hovorí, že niektorí kňazi si zvykli sadnúť na samotný horný stolec, ktorý patrí biskupovi. Nemožno im to vyčítať, keď biskup zriedkavo chodí na dedinské farnosti. Ale v katedrále to nie je dovolené.

---

²³ Porov. MÜLLER, E.: *Theol. mor.*, Vindobonae, 1895, zv. 3, s. 54. In: RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.*, s. 236.

§63 Tropáre a kondáky

Pri otázke výberu tropárov a kondákov vladyka konštatuje veľkú nejednotnosť, až protichodnosť. Podľa autora sa poriadok tropárov a kondákov predpisuje v typikone. Aj keď prakticky spieva menlivé časti kantor, za jeho dodržiavanie zodpovedá kňaz. Kde je liturgia na rôzny úmysel, tam podľa dlhodobého zvyku sa berú menlivé časti podľa úmyslu.

V. Apoštol, evanjelium a veľký vchod

§64 Apoštol

Vladyka Hopko kladie otázku, či sa môže verš na prokimen podľa miestneho zvyku vynechať. Pred čítaním apoštola nasleduje prokimen aj s veršom. Tento verš sa však v čase prof. Russnáka vynechával. Autor rozoberá, či je povinné ho brať, alebo môžeme praktizovať zvyk, že sa berie len prokimen. Keďže rubriky o veršoch nič nehovoria a tento bod je drobnosť, môžeme na základe zvyku verš vynechať. Dokonca autor prosí preosv. vladyku Pavla, aby túto prax odobril.

Takisto alelujové verše by sa podľa prof. Russnáka nemali brať, lebo nás to nezaväzuje. Ak je to biskupov príkaz, treba ich spievať.

S novým liturgikonom v roku 1998 sa zaviedol zvyk brať verše po prokimene a Aleluja. V modlitebnej knižke Hore srdcia vydanej v roku 2002 sú tieto verše dostupné aj pre ľud.

§65 Kde treba čítať apoštol?

Problém je ten, že sa apoštol nečíta pred ikonostasom, ale číta ho kantor z lavice, v rozpore so zvykom vyjsť do stredu chrámu.

O tom, kde čítať apoštol, sa v liturgikone nič nepíše. Preto sme povinní dbať na rôzne princípy. Takýmto princípom je dlhodobý zvyk, ktorý je jediným zdrojom postupovania podľa zákona. Apoštol sa číta zo stredu ambóna a zo soley. Kde niet bohoslavca, tam kantor vyjde pred ikonostas a na strede chrámu číta predpísaný text. Niektorí kantori ostávajú v lavici. Niekedy sa s tým nedá nič robiť (starý kantor, ťažká kniha...)

§66 Modlitba pred evanjeliom

Vladyka Hopko sa pýta, kde má byť kňaz počas apoštola, v prípade, že okiadza aj keď neokiadza. Modlitbu pred evanjeliom sa modlí kňaz počas príchodu k oltáru. Keď niet diakona a sám kňaz okiadza, potom sa ju modlí počas okiadzania.

§67 Zvolanie *Pokoj s tebou!*

Kňaz toto zvolanie adresuje čtecovi obrátený k ľudu, pretože čtec je z ľudu. Vyplýva to z určitej liturgickej zdvorilosti, ktorá má byť obojstranná. Čo vtedy, keď kňaz sám číta apoštol? Treba povedať *Mir ti?* Áno, kňaz aj v tomto prípade zvoláva pokoj.

§68 Čítanie evanjelia

Otázka vladyku Hopka je, či treba čítať evanjelium z ambóna, keď sa slúži tichá liturgia. Autor odpovedá, že treba čítať evanjelium z ambóna a nahlas aj vtedy, lebo aj okoloidúci sa môžu jeho posolstvom povzbudiť. Autor svoje tvrdenie podopiera historickým prierezom s faktami. Nie je pochybnosť o tom, že diakon má spievať evanjelium z ambóna. Aj na čítanej liturgii treba čítať z ambóna, čo vyplýva z usmernenia preosv. vladyku Pavla.

§69 Modlitba príležnaho molenija

Otázka vladyku sa dotýka presného miesta tejto modlitby v rámci úpenlivej ekténie. Predtým bola postavená pred prosbou za biskupa a teraz v rímskom vydaní liturgikona je na tom istom mieste.

§70 Spomínanie rímskeho pápeža

Predložené otázky vladyku sú: Treba spájať prosbu za pápeža s prosbou za biskupa? Treba brať prosbu za ochrancov vlasti?

Autor odpovedá, že spomínanie biskupov má lokálny pôvod. Každý kňaz, ktorý patril k patriarchátu, musel spomínať svojho patriarchu a potom lokálneho biskupa. Historicky prvé sa do liturgie dostalo spomínanie hierarchov na Veľkom vchode. Postupom času sa pridalo aj inde, napr. po epikléze. V dekréte Kongregácie pre východné cirkvi je nariadené, aby sme spomínali Svätého Otca v mirnej a suhubej

ekténii. Kto vie o tomto nariadení, má ho rešpektovať. V rímskom liturgikone z 1942 je prosba o ochrancov vlasti a má sa brať.

§71 Gramatická otázka ohľadom užívania spomienky za zosnulých v ekténii za ohlásených

V tejto časti autor pojednáva o problematike rozkolísaného používania cirkevnoslovanských slov *pokoj* a *upokoj*. Aký slovný druh je slovo *pokoj*? pýta sa autor a odpovedá si, že to môže byť aj sloveso. Pri výklade si pomáha maďarskými ekvivalentmi slova. V závere konštatuje, že došlo k vynechaniu začiatočného písmena *u*, čo však nemení zmysel slova.

§72 Rozprestrenie ilitona

Je správne rozprestrieť iliton vopred, pýta sa vladyka, alebo až pri ekténii za ohlásených? Aj evanjeliár treba presunúť zo stredy prestola až počas tejto ekténie. Pri odpovedi autor uvádza, že niektorí kňazi nerobia Veľký vchod, ale rozprestrú si všetko na začiatku, ako počas tichej liturgie. Cituje odpoveď zo stanoviska Kongregácie pre východné cirkvi z roku 1941, kde čítame: „Kňaz musí konať proskomídiu pri prípravnom oltári, čiže verejnom žertveníku, nie v sakristii, a je zaviazaný preniesť dary z prípravného oltára na svätý oltár podľa toho, ako sa predpisuje v schválenom liturgikone.“²⁴ Prof. Russnák navrhuje, aby sa k bočným oltárom dobudovali žertveníky, ak je to možné, a aby nové chrámy boli budované podľa pravidiel, ktoré nemôžu splniť napr. prebudované rímskokatolícke kostoly. Sám rímsky stolec je povinný chrániť nás od latinizácie.

§73 Na zvolanie *Jako na pod deržavuju dávať požehnanie alebo nie?*

Otázka vladyku Hopka znie, či treba dať požehnanie v tejto časti liturgie a či sa treba obrátiť k ľudu alebo nie. Niektorí kňazi dávajú, iní nedávajú. Autor je tej mienky, že kňaz je povinný obrátiť sa k ľudu a požehnať už aj preto, aby sa čím viac požehnanie šírilo.

---

²⁴ Vlastný preklad latinského textu zo strany 277.

§74 Branie ekténii

Všeobecná otázka vладыky Hopka znie v tom zmysle, ako treba brať jednotlivé ekténie v liturgii, pretože v praxi je nejednota. Ďalej sa špeciálne venuje otázke, ako treba brať ekténiu pred Otčenášom. Podľa mienky autora treba v danej veci rešpektovať autoritu ordinára. Vynechať ekténiu je proti duchu obradu a proti nábožnosti kňaza. Druhá poznámka autora je, že v Prešovskej eparchii sa vynechávajú ekténie ohlásených a prvá prositeľná pred Verím. Aby sme zachránili východného ducha, predmetné ekténie nemožno vynechať.

§75 Text Cherubínskej piesne

Otázka vладыky Hopka sa dotýka problému, či je správne používať v Cherubínskej piesni slovo *pečaľ* alebo *popečenie*. V ľвовskom liturgikone z roku 1866 je použité slovo *pečaľ*. To zodpovedá gréckemu *mérimnan*. Podľa autora *pečaľ* je už zaužívané slovo a netreba ho meniť. Nový rímsky liturgikon však obsahuje slovo *popečenie*. Ale Boží ľud nerád mení zaužívané. Rozdiel v týchto dvoch slovách nie je významového charakteru, ale v jazykovej tradícii.

§76 Koľkokrát treba brať Cherubínsku pieseň?

Vладыka Hopko konštatuje, že niektorí kňazi nesprávne chápú rubriku *trikrát* za Cherubínskou piesňou. Niektorí trikrát zopakujú len slovo Aleluja, iní celú Cherubínsku pieseň. Je v tom nejednota. Rímska rubrika jednoznačne uvádza, že treba brať trikrát Cherubínsku pieseň a v každom opakovaní trikrát Aleluja. To potvrdzuje aj prax starých kňazov.

§77 Piesne namiesto Cherubínskej piesne?

Na Veľký štvrtok a Veľkú sobotu sa namiesto Cherubínskej piesne berú zvláštne spevy (*Večeri tvojeja tajnyja* a *Nyni sily nebesnyja*). Vtedy má hovoriť kňaz to, čo spieva v ten čas ľud. V rímskom liturgikone sa nič nepíše o tom, ako sa majú brať tieto piesne, ale normálne je, že sa berú.

§78 Vonkajší spôsob modlitby *Vozdežite*

Vladyka Vasil' konštatuje, že modlitbu *Vozdežite ruky vaša* niektorí kňazi hovoria, iní vynechávajú a niektorí menia text na jednotné číslo. Autor sa odvoláva na rímske vydanie liturgikona z roku 1942, kde sa píše, že táto modlitba sa má brať v množnom čísle, t.j. *Vozdežite ruky vaša...* (Zdvíhajte svoje ruky a velebte Pána). To je citované ako odpoveď.

§79 Ako sa prenáša diskos na Veľkom vchode?

Pri Veľkom vchode je nejednota pri prenášaní diskosa a čaše na prestol. Kde treba pri tom mať vozduch? Ako je správne? Autor odpovedá podľa stavu, či je na sv. liturgii prítomný diakon. Ak je, má zobrať on vozduch na ľavé plece. Ak je kňaz sám, má niesť vozduch na ľavej ruke. Diskos nesie diakon vysoko (nad hlavou). Ak je kňaz sám, je veľmi zložité niesť čašu s diskosom a postavenou hviezdou. Vyžaduje to veľkú obratnosť, preto má hviezdou zložiť. Na záver autor odporúča niesť dary tak, aby nič nespadlo, aby to bolo dôstojne prenesené.

§80 Spomínanie zosnulých na Veľkom vchode

Starší kňazi pri Veľkom vchode spomínajú duše svojich zosnulých predchodcov, mladší nie. Čo je správne, pýta sa vladyka Hopko? Zo strany starších kňazov je to zvyk, ktorý mladí už nemajú. V rubrikách sa nepíše, že to je povinné zachovať. No je to pobožná idea. Stačí spomenúť tých, za ktorých sa slúži, a zvyšných zosnulých zhrnúť do spomienky všetkých zosnulých veriacich.

§81 Okiadzanie na Veľkom vchode

Mnohí kňazi už zabúdajú používať kadidlo, konštatuje vladyka Hopko. Na základe viacerých citátov z dekrétov Kongregácie pre východné cirkvi Dr. Russnák hovorí, že kadidlo je potrebné užívať pri slávnostných liturgiách (v nedeľu a sviatky). Kde nie je zvyk používať kadidlo, tam každý ostáva pri svojom zvyku.

§82 Používanie slova *diakoničeski*

Niektorí kňazi skomolene hovoria slovo *diakoničeskych* namiesto

diakonských i inočeských; a tiež blažených namiesto blahorodných ktitorej. Správnu odpoveď nachádzame v rímskom vydaní liturgikona z roku 1942, kde sú tieto slová správne uvedené.

§83 O tichých sv. liturgiách

Otázka vladyky Hopka sa dotýka spôsobu obrátenia pri slovách *I vsich vas*, keď nie je veľký vchod. Zľava napravo, alebo naopak? Autor hovorí, že otázkou obracania sa už zaoberal v prvom diele pri princípoch. Teda správne je otočiť sa s ľavým plecom k ikonostasu a potom s pravým k oltáru. Tým vznikne polkruh. Autor vo svojom vysvetlení ešte dodáva poriadok konania Veľkého vchodu pri niektorých špeciálnych prípadoch.

§84 Modlitba *Vozľubl'u t'a...*

Vladyka Hopko konštatuje nejednotu pri prežehnaní sa počas uctievaní sv. darov bozkom. Prežehnať sa pri každom bozkávaní darov alebo nie? Zvykom je, že sa bozkáva vzduch nad diskosom, potom nad čašou a nakoniec trapéza. Pritom sa hovorí *Vozľubl'u t'a Hospodi*.

§85 Trojsväté po Verím

Podľa zvyku po Verím robia niektorí kňazi kríž s vzduchom a hovoria trikrát Svätý Bože. Toto však nemá oporu v najnovšom rímskom vydaní liturgikona, kde o Trojsvätom vôbec nie je zmienka. No ako zvyk to môžeme nechať. Nech rozhodne vladyka Pavol.

VI. Posvätenie čestných darov

§86 Ktoré dary sa premieňajú?

Autor problematiku uvádza skúsenosťou z praxe. Jeden kňaz sa mu totiž priznal, že mal úmysel nekonsekrvať odrobinky padajúce mimo použitého chleba pri liturgii. Ako chápať premenenú materiu, aby sme neupadli do krajnosti? Kňaz musí jasne vymedziť (determinovať), ktoré častice konsekruje. Inak nemôže skutočne premieňať predloženú materiu na najsvätejšiu sviatosť.

§87 Začiatok samého premieňania čestných darov

Vladyka Hopko sa pýta, ako má kňaz vykonať kríž s hviezdicou nad diskosom. Dr. Russnák odpovedá, že sa netreba prežehnávať s hviezdicou, iba na štyri strany diskosa urobiť znak a hviezdicu odložiť.

§88 Prepodstatnenie

Je to najdôležitejšia časť liturgie, ktorú má kňaz prežiť vo veľkom sústreďení v jednote vykonávaných gest a ducha. Autor varuje pred zbytočnými škruľkami zo strany kňaza.

§89 Amen po premenení

Excelencia Hopko sa pýta, či kňaz po premenení má hovoriť Amen, alebo nie. Rímsky liturgikon nič o Amen nehovorí. To znamená, že keď Rím tak rozhodol, treba to rešpektovať.

§90 Pridanie tropára *Iže v tretij čas*

K tejto otázke autor uvádza, že v rímskom vydaní liturgikona tento tropár nie je. Preto ho treba vynechať.

§91 Pokrytie čaše po premenení

Všeobecným zvykom u kňazov je, že čašu po premenení prikrývajú. Niektorí zakrývajú čašu až po epikléze. Dôvodom je, aby niečo nespadlo do čaše.

§92 Namiesto *Dôstojné je...*

Vladyka Hopko sa pýta, či pri liturgii za zosnulých je záväzné spievať *Spasi upovajuschich...* Odpoveď je, že v rubrikách takáto požiadavka nie je striktno vymedzená.

§93 Zvolanie *Vnímajme, sväté svätým*

Otázka sa týka zjednotenia zdvíhania premeneného baránka nad diskosom. Dr. Russnák sa prihovára za tradičné pozdvihnutie baránka so znakom kríža nad diskosom a jeho rozlámanie na štyri časti podľa predpisu.

§94 – 100 Otázky ohľadom sv. prijímania

V tejto časti sú podrobne spracované otázky ohľadom rozdávania sv. prijímania a žehnania s čašou.

§101 Menlivé časti vo veľkonočnom období

Vo veľkonočnom čase sa namiesto niektorých liturgických hymnov spieva veľkonočný tropár *Christos voskrese*. Autor odporúča zjednotenú prax týchto zmien.

§102 Požehnanie na *teraz i vždycky*

Otázka sa týka spôsobu, ako má postupovať kňaz s čašou v rukách pri slovách *teraz i vždycky*. V rímskom vydaní liturgikona nie je predpísané požehnanie s čašou. Ale prax je taká, že kňaz pri slovách *teraz i vždycky* ľud s čašou žehná.

§103 V mene Pánovom

Vladyka Hopko upozorňuje na nejednotu pri dialógu kňaza s veriacimi pred zaambónnou modlitbou. Na seba nadväzujúce slová *V pokoji sa rozíďme* a *Modlime sa k Pánovi* netreba deliť. Súčasná prax ich delí na dve prosby.

§104 Kde sa má konať ablúcia?

Otázka vladyku Hopka sa týka miesta konania ablúcie. Jasný predpis je, že ablúciu treba vykonať na žertveníku a nie na oltári.

§105 Zaambónna modlitba

Otázka je, či je nutné vyjsť za ambón a tam spievať predmetnú modlitbu. Odpovedá autor, že ak náhodou kňaz nevyjde za ambón, netreba ho posudzovať.

§106 Spomienka na rímskeho pápeža

Pretože rímsky pápež sa spomína už na viacerých iných miestach sv. liturgie, v zaambónnej modlitbe podľa rímskeho vydania liturgikona už túto spomienku nekonáme.

§107 Budi imja Hospodne...

Otázka vладыky Hopka je, či treba spievať *Budi imja Hospodne* tri krát. Podľa rubrik rímskeho vydania liturgikona z roku 1942 je potrebné túto časť spievať tri krát. Najnovšia prax v prešovskej katedrále sa pri chórovom sprevádzaní spevu od toho odkláňa. Autor sa prihovára za zachovanie pôvodnej praxe, vyplývajúcej z rubrik. Žalm 33 sa už neberie.

§108 Kedy dávať požehnanie?

Požehnanie sa má udeľovať pred prepustením alebo po ňom? Podľa rímskeho vydania liturgikona je najprv požehnanie a potom prepustenie. Autor odporúča zaužívanú prax, teda najprv prepustenie a potom požehnanie.

§109 Prepustenie tvárou k ľudu?

Stará prax je, že stojac tvárou k oltáru dal kňaz prepustenie a otočiac sa k ľudu udelil mu požehnanie. Vладыka Hopko navrhoval, aby sa aj prepustenie konalo tvárou k ľudu, čo preosv. vладыka Pavol Gojdič zakázal. Autor s tým tiež súhlasí.

§110 Prepustenie na Pasche

Až do oddania Paschy má byť pri prepustení vložený tropár *Kristus slávne vstal...* Vладыka Hopko sa pýta, aký je rozdiel medzi nedeľou a všedným dňom v používaní tropára. V dedinách sa robí každý deň takéto prepustenie, ale v prešovskej katedrále iba v nedeľu (okrem Nedele o Tomášovi). Autorov návrh je, aby sa prax dedinských farností zaužívala aj v katedrále.

§111 Požehnanie s krížom

Požehnanie s krížom cez veľkonočné obdobie s pozdravom *Christos voskrese* je veľmi pamätlivé a oslovujúce. Tam, kde sa tento zvyk zanechal, treba ho obnoviť.

§112 Kľáčanie cez Svetlý týždeň

Vладыka Hopko konštatuje, že celý Svetlý týždeň sa nekláčalo pri bohoslužbách. Pýta sa, či nie je škoda zanechať takýto zvyk. Niektorí

Ľudia si myslia, že kľáčanie je prejavom väčšej bohabojnosti a pretože nechápu tento zvyk, porušujú ho.

§113 Umývanie rúk po sv. liturgii

Vladyka Hopko sa pýta, či je potrebné umývať si ruky po sv. liturgii. Rímsky liturgikon túto prax nepredpisuje a preto ani netreba ruky umývať.

Záver

Cirkev sa na svojej pozemskej púti neustále posväcuje slávením verejnej bohoslužby, ktorá patrí k jej najdôležitejším úkonom. Dôkladné poznanie a rešpektovanie liturgických rubriík a ostatných pravidiel je predpokladom k chápaniu ducha novozákonnej liturgie, lebo samotné rubriky sú iba pomôckou pre dôstojné, jednotné a zážitkové liturgické slávenie. V zmysle Ježišovej odpovede Samaritánke o mieste kultu sa pravá modlitba má konať predovšetkým v Duchu a v pravde (porov. Jn 4, 23), teda vo vnútornom svete človeka. Vnútro a vonkajšok sú však v ľudskej bytosti úzko spojené, ústia do jednoty. Preto aj každá modlitba je výrazom celého človeka. Navyše je dôležité si ešte uvedomiť, že na Východe ostala liturgia v tesnom spojení so spiritualitou, teológiou a ekleziológiou.²⁵

Svetlo pre poznanie liturgického života, zvlášť eucharistickej bohoslužby pred rokom 1950 v Prešovskej gréckokatolíckej eparchii nám prinieslo aj analyzované dielo M. Russnáka. Autorovi záležalo na tom, aby sa najprv objasnili teologicko-právne princípy pre správne a jednotné liturgovanie predovšetkým kňazov. V druhom diele porovnával rubriky najmä ľvovského a rímskeho liturgikona a konfrontoval ich s prešovskou liturgickou tradíciou. Pri analýze božskej liturgie autor bohato čerpal z textov Magistéria i predmetnej literatúry²⁶ a výklad nastolených otázok dopĺňal o vlastný pohľad. Hľadáním vlastnej (východnej) liturgickej identity súčasne prispel k

---

²⁵ Porov. TAFT, R.: *Život z liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008, s. 163.

²⁶ Súpis literatúry je uvedený v § 18 tohto príspevku.

ekumenickému dialógu s Pravoslávnu cirkvou, ktorá je v byzantsko-slovanskom obrade s Gréckokatolíckou cirkvou takmer identická. Viaceré prezentované závery všeobecného charakteru v diele prekračujú vtedajší časový rámec a sú aktuálne aj v súčasnosti. To len zvyšuje význam záslužnej práce autora na liturgickom a ekumenickom poli.

Pohľad na kazateľskú tvorbu prof. Mikuláša Russnáka

Lubomír Petřík

Úvod

Prof. Mikuláš Russnák bohatstvo svojich vedomostí podával Božiemu ľudu aj prostredníctvom kazateľskej činnosti. Je však potrebné uviesť, že kazateľská činnosť nie je na prvom mieste o vedomostiach, i keď ich kazateľ musí mať. Všetko to, čo má kňaz naštudované z biblických vied, z dogmatiky, morálky, pastorálky, filozofie, histórie, či iných disciplín, najčastejšie, v podstate dennodenne Božiemu ľudu odovzdáva predovšetkým prostredníctvom svojej kazateľskej činnosti. Napriek tomu vieme, že kazateľská reč nie je rečou exegetickou, či dogmatickou, alebo filozofickou, historickou a pod. Preto môžeme ešte presnejšie povedať, že vo svojich kázňach prof. Russnák odovzdával svoju skúsenosť viery, ktorá bola pevne ukotvená v Katolíckej cirkvi. Ako významný gréckokatolícky kňaz predniesol veľa kázní a príhovorov pri rôznych príležitostiach, z ktorých mnohé sa zachovali v písomnej podobe. Krátky prehľad, určitú bibliografiu aj tejto činnosti prof. Russnáka vo svojej knihe *Dr. Mikuláš Russnák: život a tvorba so zreteľom na jeho liturgické dielo*¹ ponúka prof. Vojtech Boháč, pedagóg Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity.

Všetkým je nám dobre známe, že zachované písomné dielo prof. Mikuláša Russnáka je veľmi rozsiahle. Aj ja sám sa s ním vďaka tomuto projektu začínam seriózne zoznamovať. V prvej časti tejto prednášky sa chcem venovať pohľadu na niektoré zo zachovaných kázní prof. Russnáka, analyzovať ich z pohľadu dnešnej homiletiky a takýmto spôsobom ich ponúknuť ako materiál študentom homiletiky.

Vybral som tri zväzky z jeho diela, v ktorých som našiel 10, resp. 9 kázní v karpato-ruskom jazyku.² Sú písané na písacom stroji, niektoré

---

¹ Porov.: BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák: život a tvorba so zreteľom na jeho liturgické dielo*. 1. vyd. Prešov : PETRA, 2002, s. 43 – 48.

² O jazyku inteligencie, medzi ňou aj časti gréckokatolíckeho duchovenstva v Prešove v dvadsiatych a tridsiatych rokoch minulého storočia napr. porov.: ŠTEC, M.: *Ukrajinský jazyk na Slovensku (Sociolingvistické a interlingvistické aspekty)*. Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 1996, s. 57 – 75.

azbukou, iné latinkou.

Predmetom prvej časti prednášky bude pohľad na tieto kázne prof. Mikuláša Russnáka.

V druhej časti sa budeme venovať homiletike ako takej, a to vychádzajúc z kazateľskej tvorby prof. Mikuláša Russnáka.

V 4. zväzku (Tractatus varii Tomus IV., Fragopoli 1936, T 904456; 15-0057) sa nachádza 5 kázni, ktoré sú písané azbukou: Na sviatok Narodenia Prečistej Panny Márie, 24. septembra 1933 (11 strán: s. 118 – 128), O prvenstve Rímskeho pápeža, Pr., 21. januára 1934 (11 strán: s. 129 – 140), Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi, Pr., 25. januára 1934 (12 strán: s. 141 – 152), Kázeň na prvý sviatok Svätej Eucharistie, Pr., 7. júna 1934 (10 strán: s. 153 – 162), Svätá kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča, 28. augusta 1934 (11 strán: s. 163 – 173).

V 5. zväzku (Tractatus varii Tomus V., Fragopoli 1938, T 904457; 15-0058) sa nachádza jedna primičná kázeň – Kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča, syna kanonika Antonija, 28. augusta 1934 (11 strán: s. 78 – 88). Je to tá istá kázeň ako vo 4. zväzku na s. 163 – 173, ale písaná latinkou.

V 9. zväzku (Tractatus varii Tomus IX., Fragopoli 1943, T 904460; 15-0062) sa nachádzajú 4 kázne, ktoré sú písané latinkou: Kázeň prvá o vážnosti Východu, Prešov, 4. júla 1943 (8 strán: s. 37 – 44), Kázeň druhá o význame Východu, Prešov, 11. júla 1943 (8 strán: s. 45 – 52), Kázeň na 24. júna na sviatok sv. Jána Krstiteľa, Prešov, 7. júla 1943 (8 strán: s. 53 – 60), Na sviatok sv. najvyšších apoštolov Petra a Pavla, Prešov, 12. júla 1943 (8 strán: s. 61 – 68).

Písomná forma kázni je prehľadná (1,5 riadkovanie), text graficky pôsobí vzdušne. Jeho autor nechával dostatočné okraje, väčšinou je dostatočne voľné miesto aj na hornej a dolnej časti strán. Pri všetkých citáciách uvádza ich zdroj v poznámke pod čiarou. Aj tento grafický prejav nám približuje autora ako poriadkumilovného človeka, ktorý mal prehľad vo svojich veciach a premýšľal systematicky.

1 Kázne prof. Mikuláša Russnáka

Kázeň na sviatok Narodenia Prečistej Panny Márie 24. septembra 1933

24. septembra 1933 predniesol kázeň k sviatku Narodenia Presvätej Bohorodičky už v poprazdenstve tohto sviatku. V úvode to aj spomína: „Pred niekoľkými dňami, konkrétne vo štvrtok, sme slávili slávnostný sviatok čestného Narodenia Prečistej Panny Márie. Hoci už bol samotný deň nášho veľkého sviatku, Svätá Matka Pravoslávno-katolícka cirkev vo svojich obradoch toto slávne Narodenie Prečistej Panny Márie ešte slávi, a to konkrétne v bohoslužbách poprazdenstva Narodenia Bohorodičky. Z tohto dôvodu chcem dnes kázať práve o tejto Prečistej Panne Márii, ktorá je Matkou samého Ježiša Krista, ale podobne aj našou Matkou.“³ (Niskoľko dňami tomu nazad, imenno v štvrtok my prazdnovali toržestvennyj prázdnyk čestnaho Roždestva Pr. D. Marii. Choťja samyj deň velikaho nášeho prazdnika i minul'sja, no Sv. Mať Pravoslavno-Kaftoličeskaja Cerkov v svojich obrjadach tože samoje slavnoje Roždestvo Pr. D. Marii prazdnujet ješče, imenno v poprazdenstvennom bohosluženii samaho Roždestva Bohomateri. Po etoj že pričině v dnešnjij deň ja choču propovidat' o toj že samoj Prečistoj Ďivy Marii, kotoraja jest' Mater samaho Isusa Christa, odnovremenno i naša Mater.“)⁴

Po tomto uvedení situácie nasleduje úvod, ktorý v tom čase mohol hovoriť o pokore kazateľa, no v súčasnosti sa takáto zdvorilostná forma úvodu nepoužíva. Pôsobila by vyumelkovane a nepresvedčivo. Môžeme sa však na tento úvod pozrieť skôr ako na modlitbu, ktorou oslovuje priamo Pannu Máriu. Voči modlitbe ako takej samozrejme nemôžeme namietat', hoci v súčasnosti takto homíliu nezvykneme začínať. Nebola by to antropologická indukcia. „Presvätá Panna Mária! Vypros mi

---

³ Voľný preklad z karpato-ruského jazyka do slovenčiny urobil autor prednášky. RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 118. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴ V niektorých prípadoch ponúkam aj prepis originálneho textu, aby bolo aspoň trochu možné vnímať autentickejšiu písomnú prejavu prof. Mikuláša Russnáka.

milosť tvojho jednorodeného Syna, aby dal silu mojim slabým slovám, aby som ťa, Prečistá Panna Mária, mohol dôstojne zvelebovať.“⁵ („Presvjataja Ďivo Mati! Isprosi mňa blahodať jedinorodnaho tvojeho Syna, da podajet silu mojim slabim slovam, što b ja moh ťa, Prečistaja Ďivo Mati, dostojno vozveličať.“) Ide zároveň aj o dialogizmus, pri ktorom rečník finguje dialóg medzi sebou a poslucháčmi, alebo uvedie na scénu iné osoby, s ktorými vedie rozhovor.⁶

Kázeň sa potom odvíja od slova *hyperdulia*, ktorá v Cirkvi prináleží Presvätej Bohorodičke. Kazateľ hľadá odpoveď na otázku, čo je *hyperdulia*. Pútavo vysvetľuje tento termín a ponúka aj obrazné vysvetlenie: „Akú lásku máte k svojmu bratovi, sestre, ale svojho otca alebo matku ste povinní viac milovať; alebo milujete svoju rodinu, ale svoje deti milujete viac ako celú svoju rodinu. Tak sme povinní viac ako všetkých svätých milovať Prečistú Pannu Máriu.“⁷ A pokračuje: „Hľa, táto väčšia láska, táto najväčšia úcta sa nazýva hyperdulia.“⁸ Potom kladie otázku: „Kto je Prečistá Panna Mária?“ A celá kázeň je potom odpoveďou na túto otázku. Odpoveď začína veľmi pútavo a obrazne: „Milovaní kresťania! Nemôžeme si počiť tak, ako si počína veľmi veľa ľudí, ktorí sa v oslave Prečistej Panny Márie spoliehajú (obracajú)⁹ vždy na cudzích (iných) a od nich preberajú česť a úctu k Bohorodičke. Je to podobné tomu, keď sa niekto vždy obracia na svojich susedov

---

⁵ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 118. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁶ Porov.: VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, s.106.

⁷ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 119 – 120. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁸ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 120. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁹ V citovaných textoch z kázní prof. Mikuláša Russnáka v niektorých prípadoch v zátvorkách ponúkam iný vhodný slovenský výraz, alebo v nich uvádzam pôvodný výraz z karpato-ruského jazyka pre ešte väčšiu zrozumiteľnosť.

namiesto toho, aby mal doma všetko to, čo potrebuje. Nie! My sa nepotrebuje obracať k druhým. Ak chceme vzdať česť Prečistej Panne Márii, hľa, máme veľký poklad, ktorým môžeme nepredstaviteľne vysoko oslavovať Prečistú Pannu Máriu. Nie je to nič iné, ako náš úžasne bohatý východný obrad.“¹⁰

Aj z týchto ukážok textu je vidno, že prof. Russnák vedie svoju reč pútavo a svojich poslucháčov drží v určitom rečníckom napätí. Potom v kázni cituje viaceré liturgické texty sviatkov, samotnej Liturgie sv. Jána Zlatoústeho, z utierne, večierne, paraklisu a pod. Píše, že „niet u nás takej bohoslužby, v ktorej by sme neoslavovali Prečistú Pannu Máriu.“¹¹ Pri všetkých citátoch textov, ktorými liturgia v byzantskom obrade oslavuje Presvätú Bohorodičku, uvádza pod čiarou presne ich zdroj. Všimnime si tiež oslovenie *Milovaní kresťania!*, ktoré dnes nahrádzame oslovením *Bratia a sestry!*

Kázeň sa javí aj ako nádherné vyznanie neotrasiteľnej lásky a dôvery, akú mal k Panne Márii. Vnímam túto kázeň ako jej najplnšiu formu, teda homíliu, resp. tematickú homíliu,¹² pretože sa celá opiera o liturgiu a vysvetľuje mariánsky kult. Aj po formálnej stránke je v nej viacero znakov, ktoré hovoria o tom, že mohla byť prednesená veľmi pútavo vo forme virtuálneho dialógu. Sú to napr. rečnícke otázky, dialogizmus, prolepsis, názorná reč, priama reč, rečnícke napätie a pod.

Spomína aj skutočnosť, že kým v Taliansku sa v roku 1932 prejavila túžba vyhlásiť dogmu o tom, že prečisté telo Preblahoslavenej Panny Márie bolo po jej smrti vzaté do neba, istota o tom je v našom obrade opísaná už storočia predtým.¹³

---

¹⁰ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 120. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹¹ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 122. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹² Porov.: BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

¹³ Porov.: RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus*

Dlhší záver začína jednoduchou vetou: „No sme povinní ukončiť našu kázeň“. ¹⁴ Posledná veta je prosba – modlitba k Panne Márii, ktorú cituje z paraklisu. Istým spôsobom tu môžeme vidieť prepojenie úvodu so záverom, čo sa dnes v homiletike veľmi odporúča.

Vidno, resp. možno predpokladať, že kazateľ sa na túto homíliu dôkladne pripravoval. Veľmi hodnotné je to, že nehovorí o Presvätej Bohorodičke prostredníctvom nejakých plytkých príbehov alebo ľudových predstáv, ale v spojení s liturgickým životom Božieho ľudu v Gréckokatolíckej cirkvi. Iste, ani by sme od neho, akademicky zmýšľajúceho človeka neočakávali ľudovo formulovanú kázeň. Na druhej strane, konkrétne pri tejto homílii by som si nedovolil povedať, že je odbornou, či vedeckou prednáškou. Je formulovaná tak, aby jej Boží ľud rozumel. Má prvky familiárneho rozhovoru, aj keď sú v nej aj niektoré prednáškové prvky, napr. množstvo citátov.

Kázeň O prvenstve Rímskeho pápeža

21. januára 1934 predniesol kázeň na tému prvenstva Rímskeho pápeža. Vieme, že tejto téme sa prof. Russnák často venoval na vedeckej a odbornej úrovni. Sú známe aj jeho populárnym štýlom napísané články na túto tému napr. v 1. ročníku *Blahovistnika* od 7. čísla, konkrétne na tému *Starostlivosť Svätého apoštolského stolca o zjednotenie svätých cirkví*. ¹⁵

Kázeň začína citátom z večierne na deň sv. Leva, rímskeho pápeža, kde je oslavovaný ako hlava pravoslávnej cirkvi. A pokračuje tým, že k ľudskej podstate (prirodenosti) patrí to, že hľadá a snaží sa spoznať pravdu. „To isté sa pýtal aj Pilát v ťažkej chvíli utrpenia Spasiteľa: «Čo

---

varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 126. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹⁴ RUSSNÁK, M.: Na prazdník Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 126. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹⁵ Porov.: RUSSNÁK, M.: Zabota Svjaťejšaho Apostol'skoho Prestola o soedineniji sv. Cerkvej. In: *Blahovistnik*. Prešov : Eparchiálne vedenie, 1946, roč. 1, č. 7, s. 5 – 6.

je pravda?». Poznať pravdu sa nám javí ako niečo najvážnejšie, pretože od poznania pravdy závisí aj otázka, ako môže človek dosiahnuť svoj cieľ.¹⁶ („To že samoje prosilsja i Pilat v t'jaželom vremení stradanija Spasitel'ja: «Čto jest' istina?» Znať istinu javl'jajetsja pro nas samim važnym, potomu čto ot obsjaženija istiny zavisit' i vopros, kak dolžen čelovik svoju cil' obsjahnuť.“) Ak si odmyslíme úvodnú citáciu z večierne, o ktorej ani nemáme istotu, či ju kazateľ aj priamo pri prednese homílie povedal, a zameriame sa na slová, že k ľudskej prirodzenosti patrí to, že hľadá a snaží sa spoznať pravdu, môžeme konštatovať, že takýto úvod by obstál aj dnes ako antropologická indukcia.

Ďalej pokračuje hľadaním odpovede na otázku z úvodu. Hneď na začiatku odpovede uvádza, že Ježiš Kristus, aj keď nie ako odpoveď Pilátovi, ale dáva nám odpoveď na túto otázku, a to slovami: „Ja som cesta, pravda a život“ (Jn 14, 6). Pravda je sám Ježiš Kristus, pokračuje kazateľ. „Keď Spasiteľ Ježiš Kristus pekne na zemi učil ľudí, poznanie pravdy sa javilo ľahkým, no on naplnil svoje poslanie a vzniesol sa (vystúpil) do neba. Čo máme robiť, kde hľadať pravdu? Aj na túto otázku dáme krátku odpoveď. Sme povinní hľadať pravdu tam, kde sa nachádza. Konkrétne v Kristovej cirkvi.“¹⁷ Potom sa posúva stále ďalej. Hovorí o apoštoloch a ich nástupcoch, aby išli a učili všetky národy. „Na základe svätých slov Spasiteľa konštatujeme: pravda sa jednoznačne nachádza u apoštolov a ich nástupcov, konkrétne v tej cirkvi, ktorú založil Ježiš Kristus. No tu sa musíme znova zastaviť. Pravda je v Cirkvi, ale kde je tá pravá Cirkev Spasiteľa? Konkrétne aj medzi nami žije veľa ľudí, ktorí aj keď sú kresťanmi, v učení sa rozchádzajú. Hľa, katolíci, nezjednotení, protestanti, luteráni ... a podobne. Kde je tu pravda? A kto má právo učiť túto pravdu? Vidím, že otázka je vážna. Musíme odpovedať dobre a úplne. Kedy bude naša

---

¹⁶ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 129. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹⁷ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 130. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

odpoveď dobrá? Keď odpovieme tak, ako učí sám Ježiš Kristus, ktorý je zriadovateľ (učrežditel') a zakladateľ svojej Cirkvi.¹⁸ V tomto texte môžeme vidieť formu zdanlivej pochybnosti rečníka, ktorej hovoríme dubitácia. Napomáha ešte pozornejšej vnímavosti poslucháčov. Potom cituje zo Svätého písma Ježišove dialógy so sv. Petrom. Podobne ako v dogmatike pokračuje citátmi z cirkevných Otcov, ďalej citátmi z bohatej liturgie byzantského obradu.

Zastavuje sa aj pri otázke, či aj sv. apoštol Pavol nie je ospevovaný rovnako ako sv. Peter. Ide o pekný príklad prolepsu. Je to podsunutie alebo predbiehanie (prednimanie) námietky, aby ju rečník obral o jej silu.¹⁹ „A aby sa nikto nemohol odvolávať na to, že v tom istom našom obrade aj blahoslavený Pavol sa nazýva najvyšším (verchovnym), ukážeme rozličnosť takejto *verchovnosti* Petra a druhého apoštola, konkrétne Pavla.“²⁰ A skutočne dostatočne a zaujímavo to vysvetľuje na konkrétnych liturgických textoch.

Podobne ako v dogmatike sa pri dokazovaní prvenstva Rímskeho pápeža odvoláva aj na Bohom osvietený ľudský rozum. Pomáha si typológiou, keď uvádza, že podobne ako v Starom zákone bol ustanovený veľkňaz, aj v Novom zákone musí byť takýto veľkňaz, „pretože Starý zákon je predobrazom Nového“.²¹ Ponúka aj ďalšie rozumové argumenty, napr. keď veriaci sa zjednocujú so svojím dušpastierom, dušpastieri so svojím biskupom, aj sami biskupi musia mať svoje centrum (svoj stred), ktorým nie je nikto iný ako sv. apoštol Peter a jeho nástupcovia rímski pápeži.²² To, že je sv. Peter prvý medzi

---

¹⁸ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 131. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

¹⁹ Porov.: VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, s.107.

²⁰ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 136. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²¹ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 137. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²² Porov.: RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 137. Prešov :

apoštolmi, uznávajú aj niektorí nezjednotení teológovia, uvádza ďalej prof. Russnák. Ale odmietajú prvenstvo nástupcov sv. Petra – rímskych pápežov. Ale aj toto prvenstvo kazateľ dokazuje citáciou konkrétne z prvej slohy na *Pane, ja volám* z večierne sviatku sv. Leva, rímskeho pápeža z 18. februára (Minea, Počajev, s. 145). V tejto večierni aj nezjednotení ospevujú sv. Leva, rímskeho pápeža, ako hlavu pravoslávnej cirkvi.²³

Pred záverom ešte ponúka pekný príklad vernosti pápežovi z dejín, z čias anglického kráľa Henricha VIII. a v závere hovorí, resp. píše: „Milovaní kresťania! Pán Boh od nás nepotrebuje to, aby sme za vyznanie prvenstva (hlavenstva) Petra a Rímskeho stolca zomreli, ale očakáva od každého z nás, aby sme sa k viere našich otcov svedomito primkli.“²⁴ Keď som si prečítal tieto slová, s bážňou som si uvedomil, že ten, kto ich vyslovil, nakoniec trpel, ba zomrel za vernosť Svätému Otcovi. A dnes môžeme použiť v homílii príklad jeho vernosti pápežovi tak, ako on použil príklad podobnej vernosti zo 16. storočia.

Kázeň: Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi

25. januára 1934 predniesol kázeň na tému *Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi*, ktorá sa javí ako voľné pokračovanie predchádzajúcej. Z úvodného textu kázne vyplýva, že na túto tému káže na základe poverenia od blahoslaveného biskupa Pavla Petra Gajdiča: „...pretože som dnes na základe láskavého poverenia od Jeho Excelencie Vysokopreoslávneho vladyku povinný (mám poverenie) kázať o tom, že Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v našej Katolíckej cirkvi a je medzi nami deň a noc, to znamená neprestajne

---

Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²³ Porov.: RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 138. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²⁴ RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 139. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

so svojou plnou slávou a milosťou.“²⁵ Opäť nasleduje krátka modlitba vo forme prosby, aby Pán Ježiš dal silu jeho slabým slovám a vzbudil oheň v srdciach jeho poslucháčov. Pri tejto príležitosti si môžeme uvedomiť, že aj súčasná homiletika odporúča kazateľovi, aby prosil Boha o pomoc, aby si vzbudil lásku k poslucháčom a prosil o ich otvorenosť pre počúvanie Božieho slova. V súčasnosti to však kňaz robí v tichosti pred prednesom kázne v čase, keď bozká Evanjeliár a odnáša ho na oltár alebo keď chvíľu čaká, kým sa veriaci usadia. Oslovenie je *Milovaní kresťania!* V kázni najprv zdôrazňuje, že v katolíckych chrámoch sa v *darochraniteľnici* v bohostánku nachádza Kristus prítomný v Najsvätejšej Eucharistii, a preto, keď sa približujeme k akémukoľvek katolíckemu chrámu, „duša človeka sa raduje, je pozdvihnutá krídlami lásky, pretože tam je naša Láska, tam je náš ženích, tam je Ježiš náš Spasiteľ.“ Vidíme, že mu nie je cudzia ani metafora.

Potom, vychádzajúc z toho, že neustála prítomnosť Ježiša Krista v katolíckom chráme sa najslávnostnejšie prejavuje v Službe Božej – vo svätej liturgii, rozoberá Liturgiu sv. Jána Zlatoústeho od *proskomídie* až po záverečné požehnanie. Oslovujúca je hneď veta, že kňaz „predovšetkým požehnáva všemohúceho Boha“²⁶ („Prežde vsehо blahosloviť vsemohuščaho Boha“), keď hovorí Požehnaný Boh náš...

Pri jednotlivých častiach svätej liturgie múdro a zaujímavo vysvetľuje ich symboliku.

Kázeň na prvý sviatok Svätej Eucharistie

Zo 7. júna 1934 sa nám zachovala kázeň prof. Russnáka na prvý sviatok Svätej Eucharistie. Z predslovu sa javí, že ju zapísal až po samotnej kázni. Čítame v ňom: „Vysokopreosvietený Pavel Gojdič,

---

²⁵ RUSSNÁK, M.: Isus Christos jedinstvenno v kaftoličeskoj Cerkvi prebyvajet. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 141. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²⁶ RUSSNÁK, M.: Isus Christos jedinstvenno v kaftoličeskoj Cerkvi prebyvajet. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 143. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

biskup a prešovský apoštolský administrátor pod číslom 2000/1934 zo dňa 24. mája pozval celú eparchiu k tomu, aby sa snažila sláviť sviatok Svätej Eucharistie. V ten istý deň som mal kázeň, menovite na nasledujúcu tému.²⁷ Po citácii zo Svätého písma: „Potom som videl; a hľa, veľký zástup, ktorý nik nemohol spočítať, zo všetkých národov, kmeňov, plemien a jazykov. Stáli pred trónom a pred Baránkom, oblečení do bieleho rúcha, v rukách mali palmy...” (Zjv 7, 9), uvádza: „Opýtajme sa tých svätých, kto im pomohol v tom, že sa dostali do Nebeského Kráľovstva, a oni nám jednohlasne povedia, že oni všetci sa dostali do neba jednoznačne s pomocou nášho Spasiteľa Ježiša Krista, bez ktorého niet spásy... No ten istý náš Spasiteľ Ježiš Kristus prebýva aj s nami v Najsvätejšej Eucharistii pod spôsobmi chleba a vína.”²⁸

Je potrebné neprehliadnuť logickú postupnosť textu, ako sa plynulo cez obraz všetkých svätých, a vo vzťahu k nim použitý dialogizmus (Opýtajme sa tých svätých...), dostáva k téme svojej kázne. „Bez Krista niet spásy. On sám je večnou radosťou svätých, no je aj medzi nami, aby nás urobil svätými”²⁹ Je to veľmi jasný teologický pohľad prof. Russnáka na Božie kráľovstvo. Podobne to zdôrazňuje aj Svätý Otec Benedikt XVI.: „Vychádzajúc z čítania Ježišových slov, Origenes označil Ježiša za zosobnené kráľovstvo – *autobasileia*. «Kráľovstvo» je sám Ježiš. Kráľovstvo nie je nejaká vec, nie je to priestor vlády ako v prípade svetských ríš. Je to osoba: je to On.”³⁰

---

²⁷ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 153. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²⁸ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 154. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

²⁹ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 155. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

³⁰ RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. 1. diel. Od krstu v Jordáne po premenenie*. Trnava : Dobrá kniha, 2007, s. 66.

Potom vo forme prolepsisu predkladá problém – predpokladanú námietku, že sa zaiste nájdú mnohí, ktorí povedia, že je to opäť latinizácia, keď sa schádzame preto, aby sme si uctili Najsvätejšiu Eucharistiu. „Preto sme povinní zaoberať sa touto otázkou, konkrétne, či je skutočne latinizáciou to, že sme sa dnes zišli vzdať slávu Ježišovi Kristovi prítomnému v Najsvätejšej Eucharistii.“³¹ A v celom príhovore vysvetľuje, že zavedenie sviatku Najsvätejšej Eucharistie v Prešovskej eparchii nie je latinizáciou. Na prvý pohľad sa môže zdať, že bol jednoducho „poplatný“ latinizácii, ktorej vplyv v tom čase zaiste nemožno prehliadať. Pri hlbšom pohľade, vediač, aký vycibrený úsudok mal prof. Russnák a ako mu bol blízky byzantský obrad (často o ňom hovorí a píše, obraňuje ho), musíme uznať, že by bolo prinajmenšom plytké „prišit“ mu v tomto prípade poplatnosť latinizácii. A najlepším argumentom sú samotné argumenty, ktorými on sám v kázni vyvracia predpokladanú námietku, že ide o latinizáciu. „Pýtam sa: Je to niečo nové, že sa vo Východnej cirkvi vzdáva Sv. Eucharistii osobitná úcta a výnimočný kult? Naša odpoveď je hotová (pripravená): hľa, úcta k Sv. Eucharistii nie je u nás ničím novým.“³² Ďalej túto zhrnutú odpoveď „rozmieňa“ na drobné, uvádza konkrétne príklady. Vysvetľuje, prečo v našich chrámoch pred ikonostasom horí večné svetlo – lampáda: „Pozrime sa, odkiaľ je tento svätý zvyk!“ Už v treťom apoštolskom kánone čítame, pokračuje kazateľ, že do cerkvi sa musí zadovážiť olej do lampády, ktorá je na to, aby bola znakom vyjadrujúcim prítomnosť Najsvätejšej Eucharistie. A zdôrazňuje, že ide o kánon Východnej cirkvi. Potom spomína metániu – veľkú poklonu až do prachu zeme pred Najsvätejšou Eucharistiou, v spojitosti s tým aj Liturgiu vopred posvätených darov. Cituje niektoré časti Liturgie sv. Jána Zlatoústeho, napr.: „Podťe, pokloňme sa a padnime pred Kristom. Spas nás, Synu

---

³¹ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 155. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

³² RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 156. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Boží, [...] Čo je to! Ved' akoby sme sa rozprávali so samým Ježišom Kristom vo Sv. Eucharistii. Ježišu môj, klaniam sa ti, padám pred tebou, spas ma, Synu Boží, urob ma svätým..."³³ Potom cituje druhú časť Cherubínskej piesne: „Ved' máme prijať Kráľa všetkých, ktorého anjelské zbory neviditeľne nesú v sláve. Aleluja.“ Ďalej napr. liturgický spev: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom..." A dáva k tomu svoje jasné komentáre.

Z poslednej časti jeho príhovoru sála nesmierna a úprimná radosť, ktorú mal prof. Mikuláš Russnák z vyhlásenia tohto sviatku: „predovšetkým musím vyjadriť moju hlbokú a srdečnú radosť. Ved' sme sa dožili historických časov. V duchu vidím radostné budúce časy, keď sa v srdciach našich ľudí rozhorí láska k nášmu Spasiteľovi Ježišovi Kristovi vo Sv. Eucharistii. Milujeme Ježiša Krista a milovali sme ho aj doteraz, no do budúca ho chceme milovať ešte viac.“ A cituje zo Svätého písma: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, z celého svojho srdca,...“ (Mk 12, 30) „Náš *Preosvjaščennyj Archijerej* po ničom netúži viac, ako po rozmnožení našej lásky k Ježišovi Kristovi, k Sv. Eucharistii. Aj ja som povinný (aj ja chcem) verejne mu tu poďakovať za toto jeho cenné a pre nás tak dôležité úsilie (stremleníje).“³⁴ Tieto slová hovoria veľmi veľa aj o Eucharistickej úcte kazateľa.

V závere vyjadruje svoje presvedčenie, že vladyka urobí všetko preto, aby sa toto sväté dielo naplňalo v duchu nášho východného obradu, v ktorom je úcta k Najsvätejšej Eucharistii pevne zakorenená (zakotvená).

Svätá kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča

28. augusta 1934 si prof. Mikuláš Russnák zaznamenal primičnú

---

³³ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 159. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

³⁴ RUSSNÁK, M.: Propovid' na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 161. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

kázeň, ktorú predniesol na primičnej svätej liturgii novokňaza Mikuláša Rojkoviča, ktorý bol synom kanonika Antonija. Po úvode, v ktorom sa vracia ku kňazským sväteniam, ktoré v Katedrále sv. Jána Krstiteľa v Prešove udelil vладыka Pavel Peter Gojdič siedmim diakonom, medzi nimi aj Mikulášovi Rojkovičovi, píše: „A dnešná slávnosť nie je ničím iným ako slávnym naplnením (zavŕšením) tých slávnostných radostných dní... Dôstojným a správnym sa javí to, aby sme dnes rozmýšľali o dôstojnosti a význame samého kňazstva, konkrétne o vážnosti (dôstojnosti) novozákonných kňazov. Čo znamená byť kňazom! Čo je to: byť kňazom!“³⁵ Vychádza z toho, že ľudovo sa našim kňazom hovorí *pop*. Ponúka etymológiu tohto pomenovania. Je z gréckeho slova *pappos*, čo znamená otec, ba otecko. A my našich popov tak aj nazývame a oslovujeme – duchovný otec, pokračuje kazateľ. Tak nazývame predovšetkým prvého duchovného otca každého človeka: Rímskeho Otca – Rímsky pápež (Rimskij Papa).³⁶ Používa dokonca aj výraz duchovný *baťuška* – otecko.

„Ale ukazuje sa (vyvstáva) otázka: kto ustanovil popov za duchovných otcov!“ Odpovedá, že sám Ježiš Kristus. Hovoriac o kňazstve na prvom mieste spomína to, že novokňaz – primiciant ešte ako bohoslovec, čo už aj samo pomenovanie potvrdzuje, niekoľko rokov študoval božskú náuku, predovšetkým Evanjelium Ježiša Krista. „Venuje sa radostnému učeniu Spasiteľa, konkrétne Evanjeliu, to jest radostnej zvesti, pretože Evanjelium nie je nič iné ako radostná zvesť spásy. A prečo sa učí tejto blahozvesti? Preto, aby aj on raz mohol zvestovať radostnú náuku toho istého Ježiša Krista. Môj milý mladý priateľ! Budeš ohlasovať sväté Evanjelium Ježiša Krista. Z tvojich úst bude znieť radostná náuka nášho Spasiteľa, ktorou budeš povinný

---

³⁵ RUSSNÁK, M.: Sv. propovid' po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 163 – 164. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

³⁶ Porov.: RUSSNÁK, M.: Sv. propovid' po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 164. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

zverených ti veriacich priviesť do neba.“³⁷ Všimnime si jednak veľmi milé, familiárne oslovenie, ale aj samotný text, ktorý mňa ako kňaza veľmi oslovuje. Dokonca je potrebné povedať aj to, že prof. Mikukáš Russnák hovorí vo vzťahu ku kňazstvu to, čo hovorí aj dnešná homiletika – že kňaz ohlasuje priamo Božie slovo, cez jeho ústa znie radostná zvesť Ježiša Krista, teda skrze kazateľa v homílii hovorí Ježiš Kristus. A tieto slová jeho primičnej kázne možno už z dnešného uhla pohľadu vnímať aj v kontexte dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu *Presbyterorum ordinis*, v ktorom čítame: „Boží ľud sa zhromažďuje predovšetkým slovom živého Boha, ktoré všetci právom žiadajú z úst kňazov. Keďže nik nemôže byť spasený, ak prv neuveril, prvou povinnosťou kňazov ako biskupových spolupracovníkov je všetkým hlásať Božie evanjelium, aby plnili Pánov príkaz «Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu» (Mk 16, 15) a tak utvárali a zveľadľovali Boží ľud“ (PO 4).

Potom ponúka obraz vojska a jeho veliteľov (vodcov), ktorými sú v Božom ľude práve kňazi. Aký je kňaz, taký je aj úspech samotného boja. „Tvoje stádo bude také, akým ty budeš vodcom. Ak budeš svätý, aj tvoje stádo sa stane svätým. [...] Od teba bude závisieť to, aby si svojimi skutkami dokázal, že si pravdivým, skutočným otcom tvojho stáda, tvojich veriacich... Hľa, budeš duchovným otcom tvojho stáda. A čo robí otec! Všetci to istotne viete, že otec miluje, miluje konkrétne svoje deti. To isté bude aj tvojím povolaním! Budeš povinný milovať svoje duchovné deti, tvoje duchovné stádo. Čo robí otec! Vedie, sprevádza, napomína (napráva) svoju rodinu. Hľa, si povinný sprevádzať, napomínať, viesť tvoje duchovné stádo, aby pod tvojím vedením ste všetci dosiahli svoj cieľ, konkrétne vašu večnú spásu.

No čo (čo ešte) koná otec! Dáva chlieb svojim deťom. Hľa, si povinný dať chlieb, to znamená nasýtiť tvojich. Budeš krátko duchovným otcom tvojich duchovných detí. Hľa, tvojmu duchovnému stádu musíš dať duchovný chlieb, nasycovať ich duchovne. Duchovný

---

³⁷ RUSSNÁK, M.: Sv. propovid' po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 167. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

otec – duchovný pokrm! Dať duchovný chlieb svojim – to sa javí prvotným poslaním každého duchovného otca. [...] Tento duchovný chlieb nie je nič iné, ako sväté učenie Krista a skutočné telo a krv toho istého Spasiteľa. Tvojou úlohou bude učiť tvojich veriacich. Vykonávajú túto tvoju úlohu (tvoje poslanie) naplno (dokonale) a verne, pretože tá istá úloha bola aj poslaním Ježiša Krista. «...poslal ma, aby som hlásal evanjelium chudobným...» (porov. Lk 4, 18). A teraz do tvojho srdca slová apoštola: «Beda mi, keby som evanjelium nehlásal» (1 Kor 9, 16). No tvojou povinnosťou bude sýtiť tvojich samým telom a krvou Spasiteľa.³⁸ A pokračuje, že mu Ježiš Kristus hovorí to isté, čo povedal apoštolom pri poslednej večeri: „Toto robte na moju pamiatku“. „Ako je svätá táto obeta, takým svätým musíš byť aj ty sám. Preto sa nazývaš: *svjaščennikom* (kňazom). Si povinný byť svätým buď tvojou nevinnosťou, alebo po pravdivom a úprimnom pokání! [...]

Čo ešte robí otec! Uzdravuje, lieči svoje choré dieťa. Aj ty si povinný duchovne uzdravovať tvojich vo sv. spovedelnici. [...] Čo ešte ďalej vykonáva otec! Vyprevádza svoje dieťa na ďalekú cestu, keď sa dieťa lúči so svojim otcom. [...] Nech tvoje ruky požehnávajú dušu každého tvojho veriaceho vtedy, keď sa bude musieť postaviť pred Kristovým súdom. [...] No pamätaj, čo hovorí Ježiš Kristus: «Bezo mňa nemôžete nič urobiť»“ (Jn 15, 5).³⁹

Z ďalšieho textu je zrejmé, že primície sa uskutočnili na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky, ktorú primiciantovi kazateľ ponúka ako druhú pomoc po Bohu. Pozýva ho, aby prosil o pomoc aj svätých, predovšetkým svojho nebeského patróna a svojho anjela strážcu. Potom mu odporúča, aby túto prvú svätú liturgiu slávil predovšetkým za svoju manželku. „Pros nebeského Otca, aby vám dal toľko milostí, koľko

---

³⁸ RUSSNÁK, M.: Sv. propovíď po povodu prvej sv. Liturgie pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 167 - 169. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

³⁹ RUSSNÁK, M.: Sv. propovíď po povodu prvej sv. Liturgie pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 170 - 171. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

potrebujete, aby ste sa ty a tvoji spasili (zachránili).“⁴⁰ Ďalej, aby obetoval svätú liturgiu aj za svojho otca, ktorý Bohu tiež verne slúži ako kňaz, ale aj za svoju už nebohú matku. „Ona sa už nemôže na zemi tešiť so svojím synom, no všetci veríme a máme nádej, že sa z neba pozerá na svojho syna a teší sa tým svätým slovám, ktoré vyslovíš pri oltári: Prijmite a jedzte... a Pite z nej všetci...“⁴¹ V závere ešte prosí, aby obetoval túto svätú liturgiu aj za všetkých prítomných, ktorí s radosťou prišli, aby boli svedkami jeho hlbokej duchovnej radosti.

Použil som z tejto primičnej kázne prof. Mikuláša Russnáka dlhšie citácie zámerne, aby bolo vidno jeho veľmi jasný pohľad na kňazstvo, a aj preto, že tieto slová môžu byť povzbudením aj pre terajších bohoslovcov, ktorí sa pripravujú na kňazské poslanie. Celé vysvetlenie kňazstva postavil prof. Russnák na otcovstve, na láske otca k deťom, čo je veľmi oslovujúce.

Kázeň prvá o vážnosti Východu, Prešov, 4. júla 1943

Slovo vážnosť v tomto prípade možno chápať skôr ako dôležitosť alebo vznešenosť Východu, pretože aj tieto významy má v preklade z ruského jazyka. Kazateľ chce v tejto a nasledujúcej kázni evidentne vyzdvihnúť byzantský obrad, mnohoraké dedičstvo východného kresťanstva. Z akého dôvodu? Sám ho aj uvádza, keď píše: „Sú mnohí, ktorí sa pokladajú za východných, ale zdá sa, že zabúdajú na to, čo sa nachádza v tomto slove: východný. Zabúdajú na dôležitosť Východu. Preto dnes budeme uvažovať o tom, čo znamená Východ a aké dôležité je v ľudských dejinách všetko to, čo je východné.“⁴²

---

⁴⁰ RUSSNÁK, M.: Sv. propovid' po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 172. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴¹ RUSSNÁK, M.: Sv. propovid' po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.*; T 904456; 15-0057. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 173. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴² RUSSNÁK, M.: Propoved' pervaja o važnosti Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 37. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského

Prvú kázeň o vznešenosti Východu, ktorú predniesol 4. júla 1943 v Prešove, začína priamo – *in medias res*: „Na otázku: kto sme, je jednoduché odpovedať. Konkrétne (menovite): sme gréckokatolíci. To znamená: naša viera je katolícka a obrad východný.“⁴³ A začína vysvetľovať. Najprv poukazuje na to, že Východ predstavuje tú časť zeme, ktorá, keď sa postavíme tvárou k severu, stojí po našej pravici. Inými slovami Východ je tá časť zeme, na ktorej vychádza slnko a osvecuje celý svet. Ale slovo Východ má nielen fyzický význam (dôležitosť), ale aj mravný. Napr. Svätá zem je na Východe, náš obrad pochádza z Východu. Potom sa zaoberá tým, že na Východe bola rajska záhrada a v nej stvoril Boh človeka. Na Východe je to miesto, kde Boh v Starom zákone vybral svoj národ, ktorý osobitným spôsobom pripravoval na to, aby sa v ňom uchovala pravá viera a aby sa prostredníctvom tohto národa ľudstvo pripravilo na prijatie Spasiteľa. Východ je tým miestom, kde sa narodil Spasiteľ. Na Východe nás vyučoval, robil zázraky, žehnal ľudí, tam bol aj umučený, zomrel na kríži, vstal z mŕtvych a slávne vystúpil na nebesia. Na Východe je prameň (zdroj) našej spásy, tam sa uskutočnilo naše vykúpenie, tam sme boli oslobodení od hriechu.

Na Východe žila Prečistá Panna Mária. Pri nej sa kazateľ zastavuje dlhšie, z čoho môžeme znova dedukovať jeho hlbokú a úprimnú mariánsku úctu. Pripomína, ako nám ju dal Spasiteľ za matku z Kríža a že je Matkou všetkých ľudí. Dokonca hovorí, resp. píše, že sú jej milí všetci ľudia, každá časť zeme, ale predsa je jej milšia tá časť zeme, kde prežila svoj pozemský život. Je jej milší Východ. Je to iste veľmi zaujímavé tvrdenie, ktoré sa zdá byť trochu zveličené. Do určitej miery ho môžeme vnímať ako rečnícku hyperbolu. Zároveň ako prejav hlbokej úcty kazateľa ku všetkému východnému, ako aj detinskej lásky k Panne Márii, ktorá mu je veľmi blízka a vníma ju ako jednu z ľudského pokolenia. Potvrďuje to aj príklad, ktorý v tejto súvislosti ponúka:

úradu v Prešove.

⁴³ RUSSNÁK, M.: Propoved' pervaja o važnosti Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 37. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

„Medzi nami sú mnohí, ktorí boli v ďalekej Amerike. Spomeňte si, veriaci (vážení) kresťania, keď ste žili v Amerike, koľkokrát ste si spomenuli na starý kraj, ktorý ste zanechali. Žili ste zaiste v prijateľnejších podmienkach (okolnostiach), možno, že ste žili v palácoch (sieňach), ale predsa v tej diaľke vám bolo milé spomenúť si na váš starý dom, ktorý ste v starom kraji zanechali. Tak aj Prečistá Panna Mária! Sú jej milí všetci ľudia, je jej milá každá časť zeme, no vždy je jej milšia tá časť zeme, kde prežila svoj život. Milší je jej Východ. Milšie, ako na ktorúkoľvek inú časť tohto pozemského sveta, spomína na východnú časť zeme.“⁴⁴

Ďalej hovorí, že na Východe žili svätí apoštoli, ktorých Ježiš povolal, aby ohlasovali jeho evanjelium, položili základy Kristovej Cirkvi, trpeli a obetovali svoj život za Krista. „Na Východe zvestovali sväté Kristovo učenie a na Východe položili základy Kristovej Cirkvi. [...] Východ je miestom, odkiaľ sa najvyšší (verchovnyj) apoštol sv. Peter presťahoval na Západ, aby ustanovil svoju katedru v Ríme. Z Východu prešiel na západ aj druhý najvyšší (verchovnyj) apoštol, menovite sv. Pavol, ktorého spolu so sv. Petrom oslavujeme ako najvyššieho.“⁴⁵

Hovorí o tom, že na Východe boli napísané knihy Svätého písma, o Tradícii, o cirkevných Otcoch, ktorí najprv na Východe oslavovali Boha a svojimi písomnými dielami nám dali základ, z ktorého čerpáme učenie katolíckej viery. Konkrétne spomína sv. Atanáza Veľkého, sv. Bazila Veľkého a sv. Jána Zlatoústeho. Ale aj západných sv. Ambróza, sv. Augustína, o ktorých hovorí, že boli prepojení s Východom. Spomína nicejsko-konštantínopolské vyznanie viery, ktoré bolo sformulované tiež na Východe.

V závere použil krásny obraz vychádzajúceho slnka: „Na dôležitosť

---

⁴⁴ RUSSNÁK, M.: Propoveď pervaja o važnosti Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 40. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴⁵ RUSSNÁK, M.: Propoveď pervaja o važnosti Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 40 – 41. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

toho istého Východu nám poukazuje aj sama jednoduchá príroda. Aké je nám milé skoro ráno sa pozrieť na nebo. Rozvíja (rozžaruje) sa svetlo, zďaleka sa ukazuje zore, celú zem naplňa jas, a ako slávny Kráľ zjavuje sa pred nami slnko a ožiari (osvieti) celý svet. [...] Lux ex oriente. Svetlo z Východu.“⁴⁶ Na konci povzbudzuje gréckokatolíkov sláviť Boha v prekrásnom východnom obrade. Nemožno si nevšimnúť ani to, že tak, ako začína skutočnosťou, že sme gréckokatolíkmí, podobne ňou aj končí.

Kázeň druhá o význame Východu, Prešov, 11. júla 1943

Na jej začiatku sa prof. Mikuláš Russnák netají tým, že ide o pokračovanie kázne z minulej nedele. Máme tu teda evidentne do činenia s cyklickými kázňami. „Predchádzajúcu nedeľu sme premýšľali o význame Východu. Dnes bude predmetom našej kázne opäť význam Východu.“⁴⁷ Hneď potom hovorí: „Hľa, je pred nami teológia (Bohoslovie) ako osobitné učenie pozostávajúce z rôznych častí. [...] Dokážeme, že vo všetkých týchto bohosloveckých náukách má Východ prvenstvo (základný význam). Potom v krátkosti, veľmi výstižne hovorí o dogmatike, aká je to disciplína, vymenúva jednotlivých cirkevných Otcov Východu a Západu. Pri západných zdôrazňuje, že ich náuka vychádza z učenia Východu. „Sv. Hieronym žil desaťročia na Východe a práve tam si nadobudol svoje hlboké teologické poznanie. To isté sme povinní (musíme) povedať o sv. Ambrózovi, ktorého teológia je načerpaná (prevzatá) z Východu. A potom sv. Augustín sa učil od sv. Ambróza, teda aj jeho teologické učenie sme povinní vnímať ako východné.“⁴⁸ Ďalej hovorí, že prvé dielo systematickej dogmatiky

---

⁴⁶ RUSSNÁK, M.: Propoved' pervaja o važnosti Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 43 – 44. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴⁷ RUSSNÁK, M.: Propoved' 2-ja o značenii Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 45. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁴⁸ RUSSNÁK, M.: Propoved' 2-ja o značenii Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 47. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

napísal sv. Ján Damascénsky v 9. storočí pod názvom *De Fide orthodoxa*. „O tejto knihe sme povinní vedieť, že bola základom teologickej práce najväčšieho západného teológa sv. Tomáša Akvinského, ktorý svoje dielo *Summa Theologica* písal na základe knihy sv. Jána Damascénskeho.“⁴⁹

Potom hovorí o morálke a pastorálke, pri ktorých uvádza, že aj v týchto disciplínach boli prvé diela napísané práve na Východe. Menuje cirkevných Otcov, ktorých je nutné pokladať za zakladateľov morálky a pastorálky. Podobne hovorí aj o cirkevnom práve, histórii, biblických vedách, exegéze biblických textov, katechetike, homiletike, asketike.

V závere opäť použil rečnícky obraz: „Tak, ako je pre každého milé poznať svojich predkov, ktorí sa spomínajú v histórii nášho (jeho) rodu, tak je aj nám milé premýšľať a poznávať význam našich predkov v súvislosti s teologickým učením Katolíckej cirkvi.“⁵⁰ Je zaujímavé, že mal odvahu s takýmito odbornými skutočnosťami zoznamovať veriacich. Robí to však excelentne, citlivo, populárnym štýlom s cieľom utvrdiť ich v pravovernosti a v láske ku Gréckokatolíckej cirkvi.

Kázeň na 24. júna na sviatok sv. Jána Krstiteľa, Prešov, 7. júla 1943

Túto kázeň jej autor zaradil do kontextu predchádzajúcich dvoch, pretože bola prednesená na sviatok Narodenia sv. Jána Krstiteľa 7. júla 1943 (podľa juliánskeho kalendára), teda medzi jednou a druhou nedeľou, kedy odzneli kázne o význame Východu. „Predchádzajúcu nedeľu sme videli, aký slávny význam má Východ...“⁵¹ V jej prvej časti

---

⁴⁹ RUSSNÁK, M.: Propoveď 2-ja o značení Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 47. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁵⁰ RUSSNÁK, M.: Propoveď 2-ja o značení Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 51 – 52. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁵¹ RUSSNÁK, M.: Propoveď na 24. VI. v prazdník sv. Joana Krestiteľa. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 55. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

kazateľ hovorí aj o sviatku Počatia sv. Jána Krstiteľa (23. októbra podľa gregoriánskeho kalendára), o tom, že sv. Ján Krstiteľ bol počatý v dedičnom hriechu ako my všetci, „ale už pred narodením sa očistil od tohto dedičného hriechu, konkrétne vtedy, keď Prečistá Panna Mária navštívila svoju tetu sv. Alžbetu.“⁵² Aj v súvislosti s týmto tvrdením si kladie otázku, v čom teda môžeme nasledovať sv. Jána Krstiteľa. Venuje sa tomu v ďalšej časti svojej kázne. Prichádza k zaujímavému pozvaniu. „Sv. Ján Krstiteľ jedol korienky a neopíjal sa nápojom. A hľa, to je cesta, po ktorej môžem chodiť aj my.“⁵³ Potom veriacich pozýva, aby sa postili tak, ako im pôst ponúka východná cirkev. Používa príklad umelca – maliara, ktorý s ľahkosťou nanáša farby a maľuje obraz a hovorí, že aj my máme byť duchovnými umelcami v súvislosti s pôstom. Vysvetľuje zmysel a cieľ pôstu, ktorý spočíva v tom, aby človek odovzdal svoju vôľu Cirkvi, aby bol ochotný počúvať to čo hovorí. A ak Cirkev dovoľuje jesť mäso, práve pre poslušnosť Cirkvi ho môžeme jesť. Aby veriacim pomohol, hovorí príklad zo života, že aj lekár predpisuje niekedy pôst, aby človek vyzdravel, aby choroba nepostupovala ďalej. Veriacim predkladá dosť kontroverzný príklad, ako sv. Atanáz Veľký nedovolil chorej žene vypíť mlieko, pretože bol pôst. Žena nakoniec zomrela. Pokračuje však, že dnes by sme takýto problém zaiste riešili ináč. Tento príklad pripomína skôr rečnícke zveličenie na zdôraznenie dôležitosti pôstu.

Na sviatok sv. najvyšších apoštolov Petra a Pavla, Prešov, 12. júla 1943

Túto kázeň začína tým, že bude hovoriť o tom, o čom ešte pred časom mnohí nemali ani poňatia. „Konkrétne medzi nami najnovšie žijú ľudia, ktorí hovoria tým istým jazykom ako my, aj v tom istom obraze

---

⁵² RUSSNÁK, M.: Propoveď na 24. VI. v prazdník sv. Joana Krestiteľa. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 54. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁵³ RUSSNÁK, M.: Propoveď na 24. VI. v prazdník sv. Joana Krestiteľa. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 55. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

slúžia Bohu ako my, no napriek tomu nie sú to isté čo my, pretože je medzi nami významný a podstatný rozdiel. My sme gréckokatolíci, a oni sa nazývajú pravoslávny. S týmto pomenovaním je spojený aj rozdiel medzi nami a nimi, ktorý možno zhrnúť v tom, že títo prístahovalci zo širokej Rusi neuznávajú prvenstvo sv. apoštola Petra, ktorého Ježiš Kristus ustanovil za hlavu svojej Cirkvi.⁵⁴

Kázeň má apologetický štýl. Na začiatku jej autor hovorí o svojom zámere v krátkosti dokázať, že Ježiš Kristus zo všetkých apoštolov vybral apoštola Petra a ustanovil ho za hlavu celej svojej Cirkvi. Vychádza z evanjelia Mt 16, 13 – 20 a zdôrazňuje, že na otázku Ježiša Krista „A za koho ma pokladáte vy?“ za všetkých odpovedá sv. Peter. Ježiš mu potom hovorí, že je blahoslavený, lebo mu to zjavil nebeský Otec a ustanovuje ho za skalu Cirkvi. Potom ponúka vysvetlenie tejto evanjeliovej state práve v súvislosti s apoštolom Petrom a jeho nástupcami. Pokračuje evanjeliom utierne tohto dňa, v ktorom zaznelo: „Šimon, syn Jánov, miluješ ma väčšmi ako títo?“ (Jn 21, 15). „Väčšiu lásku očakáva Kristus od Petra preto, lebo mu chce dať osobitnú moc, to jest väčšiu ako mali ostatní apoštoli.“⁵⁵ A pokračuje, že tieto dve evanjelia v tento sviatok nečítajú len gréckokatolíci, ale aj pravoslávni, ktorí však neuznávajú Petra za hlavu Cirkvi. „Možno by sa niekto opýtal, ako je to možné? V chráme (cerkvi) vyznávajú katolícku vieru o prvenstve Petra i samého rímskeho pápeža (Otca), ale v živote sa mu nepodriaďujú.“ Ďalej cituje prvú slohu z večierne na *Pane, ja volám*, ktorú k tomuto sviatku spievajú aj pravoslávni: „Akými vencami chvál mali by sme ozdobiť Petra i Pavla? Odlišní telom, jednotní duchom, obidvaja boli kniežatami apoštolov. Peter bol hlavou Cirkvi, Pavol sa namáhal viac ako ostatní...“ Potom dokazuje, že také prvenstvo, aké prináleží Petrovi, patrí aj jeho nástupcom. Opäť siaha po večierni, a to

---

⁵⁴ RUSSNÁK, M.: Na prazdník sv. Verchovnych Apostolov Petra i Pavla. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 61 – 62. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁵⁵ RUSSNÁK, M.: Na prazdník sv. Verchovnych Apostolov Petra i Pavla. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 65. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

k sviatku sv. Leva, rímskeho pápeža, ktorého takto oslavujú aj pravoslávni. Ide o prvú slohu na *Pane, ja volám* z večierne sviatku sv. Leva, rímskeho pápeža z 18. februára. V tejto večierni aj nezjednotení ospevujú sv. Leva, rímskeho pápeža, ako hlavu pravoslávnej cirkvi. Podobne kazateľ argumentoval už vo vyššie spomínanej kázni O prvenstve Rímskeho pápeža.

V závere povzbudzuje: „Ako poučenie z dnešných mojich slov pevne si zapamätajte tú svätú pravdu, že Ježiš Kristus ustanovil apoštola Petra za hlavu svojej jedinej spasiteľnej Cirkvi, a že jeho pokračovateľom v tomto prvenstve (hlavenstve) je rímsky Otec, náš pápež...”⁵⁶

Silnú výrečnosť získavajú tieto slová v historických súvislostiach nasledujúcich päťdesiatich rokov, ktoré od gréckokatolíkov vyžadovali zaujať jasný postoj a vzťah k nástupcovi sv. Petra. Teda zaiste aj mnohých z poslucháčov tejto kázne zastihli ťažké roky prenasledovania Gréckokatolíckej cirkvi pre jej vernosť Svätému Otcovi. Sám kazateľ slová svojej kázne nakoniec najviac dokázal, keď pre vernosť pápežovi bol ochotný bez akýchkoľvek kompromisov trpieť a zomrieť.

2 Prof. M. Russnák a homiletika

Aký bol pohľad prof. Russnáka na homiletiku? Pri odpovedi na túto otázku budeme vychádzať predovšetkým z jeho kázni. Tento pohľad rozšírime aj na základe troch, resp. štyroch textov z jeho bohatého diela.

Ako máme počúvať homíliu

Prvý text je jeho kázeň na tému *Ako máme počúvať svätú kázeň (homíliu)*. Patrí do súboru jeho desiatich, v podstate cyklických kázni o Najsvätejšej Eucharistii. Vychádza z evanjelia Mt 28, 19 – 20. Je to misijný rozkaz Ježiša Krista. Kázeň začína slovami: „Svätá Eucharistia je najväčším Božím darom, ktorý nám dal sám Boh. V desiatich kázňach budeme o nej meditovať. Preto predovšetkým musíme vedieť, ako

---

⁵⁶ RUSSNÁK, M.: Na prazdník sv. Verchovnych Apostolov Petra i Pavla. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 68. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

máme počúvať svätú kázeň.“ Nasleduje pre nás najdôležitejšia veta: „Svätá kázeň (*propovid'*) je Božie slovo odovzdávané kňazom.“⁵⁷ V Gréckokatolíckom kalendári 2006 som sa aj zamýšľal nad dôležitosťou počúvania homílie v článku s názvom *Homília ako Božie slovo. Aké dôležité je počúvať homíliu*.⁵⁸ Opierajúc sa o prof. Jozefa Vrableca som v ňom zdôraznil práve to, že homília je Božie slovo. Dôkazy o tom nájdeme vo Svätom písme. Vidíme, že Mikulášovi Russnákovi bola táto skutočnosť nadovšetko jasná. Vo svojom tvrdení, že keď v liturgii hovorí kňaz, ide o Božie slovo, pokračuje: „Kňaz je druhý Kristus. Treba ho tak počúvať, ako samého Krista.“ S touto témou zaujímavo spája aj citát z Dan 12, 3: „Rozumní sa budú skvieť ako lesk oblohy, a tí, čo mnohých priviedli k spravodlivosti, budú ako hviezdy na večné veky.“ V tomto kontexte spomína príklad sv. Karola Boromejského, ktorý ustanovil dvoch svojich kňazov na to, aby ho napomínali. A počúval ich ako samého Krista. Uvádza aj ďalší príklad o troch synoch (ťažko čitateľný rukopis) a ďalší o tom, ako počúvali Božie slovo svätci. A zakončuje: „Hľa, to je naša úloha.“

O homiletike

Druhý text je z jeho kázne *Kázeň druhá o význame Východu*, ktorej som sa venoval v prvej časti tejto prednášky. Keď v nej vymenúva a rozoberá jednotlivé disciplíny, veľký, ba najväčší priestor venuje práve homiletike. Hovorí, resp. píše: „Prináleží sem ďalej homiletika, teda tá časť teologických štúdií, v ktorých sa vo forme homiletických rečí (rozhovorov, konverzácií – *besed*) interpretuje učenie viery. Takýmto autorom homílií sa javí predovšetkým veľký Otec Východu sv. Ján Zlatoústý, ktorý v nespočetných homíliách interpretoval katolícke učenie. Tieto homílie sv. Jána Zlatoústeho majú taký nesmierny význam, pretože sú v nich pravdy novozákonného zjavenia predkladané v tak bohatej a veľmi krásnej forme, že na základe jeho krasorečenia sa

---

⁵⁷ RUSSNÁK, M.: Kak nado sv. propovid' slyšati. In: 71/39 *Propovedi II.* zv. 1943, s. 396. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁵⁸ PETRÍK, L.: Homília ako Božie slovo. Aké dôležité je počúvať homíliu. In: *Gréckokatolícky kalendár 2006*. Košice : Byzant s. r. o., 2005, s. 89 – 92.

sv. Ján nazýva Zlatouústym. Stačí povedať slovo Zlatouústy, ktorým je iba sv. Ján, konštantínopolský patriarcha, a po celej zemi sa tomu rozumie. Význam nášho svätého Zlatouústeho je stále dôležitý vo vzťahu k cirkevnému kazateľstvu. Javí sa ako kazateľ všetkých kazateľov, rečník všetkých rečníkov, ktorého Lev XIII. pre jeho výrazný význam v tejto oblasti vyhlásil za nebeského patróna, pomocníka všetkých cirkevných kazateľov.⁵⁹

Nemôžeme v tomto texte prehliadnuť vetu, že homiletika sa venuje homíliám, v ktorých sa vo forme homiletických rečí (rozhovorov, konverzácií – *besed*) interpretuje učenie viery. Na základe nej vidíme, že autor si bol vedomý, že homília má konverzačnú formu, že je to reč, ktorá nemôže byť iba monológom, ale skôr rozhovorom. Toto jeho poznanie potvrdzujú aj jeho kázne, v ktorých často používa vonkajšie prostriedky virtuálneho dialógu, aj prostriedky názornosti, napr. rečnícku otázku, prolepsis, hyperbolu, prirovnanie, príklad a pod.

Modlitba pred evanjeliom

Tretí text je z jeho diela *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.* z roku 1948, v ktorom sa krátko venuje aj Modlitbe pred evanjeliom vo svätej liturgii.⁶⁰ Ide mu predovšetkým o to, kde má kňaz stáť, keď sa ju modlí. Cituje rubriku z liturgikona, ktorá počíta s prítomnosťou diakona, ktorý okiada: „Kňaz stojí pred svätou trapézou a modlí sa túto modlitbu.“ A pokračuje: „Konkrétne pre našu prax si všimnime, vidiac to, že u nás v podstate diakonov nenájdeš, kňaz sám okiada svätý oltár, aj ľud (národ), a počas samotného spevu, okiadzajúc predpísané miesta, modlí sa aj Modlitbu pred evanjeliom. Tým odpadá aj otázka, kde sa má táto modlitba konať. Ak je diakon, potom sa kňaz túto modlitbu modlí vtedy, keď po čítaní Apoštola ide z horného miesta pred oltár.“⁶¹

---

⁵⁹ RUSSNÁK, M.: Propoved' 2-ja o značenii Vostoka. In: *Tractatus varii Tomus IX.*; T 904460; 15-0062. Prešov (Fragopoli), 1943, s. 50. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁶⁰ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II. Molitva pred sv. Evanheliiem.* Prešov, 1948, s. 252 (331). Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁶¹ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II. Molitva pred sv.*

Táto modlitba je pre kňaza, ktorý ide ohlasovať Božie slovo, veľmi dôležitá, pretože ho správne nasmeruje, aby neohlasoval svoje predstavy a vkusy, ale Božie slovo: „Láskyplný Pane, rozsviet' v našich srdciach neuhasínajúce svetlo tvojho božského poznania a otvor náš duchovný zrak, aby sme chápali tvoju evanjelióvu náuku.“⁶²

Proklamácia evanjelia a kázeň

A napokon štvrtý text je z toho istého Russnákovho diela o niekoľko strán ďalej⁶³. Máme teraz záujem o tú časť, kde sa zaoberá proklamáciou evanjelia. Najprv cituje bl. biskupa Vasil'a Hopka, ktorý vo svojej otázke zdôrazňuje, že evanjelium sa číta pre ľud (národ). Tiež uvádza, že mu niektorí profesori odkázali, že pre nich neraz práve čítanie evanjelia viac znamená, ako nevydarená kázeň (slová prof. Il'koviča). Vasil' Hopko píše, že v tom vidí satisfakciu. Ale niektorí na čítanie evanjelia z ambóny povedali, že je to novota. Preto sa zamýšľa, že aj to najprirodzenejšie pokladáme za nesprávne.

Prof. Russnák v odpovedi na tento problém spomína aj nutnosť dobrej akustiky v chráme, aby bolo možné počuť evanjelium od ambóny až k dverám. Dnes by mala byť táto záležitosť vyriešená ozvučením, aj keď niekedy, napriek technike, je priestor chrámu nedostatočne ozvučený. Mali by sme si na tom dať záležať. Na podstatu otázky však odpovedá, že rubrika a zdravá prax učí, že evanjelium je potrebné čítať tak, že kňaz sa otočí k ľudu a číta ho z ambóny. Vie však pochopiť kňaza – starca, ktorý ho prečíta pri oltári. Spomína aj kňaza – katechéta, ktorý prišiel do Prešova v roku 1890 z Užhorodu. Verný rubrikám začal aj pri študentskej (tichej, recitovanej) svätej liturgii čítať evanjelium z ambóny. No trvalo to iba dva školské roky, a potom sa všetko vrátilo k starému. Predkladá aj ustanovenie bl. biskupa Pavla Petra Gojdiča pod

---

Evanheliem., Prešov, 1948, s. 253 (332). Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

⁶² *Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998, s. 28.

⁶³ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II. Evanhelia čitaetsja dl'a naroda...*, Prešov, 1948, s. 257 (336) – 261 (340). Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

číslo 3764 z 1. septembra 1943, v ktorom je uvedené, že evanjelium sa aj pri čítanej svätej liturgii číta z ambóny.

Dodáva ešte veľmi dôležité slová: „Nesmie nám byť zvláštne, ak niekto slová svätého evanjelia silno zdôrazňuje, pretože sú pre neho tak dôležité. Veď sväté evanjelium je slovo samého Svätého Ducha. Zaiste sme povinní dávať pozor aj na to, že aj slová kazateľa, hoci menej ako predchádzajúce (slova evanjelia), stále majú svoju dôležitosť v Kristovej Cirkvi, lebo apoštol hovorí: „Ako uveria v toho, o ktorom nepočuli? A ako počujú bez kazateľa?“ (Rim 10, 14). Prof. Russnák však uvádza cirkevnoslovanský text, kde je podľa gréckeho originálu správnejšie uvedené – preložené do slovenčiny by to znelo: „A ako uveria v toho, ktorého nepočuli?“ Pokračuje: „A znova: «Teda viera je z hlásania a hlásanie skrze Kristovo slovo»“ (Rim 10, 17). Musíme dávať pozor na to, aby kňazi neboli zanedbávaní (ignorovaní), lebo kto nepočúva kazateľov, nepočúva Ježiša Krista (porov. Lk 16, 31).“⁶⁴

Na prvý pohľad je trochu zarážajúca poznámka – textová vsuvka vo vete „Zaiste sme povinní dávať pozor aj na to, že aj slová kazateľa, hoci menej ako predchádzajúce (slova evanjelia), stále majú svoju dôležitosť v Kristovej Cirkvi,...“ Ako rozumieť tejto vsuvke? Teda evanjelium je viac Božie slovo a homília kňaza menej? Keď si vezmeme do úvahy slová Svätého písma, ktoré hneď na to cituje, niečo nám tu nesedí. V prvom rade si pripomeňme Russnákov slová citované z jeho kázne vyššie, kde sám hovorí: „Svätá kázeň (*propovid'*) je Božie slovo odovzdávané kňazom.“ Ďalej v slobode povedzme, že pred Druhým vatikánskym koncilom nebolo až tak jasne špecifikované, ktorá kázeň je a ktorá nie je homíliou. Iba homília je totiž Božím slovom, lebo ona je v podstate predĺžením proklamácie evanjelia. Zjavne pri tejto vsuvke a slovách potom myslí nielen na homílie. V tom čase sa kňazi neprihovárali Božiemu ľudu vždy po evanjeliu, ale často na konci svätých liturgií. Sám prof. Russnák nám zanechal nielen homílie, ale aj veľa tematických a cyklických kázni, ktoré nie sú vždy homíliami.

---

⁶⁴ RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II. Evanhelia čitaetsja dl'a naroda...*, Prešov, 1948, s. 260 (339) – 261 (340). Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Potom je potrebné vidieť aj to, že prof. Russnák v tejto vsuvke myslí nielen na homílie, resp. kázne, ale na všetko to, čo hovorí kňaz, aj keď poučuje ľudí mimo svätej liturgie. Takto sa nám táto jeho vsuvka už nezdá ako sporná. Veď sám cituje časti Svätého písma, ktoré evidentne hovoria o tom, že homília je Božím slovom.

Záver

Precíznosť myslenia prof. Mikuláša Russnáka nemožno prehliadnuť ani v jeho kazateľskom štýle. Vždy stanoví problém, ktorého riešenie ponúka, resp. kladie otázku, na ktorú dáva fundovanú odpoveď. Istým spôsobom drží poslucháčov v určitom pozitívnom rečníckom napätí. Skúmané kázne sú tematické. Tému vysvetľuje do hĺbky, aj do šírky. Pri vysvetľovaní si pomáha určitým zreteľmi – jedna zodpovedaná otázka ho privádza k ďalšej, na ktorú je potrebné odpovedať. Jeho vyjadrovanie je jasné a systematické, vie jednotlivé skutočnosti trefne pomenovať a vysvetliť. Skúmané kázne majú dogmatický ráz, predovšetkým v tom zmysle, že svoje výpovede potvrdzuje Svätým písmom, tradíciou, ľudským rozumom, ale pritom nie sú písané vedeckou rečou. Naopak, hlboké pravdy podáva takým štýlom, aby boli zrozumiteľné všetkým. Svoje tvrdenia teda vždy dokazuje, podporuje nejakou vhodnou citáciou. V reči používa rôzne obrazy a rečnícke figúry, ktoré naznačujú, že pri prednese svojich kázni bol vo virtuálnom dialógu so svojimi poslucháčmi. Mohli byť prednesené veľmi pútavo. Nemožno prehliadnuť jeho lásku k byzantskému obradu. Veľmi oslovujúcou je pre mňa skutočnosť, že zo skúmaných príhovorov sa ukazuje, že prof. Mikuláš Russnák bol mužom hlbokej viery a dôvery v Boha, ako aj dôvery voči Panne Márii a Katolíckej cirkvi.

Chcem konštatovať, že bolo pre mňa veľmi obohacujúce venovať sa niekoľkým kázňam prof. Mikuláša Russnáka a jeho pohľadu na homiletiku. Je to tak výrazná osobnosť dejín našej miestnej cirkvi, že by bolo na škodu, keby sme sa nevenovali jeho dielu a jeho transformácii pre súčasnosť a budúcnosť. Som presvedčený, že aj štúdium Russnákovho diela z pohľadu homiletiky prispeje k rozvoju Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, predovšetkým skrze odovzdávanie jeho diela budúcim gréckokatolíckym kňazom.

KAPITOLA V.

DIELO MIKULÁŠA RUSSNÁKA V KONTEXTE EKUMENIZMU

Modlitwa ekumeniczna świadków wiary XX stulecia

Józef Budniak

Boże, Ojcze, Synu Jezusie Chrystusie i Duchu Świątym,
Ty znasz naszą przeszłość,
oddajemy nasze dziś i prosimy;
dopomóż nam – ludom europejskiego Wschodu i Zachodu,
we wzajemnej ufności dojrzewać
do jednoświary, nadziei i miłości.
Stwórczo nasz,
daj naszym przywódcom duchowym
moc swego błogosławieństwa,
aby będąc świadkami Twojej Ewangelii
mogli prowadzić swoich wiernych do jednoświary
na wzór świadków wiary XX stulecia.
Panie,
daj przywódcom świeckim
budować w Europie i w świecie nowe formy rządów prawych,
niech zważają na dobro ludzi, rodzin i wspólnot,
a zwłaszcza niech budują pokój między narodami w prawdzie i miłości.
Boże,
uczyń nas braćmi,
uczyń nas jednością w różnorodności.

Wieloletni dialog między chrześcijanami przyczynił się do pogłębienia wśród chrześcijan świadomości obecności Ducha Świętego.¹ Trzecia Osoba Boska wraz ze swymi darami i owocami otwiera nowe ekumeniczne perspektywy do budowania jednoświary oraz wskazuje nam drogę do Chrystusa i do dalszego jednoczenia chrześcijan. Drogą i sercem ekumenicznego podążania ku Chrystusowi jest przede wszystkim modlitwa. *Dekret o ekumenizmie* Soboru Watykańskiego II podkreśla, że: „nawrócenie serca i świętość życia łącznie z publicznymi i prywatnymi modlitwami o jedność chrześcijan należy uznać za duszę

---

¹ SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 60-61.

całego ruchu ekumenicznego [...]” (DE 8)². To stanowisko Soboru Watykańskiego przypomina również Jan Paweł II w swojej ekumenicznej encyklice *Ut unum sint*, stawiając pytanie, kiedy nastąpi pełna komunია wśród chrześcijan?. Dokona się ona, według papieża, przez modlitwę, która „powinna być zawsze wyrazem tego niepokoju, który jest tęsknotą za jednością, a więc jedną z koniecznych form miłości, jaką żywimy do Chrystusa i do Ojca bogatego w miłosierdzie. Modlitwa powinna mieć pierwszeństwo na tej drodze ku nowemu tysiącleciu, którą podejmujemy wraz z innymi chrześcijanami”(UUS 102)³.

Modlitwa chrześcijan o jedność inspirowana jest modlitwą Jezusa, zanoszoną przez Niego przed męką. Jedność ta ma być taka, jaką dał swemu Kościołowi Jezus, a równocześnie jest ona zadaniem dla Jego wyznawców, „by w pełni ją urzeczywistnić”⁴. W takim ujęciu jedność stanowi najważniejsze znaczenie w dziele Jezusa i należy do istoty wszystkich chrześcijan. Musimy nadal iść razem, wspomagani przez Chrystusa, który modlił się w wieczerniku do Ojca, aby Jego uczniowie „[...] stanowili jedno” (J 17, 21). Modlitwa, która łączy modlitwę Jezusa o jedność stanowi więc punkt odniesienia dla Kościołów i Wspólnot eklezjalnych jako wyraz duchowego ekumenizmu. Duchowy ekumenizm staje się przyczyną wymiany darów duchowych, polegającej na tym, że to czego brakuje w każdej konfesji, znajduje požądane uzupełnienie w drugiej. W ten sposób Kościoły ubogacają się nawzajem, a przez to budują jedność w różnorodności, która odzwierciedla tajemnicę komunikacji w miłości, widzianej w Bogu, bowiem On pragnie jedności, a w niej wyraża się cała głębia Jego miłości.

Budowanie jedności w różnorodności dokonuje się od początku chrześcijaństwa,

---

² Dekret o ekumenizmie „*Unitatis redintegrati*” (dalej: DE). W: Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Poznań 1968.

³ JAN PAWEŁ II: Encyklika „*Ut unum sint*” (dalej: UUS). W: Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II. Oprac. ŻYCIŃSKI, W.. Kraków 2005.

⁴ CHLEBOWSKI, T. J.: *Ekumenizm duchowy w nauczaniu papieża Jana Pawła II*. Lublin 2006, s. 127.

a tymi budowniczymi są święci i błogosławieni, których Kościół wspomina w określone dni według kalendarza liturgicznego oraz w *Martyrologium Rzymskim*. Do pierwszych świadków wiary należeli męczennicy. Czasy ostatnich wojen i ideologicznych totalitaryzmów zaowocowały niezwykłym świadectwem postaw chrześcijańskich ze strony synów i córek Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich. I choć nie wszyscy oni zostali objęci procesami kanonizacji czy beatyfikacji, należą jednak do tego szczególnego dziedzictwa Kościoła, które należy szanować z pietyzmem. A zatem i o nich należy pamiętać nie tylko w modlitwie Kościoła, lecz również poprzez organizowanie konferencji i sesji naukowych podczas, których – na przykład – prelegenci pragną przedstawić świadków wiary, którzy stawiali sobie zadanie głosić chrześcijaństwo w każdym środowisku, także tam, gdzie było to bardzo trudne, a modlitwa ekumeniczna była priorytetem ich życia.

Każdy naród, każdy Kościół, czy Wspólnota eklezjalna może przedstawić swych świadków wiary, dlatego rozważając ten temat zaprezentuję tylko sylwetki wybranych świadków wiary modlitwy ekumenicznej w XX. stuleciu.

Początki ruchu ekumenicznego i pierwsi świadkowie wiary modlitwy ekumenicznej

Już w pierwszej połowie XIX stulecia pojawiły się tendencje zmierzające ku jedności, która jest jedną z podstawowych kategorii biblijnych. Stąd wczesną formą współpracy ekumenicznej były Towarzystwa Biblijne, a jednym z najstarszych było powstałe w 1804 roku Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne. Umożliwiały one współpracę ludzi reprezentujących różne poglądy w dziedzinie wiary i ustroju kościelnego⁵, co doprowadziło do spotkania przedstawicieli Kościołów protestanckich w Edynburgu, w roku 1910 podczas I Światowej Konferencji Misyjnej. Głównym inspiratorem i animatorem Konferencji był świecki metodysta amerykański John R. Mott, któremu pomagali: anglikanin J.H. Oldham oraz misjonarze z różnych

---

⁵ KARSKI, K.: *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*. Warszawa 1974, s. 28.

kontynentów. Uczestnicy spotkania edynburskiego wyrazili protest przeciwko skandalowi podziału chrześcijan, który utrudnia głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu w Chrystusie i dla wielu zamyka drogę do wiary⁶. Po raz pierwszy, na tej Konferencji, wierzący w Chrystusa uświadomili sobie, iż chrześcijaństwo, niezależnie od tego, czy żyją w Europie, Afryce czy Azji, są spadkobiercami historycznych podziałów konfesyjnych i ludzkiej rywalizacji. W tej sytuacji zadano sobie już wówczas pytania: Czy można wiarygodnie głosić Ewangelię pojednania z Bogiem, nie dążąc jednocześnie czynnie do pojednania między sobą? Czy chrześcijaństwo nie staje się w sytuacji podziału antyznakiem świadectwa o prawdziwej Chrystusowości? Czy nie sprzeniewieramy się ekumenicznemu pragnieniu Chrystusa zawartemu w modlitwie arcykapłańskiej: „Aby i oni stanowili jedno w nas, aby świat uwierzył, żeś Ty mnie posłał” (J 17,21).

Z kolei na Wschodzie Europy, w drugiej połowie XIX stulecia, coraz bardziej rozszerzający się kult braci Sołuńskich wśród katolików słowiańskich oraz ponowny wzrost zainteresowania się prawosławnych Słowian spuścizną Cyryla i Metodego, spowodował powrót do myśli cyrylo-metodiańskiej. W tym okresie, prowadzone są liczne badania naukowe nad chrześcijańskim i kulturowym dziedzictwem, jakie pozostawili po sobie bracia z Tesaloniki. Ich prekursorem był sławista, Josef Dobrovský.

W okresie obchodów milenijnych, przypadających na lata 1863 (przybycie Konstantyna/Cyryla i Metodego na Morawy), 1869 (śmierć Cyryla) i 1885 (śmierć Metodego), powstały liczne organizacje zjednoczeniowe, których celem było przywrócenie jedności Kościoła w duchu cyrylo-metodiańskim.

Wśród katolickich Słowian propagatorem idei zjednoczenia chrześcijan był Sługa Boży Antoni Marcin Słomka – założyciel (1851 rok) Bractwa Świętych Cyryla i Metodego, działającego na terenach Słowacji i Moraw, którego celem była modlitwa w intencji jedności. Dzieło cyrylo-metodiańskie wśród duchowieństwa morawskiego spopularyzował profesor Franciszek Sušil (1804–1868), od 1837 roku,

---

⁶ Ibidem, s. 22.

kierownik Katedry Teologii Biblijnej oraz wykładowca Pisma Świętego Nowego Testamentu w Instytucie Teologicznym w Brnie. Był on wychowawcą wielu pokoleń kapłanów, którym zaszczepił potrzebę budowania jedności w duchu idei świętych Cyryla i Metodego⁷. Pokłosem jego zaangażowania na rzecz idei cyrylo-metodiańskiej oraz działalności naukowej i wychowawczej było założenie w Ołomuńcu, w roku 1849, czasopisma „Cyryl i Metody” pod redakcją ks. Jaromina Lyska. Na Słowacji, w tym samym czasie, pod tym samym tytułem, wychodzi to samo czasopismo, pod redakcją Jana Palarika.

W roku 1850 Franciszek Sušil założył w Brnie na Morawach „Dziedzictwo Świętych Cyryla i Metodego”, którego zadaniem było: przywoływanie dziedzictwa cyrylo-metodiańskiego, któremu przyświecały słowa będące życzeniem wszystkich tych, dla których idee cyrylo-metodiańskie były wspólną drogą ku jedności: „aby nasz kochany lud słowiański [...] nie tylko sam w swojej wierze rzymskokatolickiej trwał, nie tylko słowem, ale zwłaszcza swoim pięknym życiem, i gorliwą modlitwą do jedności Kościoła doprowadzić raczył”⁸.

Welehrad, będący centrum idei zjednoczeniowych, skupiał grupę wpływowych, wybitnych propagatorów idei świętych Braci, a zarazem ekumenicznych świadków wiary, do grona których należą: Antoni Cyryl Stojan, bp Franciszek Bauer, Franciszek Cinek, Jan Cibulka, Franciszek Dvorník, Adolf Jašek, Franciszek Jemelka, Antoni Podlaha, abp Leopold Prečan, Franciszek Pechuška, Jan Pospíšil, Jan Schneider, Franciszek Snopek, Bohumil Spáčil, Adolf Špaldák, Antoni Šuránek, Józef Vajs, Jan Vychodil, Józef Vykydal, Józef Vyšica, Bohumil Zlámal i inni⁹. Wśród Słoweńców propagatorami idei zjednoczeniowych byli: biskup Moriboru, Antoni Marcin Slomšek i prof. Franciszek Grivec, a wśród Chorwatów – biskup djakowski Józef Jerzy Strossmayer¹⁰. W Czechach popularyzatorami idei świętych

---

⁷ KRÁTKÝ, S.: *K plnosti*. Brno 2004, s. 125.

⁸ TKADLČÍK, V.: *Minulost a budoucnost velehradských kongresů*. „Hlas Velehradu”, s. 9.

⁹ Ibidem, s. 23-29.

¹⁰ Ibidem, s. 9.

apostołów Słowian Cyryla i Metodego byli: Józef Dobrovský, Franciszek Sušil, Matěj Procházka, Beneš Metod Kulda, Tomasz Bečá, Antoni Dudík, Ignacy Wurm i inni. Jan Palárik i biskup Moyses byli zwolennikami tradycji cyrylo-metodiańskiej na Słowacji.

Antoni Cyryl Stojan na początku XX stulecia wysunął propozycję spotkania w Welehradzie zwolenników tradycji cyrylo-metodiańskiej i myśli zjednoczeniowych w celu podjęcia wspólnego dialogu nad trudnymi problemami teologicznymi i ewentualnego wskazania dróg, które doprowadziłyby do budowania jedności wśród wyznawców Chrystusa. W ten sposób zrodziła się zainicjowana przez Stojana idea zorganizowania spotkań unijnych, zwanych kongresami, podczas których spotykali się teolodzy i duchowni katoliccy i prawosławni. Przed pierwszą wojną światową zorganizowano w Welehradzie trzy zjazdy (kolejne w latach: 1907, 1909, 1911), a po wojnie – cztery (1924, 1927, 1932, 1936).

Następca Stojana na stolicy arcybiskupiej w Ołomuńcu, dr Leopold Prečan przejął po swoim poprzedniku całą jego działalność duszpasterską i apostołską. Za czasów jego posługi biskupiej odbyły się kolejne, międzynarodowe, zjazdy welehradzkie (1924, 1927, 1932, 1936), w których podkreślano wartość miłości i modlitwy w budowaniu jedności chrześcijan.

Z okazji 40. rocznicy pierwszego kongresu zjednoczeniowego, w dniach od 10 do 12 września 1947 roku, Apostolat Świętych Cyryla i Metodego zorganizował w Welehradzie spotkanie z udziałem wielu działaczy unijnych z kraju i z zagranicy. Franciszek Grivec, uczestnik welehradzkich kongresów zjednoczeniowych, w swym wystąpieniu między innymi zaznaczył, że „zdrowa wiedza teologiczna jest możliwa tylko wtedy, gdy jest połączona z życiem religijnym i modlitwą. Dlatego Akademia Welehradzka potrzebuje współdziałania z organizacją religijną, modlitewną, jaką jest Apostolat Świętych Cyryla i Metodego”¹¹.

---

¹¹ F. Grivec w swym wystąpieniu poruszył również kwestie socjalne: „Dzięki działalności ruchu cyrylo-metodiańskiego przyspieszymy właściwe i spokojne rozwiązywanie trudnych kwestii socjalnych, politycznych

Kongresy welehradzkie posiadając charyzmatyczną naturę stały się nie tylko miejscem spotkań teologów katolickich i prawosławnych, platformą wymiany poglądów, a przede wszystkim twórczego działania i modlitwy.

Tak jak w Edynburgu (1910), na Zachodzie Europy, narodził się ekumenizm, tak na Wschodzie – pierwszy kongres zjednoczeniowy w Welehradzie (1907) dał początek procesowi ekumenicznemu.

Narodziny modlitwy ekumenicznej

Świadkowie wiary XX stulecia czerpali wzorce dla swego ekumenicznego działania od swych poprzedników, którzy należeli do różnych Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich. Podwaliny pod ekumenizm katolicki, położył papież Leon XIII, który podjął myśl zjednoczeniową zapoczątkowaną przez Kościoły protestanckie. Papieżowi zależało na usunięciu bolesnego rozłamu chrześcijaństwa. W liście apostolskim *Pro vida matris* z 1895 roku, Leon XIII ogłasza i ustanawia w dniach od święta Wniebowstąpienia do Zesłania Ducha Świętego oktawę modłów o jedność chrześcijan. W dniach od 18 do 25 stycznia chrześcijanie modlą się o jedność. Jedno z miejsc, do czasów współczesnych, gdzie modlitwa ekumeniczna co roku jest odmawiana w nowennie przed Zesłaniem Ducha Świętego, to klasztor Sióstr Kongregacji Świętych Cyryla i Metodego w Welehradzie.

Nawiązując do powyższej inicjatywy Leona XIII, z kolejną prośbą o modlitwę ekumeniczną wystąpili duchowni anglikańscy, Paul Wattson ze Stanów Zjednoczonych (w późniejszym czasie dokonał konwersji do Kościoła rzymskokatolickiego) i Spencer Jones z Anglii, którzy wprowadzili w życie Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan obchodzony po raz pierwszy w dniach od 18 do 25 stycznia 1908 roku. Inicjatywa ta została poparta przez papieża Benedykta XV. Ten model ekumenizmu rozpowszechnił w działalności duszpasterskiej Kościoła katolickiego francuski duchowny Paul Couturier, który w styczniu 1933

---

i gospodarczych, by jak najszybciej zagoiły się bolesne rany strasznej wojny światowej”. Por. GRIVEC, F.: *Myšlenka cirylometodějská v naší době*. „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje” R. XXXIII. Olomouc 1946, s. 53-54.

roku zorganizował pierwsze *triduum* o powrót do jedności chrześcijan¹², a z biegiem czasu przyjęły go inne Wspólnoty chrześcijańskie. Ksiądz Couturier poprzez propagowanie i realizowanie wspólnej modlitwy o jedność chrześcijan, o której pisał: „Nie wystarczy ani modlitwa katolicka, ani modlitwa prawosławna, ani modlitwa anglikańska, ani modlitwa protestancka. Potrzebne są wszystkie, wszystkie razem wzięte”¹³.

Po II wojnie światowej w 1948 roku, podczas I Zgromadzeniu Ogólnego Kościołów Protestanckich w Amsterdamie została oficjalnie powołana w dniu 23 sierpnia Światowa Rada Kościołów. Od 1961 roku Światowa Rada Kościołów stała się oficjalnym rzecznikiem Kościołów o tradycji prawosławnej, anglikańskiej, protestanckiej i starokatolickiej w sprawach dotyczących aktualnych problemów społecznych współczesnego świata.

Kościół rzymskokatolicki, choć nie jest członkiem Światowej Rady Kościołów, ściśle z nią współpracuje w wielu dziedzinach. Wspólne kontakty stały się możliwe dzięki powołaniu w czerwcu 1960 roku przez papieża Jana XXIII Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijan co ułatwiło i zintensyfikowało kontakty pomiędzy przedstawicielami Kościoła rzymskokatolickiego i Światowej Rady Kościołów. Pierwszym przewodniczącym Sekretariatu został niemiecki biblista Augustyn Bea, a w latach 1989–2002 funkcję tę sprawował kardynał australijski Edward I. Cassidy. Podstawowym celem działalności Sekretariatu miały być prace związane z przygotowywaniem Soboru Watykańskiego II oraz nawiązanie kontaktów z przedstawicielami innych wyznań i informowanie ich o pracach soborowych. Z inicjatywy kard. Bea na Sobór zaproszeni zostali

---

¹² Ksiądz Couturier o rozszerzającym się coraz mocniej ruchu ekumenicznym pisał: „Jeszcze nie wybiła godzina dla pracy teologów i dla hierarchii, ale nadszedł czas dla podejmowania wysiłków zmierzających ku uzdrowieniu klimatu psychologicznego przez modlitwę, dobroć, wzajemny szacunek jednostek i przez rozwój wszystkich wartości ludzkich i chrześcijańskich jako owoców miłości”. Por. PODZIELNY, E.: *Ekumenia w życiu parafialnym*. W: *Perspektywy ekumenii*. Red. JASKÓŁA, P., Opole 1996, s. 109.

¹³ Ibidem, s. 110.

przedstawiciele innych Kościołów. Przyjęty na Soborze w dniu 21 listopada 1964 roku dekret *Unitatis redintegratio* wprowadził zmianę w rozumieniu jedności, odchodząc od tradycyjnej postawy nawracania do postawy dialogu. Dekret ten podkreśla, „by przybliżyć się do pełnej jedności, jakiej chce Jezus Chrystus” na pierwszym miejscu należy postawić na wspólną modlitwę (por. DE 4).

Męczennicy XX stulecia jako ekumeniczni świadkowie wiary

Świadkowie wiary postępowali za Chrystusem, niosąc krzyż i niejednokrotnie poświęcając swoje życie naśladowaniu Mistrza i służeniu Mu. Wiek XX nazwany został wiekiem męczenników, których postaci zapisały się na kartach historii państw Europy Środkowo-Wschodniej w czasie hitlerowskiej okupacji, a później w sposób szczególny w okresie totalitaryzmu. To właśnie system totalitarny miał stworzyć idealnego człowieka żyjącego w modelowym społeczeństwie; system, który miał zapienić raj na ziemi utożsamiany z powszechnym dobrobytem – doprowadził do sytuacji, w której pod koniec drugiego tysiąclecia Kościół ponownie stał się Kościołem świadków wiary.

Kiedy zastanawiamy się nad istotą męczeństwa, to rozumiemy je jako cierpienie prowadzące do śmierci tylko dlatego, czy też przede wszystkim dlatego, że byli chrześcijanami, niezależnie od tego do jakiej należeli eklezjalnej tradycji. Jednocześnie męczennik to przede wszystkim osoba, która wierzy i przyjmuje konsekwencje wiary w różnych sytuacjach, a przez to staje się świadkiem Chrystusa i zwiastuje Ewangelię.

W XX stuleciu w historii narodów nie brakło mroków i cieni przesłaniających światło wolności i życia. Jego kres ogarnął również chrześcijan, w różnym wieku, wszystkich wyznań i narodowości, którzy dawali świadectwo wiary pomimo dotkliwych prześladowań, niejednokrotnie więzionych w nieludzkich warunkach. Wielu z nich przelało nawet krew, aby dochować wierności Chrystusowi, Kościołowi i Ewangelii.

W żadnym innym stuleciu nie zginęło w sposób okrutny i tragiczny tylu ludzi na świecie, co w wieku XX, pomijając ofiary dwóch

wojen światowych. Prześladowania dotknęły wiele milionów chrześcijan w państwach, rządzonych przez komunistów (Meksyk, ZSRR, Ukraina, Hiszpania, Litwa, Rumunia, Niemcy, Węgry, Czechosłowacja, Bułgaria, Chorwacja, Armenia, Sudan, Chiny). Jak obliczają historycy Kościoła, w wieku XX zginęło 45,5 milionów męczenników chrześcijańskich¹⁴.

Co przysporzyło Kościołowi tylu świętych męczenników?:

- system totalitarny, który zdominował życie Europy i całego świata w połowie XX stulecia;
- obozy koncentracyjne, obozy śmierci, łagry.

Ofiarami prześladowań byli między innymi: o. Maksymilian Kolbe, Edyta Stein, męczennicy wojny domowej w Hiszpanii, męczennicy rzymskokatolicki, prawosławni i grekokatolicki w dawnych republikach radzieckich i w Czechosłowacji, męczennicy różnych wyznań chrześcijańskich (szczególnie misjonarze) w Afryce, Azji, Oceanii, Ameryce itd. Żadna ideologia nie ujawniła (i nie ujawnia) tak wielkiej nienawiści wobec religii, jak komunizm. Śmiało można stwierdzić, że teoretyczna walka z Chrystusem i Jego Kościołem szła w parze z praktyką, tym bardziej okrutną i bezwzględną, że czynioną często w świetle „prawa”. Dowodem tego są niezliczone rzesze męczenników chrześcijańskich ze wszystkich krajów i państw, gdzie marksizm i leninizm były i są. Ich lista obejmująca postaci z różnych lat i różnych stron świata jest obszernym świadectwem wiary. Wśród nich między innymi byli:

metropolita chorwacki kard. Alojzy Stepinac, aresztowany w 1946 roku, oskarżony i skazany na 16 lat więzienia arcybiskup zagrzebski, umiera w 13. roku uwięzienia w celi, którą zamienił w klasztorną celę. Jak sam mówił, wypełniał swój obowiązek: modlił się, cierpiał i pracował dla jedności Kościoła;

bp Joan Suci u i ks. Antoni Luli. Ksiądz Suci u był rumuńskim biskupem grekokatolickim, został aresztowany przez władze komunistyczne 24 maja 1950 roku. Zmarł w więzieniu 27 maja 1953 r. na skutek głodu,

---

¹⁴ Por. ASTRUA, M.: *I was prześladować będą. Męczennicy chrześcijańscy XX wieku*, Warszawa 2006, passim.

zimna, chorób i tortur. Ksiądz Luli był rektorem jezuickiego kolegium i seminarium w Szkodrze. Aresztowany przez władze komunistyczne, spędził 17 lat w więzieniu i 11 lat na robotach przymusowych. Był wielokrotnie torturowany i maltretowany. Zwolniony w 1989 roku, zmarł w Rzymie 9 marca 1998 roku.

duchowny luterkański Paul Schneider, który za publiczny sprzeciw wobec nazizmu został uwięziony w 1937 roku w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie, gdzie był bity i torturowany, ponieważ nie chciał oddawać czci swastyce. Zamknięty w bunkrze obozowym, zmarł po czternastu miesiącach, 18 lipca 1939 roku.

świadcami wiary w obliczu prześladowania byli: abp Josef Beran, bp Štěpán Trochta, bp František Tomášek.

bp Paweł Gojdič, bp Wasyl Hopko, o. Metody Dominik Trčka i s. Zdenka Schelingová. Dwaj pierwsi byli egzarchami (przyp. autora: pełnienie odpowiedzialnego urzędu w Kościele) greckokatolickiej eparchii (przyp. autora: diecezja) w Preszowie. Metody Dominik Trčka pochodził z Moraw. Błogosławiona Zdenka Schelingová jest pierwszą Słowaczką, pierwszą męczennicą swojej ojczyzny i osobą o takim imieniu wyniesioną na ołtarze.

ks. prof. Mikuláš Russnák (1878–1954). Był on: wikariuszem generalnym diecezji proszowskiej, profesorem teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie i w Bratysławie. Jego osobowość cechowała się głęboką wiarą i pobożnością. Podczas komunistycznej dyktatury w roku 1950, gdy władze dokonały kasacji Kościoła greckokatolickiego był wierny Chrystusowi i papieżowi, został internowany do Podolinci, a następnie do Hlohovci, skąd po kilku miesiącach został przewieziony do Báci, gdzie po ciężkiej chorobie w dniu 2 grudnia 1954 roku zmarł¹⁵;

---

¹⁵ Postać ks. prof. Mikuláša Russnáka została scharakteryzowana przez A. Slodičkę. Por. SLODIČKA, A.: *Primát apostola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954)*. W: *Ekumenický aspekt vota a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954) v kontente súčasného medzináboženského dialogu*. Red. SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. Prešov 2010, s. 25-47; Także: BUDNIAK, J.: *Ekumeniczne znaczenie świadków*

W dniu 25 czerwca 2011 roku trójka młodych Niemców została beatyfikowana w Lubece, byli to: ks. Edward Müller (1911–1943), ks. Hermann Lange (1912–1943), ks. Johannes Prassek (1911–1943) oraz ich ewangelicki przyjaciel pastor Karl Friedrich Stellbrink (1894–1943). Przypominają oni męczenników, świadków wiary, z okresu pierwszych chrześcijan. W dniu 10 listopada 1943 roku w więzieniu Holstenglacis w Hamburgu, jednej z największych nazistowskich katowni III Rzeszy, zgilotynowano „jako zdrajców narodu” trzech duchownych katolickich z parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Lubece oraz pastora ewangelickiego. Choć różniło ich wyznanie, działali razem i wspólnie przyjęli śmierć. Ich ofiara jest niezwykłym świadectwem ekumenicznym złożonym wspólnie, gdy przed śmiercią cała czwórka wspólnie zbierała się w celi na modlitwie oraz Eucharystii¹⁶. Warto podkreślić, że podczas uroczystości beatyfikacyjnej kazanie wygłosił kard. W. Kasper i bp ewangelicki z Lubeki. Jest to pierwsze wydarzenie w historii, że ewangelicki biskup głosi kazanie w czasie wyniesienia na ołtarze przedstawicieli Kościoła katolickiego.

W dniu 7 maja 2000 roku podczas nabożeństwa ekumenicznego w rzymskim Koloseum papież Jan Paweł II, po wygłoszonej homilii, odmówił następującą modlitwę dostosowaną do konkretnego wspomnienia ekumenicznych świadków wiary:

Otacza nas wielkie mnóstwo świadków.
Przed obliczem Boga i Baranka,
złożonego w ofierze i uwielbionego,
w łasce Ducha Świętego
wspominamy w Kościele i wobec świata
świadków wiary XX wieku,
wielką rzeszę nieznaną bojowników
za wielką sprawę Ewangelii.

---

wiary XX stulecia. W: Ekumenický aspekt vota a diela..., s. 207-227.

¹⁶ Por. GRAJEWSKI, A.: *Męczennicy z Lubeki*. „Gość Niedzielny” 10 lipca 2011, s. 30-31.

Z wdzięcznością i nadzieją, z sercem, które pamięta i przebacza,

słuchamy relacji o czynach miłości i o cierpieniach

niektórych naszych braci i siostr w wierze.

Wywodzą się oni z wszystkich krajów i narodów, spośród wiernych wszystkich Kościołów i Wspólnot kościelnych.

Są wśród nich ludzie w każdym wieku i wszystkich stanów.

Słuchajmy i pamiętajmy,

aby nie zatarła się w nas pamięć

o ich odważnym świadectwie wiary i miłości¹⁷.

Modlitwa ta zakończona była wspólnym śpiewem *Kyrie, eleison*. Po wspomnieniu każdej grupy świadków jeden z przedstawicieli Kościołów i Wspólnot kościelnych zapalał znicz u stóp Krucyfiksu, wznoszącego się nad zgromadzeniem, oraz dosypywał kadzidła do kadzielnicy, umieszczonej przed księgą Ewangelii, będącej znakiem modlitwy sprawiedliwych. Świadectwa i modlitwy były zbiorowym wspomnieniem świadków, podzielonych według kontynentów i środowisk, w których chrześcijanie z różnych Kościołów dali heroiczne dowody swojej wierności Chrystusowi.

Modlitwa ekumeniczna świadków wiary po soborze watykańskim II

W dzień zakończenia Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, w dniu 25 stycznia 1959 roku, w liturgiczne wspomnienie nawrócenia św. Pawła, papież Jan XXIII zwołał Sobór Watykański II, który wprowadził Kościół rzymskokatolicki do ruchu ekumenicznego, a równocześnie otworzył drzwi do oficjalnej współpracy między

---

¹⁷ Por. JAN PAWEŁ II: *Wspomnienie świadków wiary XX wieku*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie (dalej: OsRomPol) 21 (2000), nr 7-8, s. 33.

Komisją „Wiary i Ustrój” Światowej Rady Kościołów, a watykańskim Sekretariatem ds. Jedności Chrześcijan. Jan XXIII zapowiadając zwołanie Soboru przypomniał, że ten wcześniejszy prześladowca jerozolimskich chrześcijan po swym nawróceniu zachowywał zawsze więź z ich wspólnotą i wspomagał ich, widząc w tym znak i gwarancję jedności Kościołów.

W 1966 roku po raz pierwszy Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan był obchodzony pod wspólnym patronatem Kościoła rzymskokatolickiego i Światowej Rady Kościołów¹⁸. W roku 1968 Kościoły i Wspólnoty eklesjalne na świecie otrzymały po raz pierwszy materiały na Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan, które były opracowane wspólnie przez Komisję „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów i Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan (obecnie: Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan).

Przyglądając się historii Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan należy zaznaczyć, że modlitwa o jedność nie jest wynalazkiem minionego stulecia. Już Jezus w modlitwie arcykapłańskiej modlił się do Ojca: „Ojcze, spraw, aby byli jedno”. Chrześcijanie różnych denominacji ze świadomością ich pojednania modlili się o jedność uczniów Chrystusa. Przykładem tego jest starożytna, codzienna, liturgia Kościołów Prawosławnych, w której zawarta jest modlitwa o pokój i jedność wszystkich.

Jedność chrześcijan jest darem, o który należy się modlić, a wzorem tej modlitwy jest modlitwa arcykapłańska (J 17), w której Jezus modli się za swoich uczniów. Święty Paweł w liście do Tymoteusza ukazuje modlitwę jako główny element życia chrześcijańskiego: „Zalecam więc przede wszystkim, aby odprawiane były prośby, modlitwy, wspólne błagania, dziękczynienia za wszystkich ludzi” (1 Tym 2, 1). Symbolika daru rozumiana jest jednoznacznie albowiem „wierzyć w Chrystusa znaczy pragnąć jedności; pragnąć jedności znaczy pragnąć Kościoła; pragnąć Kościoła znaczy pragnąć komunii łaski, która odpowiada zamysłowi Ojca powziętemu przed wszystkimi wiekami” (UUS 8, 9). Nie bez powodu Jan Paweł II

---

¹⁸ KARSKI, K.: *Dążenia ekumeniczne we...*, s. 405.

pozdrowił uczestników nabożeństwa ekumenicznego podczas wizyty papieskiej na Śląsku Cieszyńskim (22 maja 1995), w mieście narodzin św. Jana Sarkandra – „męczennika jedności i pojednania”, słowami: „Miłość Boga Ojca łaska naszego Pana Jezusa Chrystusa i dar jedności w Duchu Świętym niech będą z wami wszystkim”. Wszak jedność jest darem, a „dążenie do jedności musi być obecne w życiu codziennym Kościołów i Wspólnot kościelnych jak i poszczególnych wiernych”¹⁹, a powszechna modlitwa o jedność ustanawia solidarność między wszystkimi, którzy wyznają jednego Pana, jedną wiarę i jeden chrzest.

Wśród świadków wiary XX stulecia, którzy zwrócili uwagę na pierwszorzędną wartość modlitwy ekumenicznej jest papież błogosławiony Jan Paweł II, autor pierwszej w historii Kościoła encykliki ekumenicznej, *Ut unum sint*. Można postawić hipotezę, że Jan Paweł II jest protagonistą modlitwy ekumenicznej.

W nauczaniu papieża człowiek został stworzony i powołany do życia we wspólnocie na wzór Trójcy Świętej, bowiem jest Ona „wzorem i zasadą tajemnicy [...] jedności Kościoła” (DE 2). W oparciu o taką podstawę, Jan Paweł II podejmował zdecydowane wysiłki na rzecz pełnej jedności nadal podzielonych chrześcijan, a czynił to w oparciu o wspólny dla wszystkich fundament, jakim jest Trójjedyny Bóg²⁰. Wymiar trynitarny, będący podstawowym wymiarem chrześcijaństwa, jest fundamentem ekumenicznej modlitwy, do czego powraca i szczególnie eksponuje Jan Paweł II w encyklice *Ut unum sint*.

Słowa Chrystusa »aby wszyscy stanowili jedno« są przecież modlitwą skierowaną do Ojca po to, aby w pełni urzeczywistniał się Jego zamysł (por. UUS, 9). Te Chrystusowe słowa zawarte na kartach arcykapłańskiej modlitwy stanowią wezwanie skierowane do wszystkich, którzy powinni uczyć się od Apostołów i realizować słowa z Wieczernika poprzez słowa modlitwy i czyny, ofiarowywane na rzecz zjednoczenia. Wyrazem tego są znamienne słowa pouczenia: chodzi

---

¹⁹ JAN PAWEŁ II: *Skarb w glinianych naczyniach*. OsRomPol 3 (2003), s.18.

²⁰ ZUBERBIER, A.: *Jan Paweł II - nauczyciel wiary*. W: *20 lecie pontyfikatu Jana Pawła II*. Red. KRASIŃSKI, J., Warszawa 2000, s. 12.

tutaj o jedność na podobieństwo jedności trynitarniej: »Jak Ty, Ojczy, we Mnie, a Ja w Tobie«. Wzajemne przenikanie się Osób w jedność Bożej Trójcy jest najwyższym kształtem jedności i najwyższym jej wzorcem»²¹ oraz stanowi fundament jedności wierzących należących do różnych denominacji. Jan Paweł II stawiając Tróję jako wzór jedności nie tylko każe tę prawdę teoretycznie postrzegać, ale przekładać ją w czyn, by zwłaszcza poprzez osobistą modlitwę czynić skutecznymi wszelkie ekumeniczne przedsięwzięcia i zabiegi.

Jan Paweł II z całym przekonaniem wielokrotnie podkreślał, że nosi w swym sercu ból podziału chrześcijan. Dlatego nie szczędził sił i podejmował inicjatywy i modlitwy w tej intencji. Dostrzegając bogactwo treściowe ekumenicznej modlitwy nie tylko w teorii, ale i w praktyce realizował wezwanie Chrystusa do jedności. Papież zwracając się do chrześcijan prosił ich, aby coraz częściej spotykali się i trwali na modlitwie, gdyż wtedy „będą mieli odwagę podjąć całą bolesną i ludzką rzeczywistość podziałów” (UUS 22), czyniąc to ponad wszystkimi słabościami i ograniczeniami ludzkimi. Stąd wypływa pedagogia papieskiego nauczania nad koniecznością i potrzebą modlitwy, którą po raz pierwszy nazywa modlitwą „ekumeniczną” (por. UUS 23, 26). Powinna ona być obecna w życiu Kościoła i w całej jego działalności na rzecz zjednoczenia chrześcijan. Papież zaznacza, że modlitwa „ekumeniczna” „służy chrześcijańskiemu posłannictwu i jego wiarygodności” (UUS 23), a realizuje się to poprzez modlitewny dialog miłości, będący skutecznym środkiem uproszenia łaski jedności.

Należy zaznaczyć, że Jan Paweł II był ekumenistą, który patrzył na zjednoczeniowe dzieło realizując je w praktyce, czego wyrazem było jego pielgrzymowanie pośród narodów, gdzie centralnym punktem każdej podróży apostolskiej stawała się wspólna modlitwa czyniona z chrześcijanami różnych wyznań. W jednej z pielgrzymek

---

²¹ Jan Paweł II homilię tę wygłosił podczas nabożeństwa ekumenicznego w Hali Ludowej we Wrocławiu podczas odbywającego się we Wrocławiu Światowego Kongresu Eucharystycznego w dniu 31 maja 1997 roku. Por. JAN PAWEŁ II: *Nie żałujmy wysiłku na rzecz wielkiego dzieła zjednoczenia*. OsRomPol 1997 nr 18, 7.

papież wyznał, że codziennie modli się o jedność chrześcijan²².

Jan Paweł II często podkreślał, że modlitwa winna łączyć wszystkich chrześcijan, którzy już na mocy chrztu mają prawo zwracać się do Boga jako naszego wspólnego Ojca. Należy w tym miejscu podkreślić ekumeniczne znaczenie Modlitwy Pańskiej, odmawianej z różnych okazji międzywyznaniowych spotkań, ale także osobistą i wspólnotową modlitwę chrześcijan. Modlitwa Pańska posiada fundamentalne znaczenia w ekumenii, ponieważ dał ją wszystkim chrześcijanom sam Jezus. Pomimo istniejących podziałów stanowi ona wspólne dobro wszystkich wierzących.

Znaczącym elementem ekumenicznego słowa i czynu jest modlitwa. Bez niej proces pojednania chrześcijan nie miałby racji istnienia. Modlitwa o jedność, zdaniem kardynała Rogera Etchegaraya, przypomina bieg maratoński, którego meta znajduje się poza zasięgiem ludzkiego wzroku. Powinna być najbardziej błagalną, natarczywą, zapamiętałą i nieustępliwą, i stać się jak gdyby trwałą skłonnością duszy, być powszechną, ustanawiając tym samym solidarność między wszystkim, którzy wyznają „jednego Pana, jedną wiarę, jeden chrzest” (por. Ef 4, 5). Powinna nam pomagać patrzeć z ufnością na ten etap drogi do pojednania, jaki już przebyliśmy. Modlitwa „stanowi duszę ekumenicznej odnowy i dążenia do jedności” (UUS 28), a modlitwa wiernych jest wiatrem, który wspomaga postęp dialogu ekumenicznego. To właśnie we wspólnej chóralnej modlitwie błagalnej, zanoszonej, kiedy to możliwe do Boga urzeczywistnia się ekumenizm duchowy, który jest samym sercem ekumenizmu „jest nawróceniem i odnową, świętością i życiem zgodnym z Ewangelią, modlitwą indywidualną i wspólnotową”²³. Jan Paweł II podkreśla, że „gdy chrześcijanie modlą się razem wówczas cel, jakim jest zjednoczenie, wydaje się bliższy” (UUS 22). W 40. rocznicę ogłoszenia Dekretu o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, w dniu 13 listopada 2004 roku papież w homilii wygłoszonej, podczas nieszpórów, nawiązując do dotychczasowych

---

²² JAN PAWEŁ II: *Przemówienie wygłoszone w czasie spotkania ekumenicznego w rezydencji Prymasa Polski (Warszawa 08.06.1987)*. W: *Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 381.

²³ KASPER, W.: *Droga Kościoła ku jedności*. OsRomPol 2005, nr 3, s. 21.

dokonań na rzecz ekumenizmu zaznaczył, że „prawdziwy ekumenizm nie jest możliwy bez wewnętrznego nawrócenia i oczyszczenia pamięci, bez świętości życia zgodnego z Ewangelią, a przede wszystkim bez gorącej modlitwy będącej echem modlitwy Jezusa”²⁴. Wypowiadając się na temat znaczenia modlitwy o jedność, w dniu 19 stycznia 2005 roku, podczas śródowej katechezy, papież stwierdził, że modlitwie powinno towarzyszyć oczyszczenie myśli, uczuć i pamięci, co skłania chrześcijan do wewnętrznej przemiany, bez której nie ma prawdziwego ekumenizmu (DE 7).

Wszelkie poczynania ekumeniczne, by zaczęły przynosić upragnione efekty muszą być oparte o silny fundament modlitewny, którego źródłem jest sam Jezus Chrystus. Stąd Jan Paweł II w licznych wypowiedziach podkreśla wyjątkową wagę tak modlitwy indywidualnej, jak i wspólnotowej. Właśnie modlitwa stała się dla Papieża inspiracją do braterskiego otwierania się na braci i siostry z innych Wspólnot eklezyjalnych. Dzięki modlitwemu zaangażowaniu się i wezwaniu Chrystusa do tegoż zaangażowania w ekumeniczne dzieło, możliwym stało się nowe patrzenie na wspólne dobro, jakim jest Kościół i chrześcijaństwo. Dlatego też wszelkie ekumeniczne zmagania upatrują swoją moc i siłę we wspólnej modlitwie – modlitwie ekumenicznej – przyczyniającej się do pokonywania rzeczywistych podziałów, a nade wszystko do urzeczywistnienia chrześcijańskiego posłannictwa i jego wiarygodności w świecie, o czym wprost mówi Jan Paweł II w swojej encyklice o działalności ekumenicznej (por. UUS 23). Stąd zdecydowany papieski postulat, iż modlitwa „[...] musi być szczególnie obecna w życiu Kościoła oraz w całej jego działalności na rzecz zjednoczenia chrześcijan” (UUS, 23).

Zarówno soborowy Dekret o ekumenizmie, jak i Jan Paweł II w wielu swoich wypowiedziach, a zwłaszcza w ekumenicznej encyklice *Ut unum sint* nazywa modlitwę „duszą całego ruchu ekumenicznego, gdyż jednoczą się w niej bracia, między którymi nie ma jeszcze doskonałej

---

²⁴ Por. *Homilia papieża wygłoszona podczas nieszpórów z okazji 40 rocznicy ogłoszenia soborowego Dekretu o ekumenizmie „Unitatis redintegratio” w dniu 13 listopada 2004 roku.* OsRomPol 2005, nr 2, s. 31.

komunii. Właśnie modlitwa jest „nader skutecznym środkiem uproszenia łaski jedności”, a zarazem „podkreśleniem więzów, które dotąd łączą katolików z braćmi odłączonymi” (por. DE 6 i 5, UUS 21).

Przykładem modlitwy o jedność staje się sam Chrystus, który w przeddzień swojej śmierci prosi o to swojego Ojca (J 17, 21). Poprzez wspólną modlitwę chrześcijan sam Chrystus zostaje zaproszony do wspólnoty modlących się. Gdy chrześcijanie modlą się razem, wówczas cel, jakim jest zjednoczenie wydaje się być bliższy, bowiem w tego rodzaju modlitewnej wspólnotcie Chrystus staje się rzeczywiście obecny; On sam przewodzi tej modlitwie, czyniąc to poprzez swojego Ducha Pocieszyciela, którego obiecał Kościołowi i którego wraz z Ojcem zesłał na uczniów trwających wraz z Maryją na modlitwie w Wieczerniku; Ducha, który jest wyrazem miłości Ojca i Syna. Stąd Papież jasno stwierdza w swoim nauczaniu, że więzią łączącą wszystkich chrześcijan jest miłość, która najpełniej wyraża się w modlitwie. Modlitwa pragnie jedności, gdyż ukierunkowuje na Boga jako najdoskonalsze źródło komunii. Bez niej nie może być mowy ani o prawdziwej ekumenii, ani o chrześcijaństwie wiernym Ewangelii. Nie można także bez modlitwy mówić o wspólnym świadectwie ochrzczonych na rzecz wiarygodności słów i czynów Jezusa. Modlitwa „ekumeniczna” ma być po prostu wyrazem owego twórczego niepokoju, który „jest tęsknotą za jednością, a więc jest jedną z koniecznych form miłości, jaką żywimy do Chrystusa i do Ojca bogatego w miłosierdzie” (UUS 102).

Jeden z najbliższych współpracowników Jana Pawła II Józef Tomko – Słowak z pochodzenia – w święto liturgiczne, Matki Bożej Siedmiobolesnej, patronki Słowacji, w dniu 15 września 1979 roku, otrzymał z rąk Papieża sakrę biskupią. Uroczystość, ta odbyła się w Kaplicy Sykstyńskiej i była bezpośrednio transmitowana przez Radio Watykańskie do Czechosłowacji, która wówczas przeżywała mroczną noc systemu totalitarnego. Dnia 25 maja 1985 roku, w roku jubileuszowym obchodów 1000 rocznicy śmierci św. Metodego, na tydzień przed ogłoszeniem encykliki *Slavorum Apostoli*, Józef Tomko został wyniesiony do godności kardynalskiej. Zbieżność dat wskazuje na znaczenie jakie biskup Rzymu przywiązuje do tradycji cyrylo-metodiańskiej i do odrodzenia ducha wiary i jedności

w państwach środkowo-wschodniej Europy.

Działalność duszpasterska, ewangelizacyjna oraz misyjna zmierza do tego „aby wszyscy, którzy przez wiarę i chrzest stali się dziećmi Boga, razem się gromadzili pośród Kościoła chwalili Boga, uczestniczyli w Ofierze i spożywali Wieczerzę Pańską” (KL 10)²⁵. Stąd Ojcowie Soborowi, a wśród nich kard. Józef Beran, stawiając sobie za cel coraz większy rozwój życia chrześcijańskiego, postanowili „w szczególny sposób zatroszczyć się o odnowienie i rozwój liturgii co „pozwoli ułatwić zjednoczenie wszystkich wierzących” (KL, wstęp). Inspiracją, powszechnie uznawaną, do przeprowadzenia reformy liturgii podczas Soboru Watykańskiego II była liturgia słowiańska. Modlitwa liturgiczna na Wschodzie ogarnia całą osobę ludzką, gdzie „tajemnica jest wysławiana ze względu na wzniosłość swej treści, ale również z gorącym uczuciem, które wzbudza w sercu zbawionej ludzkości” (OL 11)²⁶. Jan Paweł II, podobnie jak św. Klemens Aleksandryjski zafascynowany był liturgią Wschodu, która obejmuje nie tylko człowieka, ale również cały kosmos. W niej „ciało jest wezwane do czci, a piękno jest jednym z najwspanialszych sposobów wyrażania Boskiej harmonii i wzorcem przemienionej ludzkości, ujawnia się wszędzie: w kształtach świątyni, dźwiękach, kolorach, światłach, zapachach” (OL 11). W liturgii wierni, aby pogłębić swą wiarę, zwracają się do Boga słowami: „Dziedzictwo ojców zachowaj nam, Panie”. Słowianie, jak często powtarzał słowacki duchowny, kard. Józef Tomko²⁷, są: „wierni Chrystusowi, wierni dziedzictwu Świętych Cyryła

---

²⁵ *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”* (dalej: KL). W: *Sobór Watykański II...*

²⁶ JAN PAWEŁ II: *List apostolski „Orientale lumen” do biskupów, duchowieństwa i wiernych w 100. rocznicę listu apostolskiego „Orientalium dignitas” papieża Leona XIII (2 maja 1995)* (dalej: OL). Idem: *Dzieła zebrane*. T. 3: *Listy*. Red. PTASZNIK P. Kraków 2007.

²⁷ Józef Tomko urodził się 11 marca 1924 roku w Udavské, w diecezji koszyckiej – Słowacja. Po studiach w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Bratysławie udał się do Rzymu, gdzie studiował w Papieskim Uniwersytecie Laterańskim i w Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. W Rzymie, w dniu 12 marca 1949 roku, przyjął święcenia kapłańskie. Jest doktorem: teologii, prawa kanonicznego i nauk społecznych. Od 1950 roku służył pomocą duszpasterską w parafiach diecezji

i Metodę! Wierni Ewangelii, księżde życia! Wierni nadziei”²⁸.

Znaczącym elementem ekumenicznego słowa i czynu jest modlitwa, bez której proces pojednania chrześcijan nie miałby racji istnienia. Modlitwa o jedność, zdaniem kardynała Rogera Etchegaraya, przypomina bieg maratoński, którego meta znajduje się poza zasięgiem ludzkiego wzroku. Powinna być najbardziej błagalną, natarczywą, zapamiętałą i nieustępliwą, i stać się jak gdyby trwałą skłonnością duszy, być powszechną, ustanawiając tym samym solidarność między wszystkim, którzy wyznają „jednego Pana, jedną wiarę, jeden chrzest” (por. Ef 4, 5). Powinna nam pomagać patrzeć z ufnością na ten etap drogi do pojednania, jaki już przebyliśmy²⁹. Modlitwa „stanowi duszę ekumenicznej odnowy i dążenia do jedności” (UUS 22), a modlitwa wiernych jest „wiatrem”, który wspomaga postęp dialogu ekumenicznego. To właśnie we wspólnej chóralnej modlitwie błagalnej, zanoszonej, kiedy to możliwe do Boga urzeczywistnia się ekumenizm duchowy, który jest samym sercem ekumenizmu, jest nawróceniem i odnową, świętością i życiem zgodnym z Ewangelią, modlitwą

---

rzymskiej. Był wykładowcą na kilku uczelniach, między innymi: Papieskie Kolegium *Nepomucenus*, Międzynarodowy Uniwersytet *Pro Deo* i Papieski Uniwersytet Gregoriański. Został obdarzony tytułami: Jan XXIII w roku 1959 mianował go papieskim tajnym szambelanem, a w 1970 roku papież Paweł VI – prałatem honorowym Jego Świątobliwości. Od 1962 roku pracował w watykańskiej Kongregacji Doktryny Wiary. Podczas Światowego Synodu Biskupów w Watykanie, w roku 1967 pełnił funkcję specjalnego sekretarza I sesji. Od 1974 roku był podsekretarzem w Kongregacji ds. Biskupów. W czasie trwania pontyfikatu Jana Pawła II pełnił wiele funkcji, m.in.: Sekretarza Generalnego Światowego Synodu Biskupów, prefekta Kongregacji Ewangelizowania Ludów, prezydenta Papieskiej Komisji ds. Międzynarodowych Kongresów Eucharystycznych.

Kardynał Józef Tomko niejednokrotnie reprezentował papieża, jako specjalny wysłannik, podczas uroczystości religijnych i rocznicowych. Por. Tomko, Józef. W: MIRANDA, S.: *The Cardinals of the Holy Roman Church. Biographical Dictionary (1903–2005)*. Za: <http://www.fiu.edu/~mirandas/bios-t.htm#Tomko> (z dnia 16 XII 2008).

²⁸ Por. TOMKO, J.: *So srdcom na Slovensku*. Trnava 2006, s. 21.

²⁹ Por. Homilia Kardynała Rogera Etchegaraya wygłoszona, w dniu 25 stycznia 2000 roku, podczas niesporów ekumenicznych na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan. Por. ETHEGARAY, R.: *Nie ustawiamy w modlitwie o przywrócenie jedności*. OsRomPol 2000, nr 3, s. 19-20.

indywidualną i wspólnotową”³⁰. Jan Paweł II podkreśla, że „gdy chrześcijanie modlą się razem wówczas cel, jakim jest zjednoczenie, wydaje się bliższy” (UUS 22).

Do ważnych wydarzeń podkreślających ważność modlitwy ekumenicznej należy zaliczyć Światowy Dzień Modlitw o Pokój w 1986 i 2002 roku w Asyżu zorganizowany przez Jana Pawła II. W Asyżu papież raz pierwszy spotkał się z przywódcami i reprezentantami kilkunastu religii świata oraz wszystkich wyznań chrześcijańskich na wspólnej modlitwie o pokój. Spotkanie to wskazało, że ekumenizm nie tylko dotyczy pojednania chrześcijan, ale rozszerza się na zewnątrz, otwierając się na dialog z innymi religiami. Jan Paweł II brał również udział w Dniach Modlitw o pokój w Europie na Bałkanach w 1997 roku.

W 1986 roku Jan Paweł II odwiedził, jako pierwszy papież, synagogę w Rzymie, zyskując przychylność wielu Żydów na świecie. W 2000 roku modlił się przed – świętą dla Żydów – Ścianą Płaczu w Jerozolimie i zwyczajem żydowskim włożył w wyłom muru karteczkę, z zapisaną modlitwą psalmu i prośbą o przebaczenie win chrześcijańskich wobec Żydów.

Obok papieża Jana Pawła II znamienitym świadkiem wiary XX stulecia był brat Roger Schutz, założyciel wspólnoty ekumenicznej w Teize, który był przekonany, że jedność chrześcijan nie może być tylko owocem porozumień teologicznych lub dyplomatycznych, ale jej źródłem jest przede wszystkim modlitwa. Założyciel Wspólnoty w Teize wielokrotnie powtarzał, że modlitwa jest ewangelicznym skarbem, bowiem toruje drogę, która prowadzi do tego, by kochać, przebaczać i budować mosty pojednania. Mocno podkreślał wagę modlitwy, zdając sobie równocześnie sprawę z wyzwań współczesnego świata, w szczególności sekularyzmu i postępującego zubożenia ekonomicznego i duchowego. Podjęcie tych wyzwań uważał za oczywiste zadanie chrześcijan.

Powinnością każdego chrześcijanina jest żyć na co dzień Ewangelią i być świadkiem Chrystusa, czyli być świadkiem wiary.

---

³⁰ KASPER, W.: *Droga Kościoła ku jedności*. OsRomPol 2005, nr 3, s. 21.

Dlatego na początku trzeciego tysiąclecia Kościół Chrystusowy poprzez świadków wiary kontynuuje modlitwę ekumeniczną, czego przykładem są między innymi: modlitwy o pokój na świecie i pojednanie wyznawców Chrystusa, modlitwy za tych którzy ucierpieli z powodu różnych tragedii życiowych i społecznych., czy II Światowy Kongres Bożego Miłosierdzia.

W dniu 1 września 2011 roku w Cieszyńnię prezydent Polski Bronisław Komorowski z małżonką uczestniczyli w ekumenicznej modlitwie o pokój na świecie. Wzięli w niej udział biskupi katoliccy i luterańscy przy udziale wiernych obu wyznań. Nawiązując do położenia Cieszyńska prezydent Komorowski powiedział również, że głos z tego miejsca, z pogranicza narodów, języków, kultur i religii zaświadcza, że różnorodność nie jest źródłem nieszczęścia, lecz piękna i bogactwa Polski i wszystkich narodów świata.

My dzisiaj prosimy o dar Twojego pokoju dla naszej Matki Ojczyzny, Jej dzieci i całego świata. Ojciec wejrzyj na gorliwość tych, którzy nie szczędzą w naszych czasach sił i życia, by brat nie podnosił ręki na brata. Pomni ponurych wydarzeń czasów wojny, prosimy o dar rozważy i męstwa, miłości i pokory dla każdego człowieka, co przemierza Twój świat. Niech rozkrzewia dobro, które Ty złożyłeś w jego ręce i żyje tak, by kiedyś posiadał wieczny dom w Twoim królestwie na wieki³¹.

W ramach II Światowego Kongresu Bożego Miłosierdzia odbyła się w dniu 4 października 2011 roku, na rynku w Wadowicach nieopodal bazyliki i domu, w którym urodził się Karol Wojtyła, modlitwa ekumeniczna za wstawiennictwem bł. Jana Pawła II. Zgromadziła setki pielgrzymów z różnych stron świata, którzy modlili się o miłosierdzie dla współczesnego świata. Liturgii przewodniczył kard. Angelo Comastri, archiprezbiter Bazyliki św. Piotra na Watykanie, podczas której odśpiewano fragment Dziejów Apostolskich. Czytania z Ewangelii św. Jana recytowali diakon katolicki

---

³¹ Modlitwa Prezydenta RP B. Komorowskiego została wypowiedziana i złożona na ołtarzu w rotundzie cieszyńskiej (świątynia wzniesiona na przełomie X i XI wieku na cieszyńskim Wzgórzu Zamkowym). Por. Archiwum własne autora. Sygn. JB/1.IX.2011/E.

i przedstawiciele wyznania prawosławnego i ewangelickiego. W homilii kard. Comastri zwrócił uwagę na znaczenie apostołatu Bożego miłosierdzia, który ma celu między innymi dbać o dialog i modlitwę ekumeniczną, co uczyni nas „dziećmi naszego Ojca, który jest w niebie i będziemy braćmi w Jezusie, który objawił nam tę cudowną tajemnicę. Niech pomoże nam z nieba wstawiennictwo bł. Jana Pawła II, apostoła Bożego miłosierdzia”.

Ekumenizm stanowił jedno z największych wyzwań dla Kościoła, szczególnie w XX stuleciu jak i obecnie stanowi wszak Kościół jest jeden, święty, powszechny i apostołski. Rdzeniem ruchu ekumenicznego, z którego czerpie on moc i treść jest modlitwa o jedność, osobista i wspólnotowa³². Zatem droga do widzialnej jedności wszystkich chrześcijan przebiega przez modlitwę.

Ekumenizm duchowy, a w nim fundamentalny element jakim jest modlitwa, stanowi praktyczną formę urzeczywistniania jedności, tak pośród chrześcijan, jak i wyznawców innych religii, czyli ekumenii w ścisłym i szerszym zakresie. Modlitwa ekumeniczna jest punktem wyjścia i punktem dojścia w ekumenicznej praktyce, a nade wszystko szczególnym znakiem zawierzenia wszelkich działań na polu ekumenicznym, czego wyrazem winien być dialog miłości. Zawiera ona w sobie moc doprowadzenia dzieła jedności do jej pełni.

Nie dziwi przeto fakt, że cały pontyfikat Jana Pawła II był otwarty na ekumeniczną modlitwę i dialog miłości, zarówno wobec różnych Kościołów i chrześcijańskich Wspólnot, jak i wobec Żydów, wyznawców Islamu, buddyjskich wspólnot, czy innych religii, do których papież kierował zaproszenie do modlitwy, troszcząc się zawsze o ich pełną swobodę w wykonywaniu praktyk religijnych, co stwarzało właściwy klimat, sprzyjający pogłębianiu wspólnie animowanych międzyreligijnych rozmów. Swoją postawą i życzliwością „największy ekumenista pośród papieży” wskazywał w swym nauczaniu na wspólne bogactwo wiary, nadziei i miłości oraz na fakt, że wszelkie formy

---

³² Por. *Homilia Jana Pawła II wygłoszona w dniu 18 stycznia w czasie nabożeństwa ekumenicznego inaugurującego Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan w Roku Jubileuszowym*, w: *Na drodze do pełnej jedności Ciała Chrystusa*. OsRomPol 2000, nr 3, s. 16.

pojednania czynione na płaszczyźnie religijnej powinny się dokonywać w duchu Bożego przebaczenia i miłości, zaś wspólną modlitwę wierzących w Boga ma się postrzegać jako dar pojednania i przebaczenia. Dlatego papież osobiście docierał do różnych grup etnicznych, kulturowych i religijnych, szczególnie podczas swoich licznych pielgrzymek, zachęcając słuchających go do poszukiwania godnych uznania sposobów, celem zawiązywania wzajemnych relacji z Bogiem, światem oraz między sobą. Jan Paweł II był przekonany, przekonując zarazem innych, że wszyscy ludzie, czy to wierzący, czy niewierzący, powinni jednać się w słowie i czynie na rzecz czynienia świata oraz żyjącego w nim człowieka lepszym i doskonalszym, by był to świat bez wojen i podziałów, świat pełen pokoju panującego w sercach ludzi i goszczącego pośród różnych narodów. Niezbędne jest więc według Biskupa Rzymu zaangażowanie się na rzecz pokoju, który jest „wartością nie znającą podziałów” i wypływającą z fundamentu, którym jest sam Bóg. Osiągnięcie pokoju domaga się oczywiście modlitwy popartej ofiarą i cierpieniem, otwartością oraz miłością zaszczeploną w sercu każdego człowieka.

Zgodnie z nauczaniem Jana Pawła II „dążenia ekumeniczne wywierają swój niezwyklej wagi wpływ na życie wewnętrzne chrześcijan, którzy winni mieć świadomość, że ono ma ich kształtować” (UUS, 15). Następca Piotra żył przeświadczeniem, że „ekumenizm, czyli ruch na rzecz jedności chrześcijańskiej, nie jest tylko jakimś << dodatkiem >> czy uzupełnieniem tradycyjnego działania Kościoła. Przeciwnie, należy on w sposób organiczny do całości jego życia i działania, stąd w konsekwencji winien „tę całość przenikać jak owoc zdrowego i kwitnącego drzewa, które osiąga pełnię życia” (UUS, 20), czego dodajmy, nie można byłoby osiągnąć bez modlitwy, stanowiącej jeden z istotnych elementów ekumenizmu duchowego.

Świadkowie wiary swoim życiem podkreślają, że więzią łączącą wszystkich chrześcijan jest miłość, która najpełniej wyraża się w modlitwie. Modlitwa pragnienie jedności, gdyż ukierunkowuje na Boga jako najdoskonalsze źródło komunii. Bez niej nie może być mowy ani o prawdziwej ekumenii, ani o chrześcijaństwie wiernym Ewangelii. Nie

można także bez modlitwy mówić o wspólnym świadectwie ochrzczonych na rzecz wiarygodności słów i czynów Jezusa. Modlitwa ekumeniczna ma być po prostu wyrazem owego twórczego niepokoju, który „jest tęsknotą za jednością, a więc jest jedną z koniecznych form miłości, jaką żywimy do Chrystusa i do Ojca bogatego w miłosierdzie” (UUS 102).

Jeden z świadków wiary XX stulecia, teolog prawosławny, A. Schmemmann w swoich rozważaniach na temat Eucharystii stwierdził, że „w sercu chrześcijaństwa tkwi pamięć o jednym Człowieku, o jednym zdarzeniu, o jednej nocy, w ciemnościach której powiedziano: »To czyńcie na moją pamiątkę«”³³. Rozważając te słowa należy stwierdzić, że: w sercu chrześcijaństwa tkwi pamięć o jednym Człowieku, jednym zdarzeniu, o jednej nocy, w ciemnościach, której przed słowami „To czyńcie na moją pamiątkę”, modlił się do Swego Ojca: „Ojcze, spraw, aby byli jedno” (J 17, 21). To są słowa testamentu, jakie przekazał nam Jezus dla nas. Jedność zatem jest darem otrzymanym od Jezusa i równocześnie zadaniem powierzonym chrześcijanom. Ekumenizm jest więc poleceniem Jezusa, które chrześcijanie winni realizować; jest „imperatywem chrześcijańskiego sumienia” i „drogą Kościoła” (por. UUS 8 i 7).

---

³³ SCHMEMANN, A.: *Velkij Post*. Pariž 1981, s. 119.

**Represje wobec duchowieństwa kościołów chrześcijańskich
w okresie stalinowskim w krajach bloku wschodniego
z uwzględnieniem życia i twórczości M. Russnáka**

Stanisław Ciupka

Po drugiej wojnie światowej, pod dominację systemu komunistycznego dostała się część Europy Południowej i Środkowo-Wschodniej. „Na tych terenach doszło do bezprecedensowej w historii Europy próby stworzenia państw ateistycznych. Z różnym natężeniem i efektami, w zależności od lokalnych uwarunkowań historycznych i społecznych, reżimy komunistyczne zastosowały system represji, który w pierwszym etapie miał sprowadzić praktykowanie religii do sfery czysto prywatnej, a w dalszym, przy zastosowaniu odpowiedniej indoktrynacji, do wykorzenienia przekonań religijnych z życia społecznego i życia poszczególnych jednostek. Jednym z elementów walki z religią były represje zastosowane wobec duchowieństwa”¹.

Pragniemy, w ramach skromnego referatu, skupić się na represjach wobec duchowieństwa w czasach stalinowskich, jakie miały miejsce na Słowacji. Oczywiście z racji szczupłości wypowiedzi, będzie to jedynie zasygnalizowanie powyższej problematyki. Równocześnie, rozwijając temat artykułu, należy zauważyć, że tematyka wzajemnych relacji między narzuconą ze Wschodu władzą i Kościołem katolickim w latach stalinizmu, po upadku żelaznej kurtyny i przemianach demokratycznych w roku 1989, musi być na nowo przemyślana. Decyzja o politycznym uzależnieniu się od Związku Radzieckiego Czechosłowacji, w rzeczywistości powojennej zapadła w trakcie drugiej wojny światowej. Komuniści w krajach Europy Środkowej, wspierani przez Stalina, dążyli do uczynienia swoich krajów satelitami ZSRR².

---

¹ MYSZOR J., DZIUROK A., *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 9.

² Por. KATUNINEC M., *Represje wobec duchowieństwa katolickiego na Słowacji w latach 1945-1956*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich na Słowacji*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*,

Początkowo komuniści w krajach Europy Środkowej nie występowali zdecydowanie przeciwko siłom demokratycznym, jednakże od samego początku dążyli do uzyskania władzy absolutnej i wprowadzenie dyktatury. Wskutek rozpadu koalicji antyhitlerowskiej, międzynarodowa sytuacja uległa zaostrzeniu, rozpoczął się okres tzw. zimnej wojny. Po utworzeniu we wrześniu 1947 roku Biura Informacyjnego Partii Komunistycznych przyjęto koncepcję rozpadu świata na dwa przeciwstawne bloki polityczne. Znaczną przeszkodę w procesie rozbijania społeczeństwa obywatelskiego stanowiły dla komunistów Kościoły. Jak pisze M. Katuniec: „W przypadku Kościołów rzymskokatolickiego i greckokatolickiego nie do zniesienia dla komunistów był ponadto fakt, że ich centrum znajdowało się poza sferą wpływów Moskwy”³.

Dlatego też Kominform został zobligowany do zajmowania się problematyką kościelną. Wskazywano, że Kościół katolicki na Słowacji przeszkadza w przejściu komunistom władzy. Partia komunistyczna na Słowacji otrzymała polecenie osłabienia wpływów Kościoła katolickiego i greckokatolickiego poprzez realizowanie reformy rolnej, która miała także objąć grunty kościelne, zlikwidowania niezależności kościelnego szkolnictwa⁴. Rok 1947 na Słowacji to ogłoszenie rządowego projektu ustawy, który to projekt na terenie całej Czechosłowacji tworzył jednolite szkolnictwo. Dlatego też katolicycy słowaccy biskupi w czerwcu 1947 roku wydali list pasterski, w którym stanęli w obronie prawa chrześcijan do wychowania w szkołach dzieci i młodzieży w duchu chrześcijańskim. Zaniepokojenie rządowymi planami wyraziła Stolica Apostolska. Zdecydowaną walkę z Kościołem katolickim rozpoczął rząd Czechosłowacji w 1948 roku. Tak o tym pisze J. Budniak: „*Programowe niszczenie Kościoła Chrystusowego przez komunistów rozpoczęło się w roku 1948. Rząd komunistyczny w Czechosłowacji po przewrocie lutowym (25 lutego 1948) objął kontrolę nad wszystkimi partiami niekomunistycznymi. Usiłował również*

---

dz. cyt. ., s.35

³ *Ibidem*, s. 36.

⁴ Por. KAPLAN K., *Stát a cirkev v Československa 1948-1953*, Brno 1993, s. 21.

podporządkować sobie Kościół rzymskokatolicki i Kościół greckokatolicki oraz inne Wspólnoty chrześcijańskie. Największych problemów i trudności przysparzał rządowi Kościół katolicki, który skupiał liczną rzeszę wiernych, był jednolity, ponadnarodowy, co spowodowało, że stał się dla władzy wrogiem publicznym. Działania nowej władzy rozpoczęły się od stopniowej likwidacji Kościoła. Polegały one na wstrzymywaniu wydawania niezależnych czasopism religijnych, likwidacji szkolnictwa kościelnego, a następnie stowarzyszeń religijnych”⁵.

Podobnie opisuje walkę z Kościołem katolickim na Słowacji, w tym czasie, M. Katuniniec, zauważając: „Co do wspomnianej siły Kościoła w latach pięćdziesiątych trzeba sobie uświadomić, że na Słowacji został zakazany druk katolicki. Zezwolono na wydawanie tylko jednego czasopisma, które było cenzurowane i które było wydawane przez księży współpracujących z reżimem. Na Słowacji rozwiązano wszystkie stowarzyszenia. Nie istniały żadne towarzystwa katolickie z wyjątkiem jednego, na czele którego stali ludzie związani z rządem”⁶.

Oslabieniu pozycji Kościoła katolickiego sprzyjała reforma rolna, która bardzo mocno uderzyła w Kościół, a utrata źródeł finansowania spowoduje materialne uzależnienie struktur kościelnych od władz państwowych. Dodatkowo Kościół katolicki, dla którego nadchodził czas wielkiej próby, został wezwany do pozytywnej oceny nowego ustroju politycznego. Biskupi na konferencji w dniu 4 marca 1948 roku zauważyli, że Kościół nie wiąże się z żadną władzą polityczną, a zawsze ma na celu dobro powierzonego mu ludu. Okres 1948-1950 można określić jako czas formowania przez władze komunistyczne swojego stosunku do Kościoła katolickiego. Jeszcze do kwietnia 1949 roku są jeszcze czynione przez władze komunistyczne

---

⁵ BUDNIAK J., *Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX wieku*, In: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russanáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*, pod. red. A. SLODIČKA- M. SLODIČKOVÁ, Uniwersytet w Prešovie, 2010., s. 213.

⁶ KATUNINEC M., *Diskusja – zróžnicowanie represji wobec duchowieństwa w krajach byłego bloku wschodniego w okresie stalinowskim*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, dz.cyt., s. 94.

nieszczere aluzje jakoby szukały one porozumienia z Kościołem katolickim, ale już po tej dacie, mamy do czynienia z walką z Kościołem. Mimo zaostrej sytuacji w ramach wzajemnych relacji, szczególnie od kwietnia 1949 roku, Kościół katolicki szukał możliwości rozmowy z komunistycznym rządem. Podstawą takiej rozmowy pragnął uczynić analizę dziesięciopunktowego memorandum o krzywdach wobec Kościoła katolickiego, które zostało przekazane czynnikom rządowym. Prowadzone rozmowy nie przyniosły żadnego efektu, z racji stawianie wygórowanych żądań przez komunistyczny reżim. Fiasko tych rozmów dało władzy komunistycznej okazję do wzmożenia walki z Kościołem w oparciu o tzw. program z Karlovych Varów, który zakładał uniemożliwienie kontaktów biskupów z Stolicą Apostolską, odizolowanie księży od swoich biskupów, ale także wiernych od swoich duszpasterzy. Władze próbowały założyć podporządkowaną sobie Akcję katolicką. W ramach tajnej narady czeskich i słowackich biskupów w dniu 15 czerwca 1949 roku, która odbyła się w Pradze, została uzgodniona treść pasterskiego listu *Głos biskupów i ordynariuszy do wiernych w godzinie wielkiej próby*, który był sprzeciwem przeciwko państwowej próbie budowania Akcji Katolickiej. W dniu 20 czerwca 1949 roku papież Pius XII wydał dekret ekskomunikujący państwową Akcję Katolicką. Jak zaznacza M. Katuninec: „(...) rząd zareagował oświadczeniem, że rozwiązanie kwestii religijnych bierze w swoje ręce. Kierownictwo Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Słowacji podjęło decyzję, że urzędy biskupie zostaną obsadzone przez pełnomocników państwowych, którzy będą kontrolować biskupów i ich współpracowników”⁷.

Władze państwowe doznawszy niepowodzeń odnośnie założonej przez siebie Akcji Katolickiej, jak i po wydaniu dekretu przez Kongregację Świętego Oficjum, które zakazywało katolikom członkostwa w partii komunistycznej, rozpoczęły kampanię przeciwko Watykanowi, a także zdecydowały o rozstrzygnięciu stosunków na linii

---

⁷ KATUNINEC M., *Represje wobec duchowieństwa katolickiego na Słowacji w latach 1945-1956*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich...*, dz. cyt., s. 41.

państwo – Kościół za pomocą ustaw. Innym wielkim zagrożeniem skierowanym przeciwko Kościołowi była kampania przeciwko zakonom, które zdaniem władz państwowych miały być centrami działalności antypaństwowej. W kwietniu 1950 roku rozpoczęto akcję zebrania wszystkim zakonników w klasztorach zbiorczych, następnie taka akcja została skierowana przeciwko klasztorom żeńskim. W 1950 roku rozpoczęto akcję prawosławizacji, która miała na celu likwidację Kościoła greckokatolickiego. Wzmiankowany M. Katuninec stwierdza: *„Kościół greckokatolicki osłabiały też procesy polityczne księży oskarżanych o współpracę z Ukraińską Powstańczą Armią. Na posiedzeniu 7-8 marca 1950 roku zapadła decyzja o założeniu w Prešowie komisji kościelnych, które miały kierować akcjami przeciwko Kościołowi greckokatolickiemu. Analogiczne komisje miały powstawać w poszczególnych powiatach we wschodniej Słowacji”*⁸.

W Prešowie powstał Komitet Centralny do spraw nawrócenia na prawosławie, jednocześnie zaaresztowano bp Gojdiča i bp Vasila Hopko, a wobec księży greckokatolickich, którzy odmówili przejścia na prawosławie podjęto środki represyjne polegające na deportowaniu tych księży wraz z rodzinami, dodatkowo w nieludzkich warunkach, do Czech lub innych części Słowacji. Represje wobec Kościoła katolickiego ulegały natężeniu. Rok 1950 przynosi likwidację seminariów diecezjalnych a kształcenie ewentualnych księży, mogło się odbywać jedynie na studium teologicznym w Bratysławie, na katedrze Cyryla i Metodego. Jednak kulminacją represji wobec Kościoła katolickiego było wytaczanie procesów biskupom. Osądzono bp katolickiego Gojdiča, bp Buzalkę, którzy otrzymali kary dożywocia, bp Vojtaššáka skazanego na 24 lata więzienia, bp Hopko skazanego na 15 lat więzienia. Dalsze ich losy szerzej omawia M. Katuninec⁹, oraz J. Budniak¹⁰. Wśród wielu ofiar ofiar prześladowań Kościoła w tym

---

⁸ *Ibidem*, s. 43, por. także PEŠEK J., BARNOVSKÝ M., *Štátna moc a cirkvi na Slovensku (1948-1953)*, Bratislava 1997, s. 150.

⁹ Por. KATUNINEC M., *Represje wobec duchowieństwa katolickiego na Słowacji w latach 1945-1956*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich...*, dz.cyt., s. 44-45.

¹⁰ BUDNIAK J., *Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX wieku*, dz.cyt., s.

okresie był ks.prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954). Jego losy w tym okresie zwięźle przedstawia J. Budniak, pisząc: ” *Podczas komunistycznej dyktatury w roku 1950, gdy władze dokonały kasacji Kościoła greckokatolickiego był wierny chrystusowi i papieżowi, został internowany do Podolinci, a następnie do Hlohovci, skąd po kilku miesiącach przewieziony do Báci, gdzie po ciężkiej chorobie w dniu 2 grudnia 1954 roku zmarł*”¹¹.

Jego losy i niezłomność w zmaganiu się z systemem stalinowskim, komunistycznym, porównywano do życia i działania ks. F. Blachnickiego w Polsce¹². Negatywną rolę w osłabianiu jedności Kościoła katolickiego, wprowadzaniem w błąd opinii publicznej odgrywali duchowni, którzy poddali się presji i zastraszaniu przez władze państwowe, jak i duchowni, którzy postawi na swoją karierę osobistą, idąc na współpracę z władzami komunistycznymi. Umacniająca się władza komunistyczna, bardzo mocno kontrolowała różnego rodzaju akcje kulturalne i społeczne , które organizował Kościół katolicki. Stopniowo powyższe akcje mogły się odbywać jedynie za zgodą władz państwowych. W ramach walki z Kościołem znaczącą rolę odgrywały procesy polityczne, w czasie których psychicznie i fizycznie znęcano się nad uwięzionymi. Przykładowo przytaczamy uwagę M. Katunineca: „*Księża i świeccy byli prześladowani i w różny sposób poniżani. Uwięzionych biskupów Gojdiča i Buzalkę zaprzężono do pługu, a inny więzień był ich poganiaczem. Dużą liczbę księży i świeckich aktywistów chrześcijańskich pochłonął system obozów w Jáchymovie, gdzie przerabiano rudę uranu. Księży umieszczano w obozie <L>, który ze względu na ostrzejszy reżim uzyskał przydomek obozu*

220-221 wraz z szerokimi uwagami w przypisach. Por. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 60-61.

¹¹ BUDNIAK J., *Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX wieku*, dz.cyt., s. 223.

¹² CIUPKA S., *Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987) i ks. Mikuláša Russnáka (1878-1945)*. In: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontente súčasného medzináboženského dialógu*, pod. red. A. SLODIČKA- M. SLODIČKOVÁ, Uniwersytet w Prešovie, 2010, s. 278-289.

likwidacyjnego”¹³.

Śmierć Stalina wprowadziła pewien okres niepewności, co do dalszego postępowania wobec Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich, ale nie zlikwidowała dążeń do likwidacji chrześcijaństwa na Słowacji. Po wydarzeniach z roku 1956 w Polsce i na Węgrzech następuje ponowne zaostrzenie antykościelnego kursu w Słowacji. M. Katuninec podsumowując dzieje Kościoła katolickiego na Słowacji, w okresie stalinowskim, zauważył: „*Kościół katolicki, który w narodzie słowackim przedstawiał wielką siłę duchową, w latach najcięższego terroru komunistycznego został powalony na kolana. To jednak w oczach chrześcijan uznających Kościół za bosko-ludzką instytucję nie oznacza porażki. Wielu cierpiącym duchownym dodawało to sił nawet w tych najcięższych chwilach*”¹⁴.

Warto, w tym miejscu wspomnieć słowa Jana Pawła II, który w liście apostołskim *Tertio millennio adveniente* podkreślał: „*Kościół pierwszego tysiąclecia zrodził się z krwi męczenników: Sanguis martrum – semen christianorum.(...) U kresu drugiego tysiąclecia Kościół znowu stał się Kościołem męczenników. Prześladowania ludzi wierzących-kapłanów, zakonników i świeckich – zaowocowały posiewem męczenników w różnych częściach świata. (...) To świadectwo nie może być zapomniane.(...) W naszym stuleciu wrócili męczennicy. A są to często męczennicy nieznanymi, jak gdyby nieznanymi żołnierze wielkiej sprawy Bożej*”¹⁵.

---

¹³ KATUNINEC M., *Represje wobec duchowieństwa katolickiego na Słowacji w latach 1945-1956*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich...*, dz.cyt., s. 46.

¹⁴ *Ibidem*, s. 47.

¹⁵ JAN PAWEŁ II, *List apostołski Tertio millennio adveniente*, nr 37.

Losy Mikuláša Russnáka na tle prześladowania Kościoła w komunistycznej Czechosłowacji

Stanisław Cader

Znaczna część prześladowań, które w tym czasie / stalinizm/ dotknęły Kościół w Czechosłowacji, nie miała charakteru represji sądowych, ale raczej stosowano różnorodne metody administracyjne z wykorzystaniem procedur pozasądowych. Wielu duchownych, zwłaszcza zakonników, przykładowo było pozbawianych wolności w drodze wieloletniego internowania. Powoływano duchownych, kleryków, zakonników do służby wojskowej, a to dawało okazję do ich izolacji, prób zastraszania. Dodatkowo, służba została przedłużona w 1951 roku na czas nieograniczony. Represje nie ograniczano jedynie do duchownych lub zakonników, część nacisku na Kościół stanowiły różnorakie procesy świeckich stowarzyszonych w Akcji katolickiej, oraz innych organizacjach kościelnych. Należy zauważyć, że Kościół w Czechach, w okres powojenny wkraczał wyraźnie wzmocniony, w porównaniu do przedwojennej pierwszej republiki, wzrósł w tym okresie jego autorytet. Wynikało to choćby z dzielnej postawy duchownych i świeckich w drugiej wojnie światowej. Ten wzrost autorytetu rozbroił szereg zastrzeżeń, które społeczeństwo czeskie kierowało pod adresem Kościoła. Przeżyte wojenne doświadczenia narodu czeskiego, to nie tylko brutalizacja życia i stosunków międzyludzkich, ale także pogłębienia wiary, jak i powrotu do niej. Wzrasta pobożność ludu, a także potencjał intelektualny Kościoła w Czechach¹. Partia komunistyczna przed lutym 1948 roku nie chciała prowadzić jawnej walki z Kościołem, można wręcz powiedzieć, że głosiła frazesy o bliskości celów komunistycznych i postępowych katolików.

Od roku 1947 KPCz jednak bardzo intensywnie szukała w Kościele sympatyków, którzy chcieliby ją poprzeć. Od roku 1948 KPCz zmienia swoje priorytety jeżeli chodzi o Kościół katolicki. Jak zauważa

---

¹ Por. CUHRA J., *Represje wobec duchownych i wiernych na ziemiach czeskich w latach 1948-1962*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, red. M. Myszor i A. Dziurok,, Katowice 2004, s. 49.

J. Cuhra: „Z jednej strony starano się zdobyć oświadczenie o lojalności Kościoła wobec nowego reżimu, a z drugiej strony zakładano konieczność konfliktów, wynikających z ostatecznych celów, którymi najpierw było izolowanie Kościoła od Watykanu, opanowanie go i na koniec zmarginalizowanie jego znaczenie”².

Zaczęto nasilać walkę z Kościołem. W maju 1948 roku Zgromadzenie Narodowe uchwaliło nową konstytucję, której cztery paragrafy zostały poświęcone wolności sumienia i wyznania, ale przed tymi paragrafami został umieszczony zapis, który proces wychowania podporządkowywał materialistycznemu światopoglądowi. Próby rozmów biskupów z władzami komunistycznymi odnośnie kwestii wychowania dzieci i młodzieży nie przyniosły żadnych efektów³. Dlatego też w sierpniu 1948 roku w Nitrze konferencja episkopatu czechosłowackiego wystosowała memorandum do rządu i list pasterski do wiernych. Tak ten moment w wzajemnych relacjach władza- Kościół ujmuje J. Budniak: „W dokumentach tych episkopat zwracał uwagę na to, że rząd mimo zagwarantowania wolności religijnej rozpoczyna jednak walkę z religią i Kościołem. Zwracając się do wiernych, biskupi prosili, by kierować się nauczaniem Chrystusa, jak kiedyś czynili to apostołowie”⁴.

Władza odpowiedziała aresztowaniami, które rozpoczęły się we wrześniu wzmiankowanego roku. Październik tegoż roku, to ogłoszenie ustawy o ochronie Republiki Ludowo-Demokratycznej, przyznającej prawo ingerencji organów państwowych w działalność Kościoła. W listopadzie tegoż roku bp Truchta był z wizytą *ad limina apostolorum* i sygnalizował aktualną sytuację Kościoła w Czechosłowacji. Stolica Apostolska wyraziła ogromne zaniepokojenie sytuacją Kościoła. Jak pisze J. Budniak, bp Truchta: „(...) przywiózł tzw. uprawnienia meksykańskie, które na wypadek likwidacji konferencji episkopatu i

---

² *Ibidem*, s. 50.

³ BUDNIAK J., *Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia*. In: . In: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russanáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*, pod. red. A. SLODIČKA- M. SLODIČKOVÁ, Uniwersytet w Prešovie, 2010., s. 214-216.

⁴ *Ibidem*, s. 214.

prześladowań chrześcijan mogłyby służyć Kościołowi działającemu w ukryciu”⁵.

W roku 1949 następują dalsze nasilenie represji wobec Kościoła w Czechach. Władze wprowadzają zakaz wydawania okólników diecezjalnych, zniesiono funkcję kapelanów wojskowych, dyplomaci ambasady watykańskiej musieli opuścić Czechosłowację. Biskupi Czechosłowacji na spotkaniach w Ołomuńcu i w Pradze szukali rozwiązania innego trudnego problemu w relacjach władza państwowa-Kościół, który wtedy zaistniał, a mianowicie problemu utworzonej przez władze państwowe Akcji katolickiej dla tzw. „postępowych katolików”, która miała być skierowana przeciwko wtrącaniu się Watykanu w sprawy państwa czeskiego. Biskupi szukając rozwiązania tej kwestii, odbyli w dniu 15 czerwca 1949 roku tajną naradę w Pradze, na której przygotowali list pasterski o tytule: *„Głos czechosłowackich biskupów i ordynariuszy skierowany do wiernych w godzinie wielkiej próby”*. J. Cuhra omawiając ten okres napisze: *„Odczytanie listu pasterskiego, rozpowszechnianego w kraju w kopiach, zostało zakazane, a niepodporządkowanie się zakazowi stało się pretekstem do prześladowań”*⁶. Odpowiedzią władz była akcja internowania biskupów, którzy w tym momencie stawali się niezłomnymi świadkami chrześcijaństwa w obliczu prześladowań⁷. Upadek reżimowej Akcji Katolickiej i dekret o ekskomunikowaniu komunistów dał władzom argument do nasilenia represji. W październiku 1949 roku nastąpiło dalsze pogorszenie wzajemnych relacji na linii państwo- Kościół, bowiem Zgromadzenie Narodowe Republiki Czechosłowackiej uchwaliło nowe ustawy kościelne. Dla dziejów Kościoła w czasach stalinowskich bardzo dramatyczny był rok 1950, ponieważ władza państwowa mianowała na urzędy diecezjalne, jak i w klasztorach pełnomocników rządowych, którzy dodatkowo byli pracownikami Urzędu Bezpieczeństwa. W tym tragicznym dla Kościoła roku przeprowadzono akcję pod nazwą „K”, czyli likwidację wszystkich

---

⁵ *Ibidem*, s. 215.

⁶ CUHRA J., *Represje wobec duchownych i wiernych na ziemiach czeskich w latach 1948-1962*, dz. cyt., s. 52.

⁷ Por. *Ibidem*, s.215.

klasztorów męskich i kolegiów. Zakonnicy zostali wysłani do konwentów, które zostały zamienione w strzeżone obozy pracy. Likwidacja zakonów żeńskich została rozłożona na miesiące sierpień – październik 1950 roku. Pozostawione klasztorne budynki przeznaczono na cele wojskowe lub państwowe⁸. Kolejne rozporządzenia rządowe ograniczały naukę religii w szkołach, zakazywały zgromadzeń wiernych poza oficjalnymi nabożeństwami i pielgrzymkami. Opracowywane ramy prawne do walki z Kościołem w Czechosłowacji były tak skonstruowane, że nie zmieniły się nawet po śmierci Stalina, dawało to władzy możliwość prowadzenia polityki represji w drugiej połowie lat pięćdziesiątych. Dlatego też konstatuje J. Cuhra: *„W rzeczywistości w tym okresie nie było momentu, w którym by restrykcje i prześladowania Kościoła wyraźnie osłabły i zmalałby strach KPCz przed Kościołem postrzeganym jako najsilniejszy i dobrze zorganizowany przeciwnik polityczny”*⁹.

Chcąc osłabić znacząco Kościół, komuniści sięgnęli po wypróbowany środek, jakim było odizolowanie biskupów od wiernych i wiernych od swoich biskupów. Bardzo znani biskupi od połowy 1949 roku są coraz bardziej izolowani, niektórzy internowani, innym przydzielono pełnomocnika państwowego z nieograniczonymi uprawnieniami. W połowie następnego roku izolacja biskupów jest tak daleko posunięta, że poza aresztem domowym jest już tylko biskup praski Eltschkner. Wytoczono dwa procesy biskupom, skazując ich na wieloletnie więzienia. Celem tych sądowych działań było stworzenie przesłanek do ewentualnych procesów innych biskupów¹⁰. W związku z zaistniałą sytuacją, czyli brakiem kontaktu z hierarchią, oparciem dla Kościoła stawała się działalność zakonów męskich, czego miała świadomość władza polityczna, stąd przyszło, opisane powyżej uderzenie na zakony męskie w pierwszej kolejności, a następnie w zakony żeńskie. Kolejnym etapem represji wobec Kościoła, po

---

⁸ Por. *Ibidem*, s. 215-216, por. także: KAPLAN K., *Stát a cirkev v Československa 1948-1953*, Brno 1993, s. 118-122, 153-154.

⁹ *Ibidem*, s. 54.

¹⁰ Por. KAPLAN K., *Stát a cirkev v Československa 1948-1953*, Brno 1993, s. 185-224.

biskupach i zakonach, byli księża diecezjalni. Na początku lat pięćdziesiątych, represjami została dotknięta tak liczna grupa księży diecezjalnych, że zachodziła obawa, że może ich całkowicie zabraknąć w Kościele. Władza typowała księży, którzy posiadając znaczny autorytet, ich zdaniem, byli dla reżimu groźni. W Kościele czeskim, także uderzono w elitę duchowieństwa, np. Otu Mádra, co stanowi odpowiednik prześladowanego na Słowacji, w tym czasie Mikuláša Russnáka. Zresztą jest to stała praktyka władz komunistycznych, gdyż podobnie postępowano z księżmi polskimi¹¹. Próbuąc podsumować, ten krótki zarys prześladowania Kościoła w Czechosłowacji¹², warto przywołać stwierdzenie J. Cuhra: „Podsumowując przebieg represji wobec Kościoła katolickiego na ziemiach czeskich stwierdzamy, że w odróżnieniu od innych składowych społeczeństwa reżim prześladował go o wiele dłuższym horyzoncie czasowym i do zakończenia represji dochodziło ze skrajną niechęcią.(...) Z jednej strony faktycznie zniszczył on kształt zewnętrzny Kościoła. (...) Z drugiej strony nawet poprzez procesy sądowe władza nie zmusiła Kościoła do rezygnacji z więzi ze Stolicą apostolską, tak samo jak nie udała się próba legitymizmu stanowiska duchownych proreżimowych, postawionych na czele sztucznego ruchu księży”¹³.

---

¹¹ Por. CIUPKA S., *Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1978) i ks. Mikuláša Russnáka (1878-1945)*. In: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*, pod. red. A. SLODIČKA- M. SLODIČKOVÁ, Uniwersytet w Prešovie, 2010., s. 278-287.

¹² Por. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 60-61.

¹³ CUHRA J., *Represje wobec duchownych i wiernych na ziemiach czeskich w latach 1948-1962*, dz. cyt., s. 61.

Doświadczenie religijne i swoistość teologii Europy Środkowej i Wschodniej w myśli Mikuláša Russnáka i Jana Pawła II

Marek Rembierz

„Teologia, jaka rozwinęła się w tej części Europy [w Europie Środkowej i Wschodniej], nie jest teologią w znaczeniu zachodnim. Jest to coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu. To jest właśnie świadectwo życia (...)”.

Jan Paweł II¹

„(...) teologické dielo profesora Russnáka má veľký význam pre katolícku teológiu na Slovensku a to aj v európskom kontexte. Napriek niektorým kontroverzným otázkam je nami analyzovaný spis Mikuláša Russnáka obohatením, lebo príslušným spôsobom prezentuje doktrínu Katolíckej cirkvi v kontexte doby”.

Andrej Slodička²

Podjmując studia³ nad dokonaniami i ideami Mikuláša Russnáka (1878-1954)⁴ warto zwrócić także uwagę na wspólne momenty i idee w refleksji teologicznej Mikuláša Russnáka i Jana Pawła II. To właśnie „słowiański papież z Polski” konsekwentnie wyrażał zainteresowanie historią i terażniejszością Kościoła greckokatolickiego

---

¹ JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 56.

² SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 205-206.

³ W ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu”, którego pracami kieruje doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD. Zob. SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010.

⁴ Zob. BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2002.

na Słowacji⁵. Jan Paweł II eksponował postawę członków tego Kościoła, którzy dochowali mu wierności, mimo doświadczenia wzmożonych prześladowań w XX wieku⁶. Jan Paweł II wskazywał na swoistość teologii Europy Środkowej i Wschodniej, stwierdzając, że jest to „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu”. W książce „Pamięć i tożsamość” papież z naciskiem przypominał o osobliwości doświadczenia religijnego i teologii Europy Środkowej i Wschodniej, ukształtowanych w czasie zmagania z systemami totalitarnymi⁷: „Teologia, jaka rozwinęła się w tej części Europy, nie jest teologią w znaczeniu zachodnim. Jest to coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu. To jest właśnie świadectwo życia [...]. Mówiąc o tych problemach, napotykaemy jednak poważną trudność. Wiele ich aspektów często jest poza zasięgiem wypowiedzi”⁸. Zasygnalizowane tu swoiste „to coś więcej” styka się z tym, co „jest poza zasięgiem wypowiedzi”. Jednakże mimo trudności w trafnej artykulacji, „to coś więcej” powinno zostać – wedle papieskich wskazań – właściwie rozpoznane; takiego zadania powinni się podjąć zwłaszcza teolodzy, abyśmy – jak przestrzega papież – „nie zmarnowali” doświadczenia religijnego i osobliwości teologii Europy Środkowej i Wschodniej. Jeśli w środowisku Greckokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Preszowskiego pojawiają się pytania „czy można mówić o greckokatolickiej teologii?”, to zaakcentowanie przez papieża swoistości teologii Europy Środkowej i Wschodniej i stwierdzenie, że jest to „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu”, otwiera drogi do formułowania tezy o możliwości i potrzebie istnienia greckokatolickiej teologii oraz do określenia jej cech swoistych. Właściwie odczytana

---

⁵ Zob. ŠTURÁK, P.: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 1999. VASIL, C.: *Gréckokatolíci – Dejiny – osudy – osobnosti*. Košice: Byzant, 2000; KUMOR B., *Unia užhorodzka na Zakarpaciu (1646)*, Roczniki Humanistyczne TN KUL - Seria: Słowianoznawstwo z.7, t. XLI 1993, s. 7-12.

⁶ BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009.

⁷ Zob. DANCÁK, P.: *Človek a sloboda na pozadí stretnutia kresťanstva a komunizmu*. In: Theologos, Prešov 2000, roč. 2, č. 2, s. 61 - 64.

⁸ JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 56.

myśl Mikuláša Russnáka⁹ może okazać się istotnym elementem tak pojętej greckokatolickiej teologii, bo stosownie do tego, co mówi papież, że może to być – w pewnym zakresie – coś innego niż „teologia w znaczeniu zachodnim”, a nawet „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu”. Zwłaszcza, że w ocenie abp. Jana Babjaka: Mikuláša Russnáka „môžeme nazvať Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku”¹⁰. Do wielostronnego odczytania myśli profesora Russnáka ma przyczynić się zaproponowane w tym tekście porównanie niektórych jej fragmentów z myślą Jana Pawła II.

Sięgając po metody komparatystyki, trzeba ustrzec się powierzchownych zestawień i dlatego niezbędna jest wyostrzona świadomość różnic między niektórymi poglądami Mikuláša Russnáka a ideami pontyfikatu Jana Pawła II. Myśl Mikuláša Russnáka głęboko osadzona była w przekonaniach teologicznych właściwych dla jego epoki i w preferowanym wówczas – zdecydowanie polemicznym i krytycznym wobec oponentów – sposobie artykulacji własnego stanowiska i obronę zasad uznawanych za fundamentalne¹¹. Te historyczne uwarunkowania wyraźnie dostrzega Andrej Slodička: „Názory profesora Mikuláša Russnáka na nekresťanské náboženstvá a nekatolícke cirkvi a cirkevné spoločenstvá musíme posudzovať v kontexte doby. Inú prezentáciu cirkevného učenia priniesol Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), ktorý sa vyhýbal polemickým konštatovaniam a poukazyval na pozitívne skutočnosti. Mnohé konštatovania Mikuláša Russnáka predovšetkým v ekleziológii sú diametrálne odlišné s učením Katechizmu Katolíckej cirkvi a Druhého vatikánskeho koncilu”¹². Promując soborową odnowę, Jan Paweł II w

---

⁹ Zob. SLODIČKOVÁ M., *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov : 2009, s. 60-77.

¹⁰ BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009, s. 124-125.

¹¹ Zob. BRONK A., *Typy fundamentalizmu*, In: BRONK A., *Zrozumieć świat współczesny*, Lublin 1998, s. 145-178 (zwłaszcza s. 174-178).

¹² SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného*

encyklice „Ut unum sint” pisał: „Sobór nazywa modlitwę duszą całego ruchu ekumenicznego, gdy jednoczą się w niej bracia, między którymi nie ma doskonałej komunii” (21). W dalszej części encykliki wskazywał na dokonujące się – mimo ciężących zaszłości i nieusuniętych jeszcze przeszkód – pożądane przemiany: „z powodu rozbieżności w sprawach wiary nie jest jeszcze możliwe wspólne sprawowanie tej samej liturgii eucharystycznej. Mimo to gorąco pragniemy odprawiać razem jedyną Eucharystię Chrystusa i to pragnienie już staje się wspólnym uwielbieniem i wspólną modlitwą błagalną. Razem zwracamy się do Ojca i czynimy to coraz bardziej »jednym sercem«. Czasem wydaje się, że bliska jest już chwila, kiedy będzie można ostatecznie przypieczętować tę »realną, choć jeszcze niedoskonałą« komunię. Czy sto lat temu byłoby to w ogóle do pomyślenia?” (45)¹³. Dostrzeżenie wagi tych przemian, dobitnie wyrażonych w papieskim pytaniu: „Czy sto lat temu byłoby to w ogóle do pomyślenia?”, oraz uświadomienie sobie różnic w stylach teologicznego myślenia między początkiem i końcem XX wieku, które widać w trakcie lektury dzieł Mikuláša Russnáka, pozwala także lepiej zrozumieć nowość głównych idei pontyfikatu Jana Pawła II i dokonaną przez niego interpretację tradycji. Dzięki temu można śledzić proces dokonujących się w XX wieku przemian doświadczenia religijnego i kształtowania się osobliwości teologii Europy Środkowej i Wschodniej.

Teologia (teológia) i „boho-słowie” (bohoslovie)

Wśród zagadnień, które podejmował w swych publikacjach

---

medzináboženského dialogu. Prešov 2010, s. 205.

¹³ Zob. MORICOVÁ, J.: „*Ut unum sint*“ na Słowacji. In: JASKÓŁA, P.: *Perspektywy jedności : Materiały sympozjum poświęconego ekumenicznemu przesłaniu encykliki „Ut unum sint”*. Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża, 1996, s. 163-170; MORICOVÁ, J.: *Základné východiská Katolíckej cirkvi pri rozvíjaní medzináboženského dialógu*. In: MORICOVÁ, J. (ed.): *Dialóg kresťanstva a judaizmu. Zborník z vedeckej konferencie konanej 9. 11. 2006*. Ružomberok: Katolícka univerzita - Filozofická fakulta, 2007, s. 21-31. NOSSOL A., *Ekumenizm jako imperatyw chrześcijańskiego sumienia*, Opole 2001; BUDNIAK J., *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.

profesor Mikuláš Russnák było także samo pojęcie teologii, rozumianej jako nauka (wiedza) o Bogu (*scientia Dei*): „Vo svojich prednáškach *De Deo uno* z roku 1941 – jak píše Andrej Slodička – vysvetľuje profesor Mikuláš Russnák termíny ako teológia (lat. *theologia*), bohoslovie a bohoveda. Teológia má grécku etymológiu, bohoslovie ruskú a bohoveda slovenskú. Teológiu definuje profesor Russnák ako vedu o Bohu (lat. *scientia Dei*). Bohoslovie etymologicky zodpovedá gréckemu významu a slovenská „bohoveda“ je identická so *scientia Dei*”¹⁴. Przytoczone tu semantyczne rozróżnienia, wskazują na wspólny element w refleksji Mikuláša Russnáka i Jana Pawła II nad podstawami teologii. Papież czyni bowiem przedmiotem swych dociekań, wręcz medytacji, słowiański wyraz „boho-słowie”, aby dzięki temu zabiegowi hermeneutycznemu wydobyć i oświecić właściwy – jego zdaniem – sens teologii.

W przemówieniu do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowowschodniej (Częstochowa, 15 sierpnia 1991) Jan Paweł II, po przytoczeniu fragmentu z Listu do Hebrajczyków: „Wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do ojców przez proroków, a w tych ostatecznych dniach przemówił do nas przez Syna” (Hbr 1,1-2), podejmuje refleksję nad uprawianiem teologii w kontekście dziejów doświadczenia religijnego Europy Środkowej i Wschodniej. Przywołuje słowiański wyraz „boho-słowie”, jako odpowiednik greckiego *theologia*; i wyraz ten uznaje za piękne słowo.

W kontekście fragmentu z Listu do Hebrajczyków, Jan Paweł II zastrzega się, że „nie wystarczy przetłumaczyć boho-słowie (czyli theo-

---

¹⁴ SLODIČKA A., Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 185. „Dielo *Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе* (Dogmatické bohoslovie alebo Pravoslávno-katolícke bohoslovie) bolo vydané v Prešove v roku 1930 a bolo napísané v ruskom jazyku k úcte svätých Otcov Pravoslávno-katolíckej cirkvi a bolo určené pre piatu triedu stredných škôl”. Przy czym, jak słusznie zauważa Andrej Slodička: „K špecifickým termínom v Russnákových spisoch patrí *terminus technicus* pre Katolícku cirkev, ktorú nazýva sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev (*Св. Мать Православно-Кафоліческая Церковь*)”.

logia) jako »słowa o Bogu«, [...] jako »nauki o Bogu«”. Należy bowiem zwrócić uwagę, że „pierwotne jest tu słowo samego Boga: Bóg przemawiał przez proroków... na koniec przemówił przez Syna”. Z tej też racji, należy przyjąć głębszy sposób rozumienia teologii: „Jeżeli teologia (boho-słowie) jest słowem o Bogu, nauką o Bogu – to jest to równocześnie słowo i nauka zrodzone ze słowa samego Boga. Nie można nigdy o tym zapominać, wnikając w poszczególne aspekty »naukowości teologii«”. Rozpoznanie zasadniczego sensu teologii wiąże się z uznaniem prawdy za naczelną kategorię i z respektowaniem powinności zespolonych z poznawaniem prawdy: „Dla każdej nauki i dla każdego rodzaju »naukowości« podstawowym pozostaje stosunek do rzeczywistości w prawdzie” (1). Jeśli nie ma dążenia do poznania prawdy i nie ma należnego respektu dla niej, to naukowość znika, gdyż unicestwia się wartości poznawcze właściwe dla nauki, a pojawia się jedynie ideologia służąca za instrument sprawowania władzy.

W drugim punkcie swego wystąpienia Jan Paweł II rozpatruje eklezjologiczny wymiar boho-słowa, który – co podkreśla – na nowo został zaakcentowany przez Sobór Watykański II: „Miejsce proroków, którzy przygotowali przyjęcie Słowa Wcielonego, przejęli apostołowie, a wraz z nimi Kościół, który zbudowany jest na »fundamencie apostołów i proroków« (Ef 2,20). Tak więc dalszy ciąg drogi teologii, czyli bohosłowa, wiąże się z dziejami Kościoła jako Ludu Bożego, który uczestniczy w troistej misji Słowa Wcielonego: w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Tę prawdę w nowy sposób uwydatnił Sobór Watykański II” (2).

Po wskazaniu na znaczenie tych ustaleń teologicznych, Jan Paweł II zwraca uwagę na – istotny również dla tematyki obrad Kongresu Teologów Europy Środkowowschodniej w 1991 roku – historyczny kontekst uformowanie się słowiańskiego terminu „boho-słowie”. „Przejdzie od greckiego wyrażenia theo-logia do słowiańskiego boho-słowa posiada szczególne znaczenie historyczne. (Nb. wyraz grecki przyjął się bez żadnych zmian w chrześcijańskim słowniku łaciny i łacińskiego Kościoła)” (3). Tutaj właśnie pojawia się – wielokrotnie podnoszony przez „słowiańskiego papieża” – motyw wciąż aktualnych walorów misji dwóch braci z Salonik: „Musimy raz jeszcze zdać sobie

sprawę z tej pracy, jaką wykonali święci Cyryl i Metody. Jako Grecy nauczyli się naprzód języka Słowian, aby z kolei w tym języku głosić słowo Bożej ewangelii Słowianom” (3). Rozważając – z odwołaniem się do myśli św. Ireneusza, że samo Słowo Przedwieczne, przyjmując naturę ludzką, niejako naprzód nauczyło się być człowiekiem, ażeby z kolei uczyć ludzi, jak mają stawać się synami Bożymi, uczestnicząc przez łaskę w Bożej naturze – proces inkulturacji Słowa Bożego¹⁵, Jan Paweł II stwierdza, że „w istocie swej jest on *theologią* czyli *bohossłowiem* – owszem, jest samym rdzeniem teologii” (3). W tej wizji, to sam Logos uczy się jak być człowiekiem i uczy ludzi jak być uczestnikami rzeczywistości Logosu. Ta swoista paideia Logosu ma być zasadniczym sensem bohossłowia.

Rozpatrując swoistą naturę teologii i pełnione przez nią funkcje, Jan Paweł II zwraca uwagę na „świadeństwo, czyli *martyrion* (*martyrium*)”: „Teologia jest owocem obcowania w wierze z tajemnicą Boga, gdy obcowanie to przybiera postać myślenia metodycznego. Wcześniejsze jednak od samego metodycznego myślenia teologa jest świadeństwo” (5).

Problem świadectwa nabrał szczególnego znaczenia w zmaganiu się z systemami totalitarnymi, które zdominowały państwa Europy Środkowowschodniej. Dlatego po przemianach 1989 roku trzeba – zdaniem papieża – dokonać wnikliwego rozeznania i właściwego opisu „świadectwa o życiu Kościoła w warunkach ucisku, który wedle ideowych założeń filozofii marksistowskiej zwalczał religię jako podstawową formę alienacji człowieka i dążył do jej wykorzenienia. Zwalczano religię i Kościół (Kościół), by wyzwolić człowieka. Była to ateizacja programowa, a równocześnie »administracyjna« (jak ją określił kardynał Stefan Wyszyński)”. Jej wymiar administracyjny (policyjny, sądowy) oznaczał systematyczne i dolegliwe prześladowania, włącznie z zagrożeniem śmiercią¹⁶. W sytuacji „łamania wolności religijnej jako

---

¹⁵ Zob. SLODIČKA A., *Inkulturácia v histórii a v živote Východných cirkví*. In: *Theologos: teologická revue GTF PU v Prešove*. Roč. 9, č. 1 (2007), s. 69-82.

¹⁶ Zob. DANCÁK, P.: *Človek a sloboda na pozadí stretnutia kresťanstva a komunizmu*. In: *Theologos: teologická revue GTF PU v Prešove*, Prešov 2000, roč. 2, č. 2, s. 61 – 64.

podstawowego prawa człowieka dla ludzi żyjących pośród odnośnych społeczeństw możliwa była albo postawa odstępstwa (apostazji), albo konformizmu” (6). Jednak to nie były jedyne możliwe postawy: „W tychże warunkach możliwa się stała jednak również postawa świadomego wyboru Chrystusowej prawdy, która miała charakter szczególnego świadectwa”. Wskazana tu postawa świadomego stanowi szczególną wartość, gdyż jest świadectwem danym prawdzie. W tym dziejowym i zarazem moralnym kontekście papież przybliży teologiczny sens *martyrium*: „grecki odpowiednik świadectwa – wyraz *martyrion* (*martyriá* – po łacinie *martyrium*) wskazuje także na prześladowanie za prawdę aż do oddania życia. Takim było przede wszystkim świadectwo-*martyrium* samego Chrystusa. Właśnie w tym oddaniu życia, w ofierze złożonej na krzyżu, zawiera się pełnia objawienia się Boga, który jest Miłością (pełnia samoobjawienia się Boga)”. Kategoria miłości wraz kategorią prawdy stanowią aksjologiczny fundament świadectwa-*martyrium*, które jest tu wszakże interpretowane chrystocentrycznie. Przyjęcie tak teologicznie uformowanego rozumienia świadectwa-*martyrium* jest punktem wyjścia dla odczytania postawy świadków prawdy w systemach totalitarnych: „Ludzkie *martyrium*, świadectwo dawane Chrystusowi za cenę prześladowań, a nawet śmierci, posiada podstawowe znaczenie dla życia Kościoła. W sposób szczególny uobecnia ono Bożą tajemnicę, którą Kościół żyje i ożywia świat. Sprawdziło się to również na tym szczególnym obszarze martyrium, jakie przeszło przez kontynent europejski w ostatnich dziesięcioleciach. Równoległe z martyrium »wschodnim« realizowało się także »zachodnie«, związane z hitlerowskim rasizmem, które trwało krócej, ale było nie mniej okrutne” (6). Jan Paweł II postuluje zwrócenie bacznej uwagi teologów na świadectwo męczenników XX wieku: „Nasze stulecie potrzebuje nowego martyrologium, może przede wszystkim dla naszego kontynentu. W martyrologium tym znajdą się (obok innych ludzi, którzy dawali życie za wyznawaną prawdę) liczni chrześcijanie, związani z Tradycją Wschodu i Zachodu” (6). To nowe martyrologium jest wspólne dla Tradycji Wschodu i Zachodu. Zdaniem

Jana Pawła II właśnie jako wspólne dziedzictwo Wschodu i Zachodu należy je badać i opisywać¹⁷.

Papież zwraca również uwagę na treści antropologiczne, na – jego zdaniem – konstytutywny związek człowieczeństwa z poznawaniem i uznawaniem prawdy: „Człowiek jest powołany do tego, aby »był z prawdy« – aby »żył w prawdzie«. Ten podstawowy status człowieczeństwa wyraża się w dawaniu świadectwa prawdzie. Również i pod tym względem Chrystus objawia człowiekowi człowieka: daje mu poznać, co to znaczy być człowiekiem. Daje mu poznać, przez co człowiek zasługuje na imię i godność człowieka. Status świadka (tego, który daje świadectwo prawdzie) jest podstawowym statusem człowieka”. Jan Paweł II wskazuje – przywołując Vaticanum II – na istotny w jego nauczaniu antropologiczny wymiar dociekań teologicznych nad teologią jako świadectwem prawdzie: „Słowa Chrystusa: »Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli«, uczyni was wolnymi, trafiają w sam newralgiczny moment ludzkiej wolności: człowiek jest wolny dlatego, że posiada zdolność poznania prawdy – równocześnie zaś człowiek staje się wolny o tyle, o ile kieruje się prawdą w swych decyzjach, wyborach i całym działaniu: o ile kieruje się prawdą o dobru. Przybliżamy się tutaj do tego »najtajniejszego sanktuarium« człowieka, którym jest sumienie, jak wyraża się Vaticanum II (por. *Gaudium et spes*, 16). Ponieważ nie ma wolności bez prawdy, stąd »status świadka« (tego, który daje świadectwo prawdzie) jest równocześnie immanentny i konstytutywny dla całej ludzkiej moralności. Można by też powiedzieć: dla całej ludzkiej praxis (działalności) w aspekcie etosu. Jest to aspekt istotowy dla człowieka – w nim rozgrywa się właściwy dramat jego człowieczeństwa. Pod tym względem również (a może nawet przede wszystkim) Chrystus objawił człowiekowi człowieka (por. *Gaudium et spes*, 22)” (8). Ta myśl antropologiczna dopełnia i zarazem swoiście modyfikuje wcześniejszą teologię, która takiej zdecydowanie personalistycznej wrażliwości nie

---

¹⁷ Zob. SŁODICKA A., *Význam východnej tradície v náuke Jána Pavla II*, Lublin 2001.

wykazywała¹⁸.

Przytoczone i rozpatrywane tu przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowowschodniej, pozwala zarazem lepiej dostrzec niektóre ze zbieżności występujących między treściami z wywodów Mikuláš Russnák i Jana Pawła II, a wśród tradycję cyrylo-metodiańską.

Święci Cyryl i Metody – Sv. Cyril a Metod

Rozpatrując różne elementy wiary i historii Kościoła Mikuláš Russnák częstokroć przywołuje tradycję cyrylo-metodiańską. „Podľa profesora Russnáka *Knihy Starej zmluvy* boli napísané v hebrejčine, *knihy Novej zmluvy* v gréckom jazyku okrem Matúšovho evanjelia a listu apoštola Pavla Hebrejom, ktoré boli napísane v hebrejskom jazyku. Autor ďalej spomína preklady Biblie, medzi nimi starosloviensky preklad z 9. storočia sv. Cyrilom a Metodom, ktorý používame aj v súčasnosti”¹⁹. Podobnie jak w przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowowschodniej, dokonania Cyryla i Metodego przywołane zostają jako ważny moment procesu inkulturacji Słowa Bożego.

Dominującą obecnie w myśli katolickiej interpretację dziedzictwa Cyryla i Metodego, jako patronów Europy, wyznaczył Jan Paweł II, gdy ukazywał – zwłaszcza w liście apostolskim „*Egregiae virtutis*” (31 XII 1980) i w encyklice „*Slavorum apostoli*” (2 VI 1985) – walory misji dwóch braci z Salonik wśród Słowian w IX wieku. Podkreślał, że czyni to jako „papież-Słowianin”, który jest zobowiązany dbać o „dwa płuca” kultury europejskiej, czyli o związek części bizantyńskiej z łacińską²⁰.

---

¹⁸ Zob. m.in. DANCÁK, P.: *V službe novému humanizmu*. In : *Theologos*, 2000, roč. 2, č. 3, s. 33 -37.

¹⁹ SLODIČKA, A.: *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие**. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 186-187; РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословие*. Пряшевь : 1930, s. 7-9.

²⁰ zob. m.in. JAN PAWEŁ II, *Patronowie wspólnego dziedzictwa kontynentu europejskiego* (homilia 14 II 1981); *Słowiański wkład w budowanie Kościoła* (do

Idee i poczynania Cyryla i Metodego papież uznał za ważny wzorzec właściwego postępowania w sferze religii i kultury²¹. Autor „Slavorum apostoli” stwierdzał, że do podjęcia tego tematu „[czuje się] szczególnie zobowiązany pierwszy Papież powołany na Stolicę św. Piotra – z Polski, a zatem *spośród narodów słowiańskich*” (3). W encyklice tej Jan Paweł II akcentuje możliwość i potrzebę nowego odczytania Cyryla i Metodego: „Wydarzenia ostatniego stulecia, zwłaszcza zaś ostatnich dziesięcioleci, ożywiły w Kościele, wraz ze wspomnieniem religijnym, zainteresowanie historyczno-kulturalne dwoma świętymi Braćmi, których szczególne charyzmaty stały się bardziej zrozumiałe na tle sytuacji i doświadczeń naszej epoki. Przyczyniły się do tego liczne wydarzenia, które należą – jako prawdziwe znaki czasu – do historii XX wieku, a nade wszystko owo wielkie wydarzenie, jakie dokonało się w życiu Kościoła *poprzez Sobór Watykański II*” (3). Papież uważa, że dzięki „inspiracji tego soboru możemy w nowy – dojrzalszy i pogłębiany – sposób spojrzeć na tych dwóch Świętych, od których dzieli nas już jedenaście stuleci, oraz odczytać w ich życiu i posłannictwie te treści, które Mądrość bożej Opatrzności wpisała tam jakby z myślą o *naszej epoce*, aby w niej właśnie *odsłoniły się w nowej pełni i przyniosły nowe owoce*” (3). Jakby misja Cyryla i Metodego dopiero obecnie stawiała się zrozumiała i jej swoista wartość była dopiero dziś akceptowana bez dawniej wysuwanych wobec niej wątpliwości i zastrzeżeń²².

---

pielgrzymów z Krocacji i Słowenii, 21 III 1981) w: tenże, *Nauczanie papieskie*, IV (1981), t. 1. Poznań 1989; JAN PAWEŁ II, *Posiadanie cennego dziedzictwa pociągga za sobą odpowiedzialność* (Orędzie na uroczystość ku czci świętych Cyryla i Metodego w Velehradzie, 6, VII 1981) w: tenże, *Nauczanie papieskie*, IV (1981), t. 2. Poznań 1989.

²¹ Jak zauważa Jerzy Strzelczyk: „Dzieje kultu Braci Sołuńskich były dość skomplikowane i silnie – zwłaszcza w niektórych okresach – związane z ideologicznymi warunkami i przemianami” (STRZELCZYK J., *Apostołowie Europy*, Warszawa 1997, s. 169). Zob. teksty i materiały źródłowe zebrane w dwóch tomach pt. *Cyryl i Metody apostołowie i nauczyciele Słowian*, red. J. S. Gajek i L. Górka, Lublin 1991.

²² zob. VOLEK P., *Medzináboženský dialóg. Podnety zo stredovekého myslenia*, In: *Kresťanska idea Európy*, ed. I. Vasko, M. Kekeliková, Ružomberok 2005, s. 73-82. Volek interpretuje w kategoriach dialogu – akcentujące kwestię dialogu

W przemówieniu podczas pielgrzymki na Słowację (w 2003 roku) Jan Paweł II wiąże działania podejmowane na rzecz jedności na ziemiach słowiańskich z misją Cyryla i Metodego: „Mám na mysli hlavne slávnych bratov zo Solúna, svätých Cyrila a Metoda, apoštolov slovanských národov, ale aj ostatných, ktorí preukázali svoje čnosti v obetavej službe Bohu a bližným. K nim teraz pribudnú biskup Vasil' Hopko a rehoľná sestra Zdenka Schelingová, ktorých v túto nedeľu s radosťou pripíšem do zoznamu blahoslavených. Všetci zanechali plodné brázdy dobra v kultúre slovenskej spoločnosti”²³.

Jeśli mowa o aktualności tradycji cyrylo-metodiańskiej, to warto nawiązać do koncepcji zarysowanych w inspirującym tekście – i jakby programowym manifestie – „Stać się wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich. Filozofia dialogu a słowiańskie tradycje jedności”, autorstwa Krzysztofa Wieczorka²⁴. Wydobywana z zapomnienia słowiańska tradycja jedności, ekumenizm Słowian²⁵, który odwołuje się do tradycji cyrylo-metodiańskiej²⁶ – pozwala podjąć, jak sądzi profesor Krzysztof Wieczorek, potrzebny obecnie dialog o sprawach istotnych w

---

międzyreligijnego – niektóre idee i postawy wskazanych w tekście przedstawicieli Średniowiecza (m.in. Konstantego Filozofa-Cyryla, Rajmunda Lullusa, Tomasza z Akwinu).

²³ JÁN PAVOL II, *Príhovor po prúde na Slovensko* (11. september 2003). W „Slavorum apostoli” jest zawarte też stwierdzenie: „Po jedenastu wiekach chrześcijaństwa wśród Słowian widzimy jasno, że dziedzictwo Braci Soluńskich jest i pozostanie dla nich głębsze i mocniejsze od jakiegokolwiek podziału” (25).

²⁴ WIECZOREK, K., *Stać się wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich. Filozofia dialogu a słowiańskie tradycje jedności*. In: (eds.) PLASIENKOVA Z., SZOTEK B. *Filozofia a slovanské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie*, Bratislava 2008.

²⁵ Zob. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004; REMBIERZ M., *Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej*. In: Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. (eds.) Michalov J., Hetényi M., Ivanič P., Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2008, s. 71-98.

²⁶ Zob. BUDNIAK J., *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów*. Wydawnictwo UŚ, Katowice 2009; zob. też *Godność każdej kultury*, z WOJCIECHEM KLUJEM OMI o *Slavorum apostoli* rozmawia PAWEŁ KOZACKI OP, w: *Przewodnik po encyklikach. Myśląc z Janem Pawłem II*, Poznań 2003, s. 67-83.

sferze dziedzictwa duchowego i intelektualnego.

Włodzimierz Sołowjow (Vladimír Solovjev)

Elementy myśli ekumenicznej Włodzimierza Sołowjowa są przywołane w dziele Mikuláša Russnáka, a są one przecież także obecne i eksponowane w wypowiedziach Jana Pawła II. Na obecność myśli Sołowjowa w dociekaniach Russnáka zwracali już uwagę Andrej Slodička²⁷ i Wiesław Wójcik²⁸. „Podľa Russnáka – jak píše Andrej Slodička – Solovjev jasne učil o primáte Petra a jeho nástupcov (rím ski pápeži) napr. v knihe *Rusko a všeobecná Cirkev*. Solovjev konštatuje, že Peter sa stal duchovným otcom nového kresťanského pokolenia. Všeobecná Cirkev je plnosťou a završením Abrahámovho náboženstva a teokracie Izraela. Rímsky apoštolský prestol je ikonou celého kresťanstva”²⁹.

W kontekście przywołanych tu wywodów Mikuláša Russnáka interesującym zagadnieniem jest zbadanie w jakim zakresie myśli Włodzimierza Sołowjowa była znana i przyswojona w Kościele greckokatolickim na Słowacji?

Prymat apostoła Piotra i rzymskich papieży (primát apoštola Petra a rímskych pápežov)

Problem prymatu to kolejny punkt wspólny w dziele Mikuláša Russnáka i nauczaniu Jana Pawła II. „O primáte profesor Russnák píše

---

²⁷ zob. SLODIČKA, A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 26.

²⁸ Zob. WÓJCIK W., *Miejsce idei ekumenizmu Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 227-245.

²⁹ SLODIČKA, A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 36-37.

vo svojich spisoch *Primat Rimskaho Otca I., Primat Rimskaho Otca II.*, ktoré boli vydané v ruskom jazyku latinkou a *Приматъ Римскаго Оцѣа – De primatu Romani Pontificis I.* a *Приматъ Римскаго Оцѣа – De primatu Romani Pontificis II.* Azbukou”³⁰. Dla Jana Pawła II było ważne także osobiście, ze względu na sprawowany przez niego urząd. Świętą misję Jan Paweł II – na początku swego pontyfikatu, w przemówieniu do Konferencji Episkopatu Polski, Jasna Góra 5. czerwca 1979 – interpretował jako posługę jedności: „Kiedy Chrystus powiedział do Piotra: »Utwierdź twoich braci«, powiedział mu przez to samo: »Służ ich jedności«”. w czasie spotkania ze wspólnotą greckokatolicką w kościele Ojców Bazylianów (Warszawa, 11 czerwca 1999) Jan Paweł II apelował, aby wspólnota ta zachowała świętą „tradycję jako szczególne dziedzictwo duchowe” i postrzegała ją jako „siłę [...] życia i postępowania”. Papież wzywał do kultywowania pamięci „o wielkim świadectwie wierności Chrystusowi, Kościołowi i Następcy św. Piotra, jakie złożyli wasi współbracia”. W tej frazie Jan Paweł zespała z sobą potrójną wierność: po pierwsze Chrystusowi, po drugie Kościołowi i po trzecie Następcy św. Piotra. I dalej dookreśla, jak rozumie sens i wymowę tej postawy wierności: „Woleli oni raczej stracić swoje życie niż odłączyć się od Stolicy Apostolskiej. Cierpienia i męczeństwo tych ludzi są dla waszego Kościoła niewyczerpanym źródłem łaski na czasy obecne i na te, które nadchodzą. Musicie tego wielkiego dziedzictwa wiary, modlitwy i świadectwa strzec w waszych sercach, aby przekazać je następnym pokoleniom”³¹. W epoce rozpowszechnionej i zdecydowanej kontestacji instytucji Kościoła i papieżstwa, która w nasilonej postaci występuje też wśród katolików zachodnioeuropejskich, Jan Paweł II przedkłada jako wzorzec postawę wiernych obrządku greckokatolickiego. Wśród współcześnie kontestujących status

---

³⁰ SLODIČKA, A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 26.

³¹ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie w czasie spotkania ze wspólnotą greckokatolicką w kościele Ojców Bazylianów (Warszawa, 11 czerwca 1999)*.

kościelnych urzędów i autorytetów, taki tok papieskiej argumentacji może wywołać zdecydowany opór i zderzyć się z kontrargumentami, w których zmierza się do wykazania, że papież – w celu wzmocnienia swego urzędu – nadużywa tu cierpienia i męczeństwa grekokatolików. Jednak motywacja postawy wierności księdza Mikuláša Russnáka, a także biskupa Pavla Petera Gojdiča (1888-1960)³² i biskupa Vasil’a Hopku (1904-1976)³³, którą artykułowali oni wielokrotnie, zaświadcza, że Jan Paweł II opiera się tu na rzeczywistych i świadomych wyborach, które pociągały za sobą dolegliwe konsekwencje. Poczucie łączności z „Następcą świętego Piotra” i chęć zachowania tej łączności, którą wobec swych prześladowców wyrażali grekokatolicy, upatrując w niej niezbywalny element własnej tożsamości, budzi dziś – wśród tych, którym bliska jest ortodoksja katolicka – zdumienie połączone z szacunkiem i uznaniem³⁴, albo – wśród osób negatywnie ustosunkowanych do katolicyzmu – spotyka się ze zdecydowanym niezrozumieniem, sprzeciwem, czy nawet nazwaniem aberracją religijną, pozowaniem na heroizm. Niezależnie od formułowanych obecnie przeciwstawnych ocen, jest to historyczny fakt, który trzeba odnotować jako jeden z wyrazistych fenomenów europejskiej kultury

---

³² Zob. SLODIČKA A., *Švjaščenomučeník Pavol Gojdič (1888-1960), Prešovský biskup, učiteľ katolíckej viery*. In: BOHÁČ, V. (Ed). *Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888-1960) v súradniciach času a doby (záverečné reflexie)*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Prešovská univerzita v Prešove, gréckokatolícka teologická fakulta, Prešov 2007, s. 77-95; DANCÁK, P.: *Sociálny rozmer pôsobenia blahoslaveného biskupa P. P. Gojdiča*. In: BOHÁČ, V. (Ed). *Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888 – 1960) v súradniciach času a doby (záverečné reflexie)*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2007. s. 201-209.

³³ Zob. DANCÁK, F.: *Da vsi jedino budú – Aby všetci jedno boli*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2002; DANCÁK, F.: *Blahoslavený biskup Vasil’ Hopko v mojich spomienkach*. In: ŠTURÁK, P. (ed.) *Blahoslavený biskup Vasil’ Hopko (1904-1976)*, Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2004. BORZA, P.: *Blahoslavený Vasil’ Hopko, prešovský pomocný biskup (1904 – 1976)*. Prešov : Petra, 2003.

³⁴ Zob. SLODIČKA, A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010, s. 25-47.

religijnej oraz przejawów zmagania o wolność sumienia i wyznania w XX wieku.

Podczas spotkania ze wspólnotą greckokatolicką w kościele Ojców Bazylianów, Jan Paweł II rozwijał także teologiczną wizję ekumenizmu opartego głównie na modlitwie, która daje właściwe światło i pozwala odkryć – inaczej niedostępną – prawdę: „Posługa jedności potrzebuje modlitwy, która przemienia światłem i prawdą nasze życie, czyniąc z nas ikonę Chrystusa. [...] Chrześcijanie, którzy dążą do jedności, muszą przede wszystkim skierować oczy ku niebu i błagać Boga, by wciąż na nowo rozbudzał wolę zjednoczenia za natchnieniem Ducha Świętego. Jedność można osiągnąć tylko z pomocą łaski Bożej”³⁵. I na zakończenie tego wywodu papież kieruje wezwanie do wsparcia dążeń ekumenicznych przez Kościół greckokatolicki: „By w duchu odpowiedzialności strzegł jedności całego Kościoła i aktywnie popierał tę jedność poprzez działalność na polu ekumenicznym”³⁶. Dążenie do jedności zostaje określone mianem „odpowiedzialności”.

Ekumenizm męczenników (ekumenizmus mučeníkov)

W encyklice „*Ut unum sint*” Jan Paweł II akcentował sprawę wspólnego Martyrologium: „W perspektywie teocentrycznej my – chrześcijanie – mamy już wspólne Martyrologium. Obejmuje ono także męczenników naszego stulecia, liczniejszych niż się na ogół uważa, i jest świadectwem, że na pewnym głębokim poziomie Bóg utrzymuje między ochrzczonymi komunie w wierności najwyższemu nakazowi wiary, jaka się objawia w ofierze z życia. Jeżeli można umrzeć za wiarę, to można także osiągnąć cel wówczas, gdy chodzi o inne formy tego samego nakazu. Już poprzednio odnotowałem z radością, że komunია –

---

³⁵ Zob. MORICOVÁ, J.: *Modlitba Jána Pavla II. za jednotu kresťanov*. In: *Modlitba v teologickom a etnologickom kontexte. Súbor štúdií II*. Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2001, s. 44-49.

³⁶ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie w czasie spotkania ze wspólnotą greckokatolicką w kościele Ojców Bazylianów* (Warszawa, 11 czerwca 1999). Por. SLODIČKA A., *Východné cirkvi, ich rítus a jednota*. In: *Liturgia - časopis pre liturgickú obnovu*. Roč. 18, č. 1 (2008), s. 18-45.

niedoskonała, ale realna – utrzymuje się i wzrasta na wielu poziomach życia kościelnego. Tutaj stwierdzam natomiast, że jest ona już doskonała w tym, co wszyscy uważamy za szczyt życia łaski: w męczeństwie (*martyria*) aż do śmierci, w tej najprawdziwszej realistycznej komunii z Chrystusem, który rozlewa własną krew i przez tę ofiarę przybliża ku sobie tych, którzy niegdyś byli daleko” (84). Teologię męczeństwa rozwija Jan Paweł II także w *Fides et ratio*, encyklice o relacjach wiary i rozumu. Papież zwraca tu uwagę na postawę męczenników, gdy rozpatruje zagadnienie prawdy w relacji międzyosobowej i sprawę zawierzenia prawdzie ukazanej przez drugą osobę. „Męczennik jest najbardziej autentycznym świadkiem prawdy o życiu. Wie, że dzięki spotkaniu z Jezusem Chrystusem znalazł prawdę o własnym życiu, i tej pewności nikt ani nic nie zdoła mu odebrać”. W postawie męczenników widzi się „świadekstwo miłości, która nie potrzebuje długich wywodów, aby nas przekonać, gdyż mówi do każdego człowieka o tym, co on w głębi serca już uznaje za prawdę i czego od dawna poszukuje. Męczennik [...] wypowiada otwarcie to, co my również chcielibyśmy umieć wyrazić” (32). Te słowa z *Fides et ratio* pozwalają lepiej zrozumieć dążenia Jana Pawła II do odkrywania i upamiętnienia męczenników w XX wieku.

Jan Paweł II wielokrotnie postulował odkrywanie męczenników za wiarę w XX wieku i rozwijanie współczesnej teologii męczeństwa: „U kresu drugiego tysiąclecia Kościół znowu stał się Kościołem męczenników. Prześladowania ludzi wierzących [...] zaowocowały wielkim posiewem męczenników w różnych częściach świata. To świadectwo nie może zostać zapomniane. W naszym stuleciu wrócili męczennicy. A są to często męczennicy nieznani” (*Tertio millennio adveniente*, nr 37). Wedle Jana Pawła II chrześcijańscy męczennicy w XX wieku, jako świadkowie prawdy, są świadkami człowieczeństwa i świadkami fundamentalnej jedności chrześcijan: „świadekstwo dawane Chrystusowi aż do przelania krwi, stało się wspólnym dziedzictwem zarówno katolików, jak prawosławnych, anglikanów i protestantów. Chyba najbardziej przekonujący jest ten ekumenizm świętych, męczenników. *Communio sanctorum* mówi głośniej aniżeli podział” (nr 37).

W liście *Novo millennio Ineunte* papież zwraca uwagę, że w czasie obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 „uczyniono też wiele, aby zgromadzić *cenne pamiątki Świadców wiary XX wieku*. Wspominaliśmy ich uroczystie 7 maja 2000 r. wraz z przedstawicielami innych Kościołów i Wspólnot kościelnych w [...] Koloseum, które jest symbolem dawnych prześladowań. Tego dziedzictwa nie wolno roztrwonić, ale trzeba je uczynić przedmiotem nieustającego dziękczynienia i wytrwałego naśladowania” (nr 7). W czasie tej uroczystości papież odwołał się do własnych doświadczeń: „Pokolenie, do którego należę, zaznało okropności wojny, obozów koncentracyjnych, prześladowań. [...] W latach mej młodości ja sam byłem świadkiem ogromnych cierpień i bolesnych doświadczeń. [...] Doświadczenia II wojny światowej i lat następnych nauczyły mnie patrzeć z uwagą i wdzięcznością na świetlany przykład tych, którzy od pierwszych lat XX w. aż do jego końca doznawali prześladowań, przemocy i śmierci z powodu swej wiary i postępowania zgodnie z Chrystusową prawdą. Jest ich bardzo wielu!”. Dając świadectwo o postawie męczenników XX wieku, papież zarazem zdecydowanie upomina się o należyte ich upamiętnienie: „Pamięć o nich nie może zagaść, przeciwnie – należy ją odtworzyć na podstawie dokumentów. Nazwiska wielu z nich są nieznane; imiona niektórych zostały zszargane przez prześladowców, którzy próbowali do męczeństwa dodać niesławę; imiona innych jeszcze zostały wymazane przez zabójców”. Przemawiając w Bydgoszczy (7 VI 1999) papież apelował: „Za szczególną powinność naszego pokolenia w Kościele uważam zebranie wszystkich świadectw o tych, którzy dali życie za Chrystusa. Nasz wiek, nasze stulecie ma swe szczególne martyrologium jeszcze nie w pełni spisane”. Na początku tekstu przytoczono tu słowa z książki „Pamięć i tożsamość”, w których Jan Paweł II przypomina o doświadczeniu religijnym Europy Środkowej i Wschodniej w zmaganiach z systemami totalitarnymi: „Teologia, jaka rozwinęła się w tej części Europy, nie jest teologią w znaczeniu zachodnim. Jest to coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu. To jest właśnie świadectwo życia (...)”. Jednakże „to coś więcej” powinno zostać rozpoznane, abyśmy – jak przestrzega papież – nie zmarnowali świadectwa męczenników w XX wieku. Do

grona tych, którzy byli świadkami i doznali prześladowań dołączył także Mikuláš Russnák, który umarł w warunkach przymusowej izolacji.

Konkluzja

Badania porównawcze skupione nad myślą Mikuláša Russnáka, mogą stanowić dobrą okazję, aby rozwijać „ekumenizm Słowian”, odwołujący się do tradycji cyrylo-metodiańskiej, aby dalej prowadzić i zintensyfikować słowacko-polski dialog o podobieństwach i różnicach dziedzictwa duchowego. Podjęte w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu”, należy prowadzić dalej, aby nabrały dojrzałej postaci i faktycznie przyczyniły się do potwierdzenia papieskiej (odważnej) intuicji, że teologia Europy Środkowej i Wschodniej – w tym również greckokatolicka teologia – to, „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu”. Choć realizacja tego zadania – będącego intelektualnym i duchowym wyzwaniem – jest ryzykowna, gdyż jego nierzetelne i powierzchowne (li tylko hasłowe, ideologizujące) wykonanie, może skutkować prześmiewczymi i nieprzyjawnymi uwagami, iż teologia o tak wysokich aspiracjach, okazuje się wyraźnie czymś mniej niż teologia w ścisłym znaczeniu. Świadectwo męczenników XX wieku, także męczenników greckokatolickich na Słowacji zobowiązuje, aby w poczuciu odpowiedzialności za słowo realizować zadanie, które wyznaczył Jan Paweł II. W takim nastawieniu należy też prowadzić dalsze badania nad dorobkiem Mikuláša Russnáka.

Záver

Andrej Slodička

Hoci v minulosti už bolo prezentované dielo univerzitného profesora ThDr. Mikuláša Russnáka (1878-1954) v rôznych publikáciách, predsa sme presvedčení, že publikované príspevky v tejto monografii prezentujú syntetický pohľad na život, pôsobenie a dielo Mikuláša Russnáka. Monografia *Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu* spolu s inými publikáciami¹ predstavujú významný prínos „Tomáša Akvinského“ Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v oblasti teológie v kontexte ekumenického a medzináboženského dialógu vo svojej dobe, čo má svoju dôležitosť pre teologickú reflexiu súčasnosti a predstavuje výzvu ekumenického bratstva. Autori spracovaním rozličných aspektov života a diela profesora Russnáka poukázali na jeho široký rozhľad a erudíciu. Prezentované výsledky v jednotlivých kapitolách sú prínosom aj z toho hľadiska, že bohatstvo myšlienok autora sa skrýva v latinských, maďarských a ruských textoch.

Kniha *Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu* prezentuje životné pôsobenie Mikuláša Russnáka a analyzuje jeho dielo z rozličných teologických aspektov aj v kontexte ekumenického dialógu, čo má svoje opodstatnenie v liturgickej blízkosti gréckokatolíkov a pravoslávnych. Dielo Mikuláša Russnáka prináša výzvu v prvom rade pre gréckokatolíkov ohľadne ich identity a ich miesta v Katolíckej cirkvi i v ekumenickom hnutí. Príspevky

---

¹ SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. (eds.): *Život a dielo profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010. Dialóg s oddelenými kresťanmi bol súčasťou diela M. Russnáka. Porov. SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010; BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák. Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov : Petra, 2002.

Andrej Slodička

zahraničných autorov poukazujú na hrdinské svedectvo Mikuláša Russnáka a jeho angažovanie v ekumenickej problematike. Sme presvedčení, že publikovaná monografia prinesie čitateľom veľa poučení a príjemných chvíľ.

Zoznam použitej literatúry:

Acta apostolicae Sedis 17. Roma, 1925, s. 593 – 610 In: *Acta apostolicae Sedis*. Roma, 1909nn.

ADAM, Adolf: *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1998.

ADAMOWICZ L.: *Zakres uprawnień spowiednika*. Lublin : Polyhymnia, 2001.

Archív gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove (AGBP), fond: Bežná agenda, oddelenie: Spisy, inventárne číslo (inv. č.) 435, rok (r.), 1919, signatúra (sign.) 70.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 248.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1742.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1743.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1922.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 838.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 1414.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 2714.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 447.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 1724.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 2095.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 438, r. 1922, sign. 445.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 440, r. 1924, sign. 466.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 443, r. 1927, sign. 472.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 444, r. 1928, sign. 2000.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 446, r. 1930, sign. 1516.

AGKAB (Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva) Prešov. Bežná agenda, rok 1934, sign. 2841, 2839, 2000. Doklad o Eucharistickom kulte.

AKIMJAK, Amantius: *Liturgika I. Teológia liturgie*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1996.

AKIMJAK, Amantius: *Liturgika II. Dejiny liturgie*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1996.

AKIMJAK, Amantius: *Liturgika III. Liturgia posvätenia času*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1997.

ASTRUA, M.: *I was prześladować będą. Męczennicy chrześcijańscy XX wieku*, Warszawa 2006.

BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009.

BABJAK, J.: *Zostali verní – osudy gréckokatolíckych kňazov I*. Košice 1997.

BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská*

exhortácia. Trnava : SSV, 2007.

BILANČÍK, M. M.: Rehoľ'a Baziliánov. In: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku*. Prešov 1995.

BOHÁČS, B.: *Dr. Russnák Miklós a liturgikus megújulás híve és az eperjesi liturgikus hagyomány őrzője*. Nyíregyháza: Szent Atanáz Hittodományi Főiskola, 2004.

BOHÁČ, Vojtech: *Liturgika*. 1. vyd. Košice : Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach (vysokoškolské učebné texty), 1993.

BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák - Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov 2002.

BOHÁČ, V.: Vývoj byzantskej liturgie na Slovensku počas života a po smrti Dr. Mikuláša Russnáka. In: *Východná katolícka teológia v premenách časov*. Košice 2004

BOHÁČ V.: *Liturgika*, Prešov : 1991.

BORZA, P.: *Blahoslavený Vasil' Hopko, prešovský pomocný biskup (1904 – 1976)*. Prešov : Petra, 2003.

BRONK A., *Typy fundamentalizmu*, In: BRONK A., *Zrozumieć świat współczesny*, Lublin 1998.

BRUCE F. F.: *Věrohodnost Nového zákona*. Návrat, Praha 1992.

BUDNIAK, J.: *Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia*. W: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Red. SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. Prešov 2010.

BUDNIAK J., *Ekumenizm jutra na przykłdzie Śląska Cieszyńskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.

BUDNIAK J., *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów*. Wydawnictwo UŚ, Katowice 2009.

Cerkov i škola, roč. 2, č. 8, 25. 8. 1919, s. 1 – 2.

Cerkov i škola (oficiálny organ eparchial'neho praviteľ'stva prjaševskoho), roč. 3, č. 6, 30. 6. 1920, s. 42.

Cerkov i škola, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 82 – 83 (Pervyj vseobščij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920).

CIUPKA S., *Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987) i ks Mikuláša Russanáka (1878-1945)*. In: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russanáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*, pod. red. A. SLODIČKA- M. SLODIČKOVÁ, Uniwersytet w Prešovie, 2010.

CODEX IURIS CANONICI, AUCTORITATE IOANNIS PAULI PP. II PROMULGATUS. Kódex kánonického práva, Latinsko-slovenské

- vydanie, Konferencia biskupov Slovenska, Bratislava 1996.
- CODEX IURIS CANONICI PII X. PONTIFICIS MAXIMI IUSSU DIGESTUS Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Typis Polyglotis Vaticanis MCMXXXIX.
- Congregazione per le Chiese Orientali: Ius ecclesiarum vehiculum caritas*, Libreria Vaticana 2004.
- CORANIČ, J. - ŠTURÁK, P. - KOPRIVŇÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu : likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v r. 1950*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2010.
- CUHRA J., *Represje wobec duchownych i wiernych na ziemiach czeskich w latach 1948-1962*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, red. M. Myszor i A. Dziurok,, Katowice 2004.
- DANCÁK, F.: *Blahoslavený biskup Vasil' Hopko v mojih spomienkach*. In: ŠTURÁK, P. (ed.) *Blahoslavený biskup Vasil' Hopko (1904-1976)*, Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2004.
- DANCÁK, F.: *Da vsi jedino budut – Aby všetci jedno boli*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2002.
- DANCÁK, F.: Russnák, Mikuláš, ThDr. (30.04.1878 Sopkovce, okr. Humenné – 02.12.1954 Bratislava) kňaz, generálny vikár, univerzitný profesor. In: <http://www.zoe.sk/?osobnosti&meno=RUSSN%C1K%2C+Mikul%E1%9A%2C+ThDr.>, 30. 08. 2011.
- DANCÁK, P.: *Človek a sloboda na pozadí stretnutia kresťanstva a komunizmu*. In: Theologos, Prešov 2000, roč. 2, č. 2.
- DANCÁK, P.: *Sociálny rozmer pôsobenia blahoslaveného biskupa P. P. Gojdiča*. In: BOHÁČ, V. (Ed). *Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888 – 1960) v súradniciach času a doby (záverečné reflexie)*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2007.
- DANCÁK, P.: *V službe novému humanizmu*. In : Theologos, 2000, roč. 2, č. 3.
- Dejiny cirkeňého gréckokatolíckeho školstva na Slovensku*. Prešov: PU v Prešove GTF, 2009.
- Dekret o ekumenizme „Unitatis redintegrati”* (ďalej: DE). W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań 1968.
- DLUGOŠ, F.: *Historia Ecclesiae Christi – Novovek*, Levoča : 2007.
- DLUGOŠ, F.: *Prierež cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008.
- DOUGLAS J. D.: *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domu, 1996.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil: *Presbyterorum ordinis*. Dekrét o

účinkovaní a živote kňazov (07.12.1965), AAS 58 (1966); slovenský preklad – In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava : SSV – Vojtech spol. s r. o., 2008.

DUBIAK, J. B.: K požehnannej sedemdesiatke veľkého Zemplínčana osv. Pána Dr. Nikolaja Russnáka. In: *Sv. Cyril a Metod* 5, 1948, s. 81; *Gréckokatolícky kalendár* 1991. Prešov 1991, s. 59 – 62. (Univerzitný prof. Dr. Nikolaj Russnák – pápežský prelát, kanonik (1878 – 1955)).

DUKA, D.: *Úvod do Písma svätého Starého zákona*. Praha 1992.

ETHEGARAY, R.: *Nie ustawajmy w modlitwie o przywrócenie jedności*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie (dalej: OsRomPol) 2000, nr 3.

GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008.

Interpretácia Biblie v Cirkvi, KBD, Svit, 1995.

Godność każdej kultury, z WOJCIECHEM KLUJEM OMI o Slavorum apostoli rozmawia PAWEŁ KOZACKI OP, w: *Przewodnik po encyklikach. Myśląc z Janem Pawłem II*, Poznań 2003.

GRAJEWSKI, A.: *Męczennicy z Lubeki*. „Gość Niedzielny” 10 lipca 2011.

Gravissimum educationis. In: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty II*. Rím: SÚSCM, 1970.

GRIVEC, F.: *Myšlenka cyrilometodějská v naší době*. „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje” R. XXXIII. Olomouc 1946.

HEINZ, A.: Christkönig. I. Christkönigsfest. In: KASPER, W. a kol.: *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg im Breisgau : Herder, 1994.

Homilia Jana Pawła II wygłoszona w dniu 18 stycznia w czasie nabożeństwa ekumenicznego inaugurującego Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan w Roku Jubileuszowym, w: *Na drodze do pełnej jedność Ciała Chrystusa*. OsRomPol 2000, nr 3.

Homilia papieża wygłoszona podczas niesporów z okazji 40 rocznicy ogłoszenia soborowego Dekretu o ekumenizmie „Unitatis redintegratio” w dniu 13 listopada 2004 roku. OsRomPol 2005, nr 2.

Hore srdcia. Modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov: Petra, 2002.

HRIVNÁK, S.: *Gréckokatolícke biskupstvo Prešov (1323) 1821 – 1950*. Prešov 1968.

CHLEBOWSKI, T. J.: *Ekumenizm duchowy w nauczaniu papieża Jana Pawła II*. Lublin 2006.

Christkönigsfest. In: <http://www.eo-bamberg.de/> (24.11.2006).

Christkönigsfest. In: <http://www.festjahr.de/festtage/christkoenig.html> (24.11.2006).

Christkönigsfest. In: http://www.katholisch.de/2548_7273.htm

(24.11.2006).

Chvalite Hospoda : velikij cerkovnyj sbornik. Prešov: Petra, 1937.

Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví. Kongregácie pre východné cirkvi zo 6. januára 1996.

JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje.* Bratislava : 1995.

JAN PAWEŁ II: *Encyklika „Ut unum sint”* (dalej: UUS). W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II.* Oprac. ŻYCIŃSKI, W., Kraków 2005.

JAN PAWEŁ II: *List apostolski „Orientale lumen” do biskupów, duchowieństwa i wiernych w 100. rocznicę listu apostolskiego „Orientalium dignitas” papieża Leona XIII (2 maja 1995)* (dalej: OL).

Idem: *Dzieła zebrane. T. 3: Listy.* Red. PTASZNIK P. Kraków 2007.

JAN PAWEŁ II, *List apostolski Tertio millennio adveniente*, nr 37.

JAN PAWEŁ II: *Nie żałujmy wysiłku na rzecz wielkiego dzieła zjednoczenia.* OsRomPol 1997 nr 18, 7.

JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci,* Kraków 2005.

JAN PAWEŁ II, *Patronowie wspólnego dziedzictwa kontynentu europejskiego* (homilia 14 II 1981); *Słowiański wkład w budowanie Kościoła* (do pielgrzymów z Kroatii i Słowenii, 21 III 1981) w: tenże, *Nauczanie papieskie*, IV (1981), t. 1. Poznań 1989.

JAN PAWEŁ II, *Posiadanie cennego dziedzictwa pociąga za sobą odpowiedzialność* (Orędzie na uroczystość ku czci świętych Cyryla i Metodego w Velehradzie, 6, VII 1981) w: tenże, *Nauczanie papieskie*, IV (1981), t. 2. Poznań 1989.

JAN PAWEŁ II: *Przemówienie wygłoszone w czasie spotkania ekumenicznego w rezydencji Prymasa Polski (Warszawa 08.06.1987).* W: *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999. Przemówienia, homilie.* Oprac. PONIEWIERSKI, J., Kraków 1999.

JAN PAWEŁ II: *Skarb w glinianych naczyniach.* OsRomPol 3 (2003).

JAN PAWEŁ II: *Wspomnienie świadków wiary XX wieku.* OsRomPol 21 (2000), nr 7-8.

KAPLAN K., *Stát a cirkev v Československa 1948-1953,* Brno 1993.

KARSKI, K.: *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie.* Warszawa 1974.

KASPER, W.: *Droga Kościoła ku jedności.* OsRomPol 2005, nr 3.

Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” (dalej: KL). W: *Sobór Watykański II.*

KATUNINEC M., *Represje wobec duchowieństwa katolickiego na Słowacji w latach 1945-1956.* In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich na Słowacji.* In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w*

krajach bylégo bloku wschodniego, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004.

KATUNINEC M., *Dyskusja – zróżnicowanie represji wobec duchowieństwa w krajach bylégo bloku wschodniego w okresie stalinowskim*. In: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach bylégo bloku wschodniego*, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004.

KRÁTKÝ, S.: *K plnosti*. Brno 2004.

KASPRZAK, S.: *Wybrane zagadnienia z Prawa Kościelnego*. Lublin : Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu 2000.

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007.

KIRILL: *Слово Святейшего Патриарха Кирилла после молебна у памятника Крестителю Руси на Владимирской горке*. In: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1586435.html> (28. 7. 2011).

KODEKS KANONÓNOW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH, CODEX CANONUM ECCLESiarum ORIENTALIUM, PROMULGOWANY PRZES PAPIEŻA JANA PAWŁA II.. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, 2002.

KOMOROVSKÝ, J.: *Eschatológia*. In: KOMOROVSKÝ, J. a kol.: *Religionistika a náboženská výchova*. Bratislava : 1997.

Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006.

KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1998, 91 s.

Kongregácia pre Východnú cirkev: *Poriadok bohoslužieb*. Slovenský preklad vydal BYZANT Košice s. r. o., 1998.

KUMOR B., *Unia užhorodzka na Zakarpaciu (1646)*, Roczniki Humanistyczne TN KUL - Seria: Słowianoznawstwo z.7, t. XLI 1993.

LACOCQUE A.: *Slovník židovsko-křesťanského dialógu*. Praha, Oikomenh, 1994.

ЛУЦИК [LUCIK], Иван [Ivan]: *Служба празднику Сладчайшаго Господа нашего Исыа Христа – Царя [Služba sviatku Najsladšieho Pána nášho Ježiša Krista – Kráľa]*. Жовквa : Типографія Инокoвъ Чина святаго Василія В. [Žovkva : Typografia mníchov rehole svätého Bazila V.], 1926, 16 s.

MAKARIOS: *Pravoslavnoe dogmatičeskoje bogoslovie*. Petrohrad: 1857.

MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA: *Nádej na spásu pre deti, ktoré zomreli bez krstu*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2008.

- МИЗ, Р: Церковни литургийно-литургични лексикон. Нови Сад: Руске слово: Грекокатоличка парохия св. Петра и Павла, 2011.
- Modlitby a piesne pre gréckokatolíkov*. 4. vyd. (1. vyd. 1978). Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove, 1994.
- MORICOVÁ, J.: *Modlitba Jána Pavla II. za jednotu kresťanov*. In: *Modlitba v teologickom a etnologickom kontexte. Súbor štúdií II*. Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2001.
- MORICOVÁ, J.: „*Ut unum sint*“ na Słowacji. In: JASKÓŁA, P.: *Perspektywy jedności : Materiały sympozjum poświęconego ekumenicznemu przesłaniu encykliki „Ut unum sint”*. Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża, 1996.
- MORICOVÁ, J.: *Základné východiská Katolíckej cirkvi pri rozvíjaní kresťanstva a judaizmu*. Zborník z vedeckej konferencie konanej 9. 11. 2006. Ružomberok: Katolícka univerzita - Filozofická fakulta, 2007.
- MURAT, M. – DUDEK, M.: *Przez ekumenizm do wspólnoty. Potrzeba wychowania w duchu tolerancji do inności*. In: SŁODIČKA, A. – SŁODIČKOVÁ, M. (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Rusnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010.
- MYSZOR J, DZIUROK A., *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004.
- NADOLSKI, Bogusław: *Leksykon liturgii*. Poznań : Pallottinum, 2006.
- NADOLSKI, Bogusław: *Liturgika II. Liturgia i czas*. Poznań : Pallottinum, 1991.
- NADOLSKI, Bogusław: *Liturgika IV. Eucharstia*. Poznań : Pallottinum, 1992.
- Národné noviny*, 52, 19. 10. 1921, č. 236, s. 3 (Majetková správa gréckokatolíckej kapituly v Prešove pod dozorom vládnej komisie).
- NILLES, J.: *Symbolae*. Oeniponte: 1885.
- NOSSOL A., *Ekumenizm jako imperatyw chrześcijańskiego sumienia*, Opole 2001.
- Novum Testamentum Latine – Textum Vaticanum*. Stuttgart : 1906.
- Pane, zmiluj sa*. Modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov : Petra, 2009.
- PÁPEŽSKÉ MISIJNÉ DIELA: *Prejavy Svätého Otca pri jeho návšteve Slovenska v roku 1995*. Bratislava: 1996.

- PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968.
- PEŠEK J., BARNOVSKÝ M., *Štátna moc a cirkvi na Slovensku (1948-1953)*, Bratislava 1997.
- PETRÍK, L.: Homília ako Božie slovo. Aké dôležité je počúvať homíliu. In: *Gréckokatolícky kalendár 2006*. Košice : Byzant s. r. o., 2005.
- PIUS XI.: *Encyklika o Kristu Králi – Quas primas*. Prel. Antonín Čala. Olomouc : Matica cyrilometodějská, 1930.
- PIUS XI.: *Quas primas*. In: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_111219... (5.10.2006).
- PODZIELNY, E.: *Ekumenia w życiu parafialnym*. W: *Perspektywy ekumenii*. Red. JASKÓŁA, P., Opole 1996.
- POLČIN, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I*. Rím: SÚSCM, 1968.
- POLČIN, S.: *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty II*. Rím: SÚSCM, 1970.
- POLIAKOVÁ, M.: Prínos práce profesora Mikuláša Russnáka v oblasti biblických vied a biblickej exegézy. In: SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M.: *Život a dielo profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov : Prešovská univerzita v prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010.
- POSPIŠIL, V. D.: *Schidne Katolicke Pravo*. Lviv : Svidčalo, 1997.
- POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÚ CIRKEV: *Poriadok bohoslužieb*. Preklad. Košice: Byzant, 1998.
- PRADER, J.: *Il matrimonio in Oriente e Occidente*. Roma : PIO, 1992.
- PRACH, V.: *Řecko – český slovník*. Praha : Scriptum, 1993.
- Проповедь Святейшего Патриарха Кирилла в день памяти святого равноапостольного великого князя Владимира в Киево-Печерской лавре*. In: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1588179.html> (30. 7. 2011).
- Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, 28 s. ISBN 83-87770-1-0.
- RAHNER, K. – VORGRIMMER, H.: *Kleines theologisches Wörterbuch*. Freiburg im Breisgau : Herder, 1967.
- RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. 1. diel. Od krstu v Jordáne po premenenie*. Trnava : Dobrá kniha, 2007.
- REMBIERZ, M.: Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej. In: MICHALOV, J. a kol.: *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*. Nitra Univerzita Konštantína Filozofia v Nitre, 2008.

- ROZWADOWSKI, W.: *Prawo rzymskie*. Poznań : 1992.
- RUNES, D.: *Slovník Judaizmu*. Bratislava 1992.
- RUSSNÁK, N.: *A purgatórium és a Keleti egyház*. Budapest: 1913.
- RUSSNÁK, M.: *A doktori méltóság jelvényei*. Eperjes, 1919.
- RUSSNÁK, N.: *Autobiographia*. Fragopoli: 1943 (manuscriptum).
- RUSSNÁK, M.: *Az Alumneum története*. Eperjes, 1907.
- RUSSNÁK, M.: *Biografia imaginibus contenta*. Prešov 1947.
- RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore I. – De redemptione*. Fragopoli : 1943.
- RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore II. – Messias Deus est. Veritas in A. T. praedicta, in N. verificata*. Fragopoli : 1943.
- RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore III. – Doctrina de Jesu Christo, seu: Christologia*. Fragopoli : 1943.
- RUSSNÁK, N.: *De Deo Redemptore IV. – De opere Christi, seu de Soteriologia*. Fragopoli : 1943.
- RUSSNÁK, N.: *De indulgentiis*. Fragopoli : 1944.
- RUSSNÁK, M.: *De Deo Terminatore*. Fragopoli : 1941.
- RUSSNÁK, M.: *De indulgentiis*. Fragopoli : 1944.
- RUSZNÁK, Nicolai: *Defesta memorandi ex occasione centennariae memoriae erectionis Diocesis Epejesiensis per me editi contra refutationes*. Eperjes 1917.
- РУЧАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930.
- RUSZNÁK, M.: *Dogmatika – Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909.
- RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Prešov, 1935, s. 1 – 264, 523 – 529.
- RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Prešov, 1935, s. 265 – 529.
- RUSSNÁK, M.: *Jus matrimoniale*. Prešov : 1949 (rukopis).
- RUSSNÁK, M.: *Lectiones variantes inter Vulgatam, Septuagintam (LXX) et textum staroslavicum*. Prešov 1939.
- RUSSNÁK, N.: *Mariológia*. Fragopoli: 1936.
- RUSSNÁK M.: *Molitvennik*. Prešov: 1913.
- RUSSNÁK, N.: *Praelectiones De Theologia Dogmatica Speciali. De Deo Uno*. Bratislavae : 1941.
- RUSSNÁK, M.: *Praelectiones Dogmaticae Specialis – De gratia divina II*. Prešov : 1941.
- RUSSNÁK, N.: *Praelectiones Dogmaticae Specialis III. De Deo Creatore*. Fragopoli : 1942.
- RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I*. Prjašev : 1927.
- RUSSNÁK, N. (РУСЧАК, Н.): *Primatus Romani Pontificis II. –*

Приматъ Римскаго Отуца – De primatu Romani Pontificis I. Пряшевъ : 1927.

RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Papy – Primat Rimskaho Otca III.* Prešov : 1927.

RUSSNÁK, M.: *71/39 Propovedi II.* zv. 1943, s. 395 – 397. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

RUSSNÁK, M.: *Purgatorium et Ecclesia Orientalis.* Fragopoli : 1937.

RUSSNÁK, Mikuláš: *Relatio: De libris liturgicis respectu habito proiectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II.* Prešov, 1935.

RUSSNÁK, M.: *Titulus Dioecesis Nostrae: „Fragopolitanae“.* Fragopoli, 1942.

RUSSNÁK, M.: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057.* Prešov (Fragopoli), 1936. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

RUSSNÁK, M.: *Tractatus varii Tomus IX.; T 904460; 15-0062.* Prešov (Fragopoli), 1943, s. 45 – 52. Prešov : Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija I.* Prešov, 1948.

RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho liturgizovanija II.* Prešov, 1948.

RUSSNÁK, M.: *Zabota Svjaťejšaho Apostol'skoho Prestola o soedineniji sv. Cerkvej.* In: *Blahovistnik.* Prešov : Eparchiálne vedenie, 1946, roč. 1, č. 7.

SALACHAS, D.: *Il sacramento del matrimonio nel Nuovo Diritto Canonico delle Chiese orientali.* Roma : EDB, 2003.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1920, částka LIV. Vydána dne 5. května 1920.

SCHMEMANN, A.: *Velkij Post.* Pariž 1981.

Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921. Prešov 1921

Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolitanae pro anno 1931. Prešov 1931, s. 164.

Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolitanae seu Prešovensis pro anno domini 1948. Prešov 1948.

SCHÖNMETZER, A.: *Enchiridion symbolorum.* Freiburg im Breisgau : Herder, 1967.

SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov.* Petra, Prešov 2004.

SLODIČKA A., *Inkulturácia v histórii a v živote Východných cirkví.* In: *Theologos: teologická revue GTF PU v Prešove.* Roč. 9, č. 1 (2007).

SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафоліческое богословіе.*

In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov 2010.

SLODIČKA, A.: *Primát apostola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954)*. W: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Red. SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M. Prešov 2010.

SLODIČKA A., *Švjaščenomučeník Pavol Gojdič (1888-1960), Prešovský biskup, učiteľ katolíckej viery*. In: BOHÁČ, V. (Ed). *Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888-1960) v súradniciach času a doby (záverečné reflexie)*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Prešovská univerzita v Prešove, gréckokatolícka teologická fakulta, Prešov 2007.

SLODIČKA, Andrej: *Theologia dogmatica catholica – De Verbo Incarnato et Redemptore*. Prešov : Prešovská univerzita Gréckokatolícka teologická fakulta, 2005.

SLODICKA A., *Význam východnej tradície v náuke Jána Pavla II*, Lublin 2001.

SLODIČKA A., *Východné cirkvi, ich rítus a jednota*. In: *Liturgia - časopis pre liturgickú obnovu*. Roč. 18, č. 1 (2008).

SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M.: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010.

SLODIČKA, A. – SLODIČKOVÁ, M.: *Život a dielo profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov : Prešovská univerzita v prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010.

SLODICKOVÁ, M.: *Encyklika Pia XI. Quas primas (1925) o Kristovi Kráľovi podľa Mikuláša Russnáka*. In: *Duchovný pastier* – Roč. 92, č. 1 (2011).

SLODIČKOVÁ M., *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov : 2009.

Slovenský denník, 28. 9. 1921, č. 220 a, s. 2 – 3, 3. 11. 1921, č. 248 a, s. 3.

Slovenský denník, 12. 29. 3. 1929, č. 75, s. 1 – 2 (Kongrua gréckokatolíckych kňazov).

Slovenský denník, 12. 29. 3. 1929, č. 75, s. 2 (Riešenie otázky koblíny a rokoviny ohrozené).

Slovenský národný archív v Bratislave (SNA), fond: Ministerstvo

s plnou mocou pre Slovensko (MPS), šk. č. 39, dok. č. 529. *List vládného referenta K. A. Medveckého* z 23. 12. 1921.

SNA, fond: MPS, šk. č. 71, dok. č. 255/71. *Memorandum viacerých gréckokatolíckych občanov o zaplnenie biskupstva v Prešove* z 22. 3. 1922.

STRZELCZYK J., *Apostołowie Europy*, Warszawa 1997, s. 169). Zob. texty i materiały źródłowe zebrane w dwóch tomach pt. *Cyryl i Metody apostołowie i nauczyciele Słowian*, red. J. S. Gajek i L. Górka, Lublin 1991.

Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho. Prešov : Petra, 1998.

Sväté písmo Starého a Nového zákona. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1996.

ŠKOVIERA, http://www.grkat.nfo.sk/Texty/uvod_3.html.

ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*. Bratislava: SPN, 1983.

ŠPIRKO, Jozef: *Cirkevné dejiny II*. 1. vyd. Turčiansky Svätý Martin : Neografia, 1943.

ŠTEC, M.: *Ukrajinský jazyk na Slovensku (Sociolingvistické a interlingvistické aspekty)*. Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 1996.

ŠTURÁK, P.: *Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov 1999.

TAFT, R., F.: *Život z liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008.

TANQUEREY, A: *Synopsis theologiae dogmaticae II*. Paris : 1933.

TIRPÁK, P.: *Pastoračná odpoveď Cirkvi na súčasnú krízu manželstva*. Kraków : PAT.

TKADLČÍK, V.: *Minulost a budoucnost velehradských kongresů*. „Hlas Velehradu”.

TOMKO, J.: *So srdcom na Slovensku*. Trnava 2006.

Tomko, Jozef. W: MIRANDA, S.: *The Cardinals of the Holy Roman Church. Biographical Dictionary (1903–2005)*. Za: <http://www.fiu.edu/~mirandas/bios-t.htm#Tomko> (z dňa 16 XII 2008).

VASIĽ, C.: *Gréckokatolíci. Dejiny – osudy – osobnosti*. Košice 2000.

VAŠKO, V.: *Likvidace řeckokatolícké církve*. Kostelní Vydří, 2007.

VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987.

VRAGAŠ, Š. a kol.: *Teologický a náboženský slovník II*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2008.

WALDENFELS, H.: *Kontextová fundamentální teologie*. Praha :

Vyšehrad, 2000.

WIECZOREK, K., *Stać się wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich. Filozofia dialogu a słowiańskie tradycje jedności*. In: (eds.) PLASIENKOVA Z., SZOTEK B. *Filozofia a slovanské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie*, Bratislava 2008.

WÓJCIK W., *Miejsce idei ekumenizmu Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A., SLODIČKOVÁ M., (eds.): *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu*. Prešov 2010.

ZNOSKO, A.: *Mały słownik wyrazów starocerkiewno-słowiańskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*. Warszawa : 1983.

ZUBERBIER, A.: *Jan Paweł II - nauczyciel wiary. W: 20 lecie pontyfikatu Jana Pawła II*. Red. KRASIŃSKI, J., Warszawa 2000.

Monografia príspevkov vznikla na základe riešenia vedeckého grantového projektu MŠ SR VEGA č. 1/0500/10: *Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu*

Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte ekumenizmu

© Andrej Slodička a kolektív autorov

Recenzenti

ks. prof. dr hab. Andrzej Żądło
Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny
prof. dr hab. Artur Andrzejuk
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
prof. RNDr. ThDr. Jana Moricová, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku

Grafická úprava a vedecký editor

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

© Vydala Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011
ISBN 978-80-555-0443-8